8

י. ל. פרץ

די ווערק פון יצחק ליבוש פרץ. צוועלף בענד.
צוזאַמענגעשטעלט אונטער דער רעדאַקציאָן פון
דוד פינסקי

אכטער באנד.

ארויסגעגעבן פון פארלאג „אידיש“, ניו־יאָרק.
תר"פ — 1920

י. ל. פּרץ

ערצעהלונגען. מעשה׳לעך.
פּאָעמען און פּראָזאַ

ארויסגעגעבען פון פארלאג „אידיש“, ניו-יארק.

Copyright 1920 by

JEWISH BOOK AGENCY

ערצעהלונגען

ווענוס און שולמית.

אין קלויז הינטער׳ן אויוועז זענען געזעסען צוויי ישיבה־בחורים, ח י י ם און ז ע ל י ג. ח י י ם האט געלעזען הויך פון א געשריבענעם ביכעל, און זעליג הערט צו און פאררוכט א שוך מיט א פראסטען נאדעל־פאדעם.

„...און שעהן איז חנה געווען ווי ווענוס...“

— זאג מיר, זעליג, איך בעט דיך, וואס מיינסטו מיט׳ן ווארט ו ו ע נ ו ס ? — האט חיים א פרעג געטאן.

— ווענוס איז א מיטאלאגישער גאט — האט איהם זעליג געענטפערט, שטעכענדיג אין שוך אריין.

— וואס איז אזוינס מ י ט א ל א ג י ע ?

— דאס ווייסט דו אויך נישט, חיים ?... דו געדענקסט יענע וואך איז געקומען צו פאהרען א משונה׳דיגע בריאה מיט א לאנגען פארטוך און מיט א רויט מיצעל, און האט פארקויפט בזיל־הזול לאקרעץ־פלעצעל מיט נאך אנדערע זיסע זאכען ?

— אהא !

— דאס איז געוועזען א גרעק, און עס איז דא אזא גאנץ פאלק, וואס הייסט מיט׳ן נאמען „ג ר ע ק ע ן“.

— און אלע פארקויפען לאקרעץ־פלעצעל ?

— געה, דו נאר, זיי האבען זייער אייגען לאנד — „ג ר י כ ע נ־ל א נ ד“... די גרעקען זענען אן אלט פאלק... זיי ווערען דערמאנט אין תנ״ך. זייער לאנד הייסט „א ר ץ י ו ן“, זיי אליין — „י ו נ י ם“.

— וואסער י ו ן ? נישט פון דעם קומט ארוים „איוואן“ ?

— חס ושלום ! י ו נ י ם זענען גאר גרעקען — „מ ל כ ו ת י ו ן“. אט די יונים זענען אמאל געווען זעהר א שטארק און א געבילדעט פאלק... דו האסט אודאי געהערט : א ר י ס ט ו,

ס אָ ק ר אַ ט; זיי ווערען דאָך געבראַכט פון אונזערע חכמים, ווי פונ'ם ר מ ב"ם... אַ ר י ס ט ו, למשל, האָט געגלויבט, אַז די וועלט איז אַ קדמון... דאָס אַלץ זענען גרעקען. נאָר די גרעקען, כאָטש זיי זענען געוועזען געבילדעט, געקאָנט מאָלען, זעגען, שניצען און אַלע שעהנע מלאכות, זענען זיי פאָרט געווען פּראָסטע געצען־דינער, האָבען זיי פּראָסט געדינט עבודה זרה.

— או וואָ!

— זעהסט דאָך! און אַט די מעשיות, די ספּורים פון די געצען, פון די אָפּגעטער, הייסט מ י ט אָ ל אָ ג י ע.

— אהאַ! נו, און וואָס איז ו ע נ ו ס?

— אין דער מיטאָלאָגיע איז ווענוס די געטין פון שעהנקייט...

— וואָס הייסט ג ע ט י ן?

— פאַרשטעהסט דו: ביי זיי האָט יעדער פאַך, יעדע מלאכה אַ באַזונדערען גאָט. ווי, למשל, מען זאָגט ביי אונז, אַז יעדע אומה האָט איהר שר... למשל שניצעריי, פּאָעזיע, שעהנהייט, געזונטהייט, גבורה...

— האָט דאָס אַלץ געטער? נאָר וואָס מיינט מען געטין? אַ ק ל י י ן געטעל?

— ניין, גאָט איז אַן „ע ר“, געטין איז אַ „ז י“.

— האַ? נקבות? זיי האָבען אריינגעזעצט אין הימעל אריין נקבות?

— ע, חיים, פאַרוואָס מענער יאָ און נקבות נישט?

— אמת; איך האָב אָבער געמיינט, זעליג, אַז געטער דאַרפען זיין נישט זכרים און נישט נקבות...

— דו מוזט וויסען, חיים, אַז די גרעקישע געטער זענען גלייך צו מענשען; דער חלוק איז נאָר דאָס, וואָס זיי לעבען אייביג. דערפאַר האָבען זיי גלייך ווי מענשען קינדער, ווייבער און פּלגשים, נאָר שטאַרבען קאָנען זיי באַין אופן נישט! אַט, למשל, דער העכסטער פון זיי, י ו פּ י ט ע ר אַליין, דער גרעסטער גאָט, וואָס האַלט דעם דונער אין דער האַנט און אַלע געטער ציטערען פאַר איהם אימת מות; ער אַליין איז פונדעסטוועגען אַ פאַנטאָפעל, אַ גאָרנישט ביי זיין ווייב יונאָנאַ, ווי אַ פּראָסטער מלמד ביי דער רבי'צין. איך האָב דיר שוין אַמאָל דערצעהלט פון דעם פילאָזאָף סאָקראַטעס'עס ווייב, פון דער מרשעת ק ס אַ נ ט י פּ ע; זי איז

געוועזען א הונט קעגען דער יונאָנא! היינט שטעל דיר פאָר, וואָס פאַר א צרות יופּיטער האָט געליטען; ער האָט זיך אוראַי צעהן מאָל אין טאָג געוואונשען דעם טויט... נאָר ניין, שטאַרבען קאָן ער נישט!

— הכלל — ווענוס?

— אָט ווענוס איז די געטין פון דער שעהנקייט! אצינד וועל איך דיר פאָרלעזען איהר געשיכטע.

זעליג האָט אוועקגעלעגט דעם האַלב־פאַרריכטען שוך, ארויס־געשלעפּט א ברודיג פּאַפּיר פון בוזעם און אנגעהויבען לעזען:

— ווענוס, אפראָדיטא, אַפּאָגענעא, פּאַנטאָגענעא, אנדיאָמעטאָ...

— דאָס איז דייטש? איך פאַרשטעה דאָך נישט קיין וואָרט— האָט זיך חיים געוואונדערט.

— נאַרעלע, דאָס זענען די נעמען, וואָס ווענוס האָט געהאָט אין פאַרשידענע ערטער אין גריכענלאַנד און דערנאָך אין רוים.

זי האָט מעהר נעמען, ווי יתרו; וואָס טויגען מיר די נעמען. לייען די מעשה בעסער!

זעליג לעזט:

„אונטער די פאַרשידענע נעמען איז ווענוס געוועזען הייליג אין די פאַרשידענע שטעדט, אלס געטין פון דער ליעבע.“

— שוין נישט שעהנקייט?

— אלץ איינס! „זי איז נישט געבוירען געוואָרען פון א מאַ־מען, זי איז ארויסגעשפּרונגען פון ים, זי איז א בילד־שעהנע נקבה, זעהר א רייצענדע...“

— א רייצענדע? וואָס הייסט דאָס?

— דאָס הייסט. זי האָט יעדען גערייצט, אויפגעקאָכט דאָס בלוט, וכדומה.

— אהא!

— „זי האָט מען פאַרגעשטעלט גאַנץ אָדער האַלב נאַקעט...“

— פע!

— „איהר מאַן איז געוועזען וואולקאַן...“

— וואָס איז דאָס פאַר א מין חיה?

— אויך א גאָט, דער גאָט פון פייער... עהנליך צו אונזער

ת ו ב ל ־ ק י ן ; ער האט ערפונדען די מלאכה פון אייזען קאוועז. דאס הייסט אויף דייטש די „שמידע־קונסט“, פארשטעהסט ?

— אביסעל.

— „נאר מיט איהם האט זי קיין קינדער נישט געהאט...“

— געטער גט’ן זיך נישט און האבען התונה אהן חופה וקדושין.

„דערפאר אבער האט זי געהאט קינדער מיט אנדערע געטער און מיט מענשען א־יך.“

— ווי הייסט ? גלאט אזוי, ממזרים הייסט עס ?

— זיי־זשע נישט קיין שוטה, חיים ! אז געטער זענען פטור פון חופה, קדושין און גט, איז ביי זיי נישט דא קיין ערוה און קיין ממזרים...

— יא, אודאי, אז מען וואשט זיך נישט, דארף מען נישט בענשען ; דו זאגסט דאך אבער מיט מענשען אויך ?...

— נו, וואס זשע איז ? הלמאי אונזערע בני־אלהים, וואס זענען דערמאנט אין פסוק...

— נו, נו, לייען ווייטער.

„מיט מ א ר ס ’ ן האט זי געהאט צוויי קינדער...“

— ווי זאגסט דו ? מ ר ס צי מ ר ס נ א ?

— נישט מרס, נישט מרסנא, נאר מיט מארס’ן, מיט’ן גאט מארס, דאס איז דער „איש מלחמה“, דער גאט פון מלחמות, דער קריגס־גאט.

— „צוויי מיט באקכוסען, מיט’ן גאט, וואס האט צו שאפען איבער וויין און אנדערע משקאות.“

— דאס מוז זיין א מין ל ו ט, א גוטער שכור !

— „צוויי מיט מ ע ר ק ו ר“...

— ווער איז דער ?

— מערקור איז דער גאט פון גנבים, סוחרים, משולחים !

— זעהר א געמיינער שדוד.

— מיט איינעם א נ כ י ז ע ס, א פראסטען בשר ודם, האט זי זיך געטראפען ערגעץ לעבען א טייך, זייענדיג פארשטעלט אין א פאסטושקע ; פון דעם וויזיט איז געבוירען געווארען א איננעל... אמאל האט זיך איהר געטראפען אזא מעשה : עס האט זי נאכגע־יאגט א חברה רוצחים — האט זי זיך באהאלטען אין א הייל און האט גערופען ה ע ר ק ו ל ע ס ’ ן.“

— ווער איז דאָס?
— דאָס איז אַ שטאַרקער גאָט, נישט אפילו אַ גאַנצער נאָר אַ האַלבער גאָט; איינער אַליין האָט ער אויסגערייניגט אין איין טאָג זעקס־און־דרייסיג פערד־שטאַלען...
— ווייטער, ווייטער, זעליג; עס הויבט שוין אָן צו נודיען און קאַפּויר צו געהן. כ׳לעבען.
— „הערקולעס איז געקומען אין דער הייל אריין, ער האָט אריינגעלאָזט די רוצחים איינציגווייז, איינעם נאָכ׳ן אַנדערען. מען האָט זיי צורעכט געמאַכט“...
— פּע, חלשות!
— „די ווענוס פלעגט זיך שטאַרק נוקם זיין אין די, וואָס האָבען געלאַכט אויס דער ליעבע. איינוואוינער פון שטעדט האָט זי פאַרוואַנדעלט, דאָס הייסט מגלגל געווען, אין אָקסען.“
— געגוג! — האָט חיים אויסגעשריען, אויפשפּרינגענדיג,— עס קעהרט זיך די גאַל! ווענוס, אַ געטין, כאַ, כאַ, כאַ! געהאַט טויזענט מאַנען, גע׳הרג׳עט, געשטאָכען, געקוילעט — נאוף, זנות, רציחה, פּע!
חיים האָט אויסגעשפּיגען און זעליג איז אויפגעשטאַנען אין איין צאָרן.
— ע! — האָט זיך זעליג אָנגערופען באַליידיגט — דו ווייסט וואָס דו רעדסט און וואָס דו שפּייסט.. דו נעמסט אַ טייער, שעהן מלבוש, און טוסט עס אָן אויף דער לינקער זייט, דרעהסט איבער דעם ספּאָדעק און מאַכסט אַ פּורים־שפּיל!... ווענוס איז נאָר אַ משל, אַזאַ מין אידעאַל, אויף אַזאַ־נ׳אָרט, למשל, ווי אין שיר־השירים שולמית...
— אקוראַט, כאַ, כאַ, כאַ! שעמען מעגסט דו דיך, זעליג! פּונקט גלייך! שולמית אין שיר השירים איז אַ געזונטע, אַ פרישע, אַ שטיק אייזען! די ברידער האָבען איהר געהייסען היטען זייערע וויינגערטנער, האָט זי איהר וויינגאָרטען נישט געהיט; דאָס פּנים איז איהר אָפּגעברענט, נאָר זי איז נישט קיין ציגיינערין; דער האַלז איז ווייס ווי מירמעלשטיין; זי שמעקט מעהר, ווי אַלע פעלדער, וועלדער און גערטנער צוזאַמען. זי קוקט נישט אַראָפּ פון בושה און בלאָזט זיך נישט, ווי אַן אינדיק; זי קוקט גלייך, זי האָט זיך נישט וואָס צו שעמען. זי האָט אַזוינע גוטע, וואַרעמע האַרציגע

אויגען, ווי צוויי גוטע טויבען! און ליפען האט זי — צוויי דינע, רויטע פעדים. און זי שנירט נישט דאס פיסקעל און מאכט נישט קיין מאוס'ע עווית; זי רעדט גלייך, און האניג גיסט זיך איהר פון מויל!... אז דו זעהסט זי, קומט דיר קיין שלעכטער געדאנק נישט אריין אין קאפ; נאר פארקעהרט: דו פארלירסט גאר די גע־דאנקען. זי גיט אויף דיר א קוק מיט אן אויג, לאזט דו דיינע אראפ ווי א גנב; דיין הארץ אין דיר הויבט אן ציטערען און צאפ־לען, ווי א געקוילעטער האהן. זי איז איינפאך, ריין און ציכטיג, ווי ערשט געפאלענער שניי! אט קומט אן דער זומער, א ניי לעבען אויפ'ן פעלד און אינ'ם גארטען, די טירטעל־טויב הויבט אן צו ברומען, די בלומען הויבען אן שפראצען, דער פייגענבוים בליהט. די וויינטרויבען בלישטשען! אלץ ווערט אויפגעלעבט, אלץ האט זיך אויפגעכאפט צו נייעם לעבען און איהר הארץ האט ערפילט א ניי געפיהל! פלוצים איז דאס געפיהל געקומען און באלד מיט'ן גאנצען שרעקליכען כח! שטארקער ווי דער טויט איז איהר ליעבע, טיפער ווי דער גיהנום איז איהר קנאה. און איהר ליעבע איז אייביג, טייכען וועלען זי נישט פארפליסען, דער ים אליין וועט זי נישט פארלעשען... און ליעב האט זי נאר איינעם: א יונגען, שעהנעם פאסטוך; זי ווייסט נישט, אז דער פאסטוך טראגט א קרוין אויפ'ן קאפ, אז ער איז דער גרעסטער מלך אויף דער וועלט! זי איז פראסט, אפען און עהרליך, זי קאן נישט שפילען קיין ראמאן, קיין „טשיטשיבאבע", איהר טוט וועה, וואס ער איז נישט איהר ברודער פון איין טאטען און פון איין מאמען, זי זאל איהם קאנען קושען פראנק און פריי אין אלע גאסען! אט! דאס איז שולמית! דאס איז, ווי דו זעהסט, אן אידעאל פון אן אמת'ער אידישער טאכטער, וואס האט א טאטען און א מאמען, נישט ווי דיין ווענוס, די אויס־געלאסענע.

— דו פארגעסט אבער איין זאך — האט איהם איבערגע־שלאגען זעליג — דו פארגעסט, אז דאס אלץ, דאס הייסט די מי־טאלאגיע איז נאר משלים; דערונטער שטעקען פילאזאפישע און רעליגיעזע געדאנקען.

— אדרבא, פארקעהרט! גאר פארקעהרט די סברא! ווי פאר־קליידט מען הויכע געדאנקען אין נידעריגע משלים? ווי פארבינדט מען בריליאנטען אין א ברודיגער שמאטע? און; וואס הייסט?

איז דען ביי אונז אידען שיר השירים נישט קיין משל? איז דען נישט ש ל מ ה דער רבונו של עולם אליין, דער מלך שהשלום שלו? און שולמית איז דען נישט די כנסת ישראל? די ריינע, נאר פארשווארצטע כנסת ישראל?! נאר סודות אהין, סודות אהער, שולמית איז טאקע שולמית, און וועננס, להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות, איז אזויגס, וואס איז נישט ווערט די רעד! הערסט דו, זעליג, ימח שמה!!! מעק אויס איהר נאמען פון דיין ספר, און שרייב — ווי הייסט דאס מיידעל, וואס דו באשרייבסט? חנה, דאכט זיך?

— חנה.

— נו, שרייב, אז זי איז אזוי שעהן געוועזן, ווי... אדער ניין, שרייב נישט! הערסט דו! זאלסט דיך נישט דערוועגען, עס וואלט געוועזן א העזה פון דיר; לאז דיין חנה מיט די פיסלעך, ווי די שפילקע־קעפעלעך גלייך זיין צו וועמען דו ווילסט, צו מ ר י ם׳; מיט דער פויק, צו א ב י ג י ל׳ן, צו ר ח ב׳ן, צו ד ל י ל ה׳ן. לאז זיין צו וועמען דו ווילסט, אפילו צו אסתר המלכה; נאר נישט צו שולמית, קיינע קאן נישט גלייך זיין צו איהר, קיינע נישט, הערסט?!...—

פון וואַנען נעמט זיך: „ער שפּילט פאַר'ן טײװעל“

עס האָט געקאָנט זײן אַ קלעזמער, וואָס האָט זיך אײן אַ מײדעל אױף אַ חתונה פאַרליעבט. ער האָט זעלטען, זעלטען שעהן און טרויעריג געשפּילט, ווייל ער האָט באַמערקט, אַז זי הערט, פיהלט און פאַרשטעהט איהם.

אױף דער חתונה, וואו זי איז געוועזען, האָט ער געשפּילט שטענדיג וויינענדיג, שטענדיג האַרץ־רייסענדיג; שטענדיג האָט זיך זיין וועהטאָג געגאָסען און געגאָסען.

און דער עולם האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס עס איז, און האָט דערביי „מצוה־טענץ“ געטאַנצט; זי איינע האָט פאַרשטאַנען, און די ליכט אין איהרע אויגען, אָדער דער פייכטער טוי אין זיי, האָט אױף זיין שפּילען געענטפערט.

איז אָבער זי אױף דער חתונה נישט געוועזען, האָט ער גלייך ווי אַלע אָנגעהויבען גרימפּלען און רופען:

— שבת, שבת!

עס האָט געהילכט, געשאַרפּעט, געריסען, די געדערים איבערגעוואָרפען...

און דער עולם האָט געזאָגט:

— היינט שפּילט ער וואויל! ער רייסט איין סטרונע נאָך דער צווייטער!

דערנאָך האָט ער אױף איהר אייגענע חתונה געשפּילט.

זי איז אַ יתומה געוועזען, און ביים אל־מלא־רחמים האָט די פידעל אַזוי יאָמערליך געוויינט, אַזוי געקלעמט, אַזוי געקרעכצט, אַז...

אַז די מענער האָבען געוויינט ווי ווייבער, און ווייבער האָבען גע'חלש'ט.

— דער טייוועל שטעקט אין זיין פידעל, — האט מען גע־זאגט.

און ערשט, אז די כלה האט אנגעהויבען חלש'ען און ווייבער האבען זיך מיט קרעמפען צולאכט, האט מען איהם די פידעל פון די הענט ארויסגעריסען.

דאמאלט ערשט האט מען באמערקט, אז ער האט גלעזערנע אויגען...

דערנאך האט ער א צייט לאנג נישט געשפילט.

ער איז ערגעץ פארפאלען געווארען, אפשר ערגעץ קראנק גע־לעגען... אין א צייט ארום האט מען איהם ווידער אין קאפעליע געזעהן, נאר — קוים דערקענט... בלאס, אויסגעמאגערט, מיט פאר־לאשענע אויגען; גארנישט דער מענש, און גארנישט דאס שפילען. ער האט שוין מעהר קיין שטייגער נישט געשפילט, אפילו נישט פרים געהאלטען. אז אנדערער האט געשפילט פרים, און ער האט צוגעהאלפען, זיצענדיג, נישט ריהרעוודיג...

איינמאל האט ער זי דערזעהן ביי א „וועטשערע". ער איז אויפגעשפרונגען, אויסגעריסען די פידעל ביים פרים און אנגע־הויבען שפילען. שפילען ווי אמאל: דאס אויג פלאמט, דאס הארץ דריקט, די פידעל ווינט —

נאר קיינער הערט נישט... זי הערט אויך נישט! זי האט זיך צוריק פארמישט צווישען די ווייבער, ער זעהט זי נישט, איהר בליק ענטפערט נישט —

— העי! קלעזמער! — שרייט א מחותן — שפילט עפעס פרעהליכס צו דער וועטשערע! —

כאפט ער די פידעל, ווארפט צו דער ערד און אנטלויפט.

— אין דעם יונג שטעקט דער טייוועל, — האט מען געזאגט.

פון דאמאלט אן האט ער גאר אויפגעהערט צו שפילען אויף חתונות. דער עול פון פרנסה איז אינגאנצען אויפ'ן ווייב געפא־לען; ער איז געזעסען אין שטוב, שטענדיג מיד, בלאס, אהן כח.

דאס ווייב האט געזאגט: א דבוק, און געמאכט זיך א שטעל אויפ'ן מארק מיט געקאכטע ארבעס.

זי דאנקט און לויבט דעם אויבערשטען, וואס האט זי גע־שטראפט מיט רחמנות, וואס האט איהר א גוטען דבוק געשיקט. אז אנדערער שלאגט און הרג'עט און האקט אויס שויבען. דער דבוק

איז כאטש א גוטער. א שטילער... וואלט זי געהאט געלט, וואלט זי צו א גוטען איד געפאהרען.

— ער איז אזוי גוט, — ריהמט זי זיך, — אז ער שילט אפילו נישט. אמאל פלעגט איהם גיכער א קללה ארוים פון מויל; היינט איז ער שטיל ווי א טויב. ער וויל אפילו נישט עסען... גיט מען איהם, עסט ער, נישט — נישט!

נאר טיילמאל, האלבער נאכט, מעהרסטענטיילס אין א לבנה־נאכט — הויבט ער זיך אויף, נעמט אראפ די פידעל פון וואנט, זעצט זיך צום פענסטער און שפילט.

ער שפילט אמאל וויינענדיג, אמאל לאכענדיג; אמאל בעט ער, אמאל בייזערט ער זיך, אמאל רייסט ער די סטרונעס, אמאל גלעט ער זיי אזוי איידעל, אזוי פיין, אזוי הארצעדיג־ווייך, אז עס צוגעהט אין אלע גלידער...

און דער עולם זאגט:

— ער שפילט פאר'ן טייוועל.

צוריקגעקומען.

דאמאלט האט נאר אנגעהויבען צו יעהרען ביי אונז, און גע־יעהרט האבען מיר אויף דער לאנגער גאס אין א קנייפע, אין א באזונדער צימער ביי א קיילעכדיגען שטאם־טיש. מיר האבען ביר געטרונקען,ביים קעלנער קרעדיט געהאט און גערעדט וועגען קונסט, וועגען אויפלעבונג פון דער קונסט א. ד. גל.

איין שטול איז א געוויסע צייט געשטאנען לער. א יונגער דיכטער האט געפעהלט. און יעדען אווענט האט מען איהם אויס־געקוקט: ער מוז קומען. צושטעלענדיג דאס ביר, האט דער קעל־נער געפרעגט: נאך נישט דא אונזער יונגער הער דיכטער? און פאר דעם לערען שטול דאך א גלאז געשטעלט. ער האט אויך גע־וואוסט, אז דער יונגער דיכטער מוז קומען.

און ווירקליך איינמאל, שוין צימליך שפעט — ער איז גע־קומען!

אלע זענען אויפגעשפרונגען, אלע הענט האבען זיך אויסגע־שטרעקט צו זיין הוט, צום מאנטעל, און אלע מיילער האבען גע־פרעגט:

— עפעס באשאפען?

— א סקיצע?

— א בינטעל ליעדער?

— א פאעמא?

— א ראמאן?

מען איז זיכער געווען, אז איהם האט אז „ארבייט" פאר־האלטען.

ער אבער ענטפערט:

— א שטיק לעבען איבערגעלעבט!

עס ווערט נאך אינטערעסאנטער. מען קוקט איהם אין געזיכט אריין:

— ווי געענדערט...
— מאָדנע אויגען באַקומען...
— אַ נייער שרומפּ אין שטערן.
— בלאַס —
— אַ מאָדנע גרימאַסע אַרום די ליפּען...
— עפּעס וואַרפט זיך אַ זילבער־פּאָדעם אין די האָר...
עמיץ אָבער פרעגט:
— מיט וועמען?
מען בויגט זיך צו איהם איבער:
— אַ ברונעטע? אַ בלאָנדינע?
און דער נאָהנטסטער:
— איך קען זי נישט?
— חברים, — הויבט ער די ברעמען אויף, — נאָך וואָס פרעגען? איהר האָט מיך נישט איינמאָל מיט איהר צוזאַמען באַגעגנט; מיך געגריסט, זי אפילו נישט באַמערקט... איהר האָט צו איהר געשטאַלט קיין שלימעל נישט געהאַט — פאַר אייך גאָרנישט געווען, פאַר מיר — אַלץ...
ער בויגט זיך איבער דעם אַנלעהן:
— צו אָרעם, ברידער, איז די מענשליכע שפּראַך; עס האָט דערפאַר קיין נאָמען נישט. שטאַרקער פאַר ליעבע, צערטליכער פאַר פריינדשאַפט —
„עס, אַ יום־טוב געווען!“...
„נישט קיין תמוז־זון, פון שייך אַרויסגענומען, און נישט קיין שטראַל־ און שאָטען־שפּיל אין אַ פאַר׳כשוף׳טער לבנה־נאַכט“...
עמיץ רוקט זיך מיט אַ שטילען גערויש פון טיש אָפּ — באַליידיגט. קיינער אָבער מערקט עס נישט און ער רוקט זיך שטיל צוריק.
און ער מאַכט:
— אַ דיכטערישע ווירקליכקייט!
„אַ שטיק צייט אַהן אַ וואָכען־טאָג, אַ שכינה־אָפּגלאַנץ אַהן אַ שאָטען פון אַן אויסען־וועלט...“
— אויגען אַזוינע?
— אויגען! זי קוקט אויף דיר, און טיף אין דיר הויבט פּלוצלונג אַן שטיל און זיס צו רוישען. דאַס ציטערען די פליגעל פון

דיין נשמה יתרה... עס איז שבת, עס איז יום־טוב ביי דיר אין הארץ... קליינע גאָלדענע הארפען קלינגען: מזמור שיר ליום השבת...

ער שטעלט זיך אויף, ווארפט מיט א קאָפּ־באוועגונג די האר אויפ'ן נאקען ארונטער —

— ווייסט זשער אויף קלאר, וואס „אפּרסמון" — וואס „שמן אפרסמון" איז?

מיר שווייגען; ער זעצט זיך צוריק; ער ווייסט אויך נישט אויף קלאר.

— און דאך, איבער דער גאנצער צייט בין איך מיט איהר אי־בער א טייכעל פון שמעקענדיגען שמן אפרסמון געשוואומען.

א וואונדערבארער שמייכעל ווייזט זיך ארום זיינע ליפּען:

— אויף א לייכטען זילבערנעם שיפעל איז געשטאַלט פון א פרומען, ערנסטען ווייסען שוואַן, וואס האט זיך געטראגען, אהין פון „וואנען", אהין „וואו אהין" און מיר האבען נישט געפרעגט. א ווייס סאַמעטען פענדעל האט קוים געוועהט מיט א י י ן גאָל־דען געשטיקט ווארט: שטיל!

און נאך אפּעטמען:

— צווישען צוויי רייהען שטילע ציפּרעסען איז עס, דאס טיי־כעל, געפלאָסען, — אין דער הויך קושען זיך די קרוינען מיט די גרין־פארטרוימטע בלעטער, אונטער א ליעב־אראָפּגעלאזטען הי־מעל; אונטען — א גאַלעריע פון ליכט־ארקאדען, אויף בלומען, אויף בשמים־פעלדער ארוים...

איך האב נאר געברויכט איהר האנט צו נעמען, די אויגען צו שליסען — — —

— און?

— זי איז אוועק...

מען פרעגט:

— צו טאטע־מאמע?

— צום מאן?

— צו קינדער?

— אַלץ איינס! אוועק האט זי געמוזט...

און צוריק יורזיאנער:

— איך האב זי נישט פארהאלטען...

עס איז אווענט געווען. אין דרויסען געחט אונטער די זון

און איהרע אפּגלאַנצעז שפּילען אַרום די ווענט. זי געהט, זיי— נאך... זיי רייסען זיך אָפּ פון די ווענט און ציהען זיך צו איהר און פארשווינדען, און מיר ווערט גרוי... איך האב די אויגען גע־שלאָסען...

איך זיץ און איך פיהל, אַז נאך עמיץ געהט איהר נאך — מיין נשמה יתרה... גוט...

— געה — טראַכט איך — מיט איהר! ביי מיר וועט שוין קיין שבת און קיין יום־טוב נישט זיין —

ער בלייבט שטיל. עמיץ איז אויפגעשפּרונגען מיט א פולען גלאָז אין דער האַנט:

— לעבען זאָלען אונזערע שבתים און ימים טובים!

און אריינשפּאַרענדיג דעם דיכטער דאס גלאָז אין דער האַנט אריין:

— מאַך הבדלה, ברודער!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

דער קעלנער האָט אָנגעהויבען לעשען. —

אַן אומבאַקאַנטע.

אין א קליינער מענער־געזעלשאפט האט מען וועגען פרויען און זייער איינפלוס אויפ'ן מענער־לעבען גערעדט.

— אויף מיר — האט זיך אפגערופען א יונגער ארצט — האט א גרויסען איינפלוס געהאט נאר א י י ן פרוי און דערצו — אַן א ו מ ב א ק א נ ט ע.

'געבעטען, האט ער די קליינע געשיכטע דערצעהלט.

אלס יונגער סטודענט איז ער אמאל פארבעטען געווארען אויף א טאנץ־אווענט אויף א זומער־וואוינונג. דער אווענט האט זיך פארצויגען ביז פאר־טאג. עס איז א משוגע'נע, לוסטיגע נאכט געווען. די טאנץ־ און פלירט־אטמאספערע האט איהם בארוישט, און אלס יונגער מענש, אהן פאראורטיילען, האט ער פון לוסטיגען בעכער אין איין אטעם געטרונקען: נישט איין טענצעריו, מעהר אלס מען האט געברויכט, צוגעדריקט צו די פארזילבערטע מונדיר־קנעפ, נישט איינער מיט קוים אויסגעשפראצטע וואנסען־שפיצען די פלאמענדיגע בעקלעך געשטרייפט. די, וואס ער האט אפגע־פיהרט אהיים, קענען דער אויפגעהענדיגער זון געקושט, און צו איהר אונטערגאנג א ראנדעוואו באשטעלט. א פרעהליכען וויר־וואר אין קאפ, א קאפעליע לוסטיגע זומער־פייגעלעך אין יונגען הארץ— און די פרישע זון טרינקט מיט צופלאסענעם גאלד די שמעקענדיגע לופט אין וואלד, די אויפגעכאפטע פייגעל אויף די טוי־באפערעלטע בוימער צוויטשערען און ער טאנצט־אונטער זיין פרעהליכען וועג.

פלוצלונג איז ער שטעהן געבליבען.

אין א זומער־וואוינונג האט זיך א טיר געעפענט. עס איז ארוים א בארוועסע און קנאפ־געקליידטע געשטאלט, האלב מיידעל, האלב קינד, מיט גרויסע גאזעל־אויגען און א באל צום שפילען און די לאנגע דינע הענט... א ווייל'ע איז זי שטעהן געבליבען, פאר־

וואונדערט פון שעהנעם מארגען, פארבליפט... און אז זי האט איהם, זיך אומקוקענדיג, דערזעהן, האט זי זיך נישט פארשעמט; נאר אנגעשטעלט אויף איהם צוויי ריינע קינדער־אויגען, וואס האבען, קוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אריין, געפרעגט: דיך האט אויך אויפגעוועקט די זון? ביסט א גוטער מענש? — ווילסט מיר נישט טון קיין שלעכטס? וועסט שפּילען מיט מיר אין באל?...

און ער האט זיך פּלוצלונג פאר'ן ריינעם קינד טיף אין טיפס־טען הארץ פארשעמט און איז אנטלאפען גלייך צו דער סטאנציע און אפּגעווארט דעם צוג אהיים. —

דאס הארץ האט איהם געזאגט, אז ער וועט זי נאך אמאל טרעפען, און ער האט זיך צום לערנען גענומען... ער האט זיך גע־לערנט. לערנענדיג, אנ'ם קינד פארגעסען און זיין דיפּלאם באקו־מען. ער מוז זיך איינריכטען אלס פּראקטיצירענדער ארצט. ער האט אנגעהויבען „ביוועז" אין הייזער און אין קורצען באקומען א גאנצען אויסוואהל פון כלות מיט נדן. אויף צוויי האט ער זיך ערנסטער אפּגעשטעלט... און עס איז אויך געקומען דער טאג, ווען ער האט זיך געלאזט דעצידירען. ער געהט איבער דער מארשאל־קאווסקא אין דער ריכטונג צום זאקסישען גארטען; לענקט אפּ רעכטס ביים גרינעם פּלאץ, טרעט אפּ אין א בלומען־געשעפט, קויפט א בוקעט און געהט אין גארטען אריין. פּאסירענדיג דעם גארטען, וועט ער באשליסען, וואוהין דעם בוקעט צו טראגען: אויפ'ן טעאטער־פּלאץ — א לוסטיגע בלאנדינע מיט געזאנג און קלאוויר — אדער אויף סענאטארען־גאס — א בלאסע דעקאדאנס מיט פּארצעלאן־מאלעריי און פּאטאגראפיע... א שווערע וואהל. פּלוצלונג גיט איהם עפּעס, ווי א קלאפּ אין הארץ. ער הויבט די אויגען אויף און דערזעהט — זי! שלאנק, אנגעשפּארט אן א בוים איז זי געשטאנען. בלאס, ווי נאך א גליקליך איבערגעקומענער קרענק... פון אונטער די אראפּגעלאזטע ברעמען שטראלט ארויס און צושפּרייט זיך איבער'ן בלאסען געזיכט דאס ריינסטע, שטילס־טע גליק, מיט וועלכען זי האט אויף איהר קינד געקוקט, אויף איהר קינד אין א וויג — — — —

און ער האט זיך פלוצלונג אין טיפסטען הארץ פארשעמט. אוועקגעווארפען דעם בוקעט און איז צוריק אהיים — ארבייטען...

צום דריטען מאל האט ער זי אין שפיטאל אויפ'ן טויטען־בעט געטראפען.

אין די אומרוהיגע טעג האט מען זי פון גאס מיט א דורכ־געשטאכענער ברוסט געבראכט... אהן דאקומענטען, אן אומבא־קאנטע, צופעליג געשאסענע, מיט אפענע, צושראקענע גאזעל־אויגען, וואס האבען דעם גאנצען טומעל נישט פארשטאנען...

זינדיג בלוט.

איך בין שוין דאָ דעם דריטען טאָג, און קיין דאָקטאָר אַלײן נאָך פאַר די אויגען נישט געזעהן.

נעכטען האָב איך נאָך איין גערטעל שפּאַצירט: די קראַנקע חבר'טעס מײנע פאַרצעהלען, ווי דער דאָקטאָר איז אַ גוטער דאָקטאָר, קורירט אויסגעצייכענט, נאָר אַ נערוועזער איז ער. שרייט, בייזערט זיך, וואַרפט מיט די הענט. קריגט טיילמאָל אַזוינע שפּיציגע אויגען, מענשען דורכצושטעכען. און אַז ער ווערט שוין גאָר ווילד, ווערט ער אויף אַ צוויי־דריי טעג פאַרשוואונדען און קומט צוריק אַ באַרוהיגטער...

זיי זאָגען, אַז ער איז פאַרליעבט אין מײן באַרעמהאַרציגער שוועסטער. שעהן איז זי, אַ העלע בלאָנדינע, לאַנגע ברעמען, שטענדיג אַראָפּגעלאָזטע.

ווער ווייס, צי זי באַהאַלט נישט אונטער די ברעמען די גוטע פלעמלעך. בלאָנדינען שפּריצען אַמאָל מיט גאָלדענע פונקען.

איך פּראָפּאָניר דער באַרעמהאַרציגער שוועסטער, זי זאָל רופען אַן אַנדער דאָקטאָר און זאָג איהר, אַז איך קאָן באַצאָהלען. ענטפערט זי אויף זיכער:

— היינט, מאָרגען קומט ער.

— אָבער אַ דאָקטאָר זאָל פאַרשווינדען פון אַ שפּיטאָל.

לאָזט זי לענגער די ברעמען אַראָפּ:

— ווער ווייס, וואָס ביי אַ מענש קאָן זיין אויפ'ן האַרץ...

— און וואָס טוט ער דאַמאָלט, ער טרינקט?

זי ענטפערט נישט; געהט שטיל אַרויס.

זי האָט איהם אויך נישט פיינט.

אַז איך האָב נעבעטען ביי דער באַרעמהאַרציגער שוועסטער

טינט־און־פעדער און פאפיר, האט זי מיך געפרעגט, צו וועמען איך וויל שרייבען.

— צו א חתן?

— איך האב קיין חתן נישט — ענטפער איך איהר — איך האב אלע מענער גלייך ליעב.

— געדענק, וואו דו ביסט!

איך וועל שוין נישט פארגעסען, אז עס איז מיר שווער פון בעט אראפ.

איך וויל גלאט עפעס שרייבען. אביסעל פון מיר אליין. די מענער האבען נאר ליעב אויסגעטראכטס. לאמיך אמאל שרייבען. אויב איך האב נישט מיט וועמען צו רעדען, א ווארט אמת ווענען זיך.

— — — — — — — — — — — — — — — —

מען דארף פארשרייבען, ווי אזוי איך בין אהערגעקומען.

אז דער נייער „פעטער" האט מיך איבערגעקויפט און אהיים געפיהרט, האט ער ארייגעשריען אין צווייטען צימער אריין:

— א גלאז טיי!

און מיך געהייסען זיצען.

איך קוק מיך אום — א זאל, געבעט מעבעל. א פיאנא. דא וועט זיין פרעהליכער. אין נעבען־צימער הויבט זיך אן שליאפען אין שטעק־שיך. עס וויגט זיך אריין די „מומע" — א מאשין פון פלייש. מיט׳ן גלעזעל טיי. זי שטעלט עס פאר מיר, קוקט אויף מיר א ווייל מיט אויסגעלאשענע אויגען. קומט זי צו נעהנטער, קוקט מיר אין פנים אריין, הויבט מיר אויף מיט די פעטע פינגער די ברעם און באטראכט די אויגען, גיט פלוצלונג א שארץ אראפ די בלוזקע ביים קראגען, און ווערט אויפגעפלאמט און גיט צום פעטער א ירגזון־געשריי:

— אקס!

שפרינגט ער אויף פון א קאנאפע:

— וואס איז?

— פרעג נישט. נאר געה מיט איהר גלייך צום דאקטאר, זאל ער זי באטראכטען און ארויסגעבען א צייגעניש. אניט וועט ער דיר דאס געלט נישט אפגעבען!

און געהט צוריק ארוים מיט׳ן גלאז טיי.

ער פארענטפערט זיך פאר איהר אין ברייטען רוקען אריין:

— ווער האט זיך געזאלט ריכטען — אזא צנועה'דיג פנימ'ל...
און אויף מיר גיסט ער זיך אן מיט בלוט:

— אוי, א רוח אין דיין טאטענס טאטען אריין...

וואס ער שילט מיין אנטלאפענעם טאטען, וואס איך קען נישט, טוט מיר הנאה. ער לויפט אבער צו מיר מיט די פויסטען. זי האט עס אבער, די נישט דערגאנגענע מומע, דערפיהלט, אפגע־שטעלט זיך אויף דער שוועל:

— ריהר נישט! אנגעריהרטע סחורה נעמט מען נישט אפ...

א „פעטער" פאלגט, ריהרט ער מיך נישט אן און שילט אלץ מיך און מיין טאטען... מיין טאטע, ווי געזאגט, ארט מיך נישט... מיך אליין האב איך אבער אויך פלוצלונג פיינט געקריגען; איך האב הנאה פון זיינע קללות. און זאלען זיי — טראכט איך — מקוים ווערען! גיך און באלד, טאטע־פאטער! — בעט איך צום הימעל ארויף.

און עס באטראכט מיך א דאקטאר און קלינגט באלד אן אהער, און מען קומט נאך מיר...

איך האב א שפיגעלע געבעטען; די בארעמהארציגע שוועסטער שאקעלט נישט צופרידען מיט'ן קאפ; גיבען, גיט זי. א גוטע איז זי. זעהר א גוטע...

מיין צנועה'דיג פנים איז נאך ריין.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— פארוואס קומט צו דיר קיינער נישט? — פרעגט בארעמ־הארציג די שוועסטער.

— איך האב נישט קיינעם...

— האסט נישט קיין פאטער?

— ער איז, נאך איידער איך בין געבוירען געווארען, ערגעץ אוועק. קיינער ביי אונז הערט נישט פון איהם. אפשר לעבט ער נישט.

— און ברידער, שוועסטער?

— איך בין דאס ערשטע און לעצטע קינד געווען...

— און א מאמען?

דרעה איך מיך אפ צו דער וואנט און שלוכץ.

— א מאמען...

אז עולה, נישט געדארפט איהר נאמען דערמאנען, אויפשרייבען... ווי קומט זי, די פרומע, די ציכטיגע, די הייליגע אהער?

אבער אויסמעקען קאן איך נישט, די האנט וויל נישט...

אט ליגט זי אומבאהאלפען, די האנט איבער'ן טישעל... א בלויליכע, רויטליך געשפרענקעלט...

און געמיינט האב איך, אז דאס וועט מיך מיידען...

אז איך בין זינדיג געווארען מיט'ן זינדיגען לייב, האט זיך מיין גאנצע נשמה אומגעקערט צו גאט. אין גימנאזיע פון חברים און חבר'טעס אזויפיעל שלעכטס און אויסלאכעניש וועגען גאט געהערט, אזויפיעל געגען איהם אין ביכלער געלעזען. — און איך האב אלץ מיט אמאל פון קאפ, פון הארץ ארויסגעווארפען — האב אנגעהויבען צו דאווענען. אלע תעניתים געפאסט, יום־כפור זיך אפגעשלאסען, קיינעם נישט אריינגעלאזט... און אזויפיעל צוליעב דעם צדקה געגעבען, אלע מתנות, וואס איך פלעג באקומען, אלע קליידער, וואס איך האב אויסגעטאן, ארעמערע חבר'טעס אוועקגעגעבען. און אלץ אינאיינעם זיך געבעטען: בארעמהארציגער פאטער, איך זינדיג, איך האב שלעכט און זינדיג בלוט, שטראף מיט וואס דו ווילסט, נעם מיך אינגאנצען צו, נאר דאס נישט, דאס נישט!

ער איז נ י ש ט קיין גוטער!

און אפשר בין איך מיר שולדיג אליין. נישט געדארפט אוועקגעבען חבר'טעס, זיי זאלען בעסער געפעלען אין גאס... געדארפט שענקען אלמנות, יתומות. אויסזוכען אמאל אן ארעמע כלה און געבען א חופה־קלייד...

ציגד וועל איך שוין וויסען, זאל נאר דער דאקטאר קומען. לאמיך נאר ארויס פון דאנען.

און אפשר קומט עס מיר פאר א י ה ר טויט...

נישט געקאנט איבערטראגען, די פרומע, די הייליגע... דאס ווארט, וואס יאגט זיך פון הארץ ארויס צו די ליפען, וויל איך נישט ארויסזאגען, דא שוין מעהר נישט אויפשרייבען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ענדליך געקומען דער דאקטאר...

א ברונעטעל, עטוואס פארזילבערט, גאלדענע פענסנע, א צוגעשפיצט בערדעל, פון וועלכען ער הערט נישט אויף צו צופען. שטעהענדיג מיט דער בארמהארציגער שוועסטער, שלינגט ער זי

מיט די אויגען, און זי, קוים — קוים זי רוּיטעלט זיך און רייסט אַלץ די האַנט אויס פון זיינע.

ער שעפּטשעט איהר:

— אַלץ וועגדט זיך אַן אייך! נאַר אַן אייך!

זי אָבער ענטפערט נישט און שטויסט איהם צו מיין בעט צו.

ער ווערט אויך ערשטוינט:

— טאַקאַ סקראָמנאַ נאַ טוואַרזשו!

— אַ פּנים פון אַ הייליגער, — גיט ער צו.

— לעסטער־מויל! — שרייט איהם אָן די שוועסטער.

— פּאַרדאָן, — און הויבט מיך אָן באַטראַכטען.

ארויסגעהענדיג נאָכ'ן פאַרשרייבען, מאַכט ער צו דער שוועסטער אין טיר:

— פּול גיפט!

אַזוינע, ווי איך, באַקומען שאַרפע אויערען...

זעהר גוט; איך וויל אָן מיר אַ נקמה דערלעבען...

דאָס פּנים וואָלט מיר דאָך אַ שאָד געווען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

דאָס פּנים האָב איך פון דער, וואָס איך וויל דאָ נישט דער־מאָנען... פון דער הייליגער, וואָס האָט מיין שאַנד און זינד נישט געקאָנט איבערלעבען...

מיין זינדיג בלוט פון וועמען?

געוויס פון אַנטלאָפענעם טאַטען...

איך דערמאָן מיך, אונטערגעהערט אַמאָל אַ געשפּרעך צווישען צוויי חברים שילער אין גימנאַזיום־גערטעל. זיי זענען אויף דער באַנק געזעסען, איך בין הינטער־אָרום צוגעקומען, געוואָלט איי־נעם, דעם, וואָס איז מיר אַזוי געפעלען, הינטען־אָרום די אויגען פאַרשטעלען. הער איך, ווי דער צווייטער זאָגט:

— אוי, האָב איך ליעב מאַניע'ן!

דאָס האָט ער מיך געמיינט, און דער, וואָס איך האָב כמעט ליעב געהאַט, ענטפערט:

— נו... נישט ווייט פאַלט דאָס עפּעלע פון בוים...

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פאַרוואָס ביסט דו צו מיר אַזוי גוט, שוועסטער?

— דו האָסט געוויס אַזוי פיעל געליטען...

— אבער נישט נאר געליטען... געווען פרייד אויך... אפילו שאמפאניער...

— רעד אויף זיך נישט קיין בייז. איך בין זיכער, מען האט דיך פארגוואלטיגט...

— אמת, אין גימנאזיום, דער רעליגיאנס־לעהרער!

— אוממעגליך! — שרייט זי אויס.

— דיר, שוועסטער, וועל איך קיין ליגענס נישט זאגען. דא, איבערהויפט, זאג איך און שרייב קיין ליגענס נישט. פאר ליגנע־רינס מאכען אונז די מענער... אבער דאס נאר אז אנהויב געווען... און אויך — ווילסט הערען, שוועסטער?

זי זאגט, זי מוז!

— שולדיג, שוועסטער, איז מעהר מיין זינדיג בלוט.

איך האב דאך געוואוסט, אז ער וויל מיך...

בעט זי זיך: זאגט נישט ארויס!

— איך האב עס, ווי אין א בוך אויף זיין ברוין־היציג געזיכט געלעזען, — אין זיינע ווילד־פלאמענדיגע אויגען, מיט וועלכע ער פלעגט אויף מיר... זיינע ווילדע הענט און פארציטערטע פינגער, מיט וועלכע ער פלעגט טאפען ארום מיר די לופט... אז זיין ברע־נענדיג אטעם, מיט וועלכען ער פלעגט, ביים אויסהערען, אויף מיר בלאזען...

— און?

— און גאנצע נעכט געפיבערט פאר טויט און שרעק פאר דעם, וואס קאן, וועט און דארף קומען...

— האסט איהם ליעב געהאט!

— פיינט געהאט...

— וואס דען?

— זינדיג בלוט!

געוואוסט און אנגעהויבען אליין אווענט־צייט ארומגעהן אין פארק, וואו ער פלעגט אמאל שפאצירען, אדער זיצען ערגעץ אין די אפגעלעגענסטע אלייען... טאמער וועט ער מיך באגעגענען... געזע־סען און געפיבערט...

— פארוואס האסט דו דיך פאר דער מאמען נישט פארטרויט?

— פאר דער הייליגער? אויף קיין פאל!

— פאר א חבר'טע?

— נישט געהאַט... אַלע האָבּען מיך געמידען... אַלץ, געווים, דער טאַטע מיינער...

און איינמאָל — ער געהט.

מיך באַפאַלט אַ שרעק און פאַל אויף אַ באַנק; ער געהט פאַר־ביי און זעהט מיך נישט; אין שאַטען פון אַן אַקאַציע בין איך גע־זעסען... ער געהט פאַרביי, און פון מיר, אָהן מיין ווייסען, אָהן מיין ווילען רייסט זיך אַרויס עפּעס אַ פּרעמד, הייזעריג געשריי, נישט מיין שטים! ער קערט זיך אום, דערקענט און גיט אויך אַזאַ ווילד געשריי... עס שניידט מיך דורך אַ קאַלטער שרעק... און איז שוין ביי מיר...

ווי אַ ווילד טיר ברומט ער. מיט די משוגע'נע הענט רייסט ער פון מיר די קליידער אַראָפּ, בריהט מיך מיט'ן אָטעם, רייסט מיך, קושענדיג מיט די ציין...

און איך, פאַר עקעל און שרעק, ווערה מיך, ווערה מיך מיט ציין און נעגעל, וויקעל זיך ווי אַ שלאַנג און טיף, טיף אין האַר־צען ברענט עפּעס ווי אַ פייערל דער וואונש, ער זאָל זיגען...

ער זיגט און די אַקאַציע באַשיט אונז ביידע מיט איהרע שנייעלעך...

דערנאָך... אַהיים געהן נישט געקאָנט...

— פאַרוואָס? אַ מאַמע איז אַלץ מוחל...

— נישט וועגען דעם געהט עס, שוועסטער. נישט געקאָנט צו איהר קומען אַ פ א ר ז י נ ד י ג ט ע... אויף קיין פאַל; בע־סער דער טויט. איך האָב מיר גאַרנישט געקאָנט פאָרשטעלען, אַז איך זאָל פאַרגיפטען מיט מיין זינדיגען אָטעם איהר לופט... איך טאָר נישט זיין מיט איהר אין איין שטוב; דאָס האָב איך געוואוסט!

צו דער היים, אַן אָפּגעריסענע, צוקראַצטע, מיט אַקאַציען־שנייעלעך באַשיטע בין איך געלאָפען, אָבער נאָר צום פענסטער, צו דער שויב מיט די ליפּען צוגעפּאַלען...

זי איז אין שטוב ביים טיש געשטאַנען. די פרומע, די הייליגע, גאָט געבעטען האָט זי... איהרע ליפּען האָבען געווים געמורמעלט: טאַטע־פאָטער, באַרעמהאַרציגער פאָטער, דערבּאַרעם זיך איבער אונז... דערבּאַרעם זיך, ווי אַ טאַטע דערבּאַרעמט זיך איבער זיין קינד... פאָטער אין הימעל...

— ביי איך זאָגט מען אויך אַזוי?

זי וואונדערט זיך.

— און בין אנטלאפען, שוועסטער...

— וואו אהין?

— אויס דער שטאדט ארויס, אין דער וועלט אריין... ווייטער און ווייטער פון איהר, זי נישט צו באליידיגען, זי נישט צו פארשעמען... זאל זי מיינען, כ'בין ערגעץ פארפאלען געווארען, א חיה האט מיך צוריסען... און בין ווייט ווייט הינטער'ן שטערטעל, אויפ'ן שאסיי געפאלען...

איז עמיץ דורכגעפאהרען, אפשר מיין איינענער טאטע...

— וואס רעדסט דו, קינד!

— קאן זיין...

אן אלטער מאן מיט קאצענע אויגען. זיך אפגעשטעלט, מיך אויפגעהויבען און אין וועגעלע אריינגענומען... באלד נאך אמאל מיך געשענדט... צו דער סטאציע צוגעפאהרען, בילעטען געקויפט. אהער מיך געבראכט, ביי זיך געהאלטען א צייט און דערנאך פארקויפט...

א בלאסע, א צושיטערטע וויל זי אוועקגעהן...

—ווארט, שוועסטער, טרינק אויס ביז צו ענד:

— זי, די פרומע, די הייליגע מיינע, איז געוואר געווארען, מיר נאך די שפורען נאכגעקומען, אוועקגעפאלען און — געשטארבען...

און זי ליגט הי אויפ'ן בית־עלמין באגראבען...

און איך האב געוואוסט, און ביי איהר בעט נישט געשטאנען... נישט איך האב איהר די אויגען פארמאכט... איך בין נאך איהר לויה נישט געגאנגען, איהר קבר נישט געזעהן...

נישט געקאנט. איך קאן נישט, איך טאר נישט!

און געגאנגען בין איך פון האנט צו האנט, פון הויז צו הויז און — געטרונקען פיעל...

— — — — — — — — — — — — — — — —

דער דאקטאר האט אויך משוגע'נע הענט. לאנגע פינגער און טאפט אויך די לופט ארום דער הייליגער שוועסטער.

— שוין, דאס געזיכט פארנעמט זי אויך...—מאכט ער צו דער שוועסטער, אהן א פונק רחמנות...

זי גנב'עט מיר דערוויייל דאס שפיגעלע פון אונטער'ן קישען אפיר, איך זעה און מאך מיך נישט וויסענדיג...

היינט האט ער געזאגט, אז עס וועט שוין לאנג נישט גע־דויערן...

— קינד, — מאכט זי צו מיר נאך זיין אוועקגעהן — צייט זיך „אויסצוגלייכען“ — שלום צו ווערן מיט גאט...

— באַ, — גיט זי טרויעריג צו — וואלסט דו פון אונזער רע־ליגיע געווען...

און זי דערצעהלט, ווי גוט, ווי בארעמהארציג איהר גאט איז. אלץ איז ער מוחל... אבי מען טוט נאר תשובה, אבי מען האט נאר חרטה... ער אליין עפענט די טויערן פון הימעל...

— כ׳וויל נישט אין הימעל אריין, שוועסטער!

— וואַ—אס?

— דארט איז מיין מאמע!

שריי איך אויס מיט טויט־שרעק. פארגעסענדיג דאס ווארט, וואס איך האב מיר געגעבען, זי דא נישט צו דערמאנען...

שטעהט זי א ווייל און געהט דערנאך געריהרט און לאנגזאם ארויס, זאגענדיג:

— דאך, טראכט דעריבער, קינד...

און כאפט די הענט צו די אויגען...

— — — — — — — — — — — — — — — —

איך טראכט.

גאנצע נעכט טראכט איך. איך שלאף אזוי וועניג און אזוי שלעכט...

אבער נישט וועגען תשובה און חרטה טראכט איך... אין גיהנום פארפאלען ווערען וויל איך... מיט איהר זיך נישט טרעפען! און מיך האב איך אזוי פיינט, אזוי פיינט! אז מיר וואלט איך אן אייביגע נקמה דערלעבט... איך וויל קיין תשובה טון. איך האב דאך דא אויפגעהערט צו דאוונען, וואס עס איז ביי גאט צו בעטען... איך זאל איהם קאנען נאך מעהר דערצערנען, זאל ער נאך מעהר, נאך הארטער שטראפען!

מיט טויט־שרעק טראכט איך, אבער גאר וועגען עפעס אנ־דערש.

איך וועל דא שטארבען, וועט מען מיך הי באגראבען...

אין איין ערד מיט איהר ליגען וויל איך נישט... איך וויל די

ערד, וואו זי ליגט, מיט מיר נישט פּאראומריינ'יגען... באין אופן נישט...

ארוים מוז איך, ארוים פון דאנען אין דער וועלט אריין.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— דאקטאר, שרייבט מיך אוים פון שפּיטאל...

— נו, פּרוואו אראפּ פון בעט...

— דאקטאר, — שלאגט איבער די שוועסטער, — פאַרשרייבט איהר בעסער א מיטעל צו שלאפען, זי שלאפט אזוי ווייניג און שלעכט.

ער פאַרשרייבט און זי ברענגט מיר — מארפיום.

— דאס איז א שרעקליכער סם, — זאגט זי — מעהר ווי צוויי, דריי טראפּען מיט אמאל — זאל גאט היטען!

און דאס פלעשעלע איז אזוי אומשולדיג ווייס, און די שטראַ־לען פון דער אונטערגעהענדיגער זון שפּילען זיך דערמיט...

ווייטער אין גערטעל צושפּילט זיך א פויגעל...

איך האב קיין טראפּען נישט גענומען און קיין אויג נישט צו־געטאן...

אויפ'ן אידישען בית־עלמין באגראבען ווערען, — נישט און נישט!

און באלד צו־מארגענס:

— שוועסטער!

— וואס, קינד! — וויפיעל רחמנות פאר שטארבענדיגע!

— שיק נאך א גלח...

— וואס הייסט?

— איך וויל אננעמען דיין רעליגיע. איך וויל צו דיין גאט, צו דיין בארעמהארציגען גאט...

דערפרעהט, פייל פון בויגען לויפט זי; איך שריי איהר נאך; פון מיר ארוים שרייט עס, איך קאן מיך נישט איינהאלטען:

— געשווינדער! איך טאר נישט ליגען אויפ'ן אידישען בית־עולם...

צום גליק, הערט זי שוין נישט.

און נאך דעם זעלבען טאג איז עס געשעהען...

פאר'ן טויט איילט מען זיך, א נשמה נישט צו פארלירען...

קומט צו־מארגענס דער דאקטאר, ווייסט ער שוין און ווארפט מיר צום בעט צו, נאך פון טיר:

— פאסקודסטווא!

ווי האב איך באלד נישט דערקענט, אז עס איז א איד? אבער ווי קומט ער צו דער הייליגער שוועסטער?

— אזא שוויינעריי פאר׳ן טויט!

— געשוויגען זאל זיין! — שרייט אויף איהם די שוועסטער.

א איד! א איד! אזוי שרייט מען אויף א איד... און ווארפט איהם צו א בליק פול מיט האס... און ווי שעהן זי איז אין צארן.

ער קאן אבער נישט שווייגען; שוים שפריצט איהם פון מויל:

— ווען אויף דער שוועל פון לעבען... א יונגערמאן... פאר־ליעבט זיך...

— דאס איז ביי אייך געווען דער פאל?

איך דערקען איהר שטימע נישט; א סיק פון א שלאנג...

ער מיטיגירט זיך נישט:

— און ווען צוליעב קאריערע? נישט כדאי, צוליעב א נאַ־רישקייט, צוליעב אזא אידיאטיזם, ווי רעליגיע איז, א גאַנץ לעבען צו ליידען...

— שווייג!

פער „דו“!

איך קריג רחמנות אויפ׳ן דאקטאר, וואס ציטערט פאר אויפ־רעגונג אויפ׳ן גאנצען לייב.

— א שאד, — שרייט ער הייזעריג — א שאד!

עס איז א שאד, וואס עס איז קיין גאט נישט דא, קיין הי־מעל, קיין גיהנום, וואס דאס אלץ איז אן אויסגעטראכט שפינ־וועבס, נשמות־פלינען צו כאפען... מיר צוליעב, פאר מיר און פאר אזוינע, ווי איך, וואלט געדארפט זיין א הימעל און א גאט אין הי־מעל, און א גאט, וואס שטראפט. פאר אונז דארף זיין א גיהנום, אן אמת׳ער גיהנום, מיט קעסלען מיט סמאלע, און אן אייביג פייער זאל אונטער זיי ברענען, נישט אויפגעהערט...

— הלואי, דאקטאר!

קוקט ער מיך אַן צומישט און אנטלויפט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

די באַרעמהאַרציגע שוועסטער האָט איהר קריסטליכע פליכט געטאָן און צו וויסען געטאָן וואו מען דאַרף, אַז דער דאָקטאָר, אַליין געטויפט, רעדט אָפּ פון דער הייליגער רעליגיע.

זי קומט צו מיר מיט אַן אַנדערען... מיט אַן אַלטען, גאַלען ציטער־קאָפּ, א צושמייכעלטען. זי האָט רויטע, אָנגעשוואָלענע אויגען — וועה טוט איהר! זיינע אַלטע אויגען גלעטען אַזוי נישט איבער'ן געזיכט...

— ערגער! (עס הויבט זיך נישט אָן) אומזיסט מיין היציגער קאָלעגע איבערגעשראָקען... אייערע זענען אַזוי פאַנאַטיש. און מערק־ווירדיג — די געטויפטע נאָך מעהר... נישט וואונדערליך, שוועס־טער?

זי שווייגט.

— עס וועקט אין זיי נאָך שטאַרקער...

— אָבער — ווענדט ער זיך צו מיר — באמת — אַלץ איינס... אונזער גאָט איז דער גאָט פון אַלע באַשעפענישען, זיין רחמנות וועקט זיך אויף אַלע גלייך. אַלע איינס, וואָס פאַר א רעליגיע... אַלע זענען מיר גאָטס קינדער... איין הימלישער פאָטער פאַר אַלע... און פאַר אַלע, אויב מיט גאָט זיך פאַראייניגט, איז אָפען דער הי־מעל... פריהער אָדער שפּעטער...

ער פאַרשרייבט א נייעם רעצעפּט, געהט, שמייכלענדיג, אַרויס — איך פאַרהאַלט די שוועסטער. און אין טויט־שרעק פרעג איך זי:

— אמת?

— אמת, קינד?

— און קיין זינד איז נישט אימשטאַנד אויף אייביג אין גיהנום אַריין צו וואַרפען...

— קיין? פאַראַן... צום ביישפּיל, אַז מען נעמט זיך דאָס לע־בען אַליין... מען שטאַרבט אָהן ודוי, מען באַקומט נישט קיין קריסט־ליך באַגרעבעניש... ווי א הונט ווערט מען באַגראָבען...

— איך בין שלעפעריג, שוועסטער!

זי קושט מיך אין שטערן אריין (זי האט קיין מורא נישט), געהט ארוים און איך כאפ מיך צום מארפיום...

— אויף אייביג אין גיהנום אריין! לכל הדעות! מיט מיין מאמען (צום לעצטען מאל איהר נאמען דערמאנט) זיך אין ערגעץ נישט טרעפען...

באשולדיגט קיינעם נישט אין מיין טויט!

אויפ'ן געלעגער.

צוויי חברים זענען זיי געווען, אין איין צימער געוואוינט, יע־דען אווענט אויפ'ן באלקאן פון צימער געזעסען, אין לבנה־שיין זיך און די נשמות געבאדען, און פון שטילער זיסער פריינדשאפט און איהר סימבאל די לבנה גערעדט. און מעהר מיט די אויגען ווי מיט'ן מויל. זיי האבען נישט געדארפט רעדען. איין נשמה האט ביי דער צווייטער דאס שטילע נחת פון דער שטילער פריינדשאפט פון אויג געזויגען.

איז אבער געקומען דער טאג פון בענקשאפט...

אין יענעם אווענט האבעןביידע נשמות דערפיהלט, אז לבנה־שיין און שטילע פריינדשאפט איז נישט דאס גאנצע לעבען. און עס האט זיך זיי פארבענקט צום גאנצען לעבען.

ביידע האבען עס דערפיהלט מיט אמאל. און יעדער פון זיי,— אז דעם צווייטענס נשמה איז פאר איהם שוין נישט אפען, נישט אנטפלעקט, נאר ווי איינגעהילט אין עפעס, ווי אין עפעס פאר־שלייערט.

און דערפיהלט האבען ביידע, אז פון היינט אן וועט שוין איינער דעם אנדערען נישט געניגען, אז אין הארץ פון יעדען וועקט זיך עפעס נייעס, עפעס א וואונדערליך פרעמדס, פון וועל־כען עס וועט אויסשפראצען ביי יעדען פאר זיך אליין דאס לעבען אין זיין גאנצקייט, און דער צווייטער וועט דערינען קיין חלק נישט האבען.

און זיי האבען, נישט וויסענדיג און נישט ווילענדיג, אפגע־ווענדט די קעפ איינער פון צווייטען. דערנאך האט זיך איינער אויפגעהויבען און, נישט מעלדענדיג דעם צווייטען, ארויס — פון באלקאן, פון צימער, פון די טרעפ אראפ, אין גאס אראפ געצויגען. און באלד האט זיך אויפגעהויבען דער צווייטער, שטיל אין צימער

אריינגעגאנגען, אויפ׳ן געלעגער זיך אויסגעצויגען און די אויגען פארמאכט...

דער וואס איז אין גאס אריין האט זיך אומגעקוקט און פלוצלונג אויסגערופען:

— לער, לער! עפעס פעהלט, עפעס מוז מען באקומען, עפעס מוז מען דערגרייכען.

און ער האט פלוצלונג דערפיהלט, אז לעבען איז נאר א גאנץ לעבען, און אז ער קאן קיין גאנץ לעבען נישט האבען, ווייל ער האט נאר א האלבע נשמה. די צווייטע העלפט פעהלט, זי מוז מען זוכען, געפינען, א גאנץ לעבען צו באקומען, און דאס גליק פון גאנצען לעבען...

און ער לויפט ראש איבער דער גאס, און פון איין גאס אין דער צווייטער; קוקט אלעמען אין די אויגען אריין, זוכענדיג זיין צווייטע העלפט נשמה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ערשט דעם צווייטען טאג איז ער צוריק אהיים געקומען... מיט א פרייד איז שטוב אריינגעפאלען:

— געפונען, געפונען!

דער חבר, וואס איז נאך אלץ אויפ׳ן געלעגער צוצויגען, פרעגט:

— וואס?

— מיין צווייטע העלפט נשמה!

— ווי אזוי?

דער אריינגעקומענער זעצט זיךביים חבר צוקאפענס:

— זעה, ווי איך שטראל! איך פיהל, מיינע אויגען גיסען ליכט...

און צו זיך קומענדיג:

— ווי אזוי, פרעגסט דו? איך האב געזוכט... איך בין א מאן, מוז, טראכט איך, מיין צווייטע העלפט נשמה זיין ביי א פרוי. געה איך אין די גאסען און זוך ביי פרויען... פון פרויען־אויגען, טראכט איך, מוז צו מיר ארויסקוקען מיין צווייטע העלפט נשמה, נאך וועלכער איך בענק. און טרעף איך די אויגען, וועל איך זיי דערקענען. יענע העלפט בענקט דאך אויך נאך מיינער... זי וועט א ציטער טון... בין איך געגאנגען, געגאנגען, געגאנגען — — — —

— און געטראפען!

— אויגען, זאג איך דיר! אך, אויגען! מיין צווייטע העלפט נשמה קוקט ארויס, מיט אזא הארציגקייט... זי האט מיך באמערקט; אונזערע אויגען — זיך געטראפען. זי האט, ווי איך האב פריהער געוואוסט, א ציטער געטאן: אויפ'ן גאנצען לייב א ציטער. זי האט זיך דאך באהערשט, מיט געוואלד פון מיינע דעם בליק אפגערי־סען און ווייטער געגאנגען. איך געה איהר נאך. ווי א שאטען געה איך איהר נאך. פון גאס צו גאס. זי קלאפט אין א טויער... מען עפענט. איך ציטער — דאס הויז וועט מיר איינשלינגען מיין צווייטע העלפט נשמה. און אזוי איז געשעהען. נאר פאר'ן אריינ־געהן האט זי זיך אויף א סעקונדע צו מיר אומגעקערט, א בליק געווארפען, א גוטען, א הארציגען. מיין צווייטע העלפט לעבען האט זיך מיט מיר געזעגענט, אויף איבער נאכט געזעגענט... אזוי האב איך געפיהלט, אזוי האב איך געמוזט פיהלען, און א גאנצע נאכט אויף און אפ פאר'ן טויער געשפאנט, מיט מיין העלפט נשמה ביי דער צווייטער אויף דער וואך...

דער מארגען גרויט, דער מארגען בלייכט... דער טאג וועקט זיך, — — — —

— זי האט זיך באוויזען...

— געוויס! מיך מיט א לייכטער קאפ־באוועגונג באגריסט! מיט א קוים־קוים געראטעלטען שמייכעלע ארום די זיסע ליפען. איך בין צוגעגאנגען.

— גוט מארגען...

— גוט יאהר! דער שטילער ענטפער...

איך האב זי באגלייט... דערנאך ערלויבניש באקומען, זי צו באזוכען, איהרע עלטערן וועלען באשטעהען... היינט אוועגט געה איך! ווינש מיר גליק! איך האב ליעב, בין געליעבט, מזל־טוב זאג...

— נאר! — ענטפערט דער צווייטער — דו האסט קוים א כלה... איך, ליגענדיג דא, האב מעהר דורכגעלעבט... א כלה געהאט. אונטער דער חופה געשטאנען... קינדער געהאט... דריי, פיער, פינף... דערנאך קינדס־קינדער...

ביי דיין אריינקומען אז אייניקעל באגראבען...

אַהן נדן איז ערגער ווי פּאַקען.

אין קופּע איז געווען פינסטער און צוויי מענשען האָבען גע־כראָפּעט. זיי האָבען זיך פאַרדריסליך אויפגעכאַפּט, ווען דער אָבערקאָנדוקטאָר איז אריינגעקומען מיט דער לאַמטערנע רעווידי־רען די בילעטען. ערשט דאַמאָלט האָבען זיי זיך איינס דאָס אַנ־דערע דערזעהן.

— יאַש ? ! — האָט פרעהליך אויסגערופען א פיסטעל.

— אַנדרזשעי ! — האָט געענטפערט א טענאָר.

זיי האָבען אָפּגענומען די בילעטען און זיך צוקושט.

— וואוהין ? — פרעגט יאַש.

— אין דער וועלט אריין ! — ענטפערט טרויעריג דער טענאָר.

— איך אויך ! — זאָגט דער פיסטעל — א שעהנע וועלט ! דאָקטאָריי איז אויך שוין קיין געשעפט נישט... אוים גוטע ציי־טען.

— מיך האָט אַן אומגליק געטראָפען ! — קרעכצט דער טענאָר.

— מיך אויך... שערשע לאַ פאַם... א „זי" ?

— א זי !

— נו, א ליעבע ?

— אַן אומגליקליכע ליעבע, — קרעכצט דער טענאָר — גאָט זאָל היטען... אַזוינס טרעפט זיך איין מאָל אין הונדערט יאָהר !

— איך האָב אויך א ליעבע, איך אַנטלויף אויך דורך איהר אין דער וועלט אריין — ענטפערט דאָס פיסטעל — נאָר ביי מיר איז אַזוינס, וואָס עס טרעפט זיך יעדען טאָג זעהר אָפט, אומאינ־טערעסאַנט... וואָס איז דיר געשעהן ?

דער טענאָר האָט אָפּגעקרעכצט, מיט'ן טיכעל זיך אָפּגעווישט דעם שטערן און דערנאָך די נאָז מיט די ברילען. ער האָט זיך פאַר־ריכט די לאַצען, אויסגעגלייכט די טשופּרינע, נאָך אַמאָל א קרעכץ געגעבען און פאַרצעהלט :

— נערענקסט דאָס הויז צימרינג אין פּלאַצק ?

— אויב איך געדענק ? אַפּט אַ קערטעל, אַמאָל אַ טענצעל און שטענדיג גרויסאַרטיגער טיי מיט פּראַכטפולע שינקע !... אַ רייך הויז, עטליכע מיידלעך... פאַניאַ... פּראַניאַ, און... און...

— אננאַ, — האָט דער טענאָר אַרויסגערעדט מיט געפיהל.

— יאַ ! יאַ ! ווען נישט, וואָס איך בין אַריבער קיין קאַליש, וואָלט איך זיך זיכער אין איינער פאַרליעבט ! נאָר איך האָב אַלץ געקלערט צו וועלכער אויפהויבען מיינע ראָמאַנטיש־קעלבער־נע בליוע אויגען, און איידער איך האָב געהאַט אַ ישוב, האָב איך געכאַפּט אַ צוויי פון לאַטיין. וואָס מאַכען זיי ?

— דער אַלטער צימרינג איז געשטאָרבען.

— אַ שאָד אַזאַ פּאַרטנער ! שטענדיג אַ פּאָר רובעל פאַר־שפּילט. ער שטעהט מיר פאַר די אויגען, „ווער ליגט ?" „איהר !" "אויף וויפיעל ?" „אהן צוויי !" און ער האָט פאַרשריבען. ער האָט קיינמאָל נישט געוואוסט, אויף וואָס ער האָט אָנגענומען און ווי־פיעל לעזען ער האָט געמאַכט. ווען האָט מען עס דאָס לעצטע מאָל אַריינגעלעגט און... פאַרשיט ?

— ערשט אַ פּאָר יאָהר.

— זי, די צימרינג, וואָס מאַכט ? אודאי איינגעמאַכטס ? גע־דענקסט, זי פלעגט גאַנצע סלאָיעס דערלאַנגען, מען פלעגט מיט אַ פּאַריזער לעפעל שעפּען ?

— זי איז דערנאָך בלינד געוואָרען.

— בלינד ? און די קינדער ?

— פאַניאַ איז אויך געשטאָרבען.

— פאַניאַ, אַזאַ ריז ?

— אויף סוכאָטע !

— און פּאַניאַ ?

— האָט חתונה געהאַט מיט אַ רייכען קאָמיסיאָנער.

— און אננאַ, די בלאָנדינע מיט לאַנגע זיידענע האָר, ווי געהט עס איהר ?

— אויך קראַנק אויף סוכאָטע, זיצט היינט אין די בערגער.

— אננאַ ?

דער טענאר ווייטער א קרעכץ געגעבען, ער האט אראפגעלאזט דעם קאפ אויף דער ברוסט.

— דו האסט זיך פארליעבט אין אננא'ן ?

— מיר האבען זיך אמת און שטארק ליעב געהאט, — ענט־פערט טרויעריג דער טענאר.

— טעמפעראטור ? — שמייכעלט יאש.

— נאר אהן חוזק, אהן דיינע מינעס. איך בעט דיך, שוויג ! עס טוט מיר נאך צו שטארק וועה. איך האב זי אמת, אמת גע־ליעבט...

— נארעלע, דו מיינסט איך וועל לאכען פון דיר ? איך האב אויך געליעבט. דו אין פלאצק, איך אין קאליש. דיינע, אננא, האט זיידענע, מיינע — סאמעטענע האר. די לבנה האט אונזביידען גלייך געשיינט. געקושט האבען מיר ביידע גלייך. דו אפשר נאר די ווייסע האנטשוה, איך — די רויטע ליפען אויך... עס איז נישטא וואס פון דיר צו לאכען !

— נישט אוים מיר, אוים דער ליעבע מיינער לאך נישט. דאס איז מיין איינציג פאמיאנטעק אין מיין לעבען. איך וועל שוין מעהר נישט לעבען. איך שווער דיר !

— שווער נישט ! איך האב אויך געשוואוירען, איך האב מיין אמאליע, כ'לעבען, גאנץ ערענסט, גאנץ ערענסט, מיט'ן גאנצען הארצען געשוואוירען. איך בין אזוי גליקליך געווען !

דאס פיסטעל האט געציטערט.

— איך בין אויך גליקליך געוועזען, יאש ; באלד נאכ'ן עק־זאמען האבען מיר זיך דאסווארט געגעבען ! אך ! עס איז געווע־ען אזא שעהנע, אזא ליכטיגע נאכט ! מיר האבען שפאצירט אין גארטען...

— נו, האבען די פייגעל געזונגען, די בוימער זיך גע'סוד'עט און אייערע הערצער האבען געקוואלען ?

— ווייטער ? לאך נישט, איך בעט דיך ! פייגעל האבען טאקע גאנץ אנדערש געזונגען, מיר האט זיך באמת געדאכט, אז די בוי־מער סוד'ען זיך און ווייזען אויף אונז מיט די צווייגען... דאס הארץ האט מיר געקוואלען און זי האט געוויינט... זי האט יאמערליך געוויינט...

— געוויינט ?

— דאמאלט האט שוין דער פאטער נישט געלעבט. די עלטע־רע שוועסטער אויך נישט. די מוטער איז אוועקגעפאהרען מיט'ן מאן. זי איז געבליבען איינע אליין מיט דער בלינדער מוטער, זי האט זיך מיט מיר געזעגענט. אך, ווי שעהן זי איז דאמאלט געוועזן!

— ווארט, איך וועל זי אויסמאלען. מיינע האט מיך אויך געזעגענט, זי האט אויך געוויינט. זי האט מיך ארומגענומען מיט איהרע דינע הענטלעך און אויפגעהאנגען זיך מיר אויפ'ן האלז! דורך די טרערען האט זי מיר געקוקט אין די אויגען אריין. עס איז דונקעל געווען, נאר איך האב געזעהן אין די אויגען א תהום פון ליעבע, פון גליק! איהר אטעם האט מעהר געשמעקט, ווי א גאנץ יאהר... כ'האב זיך דאמאלט דערמאנט אן מיין טאטענס „בשמים־שקעטעלע“, וואס איך פלעג עס האלטען צו דער הבדלה. די האר... נאר דיינע איז א בלאנדינע, מיינע האט געהאט לאנגע שווארצע האר. זי האט זיי מיר פארווארפען איבער'ן קאפ, מיר האבען זיך אונטער דער נעץ געקושט!... עס איז נאך דונקעלער געווארען, נאר איהרע אויגען האבען געלייכט, געברענט! איך האב זי גע־כאפט אויף די הענט, ווי א קינד. איך האב זי צוגעדריקט צום הארץ אזוי שטייף, אזוי שטארק, אז זי האט אוש א געשריי געטאן פאר וועהטאג, און באלד נאך געבעטען זיך: נאך אמאל, נאך אמאל! זי וויל, עס זאל איהר נאכאמאל אזוי דער אטעם פארפעהט־לען, אזוי וועה טון!

ער האט אראפגעלאזען דעם קאפ און געריהרט צוגעגעבען:

— גלויב מיר, איך האב עס גאנץ ערענסט געמיינט!

— ניין! — ענטפערט דער טענאר, — דאס האב איך קיינ־מאל נישט געטאן! איך האב זי נישט צוגעדריקט צום הארץ. ניין, איך האב עס קיינמאל נישט געקאנט, קיינמאל נישט געוואלט. פאר מיר איז גענוג געווען, אז איך בין געזעסען צופוסענס און זי האט מיר געגלעט די האר! עלעקטרישע פונקען זענען מיר דורכגעפלוי־גען דורך די נערוועז... און איהרע אויגען, איהרע אויגען — האסט נישט אביסעל בראנפען?

נאכ'ן ביסעל בראנפען האט ער ווייטער דערצעהלט:

— דעם זעלבען אווענט זענען געווען מיינע תנאים.

— צו דעם האב איך ווייטער נישט צוגעלאזט — ווארפט אריין דאס פיסטעל, — נאר דער טענאר מאכט זיך נישט הערענדיג.

— מיר האבען זיךביידע געזעצט צופוסענס דער אלטער מאמען. די ברענענדיגע טרערען פון די בלינדע אויגען זענען אונז אויף די קעפ גערונען.

— א. — ווערט דעם פיסטעל גרינג אויפ'ן הארץ — שטילע תנאים, דאס איז עפעס אנדערש! דאס שאדט נישט!

— די אלטע איז אזוי איינגעשלאפען, און מיר זענען זיך אזוי געזעסען ביז אין גרויען טאג אריין. מיר האבען גערעדט פון אלץ אין דער וועלט, פון אונזער צוקונפט.

— מיינע — פאלט אריין דאס פיסטעל — האט דוקא געוואלט א גרינעם איבערצוג אויפ'ן מעבעל! א וואוינונג ניט אנדערש, ווי מיט דרייערליי גענג.

— האק מיר נישט איבער! מיינע האט פון דעם נישט גע־רעדט... וועהרענד די פינף יאהר, וואס איך האב שטודירט, האט זי געזאלט אסך לעזען, אסך שטודירען, כדי מיר זאלען דערנאך קא־נען ארבייטען צוזאמען.

— צוזאמען אויסשניידען די אלטע „פלוימען"? — האט זיך נישט איינגעהאלטען דאס פיסטעל.

דער טענאר איז אויפגעשפרונגען, גלייך א שלאנג וואלט איהם געביסען.

— יאש!!!

— אנדרזשעי, אנדרזשעי! מיין ליעבער חבר! צי לאך איך דען אויס דיר? אויס איהר? אויס דער ליעבע? גאט זאל היטען! איך לאך אויס מיר. האב איך דען נישט דאס אייגענע געטאן? האט זיך דען מיר דער הימעל נישט געעפענט אין איהרע אויגען? און ווען עפענט זיך נישט דער הימעל, ווען מען קריגט דעם אטעסטאט? און וועלכער פארליעבט זיך דאן נישט? אנדרזשעי — מאכט ווייטער דאס פיסטעל — בייזער זיך נישט. זעהסט, דו האסט זיך געבעטען, איך זאל נישט לאכען, פארוואס איז דיר איינ־געפאלען, אז איך וועל לאכען? לעג נאר די האנט נישט אויפ'ן הארצען, נאר גראבעל דיר אין מוח... פארוואס האסטו געוואוסט, אז מיר קאן איינפאלען, אז עס איז גאר מעגליך צו לאכען?

אנדרזשעי לאכט.

— אויף מיין ווארט — בעט זיך ווייטער דאס פיסטעל — איך לאך נאר אויס מיר! ביי מיר איז גאר קיין תנאים, אפילו

קיין שטילע נישט געווען! איהרע עלטערען האבען גארנישט גע־וואוסט דערפון. דער טאטע, עפּעס א מין שלאק, א גולם; די מאמע, א כיטערקע, אן איינגערעדטע חכמה, א פראסטע אידענע! נאר זי אליין איז געווען א וואוילע מויד! פלאם־פייער! זי האט פון קיין תנאים נישט גערעדט. זי האט מיר צופיעל געגלויבט. איך בין אויך זיכער געווען. און מיר האבען אויך גערעדט פון צוזאמען צו ארבייטען. אויף אלע וואקאציעס בין איך געקומען.

— יאש! — האט אנדרזשעי געשריען, — איך רעד נישט מעהר מיט דיר!

— פארוואס?

— דו האסט חתונה געהאט מיט איהר? — פרעגט דער דאק־טאר.

— ניין!

— פארוואס?

— דו ווילסט וויסען פארוואס? גוט, כ'וועל דיר פארצעהלען.

— ניין! איך וועל דיר פריהער מיין געשיכטע דערצעהלען— ענטפערט דער טענאר ערדעגט. הער!

דאס פיסטעל האט צוגעלעגט דאס אויער צום אנלעהן, ער זאל בעסער הערען.

— איך האב זי א גאנצע צייט נישט געזעהן, ווי דו... איך בין אויף וואקאציע אהיים נישט געקומען, איך האב לעקציעס געגעבען א גאנץ יאהר, איך האב געארבייט אכטצעהן שעה אין מעת־לעת.

— ווארום?

— זי איז ארעם געווען... צימרינג האט באנקראטירט באלד נאך זיין אוועקפאהרען.

— און דו האסט געוואוסט?

— יא, איך האב געוואוסט, יא. איך האב געשיקט יעדען חודש די העלפט פון מיין פארדינסט, הערסט? וועהרענד די פינף יאהר האב איך פון איהר, און זי פון מיר, אויסער דורך א געלעג־נענהייט, קיין באגריף נישט באקומען. עס איז א שאד געווען מארקעס. איהר מוטער איז א פאר מאל קראנק געווען. וועהרענד די פינף יאהר האב איך געארבייט שווער אכטצעהן שעה אין מעת־לעת און די רעשט צייט פאר וועהטאג נישט געשלאפען. ענדליך

איז די אלטע געשטארבען, איך האב פארזעצט מיין פאלטא, איך האב טעלעגראפירט, זי זאל קומען.

דער טענאר האט ארופגעלאזען דעם קאפ און האט זיך פאר־טראכט אביסעל.

— דאס איז געווען דעם זעקס און צוואנציגסטען מאי, — האט ער נאכהער אנגעפאנגען, — איך בין געזעסען אין שטוב, איך בין שוין איניגע טעג גאנץ פריה געווען אויפ׳ן וואקזאל און זי איז נישט געקומען. איינמאל האט זיך מיר געדאכט, אז דאס איז זי. איך האב געזעהן א וואלירטע דאמע: עס האט זיך מיר געדאכט זי..: נאר די דאמע האט זיך אומגעדרעהט און געגאנגען אין אן אנ־דערער זייט. איך בין געזעסען אין שטוב, אויפ׳ן בעט, קיין בענ־קעל איז ביי מיר נישט געווען... ביינאכט, דאס ליכט איז אויסגע־גאנגען.

— פארוואס האסטו זיך נישט געלעגט? זיך נישט אויסגע־טון?

— איך האב עס שוין א חודש נישט געטאן... איך בין גע־זעסען און געשלאפען.. די ערגסטע חלומות האב איך געהאט. דאס שטיבעל איז אהן פענסטער, געדענקסט? דו ביסט אמאל ביי מיר געווען, איך האב מיך רואינירט אויף ליכט ביימאג!... די ערגסטע חלומות האב איך געהאט... מיר האט זיך געדאכט, אז זי האט גע־מוזט קראנק ווערען, זי מוז נאך קראנק זיין... גאט! דו קאנסט קיין באגריף נישט האבען.

דער טענאר האט געציטערט און דאס פיסטעל האט שטילער־הייט אפגעגענעצט — ‏

— אינמיטען האב איך זיך אויפגעכאפט. איך זעה, עמיצער קניט פאר מיר, אימיצער האלט מיך ביי דער האנט און קוקט מיר אין פנים אריין. זי! זי! זי איז עס געווען! — נאר זי איז אויפגעשפרונגען און אנטלאפען אין צווייטען עק צימער אריין.

— א האלב איילענדיגער שפרונג, — מאכט דאס פיסטעל; אבער דער טענאר הערט נישט און דערצעהלט ווייטער.

— אננא, אננא! — רוף איך זי מיט פרייד און שרעק צוזא־מען; איך האב דערקענט די וואלירטע דאמע... איך האב געפיהלט, אז עפעס דרעהט זיך מיר שרעקליכעס אין מח.

— אננא! וואס אנטלויפסטו פון מיר?—זי רוקט זיך אלץ אפ.

איך וויל אויפשפרינגען, דאס הארץ קלעמט. איך שטרעק אויס די הענט.

— זיץ! — האט זי אויסגעשריען, — אום גאטעס ווילען, זיץ! ריהר זיך נישט פון ארט. אויב דו הויבסט זיך אויף, שטארב איך!

דאס בלוט האט מיר געשטארט אין די אדערען. איך האב גע־פיהלט, אז יעדעס ווארט איהרס שניידט מיך אין הארצען, אז מיין מוח ווערט מיר דול, פארווירט —

— אננא! אננא! — האב איך קוים ארויסגערעדט — אננא!

— איך האב צו דיר א בקשה, — מאכט זי אזוי טרויעריג און מיט אזויפיעל טרערען אין דער שטימע, אז איך האב געמיינט, עס פלאצט אין מיר עפעס, אז אט, אט איז אן עק מיט מיר.

— זאג...

— שווער מיר צו, אז דו ועסט טון, וואס איך וועל דיך בעטען. — איך האב איהר געשוואוירען.

— זיץ, ריהר דיך נישט... איך וועל צו דיר צוגעהן. איך וועל דיר געבען א קוש. נאר דו זאלסט מיר נישט צוריקגעבען. הערסט? דערנאך...

— וואס דערנאך? וואס דערנאך? — האב איך געפרעגט דערשראקען.

— דערנאך וועסטו זעהן, — האט זי געענטפערט מיט א וועה־טאג — שווער מיר!

— איך שווער!

זי איז צוגעגאנגען. זי האט אינגאנצען געציטערט. זי האט זיך געוואקלט. זי האט פאר מיר געקניט; געקוקט מיר אין די אויגען אריין, כאטש עס איז פינסטער געווען. ראפטום האט זי זיך אויפ־געהויבען, מיר א קוש געגעבען און א געשריי געטאן פון הארץ אזוי הויך, אזוי שטארק, אזוי שניידענדיג. איך — זעהסטו — האב פארגעסען אן דער שבועה, איך האב זי געכאפט אויף דער האנט— און זי האט גע'חלש'ט! איך האב זי געקושט, גערופען — זי הערט נישט. איך האב זי געלעגט אויפ'ן בעט... איך האב קוים געפונען שוועבעלעך, קוים אנגעצונדען און...

— און וואס?

— הערסט! הערסט! זי איז געווען געשטופעלט, זי האט

נעפאקט. זי האט א פנים ווי א ריב־אייזען! איך בין אנטלאפען פון שטוב!...

— און זי?

— אז איך בין צוריקגעקומען, איז זי שוין נישט געווען.

— און עד היום?

— עד היום...

— דו זוכסט זי?

— איך זוך זי.

— ביי מיר — ענטפערט יאש, נאך א ווײַלע שווייגען — איז גאר פארקערט! זי זוכט מיך, איך אנטלויף... אפשר האט מיינע אויך געפאקט, נאר איך ווייס נישט... פארשטעהסט? מיין שיער־געווארענער שווער האט באנקראטירט...

— נו?

— אהן נדן, ברודער, איז ערגער ווי פאקען.

דער סימן.

מיט שטאַלצע גרינע בוימער־קעפּ און לוסטיג־פאַרביגע בלו־מען־אויגען קוקט דער רייך־אויפגעבליהטער גאַרטען צום אַפּאַלען־בלויען הימעל אַרויף.

און אפשר נאָר צו די ווייסע, זילבער־ווייסע טויבען, וואָס שווימען אונטער איהם.

צו די זילבער־ווייסע טויבען, וואָס וויגען און הויבען זיך אונטער'ן בלויען, טיפען הימעל, אויף די ציטערדיגע ליכט־וועלען אין דער לופט.

און, אז די טויבען הויבען זיך העכער, שלאָגען זיי זיך פון דער ליכט־אָנגעזאפּטער לופט נישט אָפּ, פאַרשווימען זיי אין איהר און פאַרשווינדען, גלייך דער בלויער הימעל האָט זיי צו זיך געצויגען, אַרויפגענומען צו זיך...

זיי בלייבען אין דער הויך נישט לאַנג...

זיי פאַרבענקען זיך און פליהען צוריק אַראָפּ צו די שטאַלצע גרינע בוימער־קעפּ, צו די לוסטיג־פאַרביגע בלומען־אויגען פון רייך־אויפגעבליהטען גאַרטען... און לאָזען זיך אַראָפּ, און עס בליצען די זילבערנע פליגעל און זיי רוישען אזוי ווייך, אזוי ווייך...

און דריי מענער שפּאַצירען אין גאַרטען, אין גרין־גאָלדענעם ליכט, אויפ'ן געל־גאָלדענעם זאַמד פון א לאַנגער אַלעע.

שוואַרצע שפּאַצירען זיי און מיד שלעפּען זיי זייערע שוואַרצע שאָטען אונטער זיך.

און איינער מיט זיין שאָטען שטעלט זיך פּלוצלינג אָפּ און פרעגט:

— ווער שטאַרבט פון אונז פריהער?

— וואָס פאַלט דיר איין? — וואונדערט זיך דער צווייטער.

און דער דריטער ענטפערט.

— איך!

— יונגערהייט — דערצעהלט ער — האָב איך א האַרץ־פעה־לער באַקומען. דאָקטוירים האָבען געהיילט, אבער נישט אויסגע־היילט, איהר קוקט מיך אַן? אויפ'ן פּנים געזונט און פריש; אינ־ווענינ, אין האַרץ, שפּאַצירט אַרום דער טויט...

דער צווייטער לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און מיינט, אז דער ע ר ש ט ע ר וועט ע ר זיין!

— אַן עלענד־נאַריש לעבען געלעבט — פּאַרטייטשט ער — אויסגעוועבט פון וועהטאָג און פינסטער מזל. מיין נשמה מוז זיין א שוואַרצע, א שוואַרצע, ווי א קראָה... פליגעל האָט זי אפשר, נאָר שוואַרצע, קיין איינציגער ליכטיגער בליק פון ליעבע, געטריייע אוי־גען איז אויף איהר נישט געפאַלען... אַזאַ לעבען האָקט זיך איבער, ווי א פאָדים... אַזאַ נשמה בענקט אין דער אייביג־פינסטערער נאַכט אריין — — —

— און דאַך — רופט זיך אַן דער ערשטער — וועל איך געהן פ אַ ר אייך! צוריטעלטע נערווען... פּאַרשלאָפענע טעג, פאַרוואָ־געלטע נעכט...

זיי טרעפען א באַנק און זעצען זיך.

זיי זעצען זיך, בלייבען שטיל און קוקען אויף די טויבען, אויף די ווייס־זילבערנע טויבען, וואָס לאָזען זיך פון בלויען הימעל אַראָפּ און שווימען אין דער ליכטיגער לופט.

— לאָמיר זיך מאַכען א סימן! — מאַכט איינער פון די דריי.

— ווי אַזוי?

— זעהט, די טויבען פליהען, וואָס אמאָל נעהנטער צו אונז. פאַראויס שווימט איינע, א גרויסע, אַן עכט זילבערנע טויב... א ווייסע אָהן א שוואַרצען פלעק, אָהן א שוואַרץ פינטעלע — נישט באַפלעקט, ריין...

— אַלזאָ?

— שטעלט אייך פאָר: זי איז דער טויט! דער ריינער, ווייסער טויט! און פאַרוואָס זאָל דער טויט נישט זיין אַזוי ווייס, אַזוי בליצענדיג ריין?

זי פליהט צו אונז, און איהר צורוקט אייך.

איך בלייב אין דער מיט, און איהר רוקט אייך אָפּ ביז צו די עקען פון דער באַנק.

און איבער וועמענס קאָפּ עס וועט דורכשווימען די ערשטע, די ווייסע, די אומבאַפלעקטע טויב — — דער טויט, דער — דער, הייסט עס, האָט דער ערשטער דעם צייכען באַקומען — צום געהן...
און די טויבען־שאַר שווימט וואָס אַמאָל נעהנטער.
זי הויבט זיך און צופליסט אין דער ליכט־אָנגעזאַפּטער לופט — —
און זיי פאַרבענקען זיך צום רייך־אויפגעבליהטען גאָרטען, צו זיינע שטאָלצע בוימער־קעפּ, צו זיינע פּיעל־פאַרביגע בלומען־אויגען און לאָזען זיך אַראָפּ.
זיי הויבען זיך אויף און אַפּ און שווימען אַלץ נעהנטער, אַלץ נעהנטער צו די דריי שוואַרצע שאָטען אין ליכטיג־פאַרביגען לעבען...
און די איינע, די גאַר ווייסע, די גאַר ריינע — דער זילבערען־בליצענדיגער טויט שווימט פאָראויס...
און וואָס נעהנטער זי קומט צו די דריי שאָטען, שטילער בלייבען זייערע הערצער, מיט שטאַרערע אויגען קוקען זיי איהר נאָך...
און די טויבען קומען פון דעם בלויעם הימעל, און שווימען נאָך נעהנטער, נאָך נעהנטער; דער ענטפער, דער טויט — די ווייס־זילבערנע טויב שווימט פאָראויס!
און, אז די טויב קומט נאָך נעהנטער צו, ווערען די דריי שאָטען פאַרציטערט, שפּרינגען די דריי מענער אויף און צולויפען זיך אין גאָרטען.

נ י ש ט ג ו ט.

אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה.
פריהער אבער, מוז איך אייך זאגען, ווער איך בין.
א שניידער בין איך.

אייגענטליך בין איך קיין שניידער נ י ש ט ; מיינע אבות אבותי זענען קיין שניידער נישט געווען. נאר, אז עס האט זיך גע־מאכט, און איך האב פארגעסען דאס לערנען פון תלמוד־תורה און פארלוירען די עטליכע גילדען, וואס מען האט מיר געגעבען נדן,— האב איך מיך געמוזט נעמען צו דער נאדעל.

פארוואס גראדע צו דער נאדעל? ווייל גראד האב איך געהאט א שכן, וואס האט געלעבט פון דער נאדעל. אין איין שטוב האב'־מיר געוואוינט. —

אין דריטען ווינקעל האט אפילו געוואוינט א שוסטער אויך; איז עס אבער א שווערע מלאכה, און א פארריסטע, א פארסמא־ליטע...

מיין שכן פון ערשטען ווינקעל איז געווען א דאמען־שניידער; בין איך אויך געווארען א דאמען־שניידער.

צו דער ארבייט האב איך מיך מיט אמאל נישט גענומען; איך האב געווארט: אפשר וועט מיר א נס געשעהען. איך, אדער מיין ווייב, קאנען א כשר'ע מציאה געפינען; נאר דערווייל, אבי נישט לעדיג צו געהן, האב איך מיך צוגעזעצט צום שכנ'ס טיש. גע־פרואווט אננעהען קנעפלעך, „צוסטריגעווען", און דערנאך — עפעס נעהען אויך! פאמעלעך אריינגעגנארט!

צום אויפנעהען א גאנץ קלייד בין איך נ י ש ט געקומען, און האלט נאך נישט דערביי ביז'ן היינטיגען טאג; נאר פארלא־טען, פארפרעסען, אויסוואשען און ארויסנעמען א פלעק, אפילו א מאס נעמען, — דאס האב איך מיך אויסגעלערענט, מיט דעם האב

איך געלעבט און עס לעבט זיך נאך... זאל אן אנדערער צושניידען; א געשעפט דאס איז.

איך קאן נישט זאגען, עס איז נ י ש ט פון די ערגסטע מלאכות. ערשטענס — פרעהליך: א שניידער זינגט א ליעדעל. לאזט זיך גאנץ אפט ארויס אין די דערפער, צווישען פריצים, מען זעהט א וועלט, און מען לעבט א וועלט. נישט פארפינסטערט, ווי א פארסמאליטער שוסטער...

גוט. איז מיר אבער דערווייל נישט פאר אייך, נישט פאר קיין שום איך געדאכט, דאס ווייב אוועקגעקומען... צרות...

נישט דאס אבער וויל איך אייך פארצעהלען.

ווארים וואס? בין איך אן אלמן; וואוין איך מיר אליין אין א קליין שטיבעל ערגעץ העט, העט, כמעט הינטער דער שטאדט; איבער'ן מויל גיסט זיך נישט, נאר גארנישט; מען טרעפט א גוטען ברודער, מען נעמט א קאפ, מען בארגט א „זהב טהור“, און מען לעבט ווייטער.

מאכט זיך אבער א מעשה. אזוי ווי מען זאגט: א גאנץ יאהר שכור, פורים ניכטער! אבער נישט א דרייער אין שטוב! וואס טראכט איך? איך וועל מיך איינבעטען צו א גוטען ברודער! עס איז דאך נאריש, איך וועל דאך נישט ארומגעהן פורים מיט א טרוקענעם האלז, פארט אזא נס געשעהען! אסתר המלכה, כאטש א גרינגע, איז אלץ נאך ווערט. מען זאל איהר צוליעב נ י ש ט געהן בדרך הישר ווי ניכטערערהייט!...

געה איך מיר ארויס פון שטוב און האלט אין איין קלערען: צו וועלכען שניידער געהט מען?

גאר פרעהליך איז ביי אהרן דבשה'ס. בראנפען גיסט זיך דארט, ווי וואסער. ער טרינקט, זי טרינקט. די טאכטער, זאגט מען, האט אויך דעם ביטערען טראפען נישט פיינט! אבער טאקע צוליעב דער טאכטער, האב איך קיין חשק נישט אהין צו געהן! א בתולה פון א יאהר דרייסיג, אפשר מיט א שמיץ, און שדכ'ענט זיך צו מיר. אז זי דערזעהט מיך, נעמט זי „מים אויף די עינים“. קוקט זי אויף מיר, ווי א שאף אויף זאלץ, און פארגלייסט נאך די אויגען, אז מען זעהט די שווארצאפעל נישט ארויס, סאמע ווייסעל, צוויי שיסעלעך סמעטענע...

ניין, צו אהרן דבשה'ס געה איך נישט... צו אנדערע רייכע

שניידער אוראי נישט! זיי קוקען אויף מיר פון דער הויך, ווי א סאווע אין די פעדערען אויף א נאקעט הינדעל... איז טאקע שלעכט: געה טרעף, וועלכער קבצן איז נישט קיין פורים־שפּילער און האט אין דערהיים א קאפּ?

און אזוי קלערענדיג, האב איך א טעות, און אויפ'ן ארט פון געהן אין שטאדט אריין, געה איך גאר ארויס פון שטאדט... העט אוועק.

אז איך דערמאן מיך, בין איך שוין א היבש שטיק וועגס ווייט פון שטאדט. שטעהט א וועלדעל, געה איך אריין. נאך וואס? כ'וויים נישט! איך געה... פרעגט מיך בחרם, וואו אהין?

טרעף איך א האלץ־העקער; פרעג איך איהם: ווייט צו א קרעטשמע?

טראכטען טראכט איך מיר, הינטער דער שטאדט קריגט מען אויך א טרונק בראנפען! אי וואס? עס איז נישטא קיין געלט, קאן מען טרעפען ביים קרעטשמער ארבייט, און טרינקען דערוויייל על חשבון המלאכה... אז ערל געטרויט!

זאגט ער, דער האלץ־העקער: נישט ווייט.

געה איך ווייטער; צוויי וועגען. איינער — רעכט, איינער — לינקס. נעם איך מיך רעכטס, איך בין דאך א שניידער, האלט די נאדעל אין דער רעכטער האנט, איז די רעכטע האנט בילכער!

אויסגעוויזען האט זיך, אז בעסער וואלט געווען, ווען איך נעם מיך לינקס. און אפשר פארקערט? איך זאל מיך געווען נעמען לינקס, וואלט קיין מעשה נישט געווען...

חכלל, איך געה רעכטס. און נעה, און געה.

דורשטיג בין איך שוין לאנג; ווער איך נאך הונגעריג.

קאלט אביסעל איז מיר אויך געווארען... אזוי, עס בלאזט אבי־סעל צווישען די ביינער. — און אינמיטען — סטאפּ! א צוים.

אן אייזערנע צוים. שווארצע אייזערנע שטאנגען מיט פאר־גילדעטע שפּיצען, — א מורא!

א פורטקע איז דא. ביי דער פורטקע — א גלאק. בין איך נישט פויל, נעם איך און קלינג אן.

הערט זיך הינט בילען. ווערט מיר קאלט אין די קנעכעל און וויל מאכען פּליטה. הער איך אבער, מען ריפט: „שטיל!“ — בלייב איך שטעהן; איך בין דאך נישט קיין מלמד. איך זאל מיך שרעקען פאר הינט!

באווייזט זיך אן אלטער ערל, אנגעטאן ווי א יעגער, מיט גרינע לאצען, שטעקט אריין דעם גרויען קאפּ, מיט צוויי צורינגענע אויגען, צווישען די שטאנגען, און פרעגט, ווער איך בין.

זאג איך: א שניידער.

— וואס דארפסט דו?

— א טרונק בראנפען!

לאכט ער, ווייזט ער מיר צוויי שורות אלטע, אויסגעקרימטע ציין. אבער א פלעמעל אין די אויגען!

ביסט דו מיין מענש, טראכט איך! דיר איז אויך טרוקען אין האלז!

דארף מען אריינגעהן מיט איהם אין א נעהנטערען שמועס.

א י ך שטעה אין דער זייט, ע ר אין יענער זייט און מיר רעדען.

א י ך פרעג און ע ר ענטפערט.

— וואס איז דא אזוינס?

— א פאלאץ.

— און דו ווער ביסט?

— דער היטער פון פאלאץ.

— און ווער וואוינט אין פאלאץ?

— א פריצה!

— וואס פאר א פריצה?

— א שעהנע פריצה.

— א שעהנע?

— און א משוגענע...

— וואס פאר א משוגע׳נע?

— זי וויל נישט חתונה האבען! עס געפעלט איהר קיינער נישט.

לאך איך:

— אפשר וועט זי מיך וועלען!

— פּרואוו, — מאכט ער. — אפשר איז זי ד י ר באשערט!

און אזוי רעדענדיג, שליסט ער אויף! לאזט מיך אריין. שטע־הען מיר שוין ביידע אויף י ע נ ע ר זייט.

א חברה הינט דרעהען זיך ארום מיט לאנג־ארויסגעשטעקטע צונגען, — הער איך זיי? — אז ער האלט מיט מ י ר!

— איך בין אן אלמן, — זאג איך איהם.

— פרואוו... עס האבען אסך שוין געפּרואווט... דייטשען, אר־מענער, ציגיינער... פּרואוו דו אויך... אפשר וועט דיר בעסער גע־לינגען...

קוק איך איהם אן! איך ווערטעל מיך שניידעריש, פאר איהם איז עס „חי וקים".

געה איך צוריק צו מיין זאך און פּרעג מכח אביסעל בראנפען.

— פּאראן — זאגט ער — אין פּאלאץ בראנפען, מעד אויך, ווייך... און חתנים נעמט מען שעהן אויף, מען גיט צו עסען, צו טרינקען... כיד המלך, — זאגט ער.

ווערט מיר שוין אביסעל נישט חיימליך.

איז ער נישט, דער אלטער, אביסעל פאררדרעהט? ניין, ניכ־טער, א קלארען בליק האט ער.

זאג איך:

— גענוג, אלטער, שפּאס אן דער זייט! מיר איז, ווירקליך, טרוקען אין האלז! אזוי טרוקען, אז דאס קול קומט ארויס, ווי פון א בלעך... און הונגעריג בין איך, אז ווינטען בלאזען מיר אין מאגען!

— נו, קום, — שמייכעלט ער, — קום, עסען און טרינקען וועט נישט פעהלען.

מיין איך, אז ער פיהרט מיך צו ז י ך; פיהרט ער מיך צום פּאלאץ!

און א פּאלאץ, — עס איז דען צו באשרייבען? דער מחבר פון אקדמות, וואלט געבליבען מיט אן אפען מויל! זיילען און זיילען, מיט גאלדענע שלאנגען, אדלער, כל'ערליי מיני פלעדער־מייז אויף די זיילען...

און דאס אלץ מיט גאלדענע קרוינען אויף די קעפּ... און ער פיהרט מיך צו צו א גאניק, אויסגעלעגט מיט א טערקישען דיוואן. און גיט מיך איבער צו א לאקיי.

— א חתן! — זאגט ער.

דער לאקיי שמייכעלט און פיהרט מיך ווייטער.

די פּריצה, פאַרשטעהט זיך, ליגט מיר נישט אין דער לינקער פּאה. אַבער אַ שניידער בין איך, וויל איך זעהן...

און וואָס? מען וועט מיך דאָך נ י ש ט הענגען! לאָז איך מיך פיהרען.

פיהרט מען מיך. פון איין סאַלאָן ארויס, אין צווייטען אריין; פון אַ גרינעם סאַלאָן צו אַ געלען; פון אַ געלען — צו אַ רויטען. פון אַ רויטען — צו אַ בלויען... די קאָלירען שווינדלען מיר אין די אויגען.

און עס געהט אַ גאַנג, אַ גײעג. נאָר מען לויפט. און די פאַר־בען הויבען זיך מיר אָן צו מישען. איך האָב שוין קיין צייט נישט אפילו דאָס מעבעל אין די סאַלאָנען צו באַטראַכטען. די פּאָרטרע־טען אויף די ווענט. קאָלירטע פלעקען לויפען מיר. אויג ארויס, אויג אריין; און איין לאַקיי גיט מיך איבער דעם צווייטען, איינער דעם צווייטען...

אלץ האָט דאָך אַבער אַ סוף, שטעלט מען מיך אין אַ סאַלאָן. נאָר אין אַ ווייסען סאַלאָן...

רעכטס, זאָגט מען מיר, געהט אַ טיר צו דער פּריצה אליין, און לינקס — אַ טיר, ארויסצוּוואַרפען פון פּאַלאַץ, אויב דער חתן גע־פעלט נישט!

קוק איך, מן הסתם, אויף דער טיר צו דער פּריצה; דערזעה איך אַ קליין לעכעל אין טיר.

— וואָס איז דאָס? — פרעג איך.

פאַרטייטשט מען מיר, אז דורך דעם לעכעל קוקט די פּריצה אויף די חתנים!...

— און ווי אזוי זעהען די חתנים די פּריצה?

— אַט! — מאַכט דער לאַקיי. פון וועלכען עס בליצט און קאַפּעט מיט גאָלד, און ווייזט מיר אַ פּאָרטרעט אויף דער וואַנט.

אַ שטאַלצע נקבה, אַ ריז... אַ בליק פון אַן אמת'ער שררה'טע, כאָטש זי שטעהט עפּעס אויף די קני! און האָט עפּעס אַרום די ליפּען, וואָס רייצט און ציהט ממש, ווי מיט צוואַנגען.

איך בין דאָך אַ שניידער, האָב געַנוג קליידער געמאָסטען, שעהנע נקבות און פּריצות געזעהן, אַבער — וואָס זאָל איך אייך זאָגען — אזוינס האָט זיך מיר אפילו נישט גע'חלומ'ט!

דער יצר־הרע אליין!

און דאס הארץ קלאפט שוין, ווי ביי א גזלן!
און איך פארגעם שוין וואר איך בין, וואס איך בין; ווער און וואס זי איז; מיין באבעס דאגה!
איך ציה מיך אויס ווי א סטרונע און ווארט אויף איהר ווי א איד אויף משיח'ן, ווי א פרומע נשמה אויף עולם־הבא!
מ'גיט א קלונג! דער לאקיי פארטייטשט: די פריצה געהט!
און נעמט מיך אן, שטעלט מיך קעגענאיבער דעם לעכעל אין טיר. און נייגט זיך פאר מיר מיט א שמייכעל, און פארשווינדט.
און איך שטעה, און ציטער א ריהר צו טון מיט א ברעם. און די פאר סעקונדען, וואס איך בין געשטאנען, זענען יאהרען. און ווייטער א קלונג און עס קומט אריין דער זעלבער לאקיי.
— געפעלען! — זאגט ער...
מיין איך, דער שלאג האט מיך געטראפען.
— נאר, — זאגט ער.
— וואס נאר?
— נאר אומריין — האט זי געזאגט. זי הייסט דיך פיהרען אין בעדעל אריין.

איך וועל אייך נישט לאנג ברייען...
איהר זעהט דאך, אז איך בין צוריק שניידער; פארשטעהט איהר דאך, אז דער שדוך איז נישט עולה יפה געוועזען... אבער דער „נאר" מיט'ן בעדעל האבען מיר דעם מארך פון די ביינער ארויס־געצווינגען!
פריהער האט מען מיך געבאדען, דער ברוד זאל אראפ, דער שוויים זאל אראפ... מילא, א שניידער, פון וועג, נעגאנגען צו פוס, איז אבער ווייטער א „נאר".
די מלבושים מיינע געפעלען איהר נישט...
זאג איך, איך וועל שיקען נאך מיין שבת'דיגע קאפאטע, — מאך איך מיך, הייסט עס, גרויס. ווארים, פאר אונז זאגענדיג, האב איך קיין שבת'דיגע קאפאטע נישט פארמאגט!...
וויל זי אבער, איך זאל מיך אנטון דייטש...
ווילט זיך מיר נישט! וואס איז עפעס פלוצלונג — דייטש?

דערמאָנט מיך אבער דער יצר־הרע, אז איך האָב געזעהן אמאָל דעם פראַנקפורט־אַם־מיינער רב, וואס איז ארומגעפאָהרען זאמלען נדבות אויף א ישיבה, און איז אויך געגאַנגען דייטש, — מילא, אז אַ ראש־ישיבה מעג, מעג איך דאָך אודאי. — באַשטעה איך...

הייסט מען מיך אבער אוועקוואַרפען דעם ארבע כנפות, — טראַכט איך: הלמאי א אידענע, האָט אויך א חלק עולם הבא, און באַגעהט זיך אָהן ארבע כנפות! גיב איך אוועק די ציצית... אז עס איז איהר איינגעפאַלען!

פרעגט מען מיך נאָך, צי איך קאָן רעדען פריצ׳יש לשון, זאָג איך: אודאי! איך האָב דאָך געגעהט ביי פריצים! געגעהט, גע־פּרעסט, געמאַסטען... אויף פריצ׳יש לשון געזונגען, געקריגט זיך, געבעטען זיך, און די ציין פאַררעדט... זאָגט מען: ניין, דאָס איז װעניג! מען מוז קאָנען לעזען און שרייבען אויך!

נעמט מען מיך צו א לעהרער... לערענט ער מיט מיר גראַ־מאַטיק, — שוויץ איך! מילא... אויסלערנען װעל איך מיך, א אי־דיש קעפּעל האָב איך... נאָר — און דאָ איז דער הונט באַגראָבען— לערען אומגעגעסען... פּשוט אומגעגעסען, ווארים, עיקר שכחתי — באַטש א שניידער, לעב איך אין פּאַלאַץ מיט טיי און געבראַטענע קאַרטאָפעל, נאַריש, קיין טרפות װעל איך דאָך נישט עסען!... איז מיר טאַקע שווער... פאַל איך אביסעל אָפּ...

איך קען שוין אביסעל גראַמאַטיק, איך רעד שוין, קיין מעשה נישט, מיט דער ריש, נאָר — איך פאַל אבער אריין אין דער דאָר...

און די פּריצה וויל דוקא א „מענש“; הייסט מען עסען!
הויבט זיך ווייטער אָן א מעשה מיט׳ן יצר־הרע!

פּת עכו״ם, זאָגט ער, איז נישט פון די גרויסע זאַכען... איז אַסך אידישע הייזער קויפט מען שוין לאַנג דייטשע זעמעל... פון חזיר רעדט מען נישט! פּריצים עסען אויך א גאַנץ יאָהר קיין חזיר נישט... אלא וואָס, וויעלקאַנאַץ? אָדער דו װעסט דיך ביז דאַמאָלט צוגעוואוינען, אָדער דו װעסט דיך מאַכען קראַנק, לעגען אין בעט אריין און הייסען דיר דערלאַנגען איינגעמאַכטס! און אפשר וועסט דו ביז דאַמאָלט דער פּריצה אַזוי געפעלען, אז זי וועט אויך אַנהוי־

בען צו עסען כשר׳ס, און וועט גאר, דיר צוליעב, מאכען א קוגעל אויך!

העך איך איהם, לכתחלה, ווי׳ן רב... פאר טרפות האב איך אביסעל אפשיי... א פריצה, ווייס איך, פארגעהט — און גיהנום באשטעהט! אז אייביגע זאך!

נעמט ער מיך אבער, דער ממזר, אויף קאוויאר...

און קאוויאר ווייס איך שוין נישט... אפשר גאר פון כשר׳ע פיש!

און קאוויאר עסט מען מיט ציבעלעס!

און איך שפרינג שיער נישט אויס דער הויט ארויס! שוין דריי וואכען דעם כשר׳ן ריח נישט געפיהלט; אויס מענש בין איך אהן א ציבעלע!

טראכט איך מיר, לאזען זיי נאר געבען קאוויאר! איך וועל עסען די ציבעלעס... און פאר דרך־ארץ א לעק טון א שווארצען רויג — און אפשר אויסשפייען...

עס שפייט זיך אבער נישט... איך עס קאוויאר מיט א לעפעל און ווער טאקע אביסעל פולער...

קוק איך אין שפיגעל אריין — א גאנצער מענש! וואס א מענש? א גאנצער פריץ בין איך! די אויגען קלאר, אויסגעשלא־פען... די באקען בליהען ווי די רויטע עפעל! און פלייצעס!

וואו די פאות זענען אהינגעקומען? אסור, אויב איך ווייס... מען האט זיי מיר אפשר אין שלאף אונטערגעשניטען. די בארד איז אויך ערגעץ אוועקגעקומען... מיין באבעס דאגה! אומשטיינס גע־זאגט, וואס מיין גאנץ שניידעריש שפיציג בערדעל איז ווערט געווען! אבער א יונג מיט ביינער — בין איך... דער פריצה געפעלען מוז איך!

האב איך דאך אבער פארט א שטיקעל יצר־טוב אין מיר; הויבט ער אן נאגען: וואס טייטש? נישט מיט קיין אידיש קינד...

קומט דער יצר הרע און פארמאכט איהם דאס מויל.

— ווי הייסט, — זאגט ער, — און בת יתרו? איי וואס,— קודם מתן תורה? אבער משה רבינו, נישט קיין שניידערעל...

און אסתר המלכה איז אויך, דאכט זיך, א אידיש קינד גע־וועזען, א שפאס — אסתר המלכה, און האט גענומען א גוי — אז

אחשורש! און א נארישען אחשורש... און פונדעסטוועגען מאכט מען נאך א יום־טוב דערפון!

איי וואס? זי האט אידען א טובה געטאן, וועסט דו אויך טובות טון!

די פריצה האט קיה, וועסט דו אוועקגעבען אידען ביליג די פאכט... זי האט קרעטשמעס, וועסט דו ארײנזעצען אידען בחצי חנם... זי האט וועלדער, וועלען אידעלעך האבען... וועסט זיי פאר־קויפען תבואה אויפ'ן פעלד! האב קיין מורא נישט, עס וועט זיין א יום־טוב!

דער יצר־טוב וואלט אפשר געענטפערט, קומט אבער באותו הרגע אריין די פריצה, הער איך איהם?...

און — בכבודה ובעצמה די פריצה, — טויזענט מאל שענער פאר'ן פארטרעט! און א לאקיי טראגט נאך א גאלדענע טאץ... און אויף דער טאץ שטעהען גאלדענע בעכער, און אן אלטע פלאש וויין...

„לחיים" וויל זי מיט מיר טרינקען...

„נסך", שרייט דער יצר־טוב.

„טפש"! ענטפערט דער יצר־הרע...

און באמת, וואס איז נסך נאך גאלען די בארד, אנטון דייטש, עסען טרפות?

זעע איך מיך איהר צופוסענס און טרינק...

„לחיים" און „לחיים"!

זי גיסט, איך טרינק!

נאך א פאר כוסות, קוש איך איהר די זוים פון קלייד... זי איז דאך א פריצה — ביסלעכווייז!

נאך א כוס! און זי אליין דערלאנגט מיר שוין די שפיץ פינ־גער צום מויל... לאנגע, שמאלע, ווייס־רויטליכע פינגער... טאקע כצפיחות בדבש!

פרעגט זי מיך, צי איך וויל טרינקען איהר געזונט פון איהר פאנטאפעלע...

אויב איך וויל!

עס איז נאר א שאד, וואס זי האט אזוינע קליינע פיסעלער — אזוינע קליינע פאנטאפעלער! פאנטאפעל וואלט איך אויסגעטרונ־קען, שטיוועל, פויערשע — וואסער־שטיוועל!

וואס טו איך? טרינק איך צ ו ו י י פאנטאפעלער; און נאך אמאל צוויי, און נאך אמאל.

פרעגט זי מיך, צי איך קאן זינגען?

א פראגע.

וועלכער שניידער קאן עס נישט זינגען?

דער קאפ דרעהט זיך, די צונג לויפט אביסעל, נאר זינגען מוז מען.

שטעל איך מיך אויף און זינג.

און וואס זינג איך?

מיין אלט ליעדעל, אלע זינגען עס:

וואס מיר זענען, זענען מיר,
אבער אידען זענען מיר,
וואס מיר טוען, טוען מיר,
און כפרות שלאגען מיר!

הערט זי „כפרות"; גיט זי א קלונג...

קומען אריין דריי לאקייען, פרעגען מיך נישט א ווארט, נעמען מיך אן און ווארפען מיך ארויס דורכ'ן פענסטער!

פאל איך...

גוט, וואס איך בין געפאלען אויף עפעס ווייכס; פון אזא הויך, — די ביינער וואלט איך געקליבען!

מיין איך, איך בין געפאלען אויף א סטויג היי, אויף הויך גראז, ווייזט זיך גאר אוים — אויף בעט־געוואנט...

אויף יונה דבשה'ס בעט בין איך געפאלען!

עס איז א שכור'ער, פורים'דיגער חלום געווען!

צו אלדע שווארץ יאהר, צו זייערע קעפ, צו מיינע שונאים'ס קעפ...

מילא, איך האב נישט געוואלט געהן צו יונה דבשה'ס, און בין געגאנגען, א שעהנע כפרה!

מיין באבעס ראגה!

זאגען זיי אבער, אז שכור'ערהייט בין איך פאר יונה דבשה'ס
מאכמער, וואס קוקט אויף מיר מיט די צוויי שיסעלעך סמעטענע.
ווי א שאף אויף זאלץ, א חתן געווארען —
דאס איז נישט גוט!

ווי אזוי די וואַלד־ישיבה איז בטל געוואָרען.

(איבעראַרבייטונג).

עס איז געווען פאַרצייטענס...

פונדערסטוועגען איז פונקט אזוי ווי היינט פריהמאָרגען אויפ־געשטאַנען די זון, מען האָט געקלאַפּט אין שול און ותיקין זענען געלאָפען דאַווענען; פונקט פאַרנאַכט האָט זיך דיזעלבע זון געלעגט און אַנגעהויבען אונטערגעהן און מען האָט ווייטער געדאַווענט. יע־דען פריה־מאָרגען איז די ערד אויפגעשטאַנען, ווי תחית המתים און די פייגעלעך האָבען געזונגען א שבח צום בורא עולם, וואָס האָט צוריק אָפּגעגעבען די נשמות, און פאַרנאַכט האָט זיך די ערד וואָס אמאָל מעהר איינגעהילט אין א נעבעל און איינגעשלאָפען. און די פייגעלעך האָבען אָפּגעזונגען זייער קריאת שמע און באַ־האַלטען זיך אין די נעסטען... און דאַמאָלט ערשט איז לעבעדיג געוואָרען אין די בתי מדרשים. אינעווייניג האָבען געציטערט קליינע פלעמלעך, ווי נשמה־ליכטלעך, און פון דאָרט איז ארויס־געשוואומען א טרויעריג ווייכער נגון, ווי א הספד אויף דער גע־שטאָרבענער וועלט!... אין מיטען — האָט מען געקלאַפּט צו חצות...

ווייטער נישט — איין טאָג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאַכט צו דער צווייטער. נאָר טיילמאָל פלעגט זיך דער הי־מעל פאַרציהען מיט וואָלקען, פלעגט זיך צוהיצען, צובייזערען — פלעגט מען זאָגען שכחו וגבורתו... אויסלעגען ספרים ביי די פענס־טער און פאַרשטעקען זיך אונטער׳ן איבערבעט...

ווי היינט פלעגט טרעפען, אז אינמיטען דער שטילער נאַכט, געהענדיג צו חצות, האָט א איד, נישט ווילענדיג, אויפגעהויבען די

אוינגען צום הימעל, און געזעהן, ווי א שטערן גליטשט זיך אוים, פאלט אראפ. גאט ווייסט וואוהין, אין ים צי אין שאול תחתית אריין; פלעגט ער אפזיפצען: א שטערן גליטשט זיך אוים, מכל־שכן א בשר ודם! — —

און מען האט ווייטער געלעבט. איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאכט צו דער צווייטער; שטיל און רוהיג — אויסער, אז עס זענען דורכגעגאנגען זעלנער און מען האט אויף עט־ליכע טעג צושטעלט זיי אין די הייזער, פלעגט זיך הערען געשרייען פון טיר און פענסטער — אדער, אז אין בית־המדרש האט זיך אפ־געשטעלט א גלות־ליידענדער פרוש און האט דערצעהלט מעשיות פון ל"ו צדיקים אדער פון לצים, וואס האבען איהם גענארט אויפ'ן וועג...

עס פלעגט זיך אויך טרעפען, אז עמיץ איז נפטר געווארען. פלעגט זיין א לויה, פלעגען אין דער שטילער גאס קלינגען זילבער־נע צדקה־פושקעס, דער שמש פלעגט רופען: צדקה תציל ממות, קרובים האבען געוויינט, ווייבער — מעהר און שטארקער...

פונקט אזוי, ווי היינט!

נאר אזוינע ישיבות, ווי דאמאלט זענען געווען, איז שוין היינט נישטא!

די באריהמטע ישיבה איז געווען א פרושים־ישיבה אין א ווילדען וואלד.

די ישיבה איז געווען אין סאמע מיטען וואלד, נאר ארומגע־צוימט על פי קבלה מיט א שם... קיינמאל האט אהין קיין חיה רעה נישט פארבלאנדזשעט, קיין יעגער־קויל נישט געטראפען און עט־ליכע וויארסט ארום האט אפילו קיין פויגעל נישט געזונגען, מען זאל זיי נישט שטערען אין לערנען. געלערענט האט מען ווינטער אין היילען, זומער אונטער'ן פרייען הימעל. יעדער פרוש האט זיך געהאט זיין קלעצעל פון א בוים. אז עס פלעגט אמאל קומען א נייער תלמיד, האט זיך תוך כדי דבור אונטערגעשניטען א בוים, איבערגעלאזט פאר'ן נייעם תלמיד דאס „קלעצעל" און איז זיך אוועקגעגאנגען און האט שטיל זיך אוועקגעלעגט אין א זייט.

געגעסען האבען זיי שוואמען, וואלד־אויבס, רויזען־בלעטלער.

פארשידענע וואורצלען — ערב שבת וויום טוב פלעגט זיך באלד אין דערפריה הערען א געבלעקעריי, וואס פלעגט קומען אלץ נעהנ־טער און נעהנטער; דאס האט דער וואלד געשיקט דער ישיבה קרבנות — עטליכע ווידער לכבוד שבת, און דער ראש הישיבה פלעגט אליין שחט׳ען און די תלמידים כשר מאכען...

טאג און נאכט האט מען געלערענט, נאר אין א יומא דפגרא האט מען דערצעהלט פון משיח׳ס צייטען, פון די עשרת השבטים, פון די נסים אויפ׳ן ים הקדוש! און וויפיעל תלמידים אזויפיעל בריליאנטען האבען אונטער די שטערען געלייכט; אויפ׳ן ראש הישיבה האט נישט אנדערש, ווי די שכינה גערוהט!

אין טעם גן־עדן האט מען געפיהלט, ווען מען איז געקומען צו רבה בר בר חנא׳ס מעשה׳לער...

„איינע האט איהם אויסגעשטעלט א פליגעלע... די צווייטע א פיסעלע“...

מיט אפענע מיילער האט מען געהערט.

איינמאל אבער איז די הייליגע שטילקייט פון דער ישיבה צורודערט געווארען.

ווי פון די עולמות העליונים איז עמיץ אראפ מיט א קאזשיא־לעק און געפאלען דעם ראש ישיבה צו די פים!

עס פלעגט טרעפען, אבוואל זעלטען, אז פון פרושים, וואס ליידען גלות, פלעגט אמאל איינער זוכה זיין צו ד ע ר ז ע ה ע ן די ישיבה און אריינגעלאזט צו ווערען פון שם הקודש...

— אבער נאך וואס קאזשיאלקעס? — בייזערט זיך אביסעל דער ראש ישיבה.

דער געפאלענער הויבט זיך אויף, עפענט דאס מויל, דער ראש ישיבה מיינט, ער וויל בעטען מחילה און מאכט אוועק מיט דער האנט:

— נו, נו, בטול תורה — זעץ דיך און לערן!...

עס איז אבער א טעות געווען. קיין בוים האט נישט „מפנה מקום“ געווען, און דער אויפגעהויבענער האט געזאגט:

— איך בין נישט קיין פרוש, רבי, א דארף־שניידער בין איך!

די פרושים קוקען זיך איבער איינער מיט'ן צווייטען.

— ווי דען קומסט דו אהער איבער דעם צוים ? — פרעגט דער ראש ישיבה.

דאס שניידערל זאגט, אז ער האט קיין צוים פאר די אויגען נישט געזעהן...

עס האט זיך איהם אויסגעלאזט די ארבייט אין א י י ן דארף, איז ער געגאנגען איבער'ן וואלד אין א צווייט דארף אריין, איז עס אבער ביינאכט געווען, האט ער זיך, געהענדיג, פארדרי־מעלט, פארבלאנדזשעט און פארטאג איז ער געקומען אין א פרעמד דארף אריין. דער ערשטער פרעמדער הונט איז איהם באפאלען, איז ער צוריקגעלאפען אין וואלד, דער הונט נאך, ער לויפט, דער הונט לויפט נאך. פלוצים האט ער איהם אנגעכאפט ביי א פוס, האט ער זיך געגעבען א ריס אויס, געמאכט א קאזשיאלעק און —

— בין איך געקומען אהער — האט דאס שניידערל מיט א געלעכטערל געענדיגט — האט איהר עפעס צו נעמען אין מויל אריין ?

— קינד מיינס, — זאגט דער ראש ישיבה ערנסט, — עס איז נאך צייט צו רעדען פון חומר... נאר זיי וויסען, קינד מיינס, אז די ישיבה איז ארומגעצוימט מיט א שם־הקודש, אז קיין שום מענש און קיין שום חיה ועוף קאן די צוים נישט אריבער — קוק ארויף צום הימעל ! זעהסט דו דא א צייכען פון א פויגעלע ? ער „רום רקיע" האב'מיר זיך פארצוימט, און אויב דו ביסט אריבער, איז עס א סימן, אז עס איז נישט פשוט, — עס איז קיין פרעמדער דארף געווען, קיין פרעמדער הונט געוועזען — עס איז מעשה־נסים ! דאס האט דיך זכות אבות אהער געטריבען. פאלג מיך, נעם א ספר און זעץ דיך און לערען !

א נאהנטער בוים האט געהערט דעם ראש־ישיבה'ס רייד און האט זיך אנגעהויבען צו שאקלען, א סימן, אז ער וויל אפטרעטען דעם ארט דעם נייעם תלמיד, נאר דאס שניידערל ענטפערט :

— לא, מיט א ספאדעק, רבי'ניו ! איך האלט גארנישט פון אייער זיצען און לערנען...

— א גרויסע קונץ — מאכט ער ווייטער — צו זיצען אין וואלד ! אהן דאגת פרנסה, אהן ווייב און קינד און לערנען ! געהט בעסער אין שטאדט אריין, און טוט עפעס ! איהר ווילט אראפ־

ברענגען משיח'ן. וואס ? אומזיסט אייער ארבייט, אייערע צוואנ־ציג—דרייסיג נעהען דעם מאנטעל פאר'ן מלך המשיח, יא ? און דארטען זיצען הונדערטער און טויזענטער, וואס טרענען אויף, וואס איהר נעהט !

און דאס שניידערל מאלט זיי אויס, וואס און שטארט טוט זיך, ווי דער יצר־הרע האט ארייננענארט דעם גאנצען עולם אין א זאק אריין און מען בייסט און מען ווערגט זיך איינם דאס אנדערע איבער דער פינסטערער פרנסה...

זיין שווארץ שפיציג בערדעל ציטערט, די אויגען ברענען, ווי קוילען, די הענט ציטערען און ווארפען זיך, פייער שיט זיך איהם פון מויל — —

— סדום־ועמורה — זאגט ער — ניין און ניינציג מענשען הונגערען און פארקויפען די נשמה פאר א שטיקעל טרוקען ברויט. דער הונדערטסטער זיצט, ווי א פליג אויף א פלאסטער האניג און ווערט אנגעשוואלען און פארזינדיגט זיך די יאהרען...

מענער פארקויפען די נשמה, ווייבער דאס ליב ; מען קייקעלט זיך בארג אפ אין גיהנום אריין — וואס וועט העלפען אייער תורה ?

דער ראש־ישיבה מיט די פרושים לאזען אראפ די קעפ.

— וואס העלפט דאס אראפלאזען די קעפ ? — לאכט דאס שניידערל — אויב איהר ווילט דוקא משיח זאל קומען, הערט א ש נ י י ד ע ר ש ע עצה אדער ש ו ו י י ג ט און זינדיגט מיט. וועט ווערען „כלו חייב", אדער געהט און זאגט מוסר, „גוואלד, רוצחים" און זייט „מחזיר למוטב", וועט זיין „כלו זכאי"... אניט — וואנצען ! — און דערווייל — אדיע ! דער הונט איז שוין אודאי צוריק אין דארף אריין.

עס נעדרויערט אווייל, איידער די פרושים זענען צו זיך גע־קומען און האבען מיט א געשריי : עזות־מחוצף־פנים, זיך א ווארף געטאן „קורע כדג" צו זיין דאס שניידערל...

דאס שניידערל האט אבער שוין צייט געהאט צו מאכען א קאזשיאלעק צוריק, און איז נעלם געווארען צווישען די בוימער.

— אזא רשע, אזא רשע ! — קריצען די פרושים מיט די ציין.

דער ראש־ישיבה אבער גיט א זייכצען, זיי זאלען שווייגען.

— שווייגט, קינדער, — זאָגט ער טרויעריג, — ער איז גע־רעכט, דאָס שניידערל, (אויב עס איז נאָר אַ פּראָסטער שניידערל געווען, נישט אליהו הנביא!) ער האָט אונז געזאָגט, וואָס מען דאַרף טון, וואָס איך דאַרף טון!

די פּרושים שווייגען, טראַכטענדיג: אפשר טאַקע אליהו... אַזוי געשווינד נעלם געוואָרען... און דער ראש־ישיבה הייסט זיך דערלאַנגען דעם שטעקען.

— איך געה אין שטאָדט, קינדער! איך וועל טון, ווי דאָס שניידערל האָט געהייסען! איך וויל מיך פּרואווען ראַנגלען מיט'ן ס"ם — און איהר בלייבט דאָ און לערענט און בעט פאַר מיר רחמים!

אַלע זאָגען צו, און מען דערלאַנגט איהם דעם שטעקען, ווי ער האָט באַפוילען.

ער איז געגאַנגען גלייך פאַר זיך און די הייליגע באַהאַלטענע צוים האָט איהם דורכגעלאָזט!

שוין דריי מאָל האָבען די פּרושים מחדש געווען די לבנה, און דער ראש־ישיבה האָט זיך נישט געוויזען, ערשט נאָכ'ן פיערטען קדוש החודש ביים שלום עליכם, עליכם שלום! האָט ער זיך באַוויזען. די תלמידים זענען איהם אַקעגען געלאָפען מיט פרייד — נאָר ער האָט זיי אָפּגעשטעלט מיט דער האַנט, און איז, אַ וואָרט נישט רע־דענדיג, אריינגעגאַנגען אין זיין הייל אריין.

זיבען טעג האָט ער געהאַט התבודדות, זיבען טעג און זיבען נעכט זענען די תלמידים געשטאַנען נישט טויט נישט לעבעדיג און געוואַרט און ערשט אויפ'ן אַכטען טאָג איז ער ארויסגעקומען פון דער הייל, און האָט זיי דערצעהלט, וואָס עס איז מיט איהם אין די דריי חדשים געשעהען.

און דעם וועג פון ישיבה אין שטאָדט אריין האָט ער דער־צעהלט שטיל, געלאַסען און אפילו מיט אַ שטיקעל נחת...

געהענדיג האָט ער געלערענט אויסענווענינג הלכות סוכה!...

ביי טאָג און ביינאַכט האָט אַרום איהם געבריליט פון חיות רעות, צווישען די בוימער איז געווען אַ רעש'נדיג פליהעריי, לאַ־כעריי, געיאָגעריי, ער האָט זיך אָבער נישט אומגעקוקט און ווייטער געלערענט. — אַ פּאָר מאָל איז איהם עפּעס געפלויגען אי־

בער'ן קאפ, וואס אמאל נידעריגער און נידעריגער, געקלאפט מיט די פליגעל, עפעס געקראקעט, ער האט אפילו קיין אויג נישט אויפ־געהויבען... מעהרסטענטיילס איז ער מיט פארמאכטע אויגען גע־גאנגען און איינגאנצען איינמאל — דורך א פרעמדע מחשבה, וואס האט זיך איהם מיט געוואלד אריינגעריסען אינמיטען גמרא אריין, זיך אנגעשלאגען מיט'ן שטערן אן א בוים. ער האט זיי א צייכען געוויזען. פארטאג נאר האט ער געהאט גובר צו זיין גרויסע מניעות — די פייגעלעך מיט זייער שירה! עס ווערט אזא געשריי, א גע־ליארם!... נאר מען איז איהם בייגעשטאנען (ער ווארפט א דאנק־בארען בליק צו די תלמידים) און די פויגעל־שירה האט איהם נישט שטארק מבלבל געווען... א פאר מאל האט זיך עפעס א טייכעל פאר די פיס פארוואלגערט, האט ער זיך אפגע'טובל'ט און אריי־בערגעגאנגען. טיילמאל האט ער קיין ערד נישט געפיהלט אונטער די פיס, נאר געגאנגען איז ער — מען האט'ן ארויסגעהאלפען (ווייטער א דאנק די תלמידים מיט א ליעבליכען בליק).

איינמאל איז ער אבער נישט ארוים מיט גרוים נצחון... אין זיבען טעג נאכ'ן ארויסגעהן פון ארט... ער איז געקומען צו אן ארט, וואו דער וואלד איז מקטיר זיין קטורת צום רבונו של עולם... עס זענען ארויסגעפלויגען ריחות, עס האבען זיך ממש געהוידערט בשמים, זיי האבען זיך איהם איינגעזאפט דורך אלע אברים, און ער איז אפגעשוואכט געווארען, דאס לערנען האט זיך איבערגע־ריסען („צי האט איהר גראד דאמאלט נישט מבטל תורה געווען, קינדער"), איין בורא עולם ווייסט, צו וואס ער וואלט געקומען, ווען נישט, וואס עמיצער האט זיך באוויזען אין פריצ'ישע קליי־דער, אויף א פערד, און האט איהם דערלאנגט מיט עפעס א ווייכס איבער די אקסעל... דאס האט איהם אויפגעוועקט...

און אזוי ווייטער, ביז'ן שטאדט אריין.

אז ער איז אבער געקומען צו דער שטאדט, האט זיך דער קול ווי איבערגעבראכען, טיילמאל הייזעריג געווארען. די אויגען האבען טרוקען געברענט און איבער די פרושים'ס פנים'ער איז געלאפען זיין הייסער אטעם — —

— טאקע סדום ועמורה! — קרעכצט דער ראש־ישיבה — פון טיר צו טיר איז ער געגאנגען — קיין רעכטער ביסען!

רבנים — רבונו של עולם — רבנים! ארבייטען מיט דער תורה, ווי מיט א האק... זיי ארבייטען מיט איהר טאג און נאכט, ביז זי ווערט שטימפיג, און זיי שארפען זי נישט... פרעסען אויף חתונות, ברית'ן און אלערליי סעודות און פסק'נען פון „חיי־אדם"... דער פראסטער עולם איז פארגרעבט, קינדער געהען ארום אהן תורה, אהן עברי... די בעלי־בתים — רחמנא לצלן — פרעסער און זויפער און וואכערניקעס... מען טרעט די תורה מיט די פיס... ווייבער אין די אייגענע האר... יונגען געהען ארום און פייפען, די מיידען לערנען זיך קלעזמער זיין און שפילען אויף אלע כלים...

און ער זאמעלט די זינד און פארשרייבט זיך אין זכרון, סוף כל סוף וועט ער געהן אין בית־המדרש און וועט זיי זאגען, הייסע סמאלע וועט ער זיי גיסען אויף די קעפ...

צולעצט אבער האט ער גאר אויף א מאוס'ע זאך געטראפען...

ער איז ארויסגעגאנגען התבודדות אין גאס און אויסגעלעגט זיך אין קאפ די חטאים, און פון אויבען באשמירט יעדען חטא מיט זיין עונש אין גיהנום, פלוצים גיט איהם א בליץ פאר די אויגען... צוועלף ליכטיגע פענסטער מיט אמאל... א סעודת מצוה צי וואס?... ער געהט אריין... א וואלקען רויך, ער זעהט גארנישט... ארויס שלאגט א ליכט פון שבעת הימים און אינעווענינ אן ענן כבד... עס בייסט זיך די אויגען... צו וואס אבער געוועהנט זיך נישט א מענש?... ער האט אנגעהויבען צו זעהן...

און דער ראש־ישיבה פארברעכט די הענט, צוואוויינט זיך, ווי א קליין קינד און דערצעהלט, וואס ער האט געזעהן...

געפרעסען און געטרונקען האבען זיי, ביי קליינע און גרויסע טישלעך געזעסען... און זכרים און נקבות צוזאמען... און געגעסען אומגעוואשען, אויפגעשטאנען אומגעבענשט... אויפ'ן ארט פון תורה — נבול פה גערעדט, און אויף אלערליי לשונות, וואס ער האט גארנישט פארשטאנען, נאר אין די זינדיגע אויגען געלעגען... חלשות'דיגע חצופות מיט'ן גאנצען פאסקודסטווע אינדרויסען האבען ארומגעטראגען שוימענדיגע קופעל ביר, גלעזער וויין... דער רויך איז געווען פון פאפיראסען מיט ציגארען, אפילו ווייבער האבען גערויכערט, און פון דאמפענדיגע מאכלים—אינדרוי־

קעם, גענז, קאפּהענער און אנדערע — אוראי עופות טמאים... דאָס האָבען אויך מיידען ארומגעטראָגען... און איינער גיט זיי א קניפּ, דער צווייטער א כאַפּ אויף דער שויס, דער דריטער א טשמאָקטש אין באַק... רבונו של עולם, רבונו של עולם... ווילסט טאַקע כולו חייב ?

און די פּרושים האָבען אראָפּגעלאָזט די אויגען און געזיפצט און דער ראש־ישיבה דערצעהלט ווייטער :

דערנאָך האָט עפּעס א קונצען־מאַכער קונצען געמאַכט, אין לופטען געפלויגען, דורך רייפען, פייער געשלונגען און גלאָט חוזק געמאַכט — אריבערגעשפּרונגען א שטרוי וכדומה, און דער עולם לאַכט, קוקט און פּאַטשט מיט די הענט, און זינגט עפּעס אזוינע פּאסקודנע שירים. תיפלות רחמנא לצלן... און דאָס הארץ וויינט אין מיר... רבונו של עולם, די שעהנע קולות, וואָס דאַרפען דיך לויבען, וואָס טוען זיי ? און אין דער זייט איז געשטאַנען א מין קאַסטען, א גרויסער שעהנער קאַסטען, אודאי פון פּימסענהאָלץ... און פון פאַרענט זענען געשטאַנען צוויי מנורות, רעכטס א מנורה און לינקס א מנורה מיט אָנגעצונדענע ליכט... און פּלוצים איז איינע, א חצופה, צוגעגאַנגען, אָנגעטאָן, ווי אין תכריכים, די ווייסקייט האָט געבלענדט... און זי איז צוגעגאַנגען, גענומען א שטיק קאַסטען און אָנגעהויבען קלאַפּען אין קאַסטען אריין מיט לאַנגע פינגער, און פון קאַסטען ארויס האָבען אָנגעהויבען ארויס־צימבלען שדים ורוחות, און עס האָט געצימבעלט און געקלונגען, טיילמאָל ממש גערונערט, טיילמאָל האָט עפּעס ארויסגעוויינט, ווי א נשמה בעט זיך תקון — — — זעה איך שוין, וואָס דאָ טוט זיך, ווי דער כשוף געהט ! לויף איך אין דער מיט אריין, כאַפּ א בענ־קעל, שפּרינג ארויף מוסר זאָגען — צושמעטערען..

די שטימע פון ראש ישיבה האָט זיך ווייטער אָפּגעבראָכען, און מיט נאָך א גרעסערען געוויין האָט ער צוגעגעבען :

— ווייס איך נישט, צי איך האָב א שלעכטען שפּרונג גע־טאָן — וואָרים ווען שפּרינג איך ? — צי איז דאָס בענקעל לאָם געווען — — —

אראָפּגעפאַלען בין איך...

און דאָס גאַנצע גיהנום איז אויפגעשפּרונגען און עס ווערט

ווייטער א געפּאטשעריי... די רשעים האָבען געמיינט, עס איז ווייטער א קונצען־מאכער, וואָס פעלט פאר חוזק וועגען..

איינע פון די חצופות אָבער האָט געזעהן, אז עס איז נישט קיין כשוף מאכען..

און דער ראש־ישיבה צוגיסט זיך שוין מיט געוו·ן :

און זי איז צוגעגאנגען, און האָט מיך אויפג·הויבען, און האָט מיך מיט די פּאסקודנע פינגער געגלעט איבער'ן פּנים און האָט מיך מיט א פּאסקודנע זינגענדיג פויגעל־קול געפרעגט, צי האָב איך מיך, חס־ושלום נישט עפּעס געטאָן, און אז איך האָב א שעהנע באָרד, און אז אַלטע לייט האָט זי ליעב...

און זי האָט מיך, רחמנא לצלן, מטמא געווען, דער מוסר איז מיר פון קאָפּ ארויס... איך בין אנטלאָפען אין וואלד, ש"י טבילות געמאכט, איך האָב מיך נעבארעט אפילו מיט'ן שם, ער זאָל מיך ארייגלאָזען..

און ער ווארפט אן אומגליקליכען בליק אויף די תלמידים :

— אפשר האָט איהר פאר מיר נישט ערנסט מתפּל געווען ?

נאָר די תלמידים האַלטען אַלע אראָפּגעלאָזען די קעפּ און שווייגען... די פּנים'ער זענען גערויטעלט, א פּנים בושה..

— בין איך צוריק געקומען — ענדיגט דער ראש ישיבה — היינט, קינדערלעך איז שפּעט... וועלען מיר געהן שלאָפען אין די היילען. מארגען, נאָר מארגען פארטאָג וועל איך אייך וועקען — אהין געהן וועל איך שוין נישט, ניין — צו דעם דאַרף מען פארצייטינע צדיקים... נאָר דאָ וועלען מיר מאכען תקונים, סגופים... תפלות... מוירען וועלען מיר ברעכען..

צומאָרגענס אָבער איז אויסער דעם ראש־ישיבה שוין קיינער נישט געווען..

אומזיסט האָט ער גערופען און געוועקט... דער עולם איז ביי־נאכט אין שטאָדט אריין..

און אזוי איז די ישיבה בטל געוואָרען..

עס קאָן, חס־ושלום בלייבען ביי אונז כולו חייב...

דער חשוב ביים קאַנאָניק.

חשיבות איז דאָך א גרויסע זאַך.

דער רבונו של עולם באַשאַפט די רפואה פאר דער מכה: האָט ער באַשאַפען גלות, האָט ער באַשאַפען די מטבע, וואָס פאַרגרינ־גערט דעם גלות און האָט צובאַשאַפען חשיבות, וואָס העלפט אפילו ביי א נקי כפים.

נושא חן דאַרף מען זיין!

אַט מיין מאַמע, עליה השלום, האָט נושא חן געווען ביי אונ־זער קאַנאָניק... פון אייביג אָן האָבען מענשען מיילער, האָבען זיי גערעדט. אידישע מיילער וועט קיינער נישט פאַרשטאָפּען. נאָר אַזאַ יאָהר זאָל איך האָבען, ס'אַרא כשר'ע אידענע מיין מאַמע איז געווען...

און וואָס איז אַרויסגעקומען פון חשיבות?

ערשטענס פרנסה: צום קלויסטער, וואו דער קאַנאָניק איז קאַ־נאָניק, געהערען ביי אונז צוועלף געוועלבער, האָט די מאַמע, עליה השלום, געהאַלטען איין געוועלב פאַר זיך, און עלף האָט זי פאַר־דונגען, און האָט, פאַרשטעהט זיך, דערצו נישט צוגעלעגט. היינט, זייט די מאַמע, עליה השלום, איז נפטר געוואָרען, האַלט איך די געוועלבער!

און איך טו אויך אַזוי: איינס האַלט איך פאַר זיך, עלף פאַר־דינג איך.

פאַרשטעהט זיך, אַז דער עולם שווייגט נישט; יאָהר ביי יאָהר, אַז עס קומט פאַר יאָהאַנע, באַוואַרפט מען דעם קאַנאָניק מיט בריף, מיט הספות, נאָר ער ענטפערט נישט קיינעם. אַז מען קומט צו איהם אהיים, אָדער, אַז מען פאַלט צו איהם צו אין גאַס — א פּראָסטער מענש איז ער — לאָזט ער צו זיך רעדען — ענט־

פערט ער: פארפאלען; דבורה'ס זוהן האט שוין א „הייזאַווקע"— מיין מאמע, עליה השלום, האט געהייסען דבורה רחל, זאגט ער בקצור דבורה, און „הייזאווקע" איז אונזער „חזקה"; אז זיי נעמען ביי אונז א ווארט, מאכען זיי דערפון קוידערניש!

מען האט אפילו פרובירט אונטער'מסר'ן, שרייבען צום ביס־קופ, איז אבער ביי זיי, להבדיל, א ח ד ו ת, ענטפערט דער ביסקופ א ווארט און שיקט אפ צום קאנאניק!

מען האט נאך דערנאך געפרואווט אונטערהעצען די „מיעש־טשאנעס". היום, דער קאנאניק מאכט בדיל הדל דעם קלויסטער, און מען האט אויך נישט גע'פועל'ט. ביי זיי, אז מען איז, איז מען, מישט זיך נישט ווער עס וויל אין רעליגיעזע זאכען, ווען מען הייסט מאכען האגע, איז האגע, און וואס דער קאנאניק טוט, קומט איהם א קוש אין האנט אריין.

אונזערם א רב, להבדיל אלף אלפי הבדלות, וואלט עס גע־דארפט טון! מען וואלט איהם אהן בארד און פאות אוועקגעשיקט וואו דער פעפער וואקסט!

בא! זאל ער פרואווען האלטען אזא גאספאדיניע, ווי מיין קאנאניק האלט!

הכלל, מען האט פרנסה!

נאר פרנסה איז נישט דער עיקר. קודם כל איז פרנסה א גאט־זאך, און וואס טו איך, אז דער קאנאניק געהט אוועק פון דער וועלט? ער איז א זיבציגער און אפשר אן אכציגער. נו, מיינט איהר די וועלט וועט אונטערגעהן? איך האב נאך אזויפיעל בטחון אין זיין ליעבען נאמען, אז איך וועל אפילו קיין איבעריגען קרעכץ נישט געבען — דער עיקר איז, די טובה, וואס מען קאן אמאל טון א איד, אז מען איז א חשוב!

אויסרעכענען די טובות, וואס איך האב געטאן דער שטאדט און אזוי איינצעלנע בעלי־בתים ביי מיין קאנאניק, בין איך נישט אימשטאנד, און בטבע האב איך מיך פיינט צו באריהמען, נאר פון

איין טובה מוז איך אייך דערצעהלען, ווייל עס האט שוין אנגע־ריהרט גאר טיף, גאר טיף!
און הערט, וואס עס קאן זיך טרעפען:

א אידענע האב איך, זאל זי געזונט און שטארק זיין, איז זי באמת א גרויסע חכמה, טאקע קלוג, ווי דער טאג. עס איז דאך נאריש, אין די אויגען אריין וועל איך איהר דאס נישט זאגען; אין די אויגען אריין, ווער שמועסט אויב עמיץ איז דערביי, בין איך דער מאנספארשוין, האלט זי דאס מויל! איך האב פיינט, אז א אידענע געהט אין ספאדיק! נאר איך מעג דאך אייך זאגען: זי וועט נאך צעהן מאנספארשוינען אריינגנארטן אין זאק אריין!

א שפאס, מיין טריינעביילע!

שטעהען מיר, איך און טריינע ביילע, אזוי אין געוועלב; א זומער־טאג איז עס געוועז. לייזען אין שניט־זייט האט זיך נישט געלייזט, מען זעהט נישט קיין פויער פאר א מיליאן, — שטעהען מיר אזוי און קוקען ביידע אין גאס אריין, קעגענאיבער צום קא־נאניק'ס הויז.

פלוצים כאפט מיך טריינע ביילע אן ביי דער האנט.

— הערסט דו — זאגט זי — משה, ביים קאנאניק איז נישט פשוט! דארט טוט זיך עפעס.

— וואס איז?

— ערשטענס, — זאגט זי — זענען די פארהאנגען אראפ־געלאזט.

זאג איך: פאר דער זון.

זאגט זי: ניין, נעכטען איז אויך א הייסער טאג געוועזן און די פארהאנגען זענען געוועזן צושפרייט, מען האט געקאנט זעהן, ווי די דיקע נאספארינע איז ארומגעגאנגען בארוועס און האט זיך געפאכעט און געפאכעט.

— און די פענסטער — זאגט זי — זענען פארמאכט.

זאג איך: פאר'ן שטויב.

— נעכטען — זאגט זי אבער — איז א גרעסערער שטויב גע־ווען, און די פענסטער זענען געשטאנען אפען!

— הכלל, וואס איז?

האט זי אבער, מיין טריינעביילע, נאך געזעהן, ווי וואס אמאל באווייזט זיך די גאספאדיניע אויף דער שוועל, האלט הינטער זיך די טיר, קוקט זיך אום אין אלע זייטען און ווערט צוריק פאר־שוואונדען.

— זי ווארט אוראי אויף געסט — זאג איך.

זאגט זי: ניין, עס שטעקט עפעס דערינען!

זאג איך איהר: עט, וואס א נארישער אידענע פאלט איין!

פונדעסטוועגען געה איך צו צו דער טיר פון געוועלב, שטעל מיך אויף דער שוועל, די גאספאדיניע באווייזט זיך, כאפ איך אראפ די בובע, שריי איהר אריבער „גוט מארגען", פארשטעהט זיך, אויף פויליש, און זי ענטפערט מיר נישט קיין ווארט, פאר־שווינדט און פראלט צו די טיר.

טוט עס מיר שוין א פיק אין הארץ; טריינע ביילע, אפנים, איז גערעכט.

איז'ן איז זי בטבע א שטילע, דרך ארץ פאר א מאן האט זי, ענטפערען ווערט זי נישט, נאר גערעכט, זעה איך שוין, איז זי.

טוט מיר שוין באנג, וואס איך האב איהר געזאגט נארישע אידענע, צי אפשר שלים־מזל'ניצע, איך געדענק שוין אליין נישט וואס; נאר מילא, איך וועל מיך דאך נישט געהן פארענטפערען פאר א אידענע, הויב איך מיך אויף און געה אין גאס אריין.

אפשר, קלער איך, וועט מען עפעס אין גאס.

אין איינוועגס רינגעל איך ארום דעם קאנאניק'ס הויז און דערזעה, אז אויף יענער זייט, ביי דער קיך, שטעהט א פוהר. די פערד זענען פארשוויצט, ווי פון א שווערען וועג, שטעהען אונטער דערעם און קייען פריש היי.

דערקען איך די פערד. דאס זענען דעם וואלקאוויסקער — א דארף ביי אונז — דעם וואלקאוויסקער שרייבערס פערד.

דער שרייבער קומט אפט אין שטאדט אריין, פארפאהרט צו מיר און קויפט סחורה (א צאהלער איז ער אויף אלע שונאים גע־זאגט!); טיילמאל קומט ער צום קאנאניק און ברענגט איהם מתנות: אייער, פוטער, הינער, אינדיקעס און גענז. אמאל האזען אויך, — דער שרייבער געהט אויף „פאלאוואניע!".

נו, הכלל — איז ער היינט פארפאהרען צום קאנאניק, האט

ער מתנות געבראכט, נו, וואס־זשע איז דער סוד? וואס הענגען אראפגעלאזט די פארהאנגען און וואס איז די גאספאדיניע אזוי פאר מיר אנטלאפען?

שטעל איך מיך אפ און ווארט אויפ׳ן שמייסער.

קומט ער ארויס פון קיך, ווישט זיך מיט׳ן ארבעל דאס מויל. אודאי נאך א פעט שטיקעל כשר פלייש, ווי דען! און איך פרעג איהם: יאנטעק, וואס טוסטו דא?

איך קען איהם, דעם יאנטעק׳ן. אז דער שרייבער קויפט און נעהמט ארויס אויף דער פוהר, באקומט ער א טרונק בראנפען, צי אזוי א מטבע!

היינט פארריקט יאנטעק די כובע. ער האט גאר קיין צייט נישט צו מיר!

איך לאז מיך פארט אריין מיט איהם אין א שמועס.

— וואס האט איהר געבראכט דעם גלח?

שווייגט ער.

— א מתנה?

ער שווייגט.

— אייער, אינדיקעס, האזען, פוטער?

יאנטעק שווייגט און דרעהט זיך אוועק.

אינמיטען ווערט ער גאר בייז און כאפט די בייטש.

— געהסט נישט אוועק? — מאכט ער.

עס פארדריסט מיך אפילו, איך זאל נישט קענען אויסנארען ביים „חמיל“ וואס איך דארף; נאר וואס זאל איך טון? געגען א בייטש און א הונט בין איך קיין בריה נישט!

לאז איך מיך טאקע אין גאס.

טרעף איך דעם וואלקאווישקער שרייבער ארויסגעהן פון א טראקטיר.

ער וואקעלט זיך אביסעל. אט, אט, טראכט איך, פאלט ער, דער דראנג; ער איז טאקע הויך און דאר, ווי א דראנג... און די אויגעלעך, ווי מאנדעלעך זענען שטארק פארלאפען.

הויב איך פאר איהם אפ דאס היטעל און פרעג, צי ער האט געבראכט דעם קאנאניק א שעהנע מתנה.

זאגט ער: זעהר א שעהנע.
און שמייכעלט זעהר גנב'יש: זעהר א שעהנע!!
פרעג איך איהם: וואס? צום עסען?
זאגט ער: ניין!
— צום טרינקען?
לאכט ער ווייטער: ניין!
זאג איך: עפעס ארייננצושטעלען אין שטוב אריין?
קוקט ער מיך ווייטער אן פון אויבען ביז אראפ.
— יא, — זאגט ער — אין שטוב, נאר עס מוז נישט שטעהן. אמאל, בפרט ביינאכט, ליגט עס.
און צולאכט זיך מיט א געלעכטער:
— אוי, ביסט דו א נאר, שמואל'יק!
מילא, לויף איך צוריק צו זונתי אין געוועלב און דערצעהל איהר אלץ, מלה במלה.
ווערט זי רויט און בלאס און גיט א פרעג:
— לייבעל ווילקאווויסקער האט א טאכטער?
— דאכט זיך — זאג איך — יא!
גיט זי א געשריי: איז זי ביים קאנאניק!
און אזוי ווי זי שרייט ארויס, ריהרט מען דעם פארהאנג ביים קאנאניק'ס פענסטער און איך דערזעה מיט מיינע אייגענע אויגען א שאטען פון א נקבה, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב.
און איך בין זיכער, אז עס איז נישט די גאספאדיניע!
ערשטענס, איז דער שאטען א דינער געווען; צווייטענס, טראגט די גאספאדיניע שטענדיג א טיכעל אויפ'ן קאפ, און דא האב איך דערזעהן בלויזע האר.
אז בלויזע האר איז עס דאך א מיידעל, און ווייסען ווייס איך, אז לייבעל ווילקאווויסקער האט פון ערשטען ווייב א מיידעל חתונה צו מאכען — ווערט מיר טאקע פינסטער אין די אויגען! ערש־טענס, לייבעל, נעבעך, א גוטער פריינד, אפילו א שטיקעל קרוב, צווייטענס — א אידישע נשמה.
לויף איך גלייך צו שמעלקען דעם אייער־הענדלער.
— האט איהר נישט ביי זיך א טרונק בראנפען?
— לחיים, לחיים!
'ס איז מיר שוין טרוקען געווארען אין האלז.

יאַ, וואו האַלט איך?

בין איך געלאָפּען צו שמעלקע אייער־הענדלער.

שמעלקע אייער־הענדלער קענט איהר דאָך אודאי, כל מום־רע איז ער, דער שמעלקע, אַ זולל וסובא, אַ שטיקעל מסר דערצו און איז שוין דריי מאָל געזעסען, נאָר דאָס ווייב זיינס, שפּרינצע ביילע, איז אַן אמת׳ע אשה צנועה, טאַקע אַ כשר׳ע אידענע און ליידט זיך פון איהם אַן צרות צרורות... אַ גהינום האָט זי ביי איהם.

און די שפּרינצע ביילע איז מיין ווייבס אַ „שמעלקע שבשמעל־קע“ און לייבעל ווילקאָווישקער גאָר אַ נאָהענטע קרובה, אַ שני בשלישי, דאַכט זיך. פון וואַנען דען, מיינט איהר, קומט מיין משפּחה׳שאַפט מיט לייבעל ווילקאָווישקער?

קלער איך, אז אויב עס איז עפּעס, מוז מען שוין ביי שמעלקען ווישען.

וכך הוה. עס איז שוין אַ שליח מיוחד געוועזען! מילא, שמעלקע איז דאָך שמעלקע, זיצט ער זיך ביים טיש און טרינקט טיי, נאָר אַ פּנים האָט ער געהאַט, אויף אַלע שונאי־ציון. שפּרינצע ביילע אַבער, טאַקע שענערע לעגט מען אין קבר אריין! נאָר חלש׳ן וויל זי! און איך האָב איהר נישט וואָס פאַראיבעל צו האָ־בען. מען האָט אַ זוהן צו דער חופּה, אַ מיידעל וואַקסט אויך אונ־טער, נאָכ׳ן מיידעל געהען ווייטער אינגלעך! איז ווייניג „יחוס עצמי“ פון שמעלקען, דאַרף זיך נאָך טרעפען אַזאַ מעשה!

און אז שמעלקע דערזעהט מיך, שפּרינגט ער אויף:

— הערסט, — זאָגט ער, און אַ קול האָט ער ווי פון גרוב ארויס — הערסט, געה צום קאַנאַניק, זאָל ער זי ארויסלאָזען!

עס איז לייכט צו זאָגען: געה צום קאַנאַניק, ווי אַזוי געהט מען, אז מען פאַרהאַמערט זיך?

— איך גיב אַ הונדערטער אויפ׳ן קלויסטער! — שרייט שמעלקע.

— מילא, — טראַכט איך, — איך וועל פּרואוון.

— נאָר שטיל — זאָגט ער.

שטיל איז שטיל, איך וועל אפילו ביי טאָג נישט אריינגעהן. איך לאָז מיך אין בית־המדרש אריין, לערען מיר אַ פּרק משניות, און דאַווען מיר אָפּ מנחה און פאַר מעריב לאָז איך מיך צום קאַנאַניק.

אויפ'ן וועג טרעט איך אפ אין געוועלב, נעם אונטער דער פאלע א טערקיש טוך — נהרג ווערט זי דעם קאנאניק'ס גאספא־דיניע פאר א טערקיש טוך — און געה!

איך געדענק אפילו נישט, צי איז דאס מיין איינפאל געווען מיט'ן טערקישען טוך, צי טריינע ביילעס. נאר געטראפען מיט'ן טוך האב איך.

ביי דער שוועל האט זי מיך געוואלט פארהאלטען.

„דער קאנאניק איז נישט אין דער היים."

זאג איך: איך האב איהם יא געזעהן דורכ'ן פענסטער.

זאגט זי: ער איז מיד.

זאג איך: אויף מייןווארט, א נויטיג געשעפט, און ווייז איהר דאס טערקישע טוך.

לאזט זי אריין.

דער קאנאניק איז זיך געזעסען אין דער ערשטער שטוב ביים טיש, מיט א לאנגער אנטיפקע אין מויל און האט זיך געזופט טיי; און דער קאפ זיינער שאקעלט זיך איהם אזוי און שאקעלט זיך, און ער הערט נישט, אז איך בין אריינגעקומען.

זאג איך איהם: גוט נאוועגט!

דרעהט ער זיך איבער און זאגט: גוט יאהר, מיין קינד!

אזוי איז ביי זיי דער מנהג, יעדער גלח איז א פאטער און אלע פון זיין קלויסטער זענען זיינע זיהן, אי וואס — גארנישט. זיהן זאל זיין זיהן.

בעט ער מיך זיצען און שמייכעלט.

— ווילסט זי ארויסנעמען?

איך זאג אייך, א שטיין איז מיר אראפ פון הארצען. איך האב מיר געבראכען דעם קאפ און אפילו זיך מתיעץ געווען מיט טריינע ביילע'ן פון וואס מען הויבט אן, פון פרנסה צי פון פא־ליטיק און ווי אזוי מען שלאגט זיך דערנאך צו צום עסק און ער פשוט: ווילסט זי ארויסנעמען? פרעגט ער.

— מן־הסתם, זאג איך, יא.

און בין נאך מטעים די זאך, אז איך האלט איהם פאר א קלוגען, וואס גלויבט נישט אין די אלע נארישקייטען... און וואס דארף ער אויף דער עלטער, מיט איין פוס אין קבר אריין, צו טון לייבעל ווילקאוויסקער אזא עולה! און דאס מיידעל, זאג איך איהם,

וועט אויך אודאי חרטה האבען, און לאז מיך אריין אין א שמועס. אז אלע האבען דאך איין גאט, נאך וואס, נאך ווען? וכדומה, גלעט ער מיך מיט א שמייכעל איבער'ן היטעל און ווייזט מיר אן אויף דער טיר אין דער צווייטער שטוב אריין, דאס הייסט, געה, רעד מיט איהר.

פרעג איך פונדערסטוועגען: מעג איך?

שאקעלט ער מיט'ן קאפ אויף יא.

און אויב זי וועט באשטעהן — זאגט ער — גנב'ע זי ביינאכט ארויס. נאר שטיל! עס זאל הייסען, זי איז אנטלאפען! ווארים די מעשצאנעס וועלען דיך צורייסען.

און איך הער איהם מיט איין אויער, איך שטעה שוין אויף דער שוועל, און איידער איך עפען די טיר, טראכט איך מיר:

רבונו של עולם, זיי דו מיט מיין צונג! לערען דו מיר, וואס צו זאגען, איך זאל טרעפען צו איהר הארץ!

און ווי איך טראכט אזוי, קריג איך פלוצים א גרויסען בטחון, אז פריהער גאט און דערנאכדעם איך, וועל זי ראטעווען, און איך גיב אן עפען אויף די טיר, און ווי זי דערזעהט מיך, גיט זי א געשריי: גוואלד! אז די פיס האבען אנגעהויבען אונטער מיר צו ציטערען!

איך מאך מיר אבער נישט דערפון און געה גלייך צו איהר צו.

די טיר האב איך הינטער זיך פארמאכט; וואס דארף ער דארט צוהערען, וואס איך וועל איהר זאגען? טאמער וועל איך רעדען אויף זיין אמונה.

און צו איהר ווינק איך: שא, שא!

— איך וועל דיר, זאג איך, חס ושלום, גארנישט טון, עס וועט דיר, חס ושלום, קיין האר נישט געקרימט ווערען!

זעהט זי דאך, אז איך רעד מיט איהר ווייכע דבורים, און קיין פנים פון קיין גזלן האב איך אויך נישט, פארשוויינגט זי און זעצט זיך אוועק. קוק איך אזוי אויף איהר, א מיידעל פון א יאהר זעכצעהן־זיבענצעהן, מילך און בלוט, און זי זיצט אזוי פאר מיר און לאזט אראפ דעם קאפ און פינטעלט, זעה איך מיט די אויגען,

און האלט זיך איין מיט אלע כוחות נישט ארויסצולאזען קיין געוויין.

„סימן טוב ומזל טוב,“ טראכט איך מיר. איך וויל דאך אבער דאך וויסען אין וואס עס געהט, הויב איך ווייטער אן מיט ווייכע דבורים.

איך בין דיינס א קרוב, זאג איך, דיינס א נאהנטער קרוב (פאר אזא ליגען וועט מען מיך אויף יענער וועלט ניט הענגען ביי דער צונג). האב איך, זאג איך, טאקע רחמנות אויף דיר.

א יונג מיידעל, זאג איך, א גאריש מיידעל, פאלט איהר עפעס איין, טוט זי, דערנאך רייסט מען פון זיך שטיקער.

הויבט זי אויף מיר די אויגען מיט אזא מין צער, מיט אזא פחד'יגען צער, אז עס נעמט מיך ביים הארץ.

וואס קאן דאס זיין? קלער איך.

— צי גלויבסט דו טאקע, אז יענעם איז בעסער?

שאקעלט זי דעם קאפ אויף ניין.

— האסט דו זיך, חס ושלום, אין איינעם פון זיי פארליעבט? היינטיגע צייטען, טראכט איך, איין איך אין דארף.

ווייטער ניין.

— מען האט דיך ארויסגע'גנב'עט?

— אויך נישט.

— וואס דען?

וויינט זי ברמעות שליש, און דערצעהלט מיר אזא מעשה:

א שלעכטע שטיף־מאמע האט זי.

צרות צרורות האט זי פון איהר.

קיין גלייך ווארט האט זי נאך נישט געהאט פון איהר.

און דאס ברויט האט זי באהאלטען, פארשלאסען דאס ברויט און דאס מיידעל האט געהונגערט! און לייבעל — גארנישט!

וואו זענען זיינע אויגען געווען, ווייס איך נישט! א כלה־מיידעל, האט מען זי געלאזט ארומגעהן נאקעט און בארועס, קיין פריש העמד אויף שבת נישט ארויסגעגעבען! סוכות, פסח — פאר קיין גראשען נישט געמאכט.

און וועגען א תכלית קלערט מען גארנישט.

צוויי זיהן און א טאכטער האט ער חתונה געמאכט: לייבעל איז, קיין עין הרע, א איד אן עושר. געגעבען צו טויזענט רובעל

נדן, לייטישע חתונה־קליידער געמאכט — נאר דאמאלט האט נאך א מאמע געלעבט! היינט דערצעהלט זי, נעבעך, אז עס קומט א שדכן, — דער פאטער איז פאריאגט, שטענדיג אויף פערד און ביטקע — שאפט איהם די שטיף־מוטער אפ מיט גארנישט! גיט איהם א טרונק בראנפען און געה ווייטער!

איינמאל האט זיך געטראפען אזא מעשה:

די שטיף־מאמע האט איהר דערלאנגט אין באק.

איינמאל און דאס צווייטע מאל, א פארביטערט הארץ האט דאס מיידעל געהאט, האט זי איהר אפדערלאנגט.

ביינאכט, אז לייבעל איז אהיימגעקומען, אויסגעהערט פון דער שטיף־מאמע די מעשה פון איהר צד, אזוי ווי זי האט דער־צעהלט; דאס מיידעל איז שוין געלעגען אין בעט, פרעגט ער זי נישט איבער, רעדט נישט קיין ווארט, געהט צו צו דער שוועל, טוט אוים א שטיוועל, געהט צו צום מיידעלס בעט און הויבט אן שלאגען! און נישט מיט דער כאליעווע, נאר דוקא מיט דער צוויי־טער זייט, און וואו ער האט געטראפען.

דאס מיידעל האט עס איבערגעקרענקט.

און אז זי האט דערזעהן, אז דער פאטער האט אויך אויף איהר קיין רחמנות נישט, וועגען א תכלית קלערט מען נישט, איז איהר איינגעפאלען — שמד'ן זיך! פארטרויט האט זי זיך פאר'ן שרייבער, וואס פלעגט ארייגקומען צו לייב'ן, און ער האט זי אהער געבראכט.

און אזוי רעדענדיג, פאלט איהר ארונטער דער קאפ, עס ווערט איהר, לא עליכם, נישט גוט, זי הויבט אן חלש'ן...

וואס האט זיך ארויסגעוויזען? אז זי האט פון נעכטען נישט געגעסען! דאס הארץ האט איהר געזאגט, אז זי איז נאך נישט פארפאלען, אז גאט קאן איהר נאך העלפען, און זי האט נישט טועם געוועזן נישט ביים שרייבער, נישט ביים קאנאניק, קיין פת־עכו"ם, אפילו קיין ביסעל ווארעמע וואסער אין מויל נישט געהאט.

ברענג איך איהר א גלאז וואסער.

מילא — זעה איך דאך מיט וועמען איך האב צו טון, מיט א כשר קינד! א אידישע טאכטער, זי זוכט, נעבעך, א תכלית — גיב איך איהר מיין עהרליך ווארט און שווער איהר ביי די ציצית,

אז אויב זי וועט זיך לאָזען ארויסנעמען, מאַכט מען איהר חתונה כיד המלך.

פּצלט זי מיר צו די פיס און הויבט מיר אָן קושען די שיך.

פון וואנען, מיינט איהר, פאַהר איך אצינד?

פון מיידעלס תנאים.

באותו הלילה האָט מען דאָס מיידעל ארויסגעצויגען דורך א פענסטער; איך האָב זי גלייך אָפּגעפיהרט צו שפּרינצעביילען, לייבעל מיט זוגתו זענען דאָרט געווען.

וואָס זאָל איך אייך זאָגען?

האָט דער איך געטאַנצט פאר שמחה! האָט דער איך געגאַסען מיט הייסע טרערען פאר פרייד, האָט די שטיפ־מאַמע געכאַפּט דאָס מיידעל און געהאַלזט און געקושט און טויזענטער מאָל די הענט איהר געקושט, און שפּרינצע ביילע האָט אָפּגעקאָכט א וועטשערע, אבער א וועטשערע!

וואָס זאָל איך אייך זאָגען — שמחת בית השואבה!

און וואַרט האָב איך געהאַלטען.

באותו הלילה האָט לייבעל איינגעלעגט ביי מיר א שטר חוב קוויטעל אויף צוויי טויזענט קארבוינים, צוזאמען נדן מיט הוצאות החתונה, און בגדים, ווי עס דאַרף צו זיין, צוגעזאָגט קעסט. די שטיפ־מאַמע האָט אוועקגעגעבען איהר גאַנצע צירונג, שמעלקע האָט איינגעלעגט ביי מיר הונדערט רובעל, וואָס ער האָט געוואָלט געבען אויף ווייס איך וואָס, פאר דער כלה דרשה־געשאַנק —

און מען איז אהיים געפאָהרען — איין לעבען —

און היינט זענען די תנאים געווען, שעהנע תנאים, אַן אמת'ע שמחה! און א וואוילער חתן!

פאַרשטעהט זיך פון ווייט, פון טיף רוסלאנד ערגעץ; נאָר א יונג מיט ביינער, א בן תורה אפילו — טריינע ביילע און שפּרינצע ביילע (זיי הייסען ביידע נאָך איין באָבען) האָבען זיך נישט מיט וואָס צו שעמען.

אפילו איך, ברוך השם, אויך נישט.

און דאס אלץ האט געמאכט, וואס? חשיבות ביים קאנאניק! אז אנדערען וואלט ער ריק און לענד געבראכען.

און ווייסט איהר, וואס איך וועל טון?

איך האב מיר א נדר געטאן, איך קום אהיים, געה איך נישט אין שטוב אריין, און פאהר מיר גלייך, מיט דער דראשקע דורך דעם מארק, מיין טריינע ביילע קוקט מיך אודאי אוים און וועט מאכען גרויסע אויגען, מאכט נישט אוים! איך וועל גלייך פארפאהרען צום בית עולם, געהן אויף דער מאמע, עליה השלום'ס, קבר, און אנזאגען איהר די בשורה, אז ביי לייבעל'ס טאכטער איז תנאים געוועזען!

און עס קומט איהר! פריהער גאט און דערנאך איהר זכות... ווען נישט זי, וואלט איך אפשר געהאט אזא דעה ביים קאנאניק, ווי איהר.

א קלעזמער טויט.

א סקעלעט ליגט אין בעט. א סקעלעט איבערגעצויגען מיט א געלער, דארער, טרוקענער הויט; מיכל כלי־זמר שטארבט אוועק. לעבען איהם אויף א קאסטען זיצט מירל זיין ווייב מיט געשוואלענע אויגען פאר געוויין. אין ענגען שטיבעל זענען צושפרייט זייערע אכט זיהן, אלע — כלי־זמר. שטיל, קיינער רעדט נישט צום צוויי־טען; עס איז נישטא פון וואס צו רעדען. דער דאקטאר האט שוין לאנג אוועקגעמאכט מיט דער האנט, דער רופא אויך. אפילו ראובן פון הקדש, דער אמת'ער מומחה, האט אויך געהייסען שריי־בען דריי פ'ען... קיין ירושה וועט נישט זיין, די חברה קדישא וועט געבען תכריכים און א קבר, די חברה נושאים — וועט נאך צוגעבען א טרונק בראנפען... אלץ איז אפען און דייטליך, נישטא פון וואס צו רעדען. איין מירל וויל נישט זיך אונטערגעבען!... זי האט נאך אלעם ערשט אויפ'ס ניי גאר געוואלדיג איינגעריסען די שול. ציגד קומט זי ערשט פון קברים־מעסטען. זי האלט זיך איהרם — — „ער שטארבט דורך די קינדערס זינד. זיי זענען נישט פרום, הולטאיען, דעריבער נעמט זיי גאט, ב"ה, דעם טאטען צו"... „די קאפעליע פארלירט די קרוין; עס וועט שוין קיין שום התונה קיין פנים נישט האבען, עס וועט ביי קיין איד שוין קיין אמת'ע שמחה נישט זיין."

גאטס רחמנות איז דאך גרויס. מען דארף שרייען, בעטען, וועקען! און זיי, די קינדער, די כלי־זמר־יונגען, „האבען גאר קיין רחמנות נישט, געהען אהן לייבצודעקלעך..." ווען נישט די גרויסע זינד, האט זי א פעטער—א שוחט אין הימעל; ער מוז דארטען זייי־גאר דאס אייבערשטע פון שטייסעל, ער וואלט איהר נישט אפגע־זאגט! ביים לעבען, זכרונו לברכה, פלעגט ער זי שטענדיג גלע־

טעג... ער איז איהר אודאי היינט אויך נישט שלעכט. ער וואָלט זיך געמיהט, ער וואָלט אלץ געטאָן... נאָר די זינד — שרייט זי — ד׳ זינד! „מען פאָהרט אויף גוי׳שע בעלער, מען עסט דאָרט ברויט מיט פוטער, גאָט ווייסט וואָס נאָך!... אהן ארבע כנפות... ער וועט דאָך נישט דורכבּרעכען קיין מויער... ער טוט אודאי זיינס... אוי, די זינד, די זינד!“

די זיהן ענטפערען נישט, זיי קוקען אראָפּ אויף דער ערד; יעדער אין זיין ווינקעלע.

— עס איז נאָך צייט! — כליפּעט זי, — קינדער! קינדער! געוואלד, קינדער! תשובה טוט!

— מירל, מירל, — רופט זיך אָן דער קראַנקער, לאָז געמאַך, מירל, עס איז שוין פאַרפאַלען, איך האָב שוין מיינס אָפּגעשפּילט, מירל. הער אויף, מירל, איך וויל שטאַרבּען!

מירל ווערט אונטערגעצונדען!

—„א רעכטע שעהנע ריינע!... שטאַרבּען וויל ער! שטאַרבּען! און יעך, און מעך... ניין, איך וועל דיך נישט לאָזען שטאַרבּען, דו מוזט לעבען... דו מוזט... איך וועל אזוי שרייען, אז עס וועט נישט קאָנען קומען צו יציאת נשמה!“ עס זעהט אויס, אז אין מירל׳ס האַרץ האָט זיך געעפענט אַן אַלטע, נישט פאַרהיילטע וואונד.

— לאָז געמאַך, מירל, — בעט זיך דער קראַנקער — מיר האָבען זיך ביידע שוין גענוג אָנגעשאָלטען ביים לעבען... גענוג... פאַר׳ן טויט פּאַסט נישט אַזוינס... אוי, מירל, מירל, א י ך האָב געזינדיגט, ד ו האָסט געזינדיגט... נאָר אַן עק!... שווייג בעסער! איך פיהל בסדר, ווי דער קאַלטער טויט קריכט מיר ארויף פון די שפּיץ פינגער פון די פיס ביז צום האַרץ, עס שטאַרבּט א צאָהל נאָך א צאָהל... שריי נישט, מירל... עס איז גלייכער אזוי!

— ווייל דו ווילסט מיינער פּטור ווערען, — פאַלט אריין מירל אין די רייד,—אוי, דו האָסט שטענדיג געוואָלט פּטור ווערען,— וויינט זי ביטער — שטענדיג! די שוואַרצע פּעשע איז דיר נאָר געלעגען אין האַרץ... דו האָסט שטענדיג געזאָגט, אז דו ווילסט שטאַרבּען... ווערע צו מיינע יאָהר... ער טוט אפילו צינד קיין תשובה נישט... אפילו צינד... צינד...

— נישט נאָר די שוואַרצע פּעשע, — שמייכעלט ביטערליך

דער קראנקער, — עס זענען אסך שווארצע פּעשעס געוועזען, און ווייסע אויך, און געלע אויך... נאר דיך, מירל, האָב איך קיינמאָל נישט געוואָלט פּטור ווערען... א מויד איז א מויד, דאָס איז שוין א כלי־זמר'שע זאך... עס ציהט ווי א בלאָטער, עס איז עפּעס א מין טשעקאוואַשטש... א ווייב איז דאָך א ווייב! דאָס זענען צוויי גאָר אנדערע זאכען... געדענקסט, אז די שווארצע פּעשע האט דיר גע־רעדט א שלעכט ווארט, האָב איך זי אינמיטען גאס אויסגעטשאָס־קעט אויף אלע זייטען...

— שווייג שטיל, מירעל! א ווייב איז א ווייב! אויסער,— אז מען גט זיך... אויך — טוט וועה דאָס הארץ... גלויב מיר, מירל, איך וועל בענקען נאָך דיר... נאָך אייך אויך, קינדער! איהר האָט מיר אויך גענוג צרות אָנגעטאָן, נאָר גארנישט... דאָס ליגט שוין אינ'ם פידעלע — אינ'ם כלי־זמר לשון... איך ווייס, איהר האָט מיך נישט עהרליך געהאלטען, דאָך ליעב געהאט, אז איך האָב אמאָל געטאָן אן איבעריגען טרונק־בראנפען, האָט איהר גע־ווארטשעט „שכור"... מען טאָר נישט אזוי, א טאטען טאָר מען נישט... מילא... איך האָב אויך געהאט א טאטען און האָב איהם אויך נישט בעסער באהאנדעלט... נאָר אן עק פון דער זאך!... איך בין אייך מוחל...

ער איז מיד געוואָרען רעדענדיג.

— איך בין אייך מוחל, — האָט ער נאָך אמאָל אָנגעהויבען נאָך א פּאָר סעקונדען. ער האָט זיך אביסעל אונטערגעהויבען אויפ'ן בעט און באטראכט דעם עולם...

— זעה נאָר, — זאָגט ער פלוצלונג, — די ביקעס! אריינ־געשלאָגען די אויגען אין דר'ערד אריין, גלייך עס קאָן קיין צוויי נישט צעהלען!

— הא? פּאָרט א שאָד א טאטע! כאָטש א שכור, הא?

דער אינגסטער זוהן האָט אויפגעהויבען די אויגען. אין דער איינענער רגע האָבען איהם די ברעמען אָנגעהויבען ציטערען, און ער האָט ארויסגעלאָזט א געוויין. די רעשט ברידער זענען איהם נאָך. אין א מינוט ארום איז דאָס גאנצע פיער־אייל־לענדיגע שטי־בעל פול געוועזען מיט יללה...

דער קראנקער האָט געקוקט און געשעפּט נחת.

— נו, — מאכט ער ראפּטום מיט א פרישען כח, — גענוג! איך האָב מורא, עס וועט מיר צופיעל א שאַד זיין! גענוג, קינ־דער! פאָלגט א טאַטען!

— רוצח! — שרייט מירל, — רוצח, לאָזען זיי ווײנען, זייערע טרערען קאָנען העלפען, רבונו של עולם...

— שוױיג, מירל, — האַקט איהר דער קראַנקער איבער, — איך האָב דיר שוין געזאָגט, איך האָב מיינס שוין אָפּגעשפּילט... גענוג... עה! חיים, בערעל... יונה... אַלע! הערט! געשווינד, נעמט די כלים!

אלע גלאָצען אוים די אויגען.

— איך הייס, — מאַכט דער קראַנקער, — איך בעט אייך! טוט מיר צוליעב, נעמט די כלים און קומט צו צום בעט!

די קינדער האָבען געפאָלגט און ארומגעשטעלט זיך ביים בעט; דריי פידעל, איין קלאַרנעט, א באַס, א טראָמפּייט...

— לאָז מיך הערען, ווי די קאַפּעליע וועט שפּילען אָהן מיר... — מאַכט דער קראַנקער.

— מירל'שי, איך בעט דיך, רופ דערווייל אריין אונזער שכן.

דער שכן איז געוועזען דער שמש פון דער חברה נושאים, מירל האָט נישט געוואָלט לכתחלה געהן, נאָר ער האָט אויף איהר געקוקט מיט אזא מין געבעט, אז זי האָט איהם געמוזט פאָלגען. שפּעטער האָט זי דערצעהלט, אז דער „מירל'שי" און דער קוק פאַר'ן טויט זענען געוועזען גאָר להבדיל די אייגענע ווי באַלד נאָך דער חופה... „איהר געדענקט, קינדער, מאַכט זי, זיין זים קול און זיינע אויגען!"

דער שמש פון דער חברה נושאים איז אריינגעקומען, ער האָט געוואָרפען אן אויג אויפ'ן חולה און געזאָגט:

— זייט מוחל, מירל, רופט אריין א מנין.

— מען דאַרף נישט, — רופט זיך אָן דער קראַנקער, — וואָס טויג מיר א מנין? איך האָב מ י י ן מנין, מיין קאַפּעליע! גאָה נישט, מירל, איך דאַרף נישט קיין מנין...

און, אויסדרעהענדיג זיך צו די קינדער, מאַכט ער:

— הערט, קינדער... שפּילט אַ ה ן מיר, ווי מ י ט מיר, שפּילט גוט... זייט נישט קיין שקצים אויף אָרעמע חתונות... האלט עהרליך די מוטער, און צינד — שפּילט מיר אָפּ די ודוי... אונזער שכן וועט פאַרזאָגען...

און — די פיער־איילענדיגע שטוב איז געוואָרען פול מיט מוזיק.

אין חדר אַריין, שקצים!

דאָס שטעדטעל האָט זיך צולעגט אויף דעם רוקען פון אַ נישט הויכען בערגעל. אז מען שטעהט ביים טייכעל, וואָס פליסט איהם צו־פוסענס, זעהט מען אַלע הייזלעך, איינס איבערן אַנדערע: אָט, דאָס איז דעם רב'ס הייזעל, נישט ווייט פון דער מקוה... דאָס איז די שול מיט'ן בית־המדרש אינאיינעם. דאָס איז אַ שורה בעלי־בתי'שע הייזער: די אויסגעווייסטע געהערען צו רייכע, די שוואַרצ־ליכע — צו די אָפּגעקומענע... אָט אביונ'ישע שטיבלעך... דערנאָך ערשט באַווייזט זיך דער בית־עולם... כסדר — אַלץ. מען זעהט אפילו די אטקעס ארויס, וואו דער קצב הויבט די האַק איבער אַ רענדעל ווייבערשע קעפּ און שילט לכבוד שבת!

באַרג אָפּ לויפען צוויי בחורים; אין שינעטענע קאַפּאָטקע־לעך, שיך און זעקלעך. די הענט אריינגעלאָזט אין די גאַרטלען. אויף די קעפּ גלאַנצענדיגע היטעלעך, געוויס פון חלב! נישט פון חלב, פון וועלכען מען מאַכט ערשט ליכט, נאָר פון חלב, וואָס טריפט פון היימיש־געצויגענע ליכטלעך, וואָס ווערען גענוצט צו „וואַנט־אותיות“.

אפשר ווייסט איהר נישט, ווי אַזוי מען מאַכט וואַנט־אותיות? אין דערהיים, אז טאַטע־מאַמע זענען נישטאָ; אין חדר, ווען דער רבי איז דערטרונקען געוואָרען אין אַ פּני־יהושע; אמבעסטען אין בית־המדרש, אין אַ שעהנעם העלען טאָג, ווען די בעלי־בתים שפּאַ־צירען אָדער עסען אָנבייסען — נעם אַ חלב'ען ליכטעל, שרייב דער־מיט עפּעס אָן אויף דער וואַנט, למשל, „משנכנס אדר מרבים בשמחה“, קאַנסטו גע'כתיב'עטע אותיות, איז נאָך בעסער, עס וועט ארויסקומען שענער, בולט'ער... דערנאָך נעם דאָס היטעל, שמיר עס איין אין רוס (סאַזשע) פון אויבען, רייבט דערמיט אינע־ווענינ, אַז דער וואַנט, איין מאָל און צוויי מאָל, דערנאָך נעם

דאָס איינגעשמירטע היטעל אָן ביים דאַשעק און קלאַפּ אַ פּאָר מאָל איבער די חלב'ענע אותיות. ווערסט זעהן, וואָס עס וועט זיין... עס וועט ארויסקומען ווי געדרוקט!

און דאָס איז דער גאַנצער סוד פון די אָפּגעריסענע דאַשקעס, צופלויגענע היטלען! די מאַמעס ווייסען נישט דערפון. זיי מיינען, אַז די תורה איז דאָס שולדיג! רייסט זיך דיר אָפּ אַ קנעפּעל פון אַ הויז, פּאַרפלעקסטו אַ שינעטענע קאַפּאָטע, אָדער, דו ברענגסט אהיים אַ פּאָר אויסגעוויקטע שטיוועל — בין איך דיך נישט מקנא; אָבער אַז דאָס היטעל איז פאַרפעצט, שמייכעלט די מאַמע:

„נעבעך, — טראַכט זי — אַלץ פון דער תורה. פון לערנען שוויצט איהם דאָס קעפּעל! נעבעך... פּונקט ווי דעם פּאָטערס טלית פון דאַוונען... אַזאַ וואָרים און שוין אַזאַ שוויצען!“

היטעל־מאַכער האָבען אויך הנאה דערפון. אַ קינד מוז אויף יעדען יום־טוב באַקומען אַ נייַ היטעלע, לכל הפחות — אויף יעדען פּסח!

מיר האָבען זיך פאַרשמועסט און אָן אונזערע צוויי בחורים פאַרגעסען!

עס זענען געווים בחורים; יונגעלייטלעך לויפען נישט אַזוי. אַז מען טראָגט אַ מיהל־שטיין אויפ'ן האַלז, לויפט זיך נישט, האָט מען קיין כח נישט צו לויפען. אַז מען עסט אפילו קעסט פאַסט אויך נישט צו לויפען... האַלט מען זיך אַליין אין דער מעלה...

זיי לויפען אַראָפּ פון באַרג, ווערען ערגעץ פאַרלוירען הינטער אַ הייזעל, שווימען באַלד צוריק אַרויס, קוקען זיך אום צי מען יאָגט זיי נישט נאָך... צוועלף איז דער זייגער, און דאָס זענען חדר־אינגלעך. פּופּצעהן יעהריגע חדר־אינגלעך; אודאי זיך אַרויסגע־גנב'עט פון רבי'ן... וואָס ערגער די צייט איז, לענגער לערענט מען ביי מלמדים! עס דויערט איידער מען קלייבט צונויף אַ נדן, און ביז צו די תנאים מוז מען דאָך לערנען אין אַ חדר!

זיי זענען שוין ביים טייך... ביידע הויבען: פריהער די לינקע, דערנאָך די רעכטע פּוס, שליידערען, ביי יעדען אויפהויבען אַ פּוס, אַראָפּ אַ שוך; פייל פון בויגען האָבען זיי שוין אַראָפּגעוואָרפען די קאַפּאָטקעלעך, און זעצען זיך שוין אויפ'ן זאַמד, אויסצוטון די זאָקען.

— ווייסט, בערעל — פאַרהאַלט זיך איינער און זאָגט — איך פאַרשטעה פּאַרט נישט דעם רבינו תם... באַשר, דער רבונו של עולם וויל נישט מבזה זיין זיינע באַשעפענישען און געבען זיי עולם־הבא אומזיסט... דעריבער וואָס? וויל ער דעריבער, זיי זאָלען דעם עולם־הבא פאַרדינען... גוט. נאָר טאָמער פאַרשטעהסטו בושה? וואָס איז? איך נעם עפּעס ביי א פרעמדען? צי איך נעם ביי א בשר ודם, וואָס עס ווערט איהם וועניגער? הא? עס קאָסט איהם עפּעס, דעם רבונו של עולם? א בשר ודם, אז ער האָט אפילו קרח'ס אוצרות, וויל ער באהאַלטען אויף שפּעטער, פאַר קינדער, פאַרשטעהסט — לדורות...

— אָבער פונדעסטוועגען — ענטפערט דער צווייטער — איז פּאַרט א ג ר ע ס ע ר ע מדרגה, אז מען נעמט אפילו ביים רבונו של עולם אויך נישט אומזיסט! נאָר שכר!...

— שטעהט דאָך אָבער — שלא על מנת לקבל שכר...

— דאָס איז ווייטער עפּעס אַנדערש...

זיי האָבען זיך פאַרשמועסט, און פאַרגעסען, נאָך וואָס זיי זענען געקומען. זיי האָבען אַלץ נאָך די זעקלעך נישט אויפגעבונדען. זיצענדיג אין זאַמד, פאַרקנייטשען זיי די שטערענס אין היי־סען וכוח. ביי יעדער שטאַרקער תנועה, צופליהען זיך די ציצית פון די טלתים קטנים, צוקריכען זיך אַרום אין זאַמד.

— נו, איז רעכט — שכר! אָבער עונש? פאַרוואָס נאָך — עונש?

— דער עונש איז טאַקע דערויף, מען זאָל בעסער ווערען, תשובה טון... מפשפש במעשיו זיין...

— גוט... הא תינח, אויף ד ע ר וועלט; אָבער אויף י ע נ ע ר וועלט, וואָס פאַר א טעם האָט ד א ר ט דער עונש?

— זאָגט טאַקע דער רבינו תם, אז דאָרטען איז שוין דער עונש אַן אַנדערער: דאָרט רייניגט מען אָפּ די טומאה, וואָס האָט זיך אַנגעקלעפּט אָן די נשמות... למרק... הייסט עס, וואָרים א חטא איז א פלעק... וואַשט מען טאַקע... מטהר איז מען...

— יאָ. אָבער...

נאָך עמיץ לאָזט זיך אַראָפּ פון באַרג.

עס איז א דאַרע, הויכע אידענע; א דיקע שאַל איבער'ן קאָפּ...

א בעזים אין האנט... די אויגען איהרע ברענען, דער אטעם איז היים...

— שקצים! — שרייט זי אין איין כעס, — אין שעהנעם העלען טאג — באדען! א כפרה, זייגער צוועלף — באדען!

— פאר דעם וועל איך צאהלען מלמד־געלט! — שרייט זי און ווארפט איבער׳ן קאפ מיט׳ן בעזים.

די פילאזאפען אבער זעהען נישט און הערען נישט:

— עס איז דאך פארט א רחמנות אויף דער נשמה... זי האט טאקע געזינדיגט, נאר ווי זאגט די גמרא, וואס רש״י ברענגט: אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות... נאר א משוגע׳נער טוט אן עברה... אויסער א שוגג...

— און אז דער יצר הרע איז א תקיף?

— בין איך דאך ערשט אן אמת׳ער אונס!

— טאקע? און דברי הרב ודברי התלמיד... הא? און חיינט וואו איז א מומר להכעים?

— זעהסטו, א מומר להכעים, איז טאקע נישט צו פאר־שטעהן! נעם א האק און שפאלט דיר אליין דעם קאפ...

— איך וועל אייך ביידע די קעפ שפאלטען, שקצים עכברושים!

— דונערט שוין נאהנט דער אידענעם קול.

— די מאמע! די מאמע! — שרייען די פילאזאפען, כאפען אין די הענט אריין דאס אוועקגעווארפענע אנטון און אנטלויפען צוריק בארג אויף.

די מוטער סאפעט און לויפט נאך מיט׳ן בעזים, שרייענדיג אלץ אינאיינעם:

— אין חדר אריין, שקצים!

דער חלום.

יונגערהייט (א צייט פון דריי ביז צוועלף יאהר) בין איך כמעט נישט ארויסגעקומען פון שטוב. איך בין עטליכע מאל געפעהרליך קראנק געוועזען און דער דאקטאר האט מיר פארווערט דאס לער־נען. בסוד סודות פאר'ן בייזען דאקטאר, וואס פלעגט פאר נישט פאלגען טופען מיט די פיס און קולות מאכען, האט מען מיך אין דערהיים קוים אויסגעלערענט דאווענען. איך פלעג גאנצע טעג זי־צען, זומער —ביים פענסטער, און ווינטער — אין בעט, און אויס־הערען די ליעדעלעך, מיט וועלכע מיין קליין ברודערלס ניאניע פלעגט איהם איינשלעפערען... ערשט צום צוועלפטען יאהר האט מען מיך אויף א האלבען טאג געשיקט אין חדר אריין, אויך האט מען דעם רבי'ן שטרענג אנגעזאגט, ער זאל מיך נישט מאטערען און — גאט באהיט! — נישט אנריהרען. —

נאך עטליכע וואכען זיין אין חדר, בין איך געווארען א מין „כוי": האלב איך און האלב גוי... דער ניאנעס ליעדעלעך און דעם רבי'נס מעשיות האבען זיך מיר וואונדערליך אויסגעמישט אין מוח. ווי אזוי איך האב מיר פארגעשטעלט די הייליגע זאכען, ווייס איך שוין נישט... פארפלאנטערט זענען זיי געוועזען געװיס; נאר געצי־טערט האב איך פאר צוויי מלאך־המות'ן. מיט איינעם — א זכר— האט מיך דער רבי באקאנט געמאכט. ער האט מיר דערצעהלט, אז „ער" האט טויזענט אויגען און א שווערד אין דער האנט! זיין פנים האט ער מיר נישט באשריבען, און דעריבער האב איך איהם אליין צוגעגעבען דעם רבי'נס בייז, ביינעריג פנים, זיין שפיציגע נאז, שפיזיגע אויגען און קאלטאנאוואטע בארד און פאות. די שווערד

האב איך דעם מלאך־המות געלאזט אין דער רעכטער האנט, און אין דער לינקער אריין האב איך איהם ארייגגעשטעקט דעם קאנטשיק מיט די בלייערלעך. וואס דער רבי פלעגט גאנץ אפט אראפלאזען אויף מיינע חברים'ס אקסעל.

דעם צווייטען, אדער בעסער געזאגט — די צווייטע מלאך־חמות'טע, האט מיר פארגעשטעלט מיין ברודערס ניאניע. שטענ־דיג פלעגט זי זינגען פרומע ליעדעלעך; אזוינע אויסגעצויגענע, וויי־נענדיגע, ווייכע, אז עס פלעגט מיך אנכאפען ביים הארץ... גאנץ אפט פלעגט זי זיך ערגעץ ארוים'גנב'ענען, צוריקקומען מיט א רויי־טען פנים, טרערען אין די אויגען און ציטערדיגע הענט; זי וואקעלט זיך אויף די פים און זינגט מיט א טרויעריגען, דעמפיגען קול, ווי פון א גרוב ארוים, א ליעדעל פון מלאך־המות. דאס איז געוועזען, ווי געזאגט, א נקבה; איינגעהילט אין א ווייס ליילעך, פליהט זי ארום אין דער לופט, און אויף וועמען זי ווארפט ביינאכט דאס ליי־לעך, דעם נעהמט מען מארגען תכריכים...

טיילמאל שאקעלט זי מיט'ן ווייסען ליילעך איבער א גאנץ דארף אדער א שטאדט, — דאמאלט ווערט א מגפה. אהנ'ם ליי־לעך איז די „נקבה" אפילו גארנישט מאוס: בלויע אויגען, לאנגע, העל־זיידענע האר...

דאס איינענע יאהר האט מיך דער טאטע דאס ערשטע מאל מיטגענומען ראש־השנה צום דאווענען. קומענדיג אין שול אריין, און דערזעהענדיג דעם ווייסען עולם, האב איך אנגעהויבען ציטערען. נאר דער טאטע, וואס האט מיך געפיהרט ביי דער האנט, האט דאס נישט באמערקט און האט מיך נאכגעשלעפט ביז צו דער מזרח־וואנט .ער האט מיך אנידערגעזעצט לעבען זיך און געגעבען א אויפגעמישט מחזור'ל אין דער האנט אריין. איך האב פון ווייסען עולם קיין אויג נישט געקאנט אפרייסען, און דאס געוויין פון דער ווייבערשער שול האט מיך דורכגענומען... שפעטער האב איך בא־מערקט דעם וואלד מיט ליכט אין ארון, אין דער רעכטער האנט ביים חזן, און נישט וויסענדיג פארוואס, האב איך מיך נאך מעהר נעשראקען און צוגעדריקט זיך פעסטער צום טאטען.

— ביסט, נעבעך, מיד פון דער היץ, — האט דער טאטע נעזאגט, — לעג דיך אביסעל צו...

איך האב'ן געפאלגט. איך האב מיך צונעלעגט אויף דער באנק און אנגעשפארט דעם ברענענדיגען קאפ אויפ'ן טאטענס שויס. מיט פארמאכטע אויגען בין איך אביסעל רוהיגער געווארען. פון דער ווארעם בין איך באלד איינגעשלאפען, און עס האט זיך מיר גע'חלומ'ט א וואונדערליכער חלום:

איך בין געלעגען קראנק אין בעט און דער טאטע מיט דער מאמען זענען געשטאנען איבער מיר און האבען געוויינט. די מאמע האט זיך פארשטעלט די אויגען מיט א טיכעל, נאר דער קאפ מיט די פלייצעס האבען שרעקליך געציטערט. דעם טאטען זענען גערו־נען די טרערען איבער די איינגעפאלענע באקען, פון דארט זענען זיי אראפ אויף דער בריטער, בלאנדער בארד, און פון דארט — אויף דער ברוסט. אין א ווינקעל זענען געשטאנען צוויי דאקטוי־רים, וואס האבען מיך נאר וואס באטראכט, און סוד'ען זיך אצינד אויף לאטייניש, קוקענדיג אויף מיר פון דער זייט. גאט ווייסט — קלער איך מיר — וואס פאר א ביטער־געזאלצען פלעשעלע זיי וועל־לען מיר אצינד פארשרייבען. נאר אזוי לייכט וועל איך שוין נישט איינגעמען. וועט זיין קאווע־לעפעלער, וועט מיר די מאמע מוזען געבען איהר יום־טוב'דיגע ציטער־נאדעל צו שפילען, און אויב גאנ־צע עס־לעפעל — וועל איך נאך וועלען דעם טאטענס זילבערנעם גארטעל מיט'ן גאלדענעם קאפעל פון פסח'דיגען סדר...

איך האב געמוזט אין חלום אסך אינגער זיין, אז עס האט זיך מיר אזוינס פארגלוסט.

נאר פלוצלונג האב איך דערזעהן אין די פענסטער, קעגען וועל־כע איך בין געלעגען — צוויי געשטאלטען.

אין פענסטער פון דער רעכטער זייט איז געשטאנען די מלאך־המות'טע אין ווייסען ליילעך, און אין פענסטער פון דער לינקער זייט — דער מלאך־המות מיט טויזענט אויגען און א שווערד אין האנט... זי וויל שוין אויסטון דאס ליילעך, וויל עס ווארפען אויף מיר; ער הויבט שוין אויף די שווערד, — נאר זיי האבען זיך איינס דאס אנדערע דערזעהן, איינס פאר דעם אנדערען זיך דערשראקען און ביידע זענען פארשוואונדען געווארען...

פאר שרעק האב איך מיך אנגעהויבען צו שטיקען, דאס בלוט איז אין מיר פארקיהלט געווארען, אונטער די נעגעל האט מיך גע־שטאכען, ווי מיט שפילקעס, און די עטליכע האר, וואס זענען מיר געבליבען נאכ'ן טיפוס, האבען זיך אויפגעשטעלט און געריסען זיך פון דער הויט ארויס, גלייך זיי ווילען אנטלויפען פאר שרעק...

מען באמערקט מיין לאגע, עס ווערט א געשריי, די טאטע־מאמע מיט די דאקטוירים לויפען צו מיר צו, פלוצלונג... ווערט מיר פינסטער פאר די אויגען.

צי האט מיר עמיץ די האנט אויף די אויגען ארויפגעלעגט?
צי האט מען פאר'ן מלאך המות די לאדען פארמאכט? צי חלש איך?
און אפשר בין איך גאר געשטארבען?

קוים האב איך מיך דאס געפרעגט, האט זיך דער חלום פאר־ענדערט.

איך בין שוין טאקע א געשטארבענער... ביידע מלאך־המות'ן פיהרען מיך ערגעץ, — ווּאלד אויס, וואלד איין, איבער טאל און איבער בערג.

איך האב מורא צו פרעגען, וואו אהין מען פיהרט מיך. זיי זעהען ביידע אזוי שרעקליך אויס, אז איך ציטער א ריהר צו טון מיט די ליפען. אויך ווייס איך נישט, צי א טויטער מעג און קאן רעדען...

— מן הסתם אין גן־עדן אריין, — טרייסט איך מיך, — איך בין דאך א גוטער געוועזען און אזוי פיעל געליטען יונגערהייט... איך האב קיינעם קיין גוטס נישט געטאן, ווארים וואס פאר א גוטס קאן טון א קראנק אינגעלע? דאך זומער־צייט, אין שעהנעם ווע־טער, אז מען האט מיך צוגערוקט אויף א פאטעל צום פענסטער, פלעג איך ארויסשיטען די פייגעלעך עסען... פיצלעך זעמעל, קריש־קעלעך ברויט, טיילמאל אויך פעדעמלעך פלייש, אויב איך אליין האב גראד געגעסען...

און מען פיהרט מיך טאקע אין דער אייגענער רגע איבער א גרינעם וואלד, וואו די פייגעלעך וואוינען. זיי שטעהען גאנצע מחנות אויף די בוימער, און זינגען אלע אין איין כאר:

— אין גן־עדן אריין. אין גן־עדן אריין! דו ביסט א גוטער געוועזען, דו האסט אונז, ארעמע, שוואכע פייגעלער, עסען גע־געבען!

און טאמער, חלילה, אין גיהנום אריין? פרעגט דאס פאר־קלעמטע הארץ. אין דער רגע פארטוישט זיך די געגענד; דער וואלד ווערט פארשוואונדען, און איך פליה צווישען שנייענע בערג... ארום איז קיין צייכען פון לעבען נישטא. עס פינקעלט אזוי קאלט, עס בלישטשעט אזוי שטאר, אזוי טויט... פלוצלונג באווייזט זיך א סטא־דע שווארצע קראהען מיט פייערדיגע אויגען.

— קרא־קרא־קרא — שרייען די קראהען — אין גיהנום אריין. אין גיהנום אריין! אונז האט ער קיינמאל נישט קיין קרישקעלע געווארפען.

און די קראהען האבען אמת געזאגט. פאר זיי האב איך שטענדיג מורא געהאט. איינמאל האט זיך א קראה צוגעשלאגען, מן־חסתם — פאר הונגער, צום פענסטער, און האט געדראפעט אין די שויבען... אויפ׳ן פענסטער־ברעטעל אין שטוב איז געלעגען ברויט... איך בין אפילו קראנק געלעגען, איינער אליין געוועזען אין שטוב, איך האב דאך געקאנט רופען, מען זאל די ארעמע ראטע־ווען... איך האב מיך אבער פאר דער קראה דערשראקען און בא־האלטען אונטער דער קאלדרע... נאכ׳ן ווינטער, אז דער שניי איז אפגעגאנגען, האט מען הינטער׳ן פענסטער א טויטע קראה געפונ־נען...

פלוצלונג הויבען מיר זיך אן אראפצולאזען. די לאנדשאפט האט זיך ווייטער געענדערט, מיר פליהען איבער אומגעהויערע פעל־זען, וואס שטעהען קאפ אויף קאפ און באוואכען עפעס א וואסער. צי איז דאס דער ים הקדוש, צי דער סמבטיון, אדער אן אנדער וואסער — ווייס איך נישט. מיר האבען עטליכע רעדער געמאכט איבער די פעלזען, און ענדליך זיך אראפגעלאזט צו א הייל. מיינע באגלייטער האבען מיך אריינגעלאזט, געהייסען זיך אנידערזעצען ביי דער וואנט, און זיי האבען זיך אנידערגעזעצט הינטען ביים

אריינגאַנג; די מלאך־המות'טע פון איין זייט, דער מלאך־המות פון דער צווייטער. אין דער הייל איז פינסטער, נאָר אויף דער קאַלטער, גליטשיגער ערד טאַנצען אַרום עטליכע ליכטיגע קיילעכ־לעך, כמעט די אייגענע, וואָס איך האָב ערב ראש־השנה ביי אונז אין קעלער געזעהן, ווען דער משרת האָט מיך מיטגענומען, אויס־קלייבען אַ גוטע פלאַש וויין אויף קידוש...

די ליכטיגע קיילעכלעך האָבען מיך פלוצלונג דערמאַנט אַז דערהיים... איך האָב אנגעהויבען קלערען, וואָס דאַרטען טוט זיך. צי דער טאַטע האָט מיך שוין פאַרגעסען, צי די מאַמע דערמאַנט מיך כאָטש אַמאָל, צי קומען זיי כאָטש אַמאָל אויף מיין קבר?... און ווער זיצט אויף מיין בענקעל ביים טיש? און ווער קריגט די לע־בערלעך פון די פיש?

עס האָט מיך אנגענומען אַ ביטער געוויין, נישט איינצוהאַל־טען, און איך וואַרף אַ בליק מיט שרעק אויף מיינע שומרים... רבונו של עולם! וואָס איז דאָס אַזוינס?

פון דער מלאך־המות'טע האָט זיך אַראָפּגערוקט דאָס ווייסע ליילעך... וואָס פאַר אַ זיידענע האָר! וואָס פאַר אַ בלויע אויגען! אַ רויט־פּאַרטרונקען פּנים מיט אַ האַלב־גאָלען קאָפּ... און דער קאָפּ וואַקעלט זיך און די נאָז (כאָטש נישט קיין לאַנגע) שלאָגט זיך אַלע מאָל אָן אָן דער פלאַש, וואָס זי האַלט אין ביידע ציטערדיגע הענט... איך קוק מיך בעסער צו. — דאָס איז זי! זי, מיין ברו־דערס גיאַניע!...

איך וואַרף אַן אויג אויפ'ן צווייטען, — וואָס פאַר אַ טוי־זענט אויגען?. וואָס פאַר אַ שווערד? עס זיצט מיין רבי, רויכערט אַ לאַנגע ליולקע־ציבעק, האַלט־צו איין אויג און וויל פאַרמאַכען דאָס צווייטע...

צי חלומ'ט זיך מיר?

פלוצלונג עפענט די מלאך־המות'טע איין אויג און פרעגט:

— אַ צאַ, פּשיאַ יוכאַ, פּאַוויע רבי'ציו, יאַק טשיע טו זעמ־נאָו זאַבאַטשי?

דער מלמד ענטפערט נישט, א שמייכעל ווייזט זיך אויף זיין פנים, אוןביידע שלאָפֿן איין...

זיי שנאָרכען. און איך באַנוץ די געלעגענהייט און אַנטלויף...

איך לויף איבער טאָל און בערג, וואַלד אויס, וואַלד איין, און קום ענדליך אין א שטאָדט אריין... איך קוק מיך אום — עס איז מיין שטאָדט! נאָר עס איז שטיל, גלייך דאָס גאַנצע שטעדטעל וואָלט אויסגעשטאָרבען; די גאַסען — לעדיג, טיר און טויער און לאָדען פֿאַרמאַכט, די געוועלבער פֿאַרהאַמערט... וואָס איז דאָס אַזוינס געשעהען? איך וויל לויפֿען אויף „אונזער" גאַס. אויפ'ן וועג טרעף איך עטליכע ווייבער, וואָס לויפֿען דורך אין ווייסע ספּאָדניצעס, מיט העל־בלויע בלומען אויף די קעפּ און פֿאַרוויינטע פּנים'ער... איך שטוים מיך, אז עס איז ראש־השנה, דער עולם איז אין שול, און די ווייבער לויפֿען פֿון קריאת התורה, אַנזוויגען די קינ־דער אָדער מבקר חולה זיין די קראַנקע...

מיין מאַמע פּלעגט אויך אַלע יאָהר אַזוי טון, און איך לויף גלייך אין שול אריין.

אין דער ווייבערשער שול אריין האָב איך מורא צו געהן, די מאַמע דאַרף נישט מעהר, נאָר איהר טויטען זוהן צו דערזעהן! אַזוי חלש'ט זי אייך יעדעס מאָל, קוים צו דערמינטערן. איך געה אין שול אריין צום טאַטען.

איך בין אין שול, און קיינער זעהט מיך נישט... דורכגעהענ־דיג, ריהר איך מיך אַלע מאָל אָן איין אָן אַנדערען; קיינער פּיהלט מיך נישט. איך האָב דאָך קיין צייט נישט זיך אויף דעם אַלעם אומצוקוקען. איך לויף גלייך צו צו דער מזרח־וואַנט און שטעל זיך קעגענאיבער דעם טאַטען...

ער זעהט מיך אויך נישט! איך רוק איהם אָפּ דאָס מחזור'ל. ער קוקט זיך אום, מיט א פֿאַרוואונדערט און אביסעל דערשראָקען פּנים, רוקט עס צוריק און זאָגט ווייטער נאָך דעם בעל־קורא...

איך זעץ מיך לעבען איהם אַנידער, ער פּיהלט נישט... ער פּיהלט מיך נישט. כאָטש איך שפּאַר מיך אָנ'ם אָן, שטעל מיך אויף אופ'ן בענקעל און קוש איהם אין מויל אריין, כאָטש איך נעם איהם אַרום און דריק מיך צו איהם צו, — ער זעהט מיך נישט, ער פּיהלט מיך נישט... איך בין געשטאָרבען פֿאַר דער וועלט... פֿאַר'ן טאַטען אַפֿילו...

און עס כאַפּט מיך אָן אַ שרעקליך געוויין, און איך ציה מיך אוים אויף דער וואַנט, און שפּאַר אָן דעם קאָפּ מיט'ן פּנים אַראָפּ אויפ'ן טאַטענס שוים, און הויב אָן אַזוי צו שלוכצען, ביז — דער טאַטע וועקט מיך אויף און פיהרט מיך אַ קראַנקען אהיים.

די לעזעריז.

פרייטאג צונאכט.

אינ'ם שטיבעל איז שרעקליך שטיל, אין ד' אמות שלאפען זיבען נפשות.

דער אלטער וואסער־טרעגער האט נישט געהאט: נישט קיין פלייש, נישט קיין פיש, נישט קיין בראנפען, נישט קיין חלה. ער האט קידוש געמאכט איבער ברויט. עס איז קוים אויף צוויי גראשענדיגע בענש־ליכט געבליבען. ער האט אפילו קיין פריש העמד נישט באקומען.

אן עונג שבת איז געבליבען: אויסשלאפען זיך פאר א גאנצע וואך.

דעם זעלבען עונג שבת האט דאס ווייב אויך... א גאנצע וואך לויפט זי ארום אין די דערפלעך, קויפט אויף אייער, חזיר־האר, שמאטעס. די וואך איז זי געלאפען אהן געלט, זי האט אומזיסט געבעטען קרעדיט, און איז אהיים געקומען פרייטאג פארנאכט אהן סחורה, א גע'הרג'עטע, א פאר'חלש'טע... קוים האט זי אפגעבענשט ליכט, איז זי אויך אנידערגעפאלען און איז איינגעשלאפען...

געוועהנליך שלאפט דער וואסער־טרעגער מיט דריי—און זי מיט צוויי קינדער צוזאמען. היינט זענען זיי ביידע צו פריה אנטשלאפען געווארען, די קינדער האבען זיי נישט געוואלט וועקען, און זיי ליגען צולעגט און כראפען אויף דער גאלער ערד.

פון די בענש־ליכט צאנקט נאך איינס, און פון די שטוב־נפשות איז נאך איינע וואך.

די עלטסטע טאכטער.

די צופלאסענע האר זענען רויט. דאס פנים — געל: געגעהרט פון קארטאפעל נישט צו דער זאט. אין די אויגען דאך ברענט; די

איינגעפאלענע ברוסט הויבט זיך און פאלט, די דארע הענט צי־טערען...

זי לעזט ביים צאנקענדיגען ליכט שמר'ס א ראמאן. די ליפען ציטערען פאר אומגעדולד.

זי איז צורודערט. זי שרעקט זיך: טאמער נעהט איהר אויס דאס ליכטעל, און זי וועט נישט געוואר ווערען דעם סוף פון פי־פערנאטער!

דער עפּעל.

(אַ מאָנאָלאָג פון אַ באַנקיער.)

די אַלטע פעלקער פלעגען זיך פאַרשטעלען וואונדערליך צו־זאַמענגעזעצטע ברואים, האַלב מענש האַלב פיש, אַ פערד — מיט פליגעל פון אַן אָדלער, אַ קעלבעריגען קאָפּ מיט אַ שלאַנגען־עק...
צי ווערט היינט אַנדערש געפּאַרט?
צום ביישפּיל, איך און מיין ווייב פּילאַמענע!
איך בין בריק־באַג עט קאַמפּ. און זי — פּי־לאַ־מע־נע! דער נאַמען אַליין איז גענוג!
מיט אַ וואָרט, מיט אַ מאַך מיט דער האַנט, מיט איין שטריך מיט דער פעדער, טראַג איך איבער טויזענטער קאַרץ ווייצען, טוי־זענטער צענטנער מעטאַלען, טויזענטער וואַגאַנען קוילען פון איין עק וועלט אין דער צווייטער! איך זיץ דאָ און מיין געץ איז פאַר־שפּרייט אויף בערלין, פּאַריז און לאָנדאָן, אין ניו־יאָרק אַפילו קלינגט מיין נאָמען! אַז איך גיב אַ טופּ מיט׳ן פוס, ציטערט די בערזע, פאַלען באַנקיערס, ווי פוילע עפּעל! דאָס בין אי ך, און זי קושט בלומען און וויינט פאַר דער לבנה!
אמת, אַ פּאָר?
און ווער האָט אונז געפּאָרט? אַ בערלינער פּראָפעסאָר האָט מיר געזאָגט, אַז יעדער מענש באַזונדער אַנטוויקעלט זיך פּונקט אַזוי, ווי די גאַנצע מענשען־וועלט. דאַמאָלט האָב איך געלאַכט: פון וואַנעט ווייסט דער פּראָפעסאָר, ווי אַזוי די מענשען־וועלט האָט זיך אַנטוויקעלט? היינט זעה איך — עס איז אמת... מיט פּופּצעהן יאָהר צוריק בין איך באמת אַ ווילדער מענש געוועזען...
איהר וועט גלויבען? איך האָב אַפילו פּאָעטיזירט... איינענט־

ליך האָב איך ארויסגעשלעפּט אביסעל פון דאנען, אביסעל פון דאָרט, נאָר פּאַעטיזירט האָב איך... אויגען, ווי שטערען, ווי בלימ־לעך, ליפּען, ווי קאַרמעלקעס און נאָך אזוינע נארישקייטען... איך האָב אפילו איבער'ן בעט מיר אויפגעהאנגען א פּיסטאָלעט, ווארום טאָמער זאָגט זי „ניין"? נו, ווי אזוי לעבט מען, ווי אזוי ווייזט מען זיך אויף דער גאַס?

און היינט? זעה איך א קניפּעל צוויאָרענע נערוועז, קעלבערנע גרויסע אויגען... מיט דער צייט איז נאָך צוגעקומען אביסעל רויטס און ווייס און אביסעל געלד אין די ציין אריין — און דאָס אַלץ צוזאמען איז פּ י ל אָ מ ע נ ע!

איך האָב דאָך ביי איהר קיין קאָפּיקע נישט גענומען!...

א חלום, נאָר א ט י י ע ר ע ר חלום איז עס געוועזען!

פּי! פּי!

נאָר „טייערער" איז וואנצען! בריק־באַג עט קאַמפּ. קאָן זיך אזוינס ערלויבען. און ווען באמת „א י י ב י ג ע ליעבע", וואָלט עס נאָר קיין שלעכט געשעפט נישט געוועזען! פּילאָמענע אַליין אַרט מיך נישט. איך געה מיר מיין וועג — פּאַרדאָן — איך פאָהר מיר אויף גומי־רעדער מיט ווייסע אראַבער מ י י ן וועג, און זי בלאָזט זי קענגען דער לבנה איהר וועגס! דאַרף מען, מאַכט זי' דעם האַנער אין סאַלאָן, ווי אן אמת־געבוירענע גרעפין... ביי־נאַכט, ביי עלעקטרישער באַלייכטונג און נאָך שאַמפּאַניער, געפי־נען זי טייל נאָך היינט פּיקאַנט און נישט איינעם קומט די סלינע אין מויל אריין!

נאָר — וואָס וועט ארויס פון טראַנספאַלגער, פון י ו נ ג ע ן בריק־באַג עט קאַמפּ.?

וואָס פאַר א בריאה וועט ארויס פון אלטען בריק־באַג עט קאַמפּ. מיט דער אייביג יונגער פּילאָמענע?

חו! א קעלט געהט מיר דורך די ביינער, אז איך דערמאָן מיך, ווען איך לאָז איבער דאָס הויז! נישט איינמאָל חלום'ט

זיך מיר, אז אלץ פאלט צוזאמען, אלץ, אלץ, און איך כאפ מיך אויף באדעקט מיט'ן קאלטען שווייס!

נעכטען האב איך איהם א נאוואליע געבראכט, א שעהנעם עפעל.

— אך, ווי שעהן איז דער עפעל! — צאפעלט ער.

איך דערצעהל איהם, אז ער איז געבראכט פון איטאליען און קאסט דרייסיג קאפיקעס.

ער הערט מיך נישט, און רופט די מוטער און ווייזט איהר „ווי שעהן, ווי פראכטפול שעהן דער עפעל איז". הונדערטער ווערטער האט ער געהאט פאר'ן שעהנעם עפעל, און די אויגען האבען איהם געגלאנצט, געפלאקערט!

— ווירקליך שעהן, — מאכט פילאמענע מיט איהר זיסער שטימע.

— א, עס! — זאג איך.

— ניין! — מאכט ער — ניין!

דער עפעל איז צו שעהן, דער עפעל, זאגט ער, לעבט. עס וועט איהם וועה טאן, אז ער וועט אריינבייסען!

— נאר, — ווער איך בייז, — דער עפעל לעבט נישט, עס וועט איהם נישט וועה טון.

— ניין, ער לעבט! ער האט אליין געזעהן, ווי עפעל וויינען, אז מען בייסט זיי, אדער אז מען שניידט זיי מיט א מעסער! ד ע ם עפעל וועט ער עס נישט טון!

— נאר, עס! ווער איך בייזער.

— ניין, ניין, ניין!

ער וועט דעם עפעל קיינמאל נישט בייסען! אייביג, אייביג וועט ער איהם האלטען ביי זיך (ער האט איהם צום הארץ צוגע־דריקט). ער האט דעם עפעל ליעב באקומען! אייביגע ליעבע!

— נאר, אז דו וועסט איהם צו דער צייט נישט אויפעסען, וועט ער פארפוילט ווערען!

די ווערטער האבען איהם שווער געטראפען! ער האט א צי־טער געטאן, איז בלאס געווארען און מיט טרערען אין די אויגען

צוגעלאָפען צו דער מוטער, באהאלטען דאָס בלאַסע געזיכט אין איהר שויס.

— אמת, — שטאַמעלט ער, וויינענדיג, — אמת... דער עפּעל לעבט שוין נישט... מען האָט איהם אָפּגעשניטען פון בוים...

און זי האָט אויך טרערען אין די אויגען... זי גלעט איהם די האָר און די האַנט ציטערט איהר...

— גאָט, טראַכט איך, זאָל איך אַ סקאַנדאַל מאַכען?!

— נאַר, — שריי איך אין איין כעס; מען זאָל דעם עפּעל נישט אָפּרייסען, וואָלט ער אליין אַראָפּגעפאַלען!

און ער האָט זיך ערשט צוואויינט אויף אַ קול!

ווייס איך, וואָס זי טוט מיט א י ה ם? וואָס זי זאָגט איהם? וואָס זי רעדט איהם איין? וויל איך איהם אָוועקשיקען — חלש'ט זי!

גאָט, גאָט, וואָס וועט אַרויס פון איהם!

פילאָמענע האָט מיר אָפּגעשטאַט אַ וויזיט אין קאַבינעט.

וואָס איך האָב פון איהר געמאַכט, זאָגט זי, איז שוין פאַרפאַלען. זי וויל, איך זאָל וועניגסטענס אויפ'ן קינד רחמנות האָבען!

נעפּעלט אייך דער פּלאַן?!

מיר האָבען זיך צורעדט...

— האָסט חרטה? — פרעג איך זי.

— וואָס העלפט חרטה? — ענטפערט זי טרויעריג און פאַר־חלש'ט, — האָסט דאָך אליין געזאָגט, אַז דער עפּעל מוז שטאַרבען, מוז אָפּגעריסען ווערען פון בוים...

— דאָך וואָלסט דו געוואָלט אַנדערע הענט —

זי האָט נישט געענטפערט, איז אַרויסגעשוואָומען פון שטוב און איבערגעלאָזט עפּעס אַ מאַטען זיס־זויערען ריח...

נאָר וואָס וועט זיין פון א י ה ם? פון טראַנ־פּאַלגער? פון יונגען בריק־באַג עט קאַמפּ?

דאָס זיבעטע בענש-ליכטעל.

דער דרייצעהן־יעהריגער שטערן קנייטשט זיך איין פאר צער. דאס יונגע, קינדישע פּנים איז בלאס פאר שרעק. פון די אומשול־דיגע אויגען פאלט א טרער נאך א טרער. נאך פאר אכט־טאגען פרייטאג איז איהר אזוי וואויל, איז איהר אזוי לוסטיג געוועזען! עס איז געוועזן דער קורצער פרייטאג. די באָבע האָט זי געוועקט אביסעל פריהער. א גאנצען טאג איז זי פארנומען מיט שבת מאַכען. פארנאכט האָט זי זיך, זינגענדיג און טאנצענדיג אפּגעוואַשען, איבערגעפלאָכטען די לאנגע צעפּ, איבערגעטאָן זיך און געגאנגען מיט דער באָבען אין שול אריין. די באָבע צינדט זיך איהרע ליכט און זי — איהרע...

דאס ערשטע ליכטעל — די באָבע זאָל געזונט זיין. דאָס צווייטע—דער טאטעשי זאָל געזונט זיין, האָבען אסך „דיעלעס" און פארדינען אסך געלט, ער זאָל נישט אלע מאָל געבען א זיפץ, אז די צייטען זענען שלעכט; דאס דריטע — די מאמעשי זאָל געזונט און שטארק זיין, דערנאך — פאר שוועסטערלעך און ברידער־לעך, יעדען א ליכטעל... עס דויערט ביז דער עולם הויבט אָן צו־זאמען צו קומען צום דאַווענען...

ווי ליעב האָט זי די שול, און ווי ליעב דאָס ליכט־בענשען! זי איז שוין צוויי יאָהר ביי דער באָבען... זי בענקט נישט אהיים... דאָרט איז נישט דער מנהג פון ליכט־בענשען... זי וואָלט נישט איין מאָל גערן זעהן די מאמעשי, ארומכאפּען דעם טאטען ביים האלז און שפּילעי זיך מיט זיין שווארצזיידענער באָרד, אבי־סעל ארומלויפען און טאנצען מיט די אינגערע קינדער... מען טאָר נישט די אלטע באָבע אליין לאָזען... זי איז שטענדיג אזוי גוט, זי האָט זי אויסגעלערענט ליכט־בענשען... זי האָט זי אזוי ליעב, —

דאס ליכט־בענשען אויך... זי בענקט א גאנצע וואך, זי צעהלט די טעג... נאר היינט איז עפעס אן אומגליקליכער פרייטאג.

אין דערפריה איז געוועזען ווי אלע מאל... זי האט שבת גע־מאכט... די באבע האט אויף איהר געקוקט און געקוואלען... זיי האבען זיך שויןביידע אנגעטאן, די באבע האט שוין גענומען דעם שטעקען אין האנט אריין...

„האט דער שווארץ־יאהר אנגעטראגען דעם בריף־טרעגער..." די באבע האט איבערגעלייענט דעם בריף, געווארפען זיך צוריק אויפ'ן בעט און ליגט שוין אזוי צוויי שעה מיט'ן פנים צו דער וואנט...

זי איז שווארץ ווי קויל... די אויגען פארמאכט, אין דער האנט האלט זי נאך דעם בריף... פון מויל יאגט זיך איהר א שוים...

זי לאזט צו זיך נישט צו, לאזט נישט עמיצען רופען, שטופט זי אוועק פון בעט. קוים וויל זי די טיר עפענען, דערהערט זי און שרייט:

— ניין!

זי שטעהט ביים בעט און קלערט, עס צאפעלט איהר דאס הארץ; גאט ווייסט, וואס מען האט דער באבען געשריבען פון דערהיים... אפשר... אפשר... און זי קאן זיך גארנישט איינשטעלען איבערצוקלערען, וואס עס האט געקאנט פאסירען.

זי פאלט אנידער אויף די קני, כאפט אן קראמפפהאפט די באבען ביי דער האנט...

— באבעשי! באבעשי! וואס איז אזויגס געשעהען?... רעד א ווארט מיט מיר, זאג מיר עפעס, וואס איז געשעהען?... באבע, איך וועל שטארבען פאר שרעק!

די ווערטער האבען זיך איהר אויסגעריסען, נישט ווילענדיג, פון הארץ.

די באבע האט זיך צו איהר איבערגעדרעהט, געריהרט מיט די ליפען, געעפענט די אויגען... און קוים האט זי זי דערזעהן — גע־ענטפערט הארט:

— שטארב!

זי האט זיך איבערגעדרעהט צוריק צו דער וואנט.

— ער אוים'ן אויג, — זאגט זי, — שטארב, באשע, שטארב!

באשע איז שטיל געבליבען. עס איז איהר ראפטום פינסטער געווארען. זי האט אויפגעהערט צו קלערען און צו פיהלען.

עס האט אזוי געדויערט אן אנדערטהאלבען שעה.

זי דערהערט דער באבעס קול:

— שטעה אויף!

באשע איז אויפגעשפרונגען.

די באבע האט זיך אליין אויפגעהויבען, צוריק גענומען דעם שטעקען, וואס זי האט פריהער אוועקגעווארפען.

— וויפיעל האסט דו ליכט? — פרעגט זי הארט.

— אכט, ווי תמיד! — ענטפערט באשע ציטערענד —

— איינס לאז איבער!

באשע ריהרט זיך נישט.

— איינס לעג אוועק! — שרייט די באבע נאך הארטער.

באשע ציטערט, נאר ריהרט זיך נישט.

די אלטע איז אליין צוגעגאנגען צום טיש, אויפגעוויקעלט דאס פעקעלע ליכט, איינס ארויסגעלעגט, די רעשט פארבונדען און אריינגעשטופט באשע'ן אין דער האנט אריין.

— קום!

באשע איז איהר נאכגעגאנגען אויטאמאטיש; ביידע האבען פארגעסען צו פארשליסען די טיר.

באשע געדענקט נישט, ווי אזוי זי איז צוגעקומען צום עמוד מיט די ליכט.

— ציגד איינציגוויים, פאר ווען איך וועל דיר הייסען! זאג מיר נאך!

— זאג! די מאמע זאל געזונט זיין און לעבען!

באשע ציטערט ווי אין א פיבער; דאס ערשטע ליכטעל איז שטענדיג דעם טאטענס.

— זאג! — שרייט די באבע.

באשע זאגט נאך.

— דאס צווייטע: חיים'ל זאל זיין א פרומער איד...

באשע ציטערט נאך מעהר, זי הערט נישט דעם טאטענס נאמען. די פיסלעך שאקלען זיך אונטער איהר, דאס הערצעל צאפעלט, די שלייפען שלאגען, די אויגען ברענען... די באבע איז אהן רחמנות, זי שרייט אלע מאל העכער: זאג! זאג! זאג!

— פארוואס געהט נאך נישט דעם טאטענס ליכטעל?
— אט צינדט זי שוין דאס לעצטע
— זאג: שרה זאל געזונט זיין! — שרייט די באבע.
ניין! זי וועט עס נישט זאגען, וואו איז דער טאטע? ניין!
זי קאן עס נישט, אלץ אין איהר אמפּערט זיך געגען דער שלעב־
טער באבען... ניין! און ניין!
— זאג! זאג! — שרייט די באבע, נאך העכער, נאך הארטער.
באשע וויל אבער נישט פאלגען, דאס לעצטע ליכטעל מוז
שוין זיין דעם טאטענס — זי הויבט אן:
— דער טאטעשי —
— שטיל! — שרייט שרעקליך די באבע. — שטיל! שטיל!
דיין טאטע איז שוין קיין איד נישט! ער איז שוין א „פּריסאזשני“...

ס׳הערצעל צאַפּעלט.

פרײלײן מאריע איז געװעזן האלב ראָמאנטיש, האלב פּראַק־טיש און אינגאנצען א גאנץ שעהן מײדעל; אביסעל פּיאנע, אבי־סעל פראַנצױזיש; געשמאַקפול געקלײדט, אן אױפגעריסען נעזעל, און אױגען, װאָס זענען אמאָל העל און אמאָל טונקעל־בלױ גע־װעזען.

אײנמאָל האָט זיך איהר גע׳חלומ׳ט א זעלטענער חלום.

זי האָט געזעהן פון הימעל אראָפּהענגען א װאָגשאָל. זי האָט זיך געװאַקעלט אהין און אהער, נישט געפינענדיג קײן גלײכגע־װיכט —

און װאָס איז געלעגען אין די שאָלען?

צװײ מלאכים האָבען אױף זײ געשיט און געשיט...

אין אײן זײט א שװארצער מלאך (אין צילינדער און פראַק) האָט געשיט פּערעל, בריליאנטען און גאָלד.

אין דער צװײטער זײט, א װײסער פּארקלערטער מלאך — טרערען, זיפצען און לידער...

אױפ׳ן צינגעל אין דער הױך איז געװעזען אױפגעשטאַכען איהר אײגען הערצעל... זי האָט עס באלד דערקאַנט...

און עס האָט געצאַפּעלט און געװאָרפען זיך איהר הערצעל און אלע מאָל זיך צוגעבױגען צו אן אנדער װאָגשאָל...

„װאָס װילסטו הערען?
געלדער קלינגען,
לידער זינגען, —
װילסט דו פּערעל אָדער טרערען?“

אזױ זינגען די מלאכים און דאָס הערצעל צאַפּעלט און װײסט נישט, װאָס צו קלײבען. —

ראפּטום איז זי געפאלען אויף א שכל (אונזערע דאמען האבען אין חלום אויך שכל!) זי איז ארויפגעשפּרונגען רייטענדיג אויף דער וואגשאל מיט די פּערעל, בריליאנטען און גאלד, און, נישט אראפּצופאלען, האט זי זיך, תוך כדי דבור, מיט'ן קאפּ געווארפען אויף דער צווייטער וואגשאל...

דאס ג ע ז ע ס איז געוועזען אויף גאלד, זילבער און בריל־יאנטען, דער ק א פּ — אויף טרערען, זיפצען און ליעדער; נאר דאס הארץ האט א י י ב י ג, א י י ב י ג געצאפּעלט אין דערמיט...

די ווילדע בריאה.

דאס ערשטע מאל אטעמט זי אפ פריי; דאס ערשטע מאל לאזט מען זי ארויס אין גאס אריין... און זי טאנצט ארום אין שניי!

וואס זומער איז געווען, געדענקט זי נישט. אונטער׳ן קור־צען שטערן, מיט דער גרינליכער הויט באדעקט, איז דא ווייניג פלאץ אויף א גוטען זכרון. די ליכטיגסטע איינדריקע ווערען באלד טונקעל און פארלאשען. זי אליין ווייס אפילו נישט, ווי אלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר, איז אוממעגליך איהרע יאהרען צו שאצען. זי זעהט אויס דיק — דאס איז אבער נאר דאס בייכעל אויפגעלאפען. — די ברוסט איז איינגעפאלען, דאס קעפעל קליין, די הויט אויף׳ן פנים קנייטשט זיך, נאר זי איז אינגאנצען צו דין און קליין, מען זאל זי רעכענען עלטער ווי ניין—צעהן יאהר. דאס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אלע מינוט: נאך א קינדיש־ליכ־טיגען שמייכעל, לעגט זיך אויף׳ן אלטען פנים אן איינגעשפארטער קנייטש; טיילמאל פארקרימען זיך איהר די ליפען און די אויגען ברענען אומהיימליך אונטער צוזאמענגעצויגענע, כאטש ווייניג באוואקסענע ברעמען. איהרע גערדאנקען בינדען זיך נישט איינער אן צווייטען, נאר ווארפען זיך דורך און טוישען זיך אהן א שום צוזאמענהאנג...

און זי איז נישט אזוי געבוירען... די באבע, וואס האט זי אפ־גענומען, האט געזאגט: „א שעהן קינד!“ די ערשטע פאר יאהר האט זי גוט געוואקסען. זי האט פריהער די ברוסט, דערנאך די מו־טער, דערנאך דעם פאטער און שפעטער אלץ אין שטוב דערקענט; די שווארצע אויגעלעך זענען איהר אלע טאג העלער און ריהרעוו־דיגער געווארען. נאר דאס האט נישט לאנג געדויערט. אין א צייט ארום הויבט זי אן געהן צוריק... דער שכל׳דיגער פונק וועקט זיך

איהר אין די אויגען אלע מאָל זעלטענער... ווייניגער געדענקט זי די זאַך. דער פּאַטער איז שוין אַוועק א יאָהר פינף, דאָך געדענקט זי גאַנץ גוט, ווי ער פלעגט זי האלטען אויף דער שויס און קושען און די מוטער האָט זי איהם אויסגעריסען פון דער האַנט, ער זאָל איהר נישט אויסקושען די נשמה. טיילמאָל געדענקט זי, איז זי ביי דער מוטער געזעסען און דער פּאַטער איז געשטאַנען ביי דער מוטער הינטער די פּלייצעס און האָט זיך באַוויזען אלעמאָל אין אַן אַנדער זייט: קוקו! קוקו! — די שטוב, די פּנים'ער זענען אַזוי ליכטיג און ווארעם געווען...

דערנאָך האָט דאָס אָבער אויפגעהערט. עס איז עפּעס געוואָרען שטיל און טרויעריג און טונקעל. די שטוב איז עפּעס לעדיג געוואָרען, דער פּאַטער פלעגט אסך מאָל שרייען, די מוטער וויינען; טיילמאָל האָט מען אַזוי הויך געשריען, אז זי פלעגט אַנטלויפען אין א ווינקעלע און באַהאַלטען זיך פאַר שרעק. אין א צייט ארום האָט מען זי אָנגעהויבען שלאָגען, דערביי אלעמאָל ווייניגער צו געבען עסען... דערנאָך איז דער פּאַטער געשטאַנען אין שטוב פאַרפינסטערט מיט אראָפּגעלאָזטע אויגען, די מוטער האָט באַהאַלטען דאָס פּנים אין די הענט און האָט זיך געוואָרפען מיט'ן גאַנצען קערפּער... דער פּאַטער האָט שטיל געזאָגט: „איך וועל שיקען געלד!" און האָט זיך איבערגעדרעהט און ארויסגעגאַנגען... ער איז באַלד נאָך אמאָל אריינגעקומען, נאָר זי האָט איהם שוין קוים דער־קענט, אַזוי בלאַס, אַזוי איינגעבויגען איז ער געווען... ער האָט געקוקט א פּאָר מינוט אויף ביידען און איז נאָך אמאָל שוין אויף שטענדיג ארויס פון שטוב...

פון דאַמאָלט אָן, איז די צייט פאַר איהר א שטיק וועגס אין א פינסטערער נאַכט, א מין שלעפּען זיך אין א וויסטעניש. אַהן א בוימעל, אַהן א בלימעל... הונגער און קעלט אָדער א הייסע קאַר־טאָפעל און קוים דערוואַרעמט זיך אין בעט...

נאָר אַצינדערט שמייכעלט זי... דאָס ערשטע מאָל (דאַכט זיך איהר), האָט מען זי ארויסגעלאָזט פון דער תפיסה.

א גאַנץ ווינטער האָט זי די מוטער נישט ארויסגעלאָזט פון שטוב. ווען זי האָט זיך אויפגעכאַפּט, איז די שטוב געווען לעדיג. די שויבען פאַרקאַוועט, די טיר פאַרשלאָסען, נאָר ביים בעט, אויף א שטיקעל לייוואַנט איז געווען גרייט פאַר איהר עפּעס צו

עסען: א שטיקעל ברויט, טיילמאל א בייגעל, א נעכטיג געבראַ־טענע קאַרטאָפּעל... דאס אַליץ איז געוועזען קאַלט און זי פלעגט עס צו דערוואַרעמען אין בעט און דערנאָך עסען... אַזוי פלעגט זי אַפּליגען א גאַנצען טאָג. ביינאַכט ערשט איז געקומען די מוטער. געמאַכט אביסעל פייער און אָפּגעקאָכט אָדער געבראָטען פרישע קאַרטאָפּלעס. טיילמאָל פלעגט די מוטער אהיים קומען גאָר שפּעט. וואַרטענדיג אויף איהר, פלעגט זי טיילמאָל וואַרפען זיך און שרייען פאַר הונגער, ארויסשפּרינגען פון בעט און באָרוועס ארומלויפען אין שטוב און רייסען זיך די האָר, נאָר פאַר דאס פלעגט איהר דאַ־מאָלט די מוטער ברענגען עפּעס גוטע, זיסע אָדער פעטע זאַכען. אם בעסטען איז געוועזען ביינאַכט. די מוטער האָט זיך צו איהר געלעגט, פריהער איז געוואָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלע־מאָל וואַרעמער געוואָרען און זי פלעגט זיך צודריקען צו דער מוטער אַליץ פעסטער און פעסטער. מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעוועהנט צו שלאָפען בייטאָג און צו וואַכען ביינאַכט. אין אָנהויב נאַכט איז נישט גוט געוועזען; פאַר'ן איינשלאָפען האָט די מאַמע שטאַרק גע־וויינט, נאָר דערנאָך איז געוואָרען וואַרעם און שטיל און זי איז געלעגען און געלעקט די פינגער און געקוקט אין פענסטער אריין... אויפ'ן פענסטער זעהט זי אַלערליי בוימער. דורך זיי רייסט זיך אָפּט אריין א ליכטיגער שטראַל און איהר דאַכט זיך, אז דער פאָטער שטעהט אונטער'ן פענסטער און שמייכעלט.

טיילמאָל איז זי בייז געוואָרען אויף דער מוטער, וואס לויפט ארום א גאַנצען טאָג אין גאַס און האַלט זי אין תפיסה; דאַמאָלט האָט זי נישט געוואָלט עסען, נישט אריינגעלאָזט די מוטער אין בעט און טיילמאָל געוואָלט זי נאָך דראָפּען און בייסען... נאָר איהר איינענער הונגער און די מוטערס טרערען האָבען זי איבערגע־דבר'ט... זי עסט, וואס די מוטער האָט איהר געבראַכט און פרעגט נאָך אַליץ אין כעס: — וואס לויפסטו — הא? (זי רעדט שלעכט און שווער). אומזיסט וויל איהר די מוטער געבען צו פאַרשטעהן, אז דאס לויפען איז נישט פאַר נחת, אז זי לויפט ארום צו „פאַר־דינען“, עס זאָל זיין וואס צו עסען. די קליינע פאַרשטעהט נישט, וואס מען מיינט „פאַרדינען“, נאָר זי האַלט זיך נישט לאַנג ביי איין זאַך און פאַרגעסט אַז אַליץ. טיילמאָל וועקט זי דאָך אויף די מוטער אינמיטען דער נאַכט: „וואס פאַרדינען?“ עס געדויערט

לאנג, איידער די מוטער רייסט אויף די אויגען, דערנאך בעט זי זיך ערשט: מאכטער, לאז מיר שלאפען. נאר אפזאגען טאר מען איהר נישט, זי איז איינגעשפארט און וועט באלד אנהויבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעהלען, אז זי געהט ארום פון הויז צו הויז, און זוכט, אויב עס איז נישטא עפעס אן ארבייט: פאמיעס ארויסצוגיסען, ביי דער קיך העלפען, א גאנג געהן... זי הערט נישט אויס איינגאנצען און האקט פלוצלונג איבער מיט א נייער שאלה:

— קרעפלעך — אדער האניג בעסער? די מוטער האט זיך שרעקליך צואוויינט. „ווען האט זי קרעפלעך, ווען האניג געגעסען?“ זי האט דאך אמאל געמוזט ביידע זאכען עסען און דאס זענען צוויי מאכלים, וואס זענען איהר ראפטום ארויסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער ווארפט זיך אין בעט אזוי ווי דאמאלט, ווען דער פאטער איז ארויסגעגאנגען...

באלד פארגעסט זי איינגאנצען. די מוטער בארוהיגט זיך און נעמט זי ארום און קושט זי און האלזט, נאר אין דער פריה איז זי ביי דער מוטערס אוועקגעהן נישט געשלאפען און געזאגט: מאמע — קרעפלעך — האניג — ברענג. די מוטער איז ארויסגעלאפען פון שטוב.

איינמאל האט מען זי אויפגעוועקט בייטאג. פרעמדע מענשען האבען געעפענט די טיר. אריינגעבראכט די מוטער, אויסגעטאן זי און אריינגעלעגט צו איהר אין בעט. זי האט זיך דערשראקען — נאר עס איז איהר באלד גוט געווארען: דער מוטערס לייב האט געברענט ווי א פייער! עס איז איהר נאך קיינמאל אזוי ווארעם, אזוי טרוקען נישט געווען!

ביים לעגען אין בעט אריין האבען די פרעמדע געוואלט עפעס ארויסנעמען ביי דער מוטער פון דער האנט, נאר זי האט נישט גע־לאזט... מן הסתם א קרעפעל! זי לאזט זיך ארונטער אונטער דער קאלדרע און געפינט די האנט, זי עפענט זיך לייכט און זי שווימט ארויס פון אונטער דער דעק מיט עפעס ווייסעס, דינס און הארטס. זי כאפט עס אין מויל אריין, — עס עסט זיך נישט... זי נעמט עס ארויס פון מויל, באקוקט און דערזעהט עפעס א פארטרעטעל, א קליינס אין עק פונ׳ם ווייסען...

— וואס — איז — דאס — מאמע? — וועקט זי די מוטער. נאר זי ענטפערט נישט.

עס קומען אריין צוויי ווייבער, איינע דערלאנגט איהר עפּעס צו עסען א לעקעכעל — און נעמט ביי איהר ארויס דאָס ווייסע מיט דעם פּאָרטרעטעל פון דער האנט. עס איז א בריף, נאָרביידע ווייבער קאָנען נישט לייענען.

דערווייל קומט אָן אן מאנספּערשוין, דעקט אויף די מוטער, באקוקט זי, נעמט ביי איהר די האנט...

זי הויבט אָן שרייען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעמען, און עס ווערט איהר אויך קאַלט. נאָר מען דער־לאנגט איהר עפּעס אין מויל און זי שווייגט.

— ר' מרדכי! — מאכט איינע פון די ווייבער, — לייענט נאָר דעם בריף.

דער פרעמדער טוט עס און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— דער מאן — זאָגט ער — שרייבט, אז ער איז קראנק גע־ווארען פון דער שווערער ארבייט. א שניידער איז ער, ארבייט אי־בער אכטצעהן שעה א טאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען געלט צוריקצוקומען...

— נאָך! נאָך! זים! — האַקט די קליינע איהם איבער און שטרעקט אוים די הענט.

די ווייבער הערען זי נישט.

— אויף שעהנע צרות געקומען — זאָגט איינע.

אין בעט איז געוועזען היים. דערנאָך האָט מען נאָך איינגע־הייצט אין אויווען.

וואס פאר א גאָלדענע נאכט עס איז געוועזען. די מוטער וואַ־רעמט... ביים בעט זיצט א פרעמדע און דרעמעלט און ווען זי כאַפּט זיך אויף, דערלאנגט זי עפּעס דער מוטער אין מויל אריין. זי וויל אויך דאָס איינגענע. זי וויל שוין אָנהויבען שרייען, נאָר די פרעמדע האָט מורא פאר איהר קול און דערלאנגט איהר עפּעס זיסעס, זי רופט עס לעקעכעל און זעצט זיך צוריק און דרעמעלט ווייטער. און דאָס לאָך פון אויווען איז אָפען, עס ברענט... וועה, וועה, אזוי רויט, אזוי שעהן. עס דרעהט זיך, עס טאַנצט ציק־ציק־ציק! ערשט שווארץ, אצינד רויט, אוי, ווי שעהן־רויט..

איינמאָל ביינאכט האָט מען זי איינגעוויקעלט אין א ווארע־מען שאָל און געטראָגען פריהער ערגעץ ווייט, דערנאָך הויך אויף טרעפּ און מען האָט זי אריינגעבראכט אין א פרעמדע, קאַלטע שטוב

אריין. אינמיטען שטוב איז געזעסען א קליינע אלטע ציטעריגע אידענע און האט געפליקט פעדערען, אין די זייטען אויף שעניקעס אויף דער פאדלאגע זענען קינדער געשלאפען...

די פעדער־פליקערין האט זיך נישט געריהרט פון ארט, נאר געפרעגט מיט א פישטשענדיג אפגעריסענעם קול:

— ווער וועט צאהלען?

— מען וועט שוין צאהלען! — האבען געענטפערט די אי־דענעס, וואס האבען זי געבראכט.

— מאמע! — האט די קליינע ארויסגעלאזט א געוויין, פאר שרעק און קעלט צוזאמען.

נאר קיינער קוקט זיך אויף איהר נישט אום.

— א יתומה? — פרעגט ווייטער די פארפעדערטע אלטע.

— נאך נישט...

— מאמע!

— שריי נישט, בהמה, — ענטפערט איהר איינע פון די אי־דענעס, — די מאמע איז אוועקגעפאהרען.

פלוצלונג איז איהר פרעהליך געווארען און א שכל'דיגער פונק האט זיך איהר באוויזען אין די אויגען.

— צום... צום... טאטען? — נאר מען ענטפערט איהר נישט.

— וואו וועט זי שלאפען?

— היינט מיט מיר.

די אידענעס לעגען זי אין א קאלט בעט אריין, דעם שאל נעמט מען צו און זי הויבט אן ציטערען.

— מאמע! — צולאזט זי זיך אויף א קול.

— נעמט זי איין, פריידעל, — זאגען די אידענעס.

— נעהט נאר, געהט! — ענטפערט די פארפעדערטע, — דאס איז שוין מיין זאך.

די, וואס האבען זי געבראכט, געהען אוועק און די אידענע פון די פעדערען הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.

— שווייג! — מאכט זי הארט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלייבט שטיל.

זי קריגט אין דערפריה, גלייך מיט נאך פיער קינדער, א שטי־

קעל ברויט מיט טיי — טיי האט זי שוין לאנג נישט געטרונקען. זי האט עס גאר פארגעסען. בייטאג קריגט זי אביסעל קארטאפלעס אדער קאשע, ביינאכט ווייטער טיי מיט ברויט... זי איז כמעט זאט. נאר עס איז איהר נישט גוט. זי האט פיינט די קינדער און מורא פאר פריידלען און בענקט...

— מאמע!

נאר פריידעל גיט א קוק אויף איהר און זי שווייגט. פריידלען האט זי שרעקליך פיינט.

איינמאל, ביינאכט, (זי האט נאך אלץ נישט איהר שעניק און שלאפט נאך אלץ נישט ביינאכט נאר בייטאג) קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אלטער און צו בייסען און דראפען די שלעכטע, די מרשעת... נאר פריידעל שלאפט מיט האלב אפענע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראקען.

— וועסט איינליגען אמאל? — פישטשעט פריידעל'ס קול און דערלאנגט מיט דער בייניגער פויסט אין די פלייצעס.

מיט דער צייט האט זי די מוטער פארגעסען! דאך בענקט זי און שרייט אלץ אינאיינעם: ארוים! ארוים!

זי האט איהר שעניק באקומען און פון דאמאלט אן האט זי פאר פריידלען ווייניגער מורא: זי אנטלויפט פאר איהר, און אין לויפען קערט זי אום און שלאגט די קינדער, צוויאגט די פעדערען, צוברעכט דעם טאפ פון זיי... פריידעל כאפט א בעזים, נאר זי פאר־לירט דעם אטעם נאכיאגענדיג די „ווילדע בריאה“, פאר דאס איז זי זיך אז איהר שפעטער נוקם. זי מאכט זיך רוהיג און שטיל. פאר דאס, אז די „ווילדע בריאה“ שלאפט שפעטער אויף דעם שעניק, ווארפט זי זיך אויף איהר ארויף און צוהאקט איהר דעם לייב מיט די נעגעל. זי וויינט נישט, נאר פארבלוטיגט בייסט זי די ליפען. די יעשט גרינע קינדער באהאלטען זיך אין די ווינקעלעך און אטע־מען פאר שרעק...

נאר היינט האט דאס אלץ אויפגעהערט. א אידענע איז גע־קומען צו פריידלען און געזאגט, אז מעהר ועט מען שוין פאר דער ווילדער נישט צאהלען: „נישטא פון וואנען“.

פריידעל האט זיך אויפגעשטעלט, אין די אויגען האט איהר אויפגעבליצט די רשעות. זי האט אנגעכאפט די „ווילדע בריאה“ און ארויסגעשטופט פון שטוב.

די ווילדע בריאה איז אראפגעקראכען אויף אלע פיער פון די טרעפ (געהן אויף טרעפ האט זי נישט געקאנט) און אצינד, הא, הא! זי זעהט די גאס! אזוי ווייס, אזוי שעהן! א גלייכער, וויי־סער, בלישטשענדיגער שניי! הו הא!

און זי לויפט איבער'ן שניי בארוועס און לאכט...

די לבנה דערצעהלט.

מיך פון קוקען אויף ווייסע: מארמאר און אויערם ווייסע גאז־באלייכטונג, האב איך מיך אוועקגעדרעהט און געווארפען א בליק אויף אן הינטערגאס.

פון אן איבערגעבויגענעם הייזעל געהט ארוים א בארוועם אינגעל, שלעכט געקליידט (די שמאטעס האלטען זיך אויף איהם קוים) און קעגענאיבער, פון א צווייטען הויז כמעט א מפלת. קומט אויך ארוים אזא אינגעל.

קוים זענען זיי איינער צום צווייטען צוגעקומען, האב איך שוין נישט געוואוסט, וועלכער עס איז ארוים פון וועלכען הויז.ביידע אויסגעדארט, מיט ברענענדיגע אויגען, ביידע ציטערען פאר קעלט, אפשר פאר הונגער אויך.

איך הער, ווי זיי שמועסען.

— פארטינג?

— און דו?

— אויך!

— האסט געגעסען?

— ניין... דער טאטע האט נישט געבראכט.

— מיינער — קראנק; די מאמע וויינט...

— געהען מיר?

— בעסער לויפען... ס'איז קאלט...

— נו!

זיי לויפען פייל פון בויגען אין שטאדט אריין.

איך קוק זיי נאך.

ביי איינעם פון די שענסטע הייזער שטעלען זיי זיך אפ.

— זעהסט! מיין פעטערס הויז! — מאכט איינער שטאלץ.

דער צווייטער ווייזט אויף א הויז קעגענאיבער!

— דאס איז מ י י ן פעטערס!

— מיין פעטער האט מען אבער געבראכט אן אראביש פערדעל פאר זעבצעהן טויזענט!
— מיינער האט א קארעטע מיט פיער פערד, ווי די ליבען!
— מיינער האט אפשר טויזענט דערפער!
— מיינער — אפשר הונדערט שטעדט!
— שוטה! ביי מיין פעטער זענען די מעבעל פון גאלד!
— בהמה! ביי מיין פעטער — סאמע בריליאנטען!
— אבער מיין מוהמע מיט איהרע פערפומען! די נאז רייסט עס אויף!
— א ווא! מיין מוהמע געהט אלע טאג אין טעאטער אריין...
— און אז מיין פעטער שפילט יעדע נאכט אין קארטען — הא?
זיי האבען זיך לאנג געשפארט און שיער נישט געפאלען זיך אין די האר אריין...
איינער איז דאך פריהער אפגעשטאנען.
— קאלט, — מאכט ער מיט א ציטער.
דער צווייטער שטעהט אויך אף:
— איך בין זעהר הונגעריג, — זאגט ער, — עס נאגט מיך קלינג אן ביי דיין פעטער...
— ניין — ענטפערט יענער דערשראקען — ער האט אנגעזאגט דעם שווייצער, ער זאל מיר הענט און פיס צוברעכען!
— מיין פעטער — דאס זעלבע! — ענטפערט דער צווייטער.
זיי לאזען ביידע טרויעריג אראפ די קעפ.
— געהען מיר?
— בעסער לויפען...
און אויפ'ן וועג:
— מארגען ביינאכט נאך אמאל...
— יא... איבערלויפען... איך וועל געבען א סימן... איך וועל א קרעה טון ווי א האן..
— איך וועל דיר ענטפערען מיט א מיאוק פון א קאץ.
— גוט...
זיי זענען מיר פארשוואונדען געווארען.

קינדער־שפּיל.

1.

א גאָלדענער טאָג...

די זון אויבען אין בלויען הימעל, די קאָפּולע פון דער צערקווע אונטען אין דער בלויער לופט — פלאַקערען... שפּריצען פייער.

די אַלעע אין סקווער ארום צערקווע איז איבערפול, דער אויסגעשפּרייטער זאַמד בליצט גאָלדיג, דאָס ליכט רייסט זיך אריין צווישען די געוויקסען, באַזוכט די פּאַרוואַקסענסטע ווינקעלער און באַשיינט א חברה קינדער, וואָס ליגט ארום קלאָמב פון אויסגעמישטע פלאַמענדיג־רויטע רויזען און אַפּגעמאַטערטע, האַלב־געבויגענע ווייסע ליליען.

— סקוטשנאָ !*) — רופט זיך אָן א אינגעל פון א יאָהר פופצעהן, אין א גענעראַלסקין מונדיר מיט א רויטען אונטערשלאַג, רויטע קלאַפּען און זילבערנע טראָלבען. ער שפּרינגט אויף.

עטליכע „מאַטראָסען" טוען דאָסזעלבע, גענעצענדיג, און ווישענדיג זיך דעם שוויס. —

די רעשט קינדער שטעהט אויך אויף, — אָרעמערע קינדער, אין איבערגעמאַכטע זאַכען, אָן וועלכע מען דערקענט די פאַטערס: א פּאָליציי־מאַן, א צערקווע־דינער, אַן אָרעמער טשינאָווניק...

די האַלטען זיך אביסעל פון ווייטען, מיט אויסגעשפּיצטע אויערען, גרייט צו דערפילען יעדען באַפעהל

— קומט ווייטער שפּילען ! — זאָגט דער גענעראַל מיט א שטימע, אין וועלכער עס קלינגט שוין א קאָמאַנדאָ־טאָן.

— אין וואָס ? — פרעגט א מאַטראָס.

---

*) לאַנגווייליג.

— איז אן אביסק! 1) — רופט זיך נישט דרייסט אן איינער פון ארעמען עולם.
— בילא! 2) — גענעצט דער „גענעראל!“ —
— וויענטשאניע! 3) — פראפאנירט א מאטראס.
— די באַרישניעס 4) קאנען נאך נישט ארוים פון פריאיוט 5).
— זיי וועלען אנקומען.
— אבער דערוויייל? — סקוטשנא! — גענעצט דער גענעראל. א קליינע פויזע.
— וו סוד! 6) — הערט זיך א שטילער פארשלאג, ווייטער פון ארעמען עולם ארוים.
— כאראשא! 7) — שמייכעלט דער גענעראל —
— נא, קאווא סודיט טא? 8) — פרעגט א מאטראס.
— וויאטאטשניקא! 9)
— ניע סטאיט! 10)
— ראזדענסטוויענקאווא!
— עטא נעראי! צאר יעווא זשאלויעט 11)
— שמיטא! מאשעננניקא 12) שמיטא! ראזבאיניקא 13)...
— כאראשא... — רופט מען ארום.
— ווער וועט זיין שמיט? — פרעגט דער גענעראל.
אלע ציהען מיט די אקסעל; קיינער וויל נישט... אלע קוקען מיט רחמנות פנים׳לעך און האלב מיט שרעק צום גענעראל, ער זאל, חס ושלום, נישט הייסען...
— וואניא בודיעט! 14) — רופט אוים דער גענעראל.
וואניא, דער איננסטער, לויט די קליידער אויך דער ארעמס־טער, א געלבליך בלאסער, מיט א גרויסען קעפעל, אויפגעשוואומע־נעם בייכעל און פיילענבוויגענדיגע פיסלעך, באקומט טרערען אין די אויסגעזעצטע אויגען.
— יא ניע כאטשיע! 15) — שטאמעלט ער, וויינענדיג.

1) אונטערזוכונג. 2) שוין געווען. 3) חופה, קדושין. 4) פרויי־ליינס. 5) אזיל. 6) גערוכט. 7) גוט. 8) נאר ווער וועמען משפט׳ן? 9) לאפאוניק, שוחד נעמער. 10) נישט כדאי. 11) דער קייזער האט׳ן ליעב. 12) שווינדלער. 13) מערדער. 14) וואניא וועט זיין. 15) איך וויל נישט.

דער גענעראל טופּעט מיט'ן פוס.

— דו מוסט...

— ניין, ניין! — דאָס אינגעל וואַרפט זיך אויף דער ערד.

— איך הייס!

— ניין און ניין! — און דאָס אינגעל גראָבט אַריין די הענט־לעך און די פיסלעך אין זאַמד — כאָטש טויט מיך.

— חברה הייסט! אמת?

— יאָ! יאָ! — רופען זיך אָן אַלע אַרום...

— אניט, טרייבט מען דיך אַרויס פון חברה!

— טרייבט! — שרייט וואַניאַ מיט פאַרצווייפלונג.

— וואַניאַ, — רופט זיך אָן דער גענעראל ווייכער — וואַניאַ

— און גערהט צו צום ליגענדיגען — הער, וואַניאַ, — ער באַמיהט זיך וואָס מעהר ליעבשאַפט איינצופליסען אין דער שטימע — באַ־קומסט, ווייסט וואָס?

— וואָס? — העשעט וואַניאַ, און הויבט דאָס קעפּעל אויף העכער אַביסעל און קוקט צום גענעראל אַרויף מיט אַ הונגער־בליק.

דער גענעראל קלערט אַ ווײַלע און פּלאַצט אַרויס. — שאָקאָ־לאַד!

וואַניאַ'ס הונגער־אויגען בליצען אויף.

— אַ גאַנץ טעוועלע?

— אַ האַלבס! — דינגט זיך דער גענעראל.

— אַ גאַנץ! — שפּאַרט זיך איין וואַניאַ.

— אַ גאַנץ! — גיט דער גענעראל נאָך, נישט אָהן פאַרדרוס. נאָר וואַניאַ'ס אויגען לעשען זיך צוריק אויס.

— גענאַרסט מיך?

— ניין... מיין גענעראַלסקע וואָרט!

— גיב פאַראויס!

— נאַ! — און דער גענעראל נעמט אַרויס. נישט אָהן חרטה, אַ טעוועלע שאָקאָלאַד און דערלאַנגט וואַניאַ'ן.

וואַניאַ גראָבט אויס דאָס רעכטע הענטעל פון זאַמד און כאַפּט אָן דאָס טעוועלע פון דער אויסגעצויגענער זייט.

דער גענעראל פאַרהאַלט די צווייטע זייט, וועלענדיג אָפּברע־כען כאָטש אַ שטיקעל.

וואניא באמערקט דעם מאַנעווער, רייסט געשווינד אויס דאָס גאַנצע טעוועלע.

— פּרעסער ! — זידעלט דער גענעראל, און איבערדרעהענדיג זיך צו חברה :

— אצינד קלייבט אויס א וואָיענע סוד*).

— דו — פּרעדסיעדאַטעל !**) — רופט מען צום גענעראל.

נאָר וואניא, וואָס האָט זיך שוין געהאַט אויפגעזעצט, מיט ציטעריגע הענטלעך אָפּגעשיילט דאָס טעוועלע פון בליצענדיגען בלייערנעם העמדעל און געכאַפּט צום מויל, נעמט עם נאָכ'ן ערשטען אָפּלעקען צוריק ארוים פון מויל און צוואוויינט זיך.

— וואָס ווייטער ? — דרעהט זיך אויס דער „גענעראל" צו־קאַכט.

— איהר וועט מיך שלאָגען !

א שטילע רחמנות'דיגע פּויזע.

— נו, — רופט זיך אָן א מאַטראָס — אביסעל שלאָגען מוז מען דאָך !

— אבער נישט קאָפּען מיט די פים ! — בעט זיך וואניא...

— גוט ! — גיבען אלע נאָך.

— נישט רייסען ביי די האָר...

— נאָר אביסעל !

— ניין, גאָרנישט, עס טוט וועה ! — צוהעשעט זיך וואניא.

— און נישט שטעכען מיט שפּילקעס ! — גיט ער צו.

דאמאלט געהט צו איהם נעהנטער צו דער גענעראל, און טוט א טופּ מיט'ן פוס און א געשריי :

— פּרעס !

וואניא ווערט פאַרציטערט, כאַפּט די שאָקאָלאַד אין מויל אריין און לעקט.

— פּרעס ! — זאָג איך.

---

*) קריגס־געריכט.

**) פּאָרזיצענדער.

וואניא הויבט אן קייען פאר שרעק.
— געשווינדער!
וואניא פאָלגט; א רגע, און דאָס גאנצע טעוועלע פארשווינדט.
— אצינד מוזט דו! — שרייט דער גענעראל, און אויסדרע־הענדיג זיך צו די חברה:
— קלייבט זאסיעדאטעליעס!

2.

אינמיטען הויף ליגט אן אלטער באַלקען.
ערגעץ איינגעמויערט, האָט ער, גאָט ווייס ווי לאנג, דאָס הויז געשטיצט; ארויסגעוואָרפען, פוילט ער אינמיטען הויף.
עס פרעסען איהם די ווערעם, מען צופּט פון איהם העלצלעך פאר עדות צו די נעגעל פארברענען, מען רייסט פון איהם שטעכער צו די ציין, מען כאַפּט פון איהם א קינדעל א פייער אָנצולעגען...
איינמאָל האָט אין איהם א דונער אריינגעשלאָגען — און — ער פוילט ווייטער!

* * *

אין דער פריה האָט געכאַפּט א פראָסט.
ארום קלאָץ הענגען ארום דינע אייז־צאַפּען פון אויסגעקרימ־טע זייטען.
עס עפענט זיך א טיר, און א ווייבערשע האַנט שטופּט ארויס א האַלב־נאַסען קינד.
— געה, געה, קער מיר נישט איבער די וועלט!
דאָס קינד בלייבט שטעהן ביי דער טיר און וויל אָנהויבען צו וויינען, נאָר ער דערזעהט דעם אייז־צאַפּען און דערפרעהט זיך.
ער לויפט געשווינד אריין אין אַן אנדער שטוב און קומט ארויס מיט נאָך א חברה קינדער.
מיט א געלאָרם לויפט דער יונגער עולם צו צום קלאָץ.
דאָס געלויף האָט ארויסגערופען נאָך אנדערע קינדער פון די

שטיבער; טייל מיט שטיקלעך ברויט אין די הענט.

— שפּילען אין אייז־צאַפּען! — ווערט אַ געפּישטשעריי.

און דער עולם לעגט זיך אויס אויפ'ן פאַרפרוירענעם הויף מיט די קעפּ אונטער דעם אונטערגעפּוילטען קלאָץ. יעדעס קינד נעמט אַן אייז־צאַפּען אין מויל אַריין...

— נאַגט! — קאָמאַנדירט איינער פון דער חברה.

און דער עולם נאַגט.

ווער עס וועט פריהער אויסנאַגען זיין צאַפּען, וועט געווינען אַן אַלטע פעדער, אַ שטאָלערען קנעפּעל...

ווען אויסנאַגען צוויי אין איין צייט, וועט ווערען אַ געשלעג...

אויך א קרבן.

(ווי אזוי א פרוש, אן אלטער מיט אפגענומענע פיס, איז געפאלען אין קלויז בשעת מלחמה...)

א קלויז־זיצער איז ער שטענדיג געווען, א תם א קלויז־זיצער... נאר א דירה געהאט, א רוישענדיגע דירה מיט זיהן און שניר, טעכטער און איידעמס. פאר'ן גערויש פלעגט ער טאקע אנטלויפען פון דער היים און אפזיצען גאנצע טעג אין קלויז איבער א ספר. דאס הויזגעזינט האט געשפייזט זיין אשה חנה'לע פון שפייז־געוועלב...

פיער וועגען האט דאס שטעדטעל אין דער וועלט אריין: אין צפון־זייט א בריק איבער'ן וואסער, מזרח און מערב — א שאסיי, וואס לויפט איבער דער שטאדט, דורכשניידענדיג דעם מארק, און דרום־זייט — א פוילישען שליאך. און אויף די אלע פיער וועגען זענען איהם איינציגווייז די קינדער אין דער וועלט אריין... דערנאך חנה'לע אן א וועג צום בית־עלמין... א קרובה האט זיך אין שפייז־געוועלב געשטעלט און איהם געשפייזט... דערנאך האט איהם עפעס די פיס אפגענומען, הילצערנע פיס באקומען. דאס ביסעל סחורה אין שפייז־געוועלבעל האט זיך אויסגעלאזט, און דער בעל־הבית פון הויז, א איד מיט אייזערנע הענט, האט איהם גענומען מיט'ן געלעגער און געטראגען אין קלויז אריין און געלעגט אויף א באנק הינטער'ן אויווען; מילא, ער האט די דירה באדארפט... און קיין רעה האט ער איהם נישט געטאן... די קלויז האט איהם אויסגעהאלטען בכבוד. זעלטען א טאג, למשל, א יריד, א טארג — אז מען האט אן איהם פארגעסען. די אינגלעך פון קלויז—וואוילע בחורים — האבען איבער איהם משמורת געמאכט. יעדען טאג האט א משמר פון צוויי אינגלעך אין דער פריה אראפגענומען

איהם פון געלעגער הינטער׳ן אויוועז צום כיור און אפגעגאסען די נעגעל און פון כיור צו דער דרום־וואנט ביים פענסטער און דער־לאנגט א ספר אין דער האנט אריין... „טעג“ האט מען איהם פון שטעדטעל געשיקט, אויך א משמר געמאכט... אזוי פלעגט ער זי־צען גאנצע טעג, קוקען אין ספר אריין און רעדען מיט די, וואס זענען נעהנטער צוגעקומען... מען פלעגט אמאל פון שטאדט זיך אן עצה האלטען... א זקן און בן־תורה און „אויסגעטוענער“...

לעצטענס האט מען אן איהם אנגעהויבען צו פארגעסען...

רעדלעך האבען געגרוישט: מלחמה, מלחמה.

זייער דאגה: מלחמה...

דערנאך: היי און האבער, ווארעמע זאכען, רובעלס, מאר־קען, קראנען...

זייער באבעס דאגה...

ציגד זעהט ער, זיצענדיג ביים פענסטער, ווי דאס גאנצע שטעדטעל לויפט... אנשים, נשים וטף... אלע לויפען און אויף איין וועג...

אז פארטאג איז אויפגעשפרונגען די בריק איבער׳ן וואַ־סער פון צפון־זייט, זענען די אינגלעך, וואס האבען איהם אויפ־געהויבען און נאר וואס געזעצט, אנטלאפען און איהם אפילו קיין ספר אין האנט אריין נישט געגעבען — האט ער געמאכט:

„שכחו וגבורותו“ איבער א דונער, א שטארקער דונער גע־וועז... צו שחרית איז קיינער נישט געקומען... ציגד לויפען זיי... וואוהין? ער מוז אבער צוריק אויסדרעהען דעם קאפ צו דער קלויז. ריהרען קאן ער זיך נישט, און דער אויסגעדרעהטער האלז, טוט שוין צו שרעקליך וועה... און קיין ספר אין דער האנט ארייגצוקוקען האט ער נישט, און עפעס קלערען קאן ער אויך נישט. ביים קלערען איז ער געוואוינט די בארד צו צופען, און אהן א ספר האט ער נישט וואו די האר פון דער בארד אהין צו טון. כאפט ער איין האנט אין דער צווייטער, פארפלעכט די פינגער, וואס עס וועט זיין — וועט זיין... און אין אלטען מח קריכען דאך ארום געדאנקען. אליין... פון זיך.

פארגעסען האט מען איהם ציגד גאר אינגאנצען...

וועט איהם אויסקומען, הייסט עס, אויסצוגעהן... איז נאר א קלער: פאר הונגער צי פאר דורשט?

אין כיור מוז נאָך זיין אַביסעל וואסער... קעגענאיבער אויף
דער וואנט הענגט דער ערוב תבשילין... נאָר וואו נעמט מען פיס ?
סיי ווי סיי, פאר הונגער צי פאר דורשט — מיתה, און מיתה
משונה. צי קומט עס איהם ? אז עס וועט קומען, קומט איהם, ער
געדענקט נישט פארוואס, א בשר ודם האט שכחה...

אבער נישט אזוי געשווינד ! שמייכעלט ער.

ער וועט זיך לאנג ראנגלען מיט איהם, דעם מלאך המות. שני
וחמישי פאסט ער מנעוריו... לעצטענס פלעגט צוקומען א תענית
איבער א וואך, אמאל צוויי... ביי חנה'לען פלעגט זיך עס נישט
טרעפען. די שטאדט פארגעסט !

דער האלז האט זיך אפגערוהט, ער וויל אויסדרעהען דעם קאפּ
צום פענסטער, צי מען לויפט נאָך, דערהערט ער אבער גערויש
פון רעכטס און לינקס... טריט, מענשען־טריט, פערד־טריט... רעדער
פון וועגען שווערע. עס מוז זיין חיל... פון רעכטס חיל און פון
לינקס חיל... ווייט נאך ווייט, נאָר עס ציטערט שוין די ערד... צוויי
חיילות קומען זיך אקעגען... פון איין זייט אונזערער, פון דער צוויי־
טער — דער שונא. פון וועלכער זייט עס קומט דער און פון וועל־
כער זייט יענער, ווייסט ער נישט... אבער אין דער מיט צווישען
צוויי חיילות איז ער... און עס קאָן זיין, אז ער וועט אומקומען
נישט פאר הונגער און נישט פאר דורשט...

ער הויבט אָן שטיל צו זאגען ודוי און פלוצלונג :

טראַד, טראַד !

עס האט זיך אנגעהויבען טרוקענע קלעפּ פון ביידע זייטען.
דאָס, א פּנים, שיסט מען פון ביקסען... קוילען מוזען פליהען פון
איין חיל צום צווייטען. אז מען כאפּט נישט אוועק דעם קאָפּ...

טראַד, טראַד, טראַד...

א ציטער פאר שרעק איז איהם דורכגעלאָפען דורך די אפּגע־
שטאָרבענע קני און א ציטער פון פריידיגער האפנונג דורכ'ן אל־
טען בלוט און די ענגע אדערען. די פיס כאפּען זיך. ער האט גע־
הערט, עס טרעפט זיך פאר שרעק ; נאָר ביידע ציטערען זענען פאר־
ביי. צוריק אפּגעשטארבען די פיס. און צו וואָס פחד ? ממה נפשך,
איז ער חייב מיתה, מילא ! אויב נישט...

טראַד, טראַד, טראַד... געדיכטער, פעסטער. און : בום, בום,
בום ! שוין הארמאטען. ער געדענקט, ווי הארמאטען זעהען אויס.

ווי דאָס הילכט! און עס קומט אַלץ נעהנטער און נעהנטער. אַט ריהרט זיך די קלויז, עס ציטערען די ווענט, די גאַנצע קלויז פון גרונט ביז'ן דאַך ציטערט, וויגט זיך, וואַקעלט זיך, שטיקער ציגעל פאַלען ארויס פון ווענט. אַביסעל אַרויס, אַביסעל אַריין, און אַלץ מעהר... ווען א ציגעל טרעפט, איינער, א צווייטער און מעהר, וואַלט געווען:—

סקילה!

קומט איהם סקילה? — ווער ווייסט? —

א פּנים נישט. די קלויז וואַקעלט זיך, וויגט זיך, ציטערט אין אויער און האַלט זיך. א פאַרצייטיג בנין... א זעצעריי פון דרויסען. אַנדערע הייזער פאַלען. א מערכה — לעדיגע. די קלייט האַלט! אפשר אין זכות פון ארון קודש, פון די ספרים הקדושים, אין ארון קודש... סיי ווי סיי — נישט סקילה...

טררר!

א שטיק פייער פון איבער דער קלויז האָט דורכגעריסען דעם דאַך און געפאַלען פאַר'ן ארון קודש. אנגעצונדען די פּאָדלאָגעס אַלט האָלץ, אנגעכאַפּט זיך. פייערדיגע צונגען לאָזען זיך אַראָפּ צו די טרעפּלעך. אַנדערע הויבען זיך און כאַפּען אַרום די טירלעך... זיי פלאַצען, פראַלען אויף. די פייערדיגע צונגען כאַפּען אַרום די מענ־טעלעך... כתרים פאַלען אַראָפּ אין פייער אַריין. פאַרמעט הויבט אַן ברענען... מען דאַרף מציל זיין די ספרים הקדושים. נישטאָ קיין פּים. און זיי — אַנטלאָפען... איהם פאַרגעסען, די ספרים הקדושים פאַרגעסען... און די פייערדיגע צונגען שפּרייטען זיך רעכטס און לינקס און אַראָפּ אין קלויז אַריין. די ספרים־שענק רעכטס און לינקס צום ארון קודש ברענען... דאָס פייער קריכט צו איהם נעהנ־טער. האָט אַרומגעכאַפּט די שטענדערס... אויסגע'חלב'עט, זיי פּלאַ־קערען... עס געהט צום שלחן... אויך דאָס זעלבע... און עס געהט נעהנטער...

שרפה וועט זיין! שרפה!

— בום־בום!

א נייער קלאַפּ אין דאַך אַריין!

— נישט שרפה!

עס קומט איהם, באַשיינפּערליך, נישט קיין שרפה. דער דאַך פון ארון קודש ביז איבער'ן שלחן איז אַראָפּגעפאַלען און דאָס

פייער באגראבען... אבער אינ׳ם הויפען ברענט ווייטער. פון צווי־
שען די שטיקער סופיט געהט א רויך, א געדיכטער, און פארפולט
פאמעלער, פאמעלער די קלויז. אסך געהט ארוים דורכ׳ן דאך:
אסך בלייבט און שפרייט זיך... עס בייסט איהם די אלטע אויגען
אוים, א פול מויל מיט ביטערקייט, אט אטעם פארפעהלט, נישט
אפצוהוסטען...

— חנק וועט זיין, חנק!

נישט באשערט נעווען קיין חנק.

די טיר פראלט אויף. א ווילדע בריאה, א קורצע נאז, צו־
קאכט־בלוטיגע אויגען אין געשויבערטען קאפ — אונזערער צי א
שונא... ער ווייסט נישט...

פאלט אריין, חרב שלופה אין דער האנט. א ווילד געשריי:

שפיאן! שפיאן! און —

א זעץ אין אלטען הארץ אריין.

וואס „שפיאן" איז טייטש, ווייסט ער נישט, נאר איינס ווייפט
ער אויף זיכער, די אויגען זאגען!

הרג—און בסייף.

מעשה׳לעך

וואָס מתים דערצעהלען.

עטליכע טעג נאָכאנאַנד האָב איך געהונגערט.

און אז דער קאָפּ איז שוין צו־שווער געוואָרען, דאָס בלוט האָט מערדעריש אין די שלייפען געהאַמערט, און פאַר די פינטעל־דיגע אויגען האָבען ווערימלעך געווימעלט, און איך האָב מיך, אַנ־האַלטענדיג זיך ביי די ווענט, ארויסגעוואַקעלט פאַר דער טיר ב ע ט ע ן ברויט, איז פּונקט געווען תשעה־באָב, ווען אַלע פאַסטען.

די זון איז געשטאַנען הויך איבער׳ן מאַרק, געגאָסען ליכט און היץ אין די פאַרבאָרגענסטע ווינקעלעך אריין... און עס געהען די פאַסטער אויפ׳ן בית־עלמין ארויס, זיך קיהלען.

געה איך מיט.

בוימלעך וואַקסען צווישען די קברים, נאָגען זיי די טויטע אויס. צום הימעל רייסען זיי זיך נישט, האָבען זיי דערפאַר שטאַ־מען פעסטערע, צווייגען דיקערע, צושפּרייטערע, און בלעטער — פעטערע און גרינערע, און גיבען שאָטען אסך. —

געקומען בין איך, דער הונגעריגסטער, אמשפּעטסטען.

פאַרדריסט עס מיך; אַלץ פאַרדריסט א הונגעריגען.

אויך פאַרדריסט מיך, פאַרוואָס געהען די לעבעדיגע צווישען די קברים און וואַקלען זיך, און וואַלטען געשטרויכעלט און געפאַ־לען, ווען עס זאָל זיך וואָס אמאָל א לעבעדיגער נישט אָנכאַפּען אַן א מצבה פון א טויטען...

און פאַרוואָס, ארומדרעהענדיג זיך צווישען די קברים, רע־דען זיי אזוי שטיל? פאַרוואָס זאָלען די טויטע נישט הערען?

ווערען זיי מיר פאַרהאַסט, די לעבעדיגע, מיט זייער סוד׳ען און וואַקלען זיך, לאָז איך מיך פון זיי צום שטיק א ל ט ע ן

בית־עולם אוועק. וואו די לעבעדיגע געהען שוין נישט, וואו זיי קאָנען זיך שוין קיין קרובה'שאפט נישט אויסרעכענען, און זייער פוס טרעט נישט. און וואַרף מיך אין הויכען גראָז אריין, וואו איך זעה־אַלע און מיך זעהט קיינער נישט. און אז איך וויל אויך נישט זעהן, לאָז איך די ברעמען אראָפּ, מאַך די אויגען צו פעסט, דריי־מעל איך איין — —

געדענק איך נישט, וואס מיך האָט אויפגעוועקט: א חלום א בייזער, צי א בייסענדיגער קאמאר. נאָר אז איך האָב מיך אויפגע־כאפט — א גרויסע לבנה שווימט, א שטילער בית־עלמין, טויטע שטערען נישט, שפעטער אָווענט. פון שטאָדט זעהען זיך נאָר די באלייכטע פענסטער פון שול, דאָרט זאגט מען „ויחל“.

ווייסע פלעקען שוועבען דורך. דאָס געהען מתים פארביי. מיט די פנים'ער צו דער שול, מיט די רוקענס צו מיר און זעהען מיך נישט.

נישט ווייט פון מיר, הער איך זיי.

— איך געדענק — זאגט א לאַנגער מת — שוין גאָרנישט.

שאָקלען יענע צו מיר מיט די קעפּ.

שטעלט מען זיך אָפּ.

— נאָר איין חלום — גיט דער לאַנגער צו — איז מיר אין זינען געבליבען; פון די יונגע יאָהרען.

— דאמאָלט גע'חלום'ט. און אפשר ערשט אצינד, און דאָס לעבען דאָרט איז נאָר דער באשייד צו דעם חלום געווען?

זאָגען זיי:

— דערצעהל!

„ער געהט אויף א וועג, איינער אליין, און אין א פינסטער־ניש. וואס ה י נ ט ע ר מיר, וואס ר ע כ ט ס איז אין ל י נ ק ס, וויים איך נישט“...

ג ע ו ו א ו ס ט, אייגענטליך, האָט ער: סעדער געווען, גערטנער געווען. אין די סעדער און גערטנער זענען הייזער געשטאַ־נען, אין די הייזער האָבען מענשען געוואוינט; יונגוואַרג — אין די סעדער און די גערטנער שפּאצירט. פון בוים אראָפּ, אין די סע־דער, פריש אויבס אין מויל אריין זיך געריסען. בלומען — אין די גערטנער. און אין די גערטנער האָט מוזיק געשפּילט, האָבען זיי ארום דער מוזיק שפּאצירט; צום טאַקט. אין די זייטען־וועגען — האַר־

ציג געפלוידערט. אין די טונקעלע ווינקעלעך — זיך געקושט. אין די אלטאנען — געטרונקען און געלאכט — — נאר ג ע ז ע ה ע ן דאס אלץ האט ער נישט. פאר איהם איז אלץ ארום איינגעזונקען געווארען אין חשך. ג ע ה ע ר ט האט ער אויך נישט — פאר זיין אויער איז אלץ פארשטומט געווארען... זיינע אויגען האבען נאר געזעהן דעם וועג פ א ר ז י ך, און די אויערען האבען נאר א געזאנג פון ו ו י י ט ע ן געהערט. און אפשר האבען נישט די א ו י ע ר ע ן געהערט, נאר דאס ה א ר ץ; א שטיל־פאר׳כשופ׳טער געזאנג געווען, א ליעד, וואס האט געצוי־גען... די ווערטער פון ליעד האט ער נ י ש ט פארנומען; אפשר גאר אויף א פרעמדער שפראך געווען, נאר די מעלאדיע. געפיהלט האט ער, אז ווען ער זאל די ווערטער פ א ר נ ע מ ע ן, וואלט ער א ל ץ געוואוסט, אויף אלץ באשייד באקומען, — אזוי האט איהם דאס הארץ געזאגט... און דער וועג גלאנצט אויך פאר׳־כשופ׳ט, עפעס א שימערירענדיגער שארף ציהט זיך אין חשך, אויס־געצויגענע ביז אהין, ביז צום ווארט פון דער מעלאדיע...

ער זעצט זיך, יענע שטעלען זיך ארום איהם.

— היינט, זאגט ער, ו ו י י ס איך, וואס דער וועג האט באטיים...

„אסך, אזוינע, ווי איך, זענען פ א ר מיר געווען, האבען זיי מיט די פיס דעם וועג אויסגעטראטען. קיין גרעזעל, קיין בלי־מעל געבליבען...

„איך האב מיך גאנץ אפט אפגעשטעלט און געוויינט פאר צער און צארן, פארוואס מען קאן נישט דערגעהן; זיי אויך...

פאלען די טרערען פון פנים אראפ, ווערען זיי אויפ׳ן וועג פארגליווערט, גלאנצען זיי, שימערירען זיי, — די איינציגע טרייסט...

„דערגעהן קאן מען נישט.

„ו ו ע ר עס זינגט און רופט, ווייסט מען נישט.

„אמאל האט זיך מיר געדאכט — א ווייטער שטערן אין הי־מעל רופט, זינגענדיג. איך געה א זינגענדיגען שטערן נאך. און בארג ארויף געהט דער וועג, צו הימעל צו...

„אמאל — אז ז י רופט...

„זי האָט שוין ל אַ נ ג נישט געלעבט. דאָס האָב איך גע־וואוסט, אָבער אַז זי רופט...

„און טײלמאָל, אַז אַ פ ו י ג ע ל זינגט, נאָר עפּעס אַז אַ נ ד ע ר ע ר, נ י ש ט ווי אַ ל ע..."

ער לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ, פאַרטראַכט זיך און עס דערהערט זיך אַ פּרויען־שטימע:

„איך האָב אַנדערע ווענגען געהאַט — אין אַ גאָרטען! — גיט זי צו אַביסעל באַריהמעריש! —

און זיפצט באַלד אָפּ:

— אויך אַ חלום פון יונגע יאָהרען... און אפשר — גע־חלום'ט ערשט אַצינד... איך קאָן נישט וויסען...

און זי פאַרצעהלט:

„אַ קליין מײדעלע בין איך געווען, און איינע אַליין אין שטוב.

„עפּעס זענען אַלע אַוועקגעגאַנגען. אויף אַ לויה, אויף אַ שמחה?...

„ניין, געמוזט אַ קונצענמאַכער געהן אין מאַרק איבער אַ שטריק; די דינסטען זענען אויך אַוועקגעגאַנגען.

„קיין ניאַניע שוין נישט געהאַט; לאַנג צוריקגעגאַנגען אין דאָרף אַריין.

„אָבער גלייך ווי געהאַט. איך האָב נאָך אַלע איהרע מעשה'לעך געדענקט. אַ גאַנץ ניאַניע־וועלטעל האָט אין יונגען הערצעל גע־לעבט — און דאָס שפּילצייג, וואָס איך האָב געהאַט: העלדען אַלערליי, פערדלעך פלינקע, אַ בת־מלכה, וואָס האָט געקאָנט די אויגעלעך עפענען און פאַרמאַכען, ווען איך האָב געוואָלט. און אַ האָן מיט אַ רויטען קאַם און אַ הון, וואָס האָט געקוואַקעט, ווען איך האָב געהייסען... דאָס אַלץ איז געווען די באַפעלקערונג פונ'ם וועלטעל... אפילו דאָס טראָמפּייטערל מיט'ן פּייקעל האָבען אַריינגעפּאַסט אין דער מלוכה פון די מעשה'לעך... בין איך ווירקליך אַ גוט און שטיל קינד געווען, קיינמאָל נישט געוויינט... לעב איך מיר, אַליין גע־לאָזט, אין מיין ניאַנעס וועלטעל און שפּיל מיך...

„שפּיל איך מיך אַזוי.

„פּאַלט מיר פּלוצלינג איין, גיב איך איינעם פון די העלדען אַ פרעג:

— האָסט מיך ליעב, הוסאַר?

„און דאָס ערשטע מאָל באַמערק איך, אַז ער ענטפערט נישט.
„זאָג איך: קוש מיך! און לעג־צו מויל צו מויל, און צום ערשטען מאָל דערפיהל איך אַ קעלט פון'ם בלעכעל...
פּאַפּט מיך אָן אַ פּלוצלינגער צאָרן.
„וואַרף איך דעם הוסאַר אויף דער פּאָדלאָגע; די אַנדערע העל־דען — נאָך. צוריס איך דאָס פערדעל; שיט זיך שטרוי. די בת־מלכה געשליידערט — פאַרצעליי פּלאַצט. אַזוי די פּייקלעך. דאָס טראָמפּייטערל — טרעט איך זיי מיט די פיס און שריי:
— ניאַניע! ביסט אַ ליגנערין, ניאַניע!
„ווערט מיר אַ שאָד: אַ וועלטעל טויט געוואָרען...
„באַווייזט זי זיך, די ניאַניע.
„די טיר נישט געעפענט — אַריינגעקומען.
„שמייכעלט זי אַזוי ליעב, יעדעס שרימפּעלע שמייכעלט; פאַרגעס איך אַלץ. אויגעלעך האָב איך שוין טרוקענע, די הענטלעך אַרום איהר האַלז, קוש איך זי —
— קום, — זאָגט זי, — קינד מיינס, שפּאַצירען.
— וואוהין?
ענטפערט זי:
— פאַר'ן הויז! אין גאָרטען אַריין, שפּאַצירען.
„ווייס איך, אַז פאַר'ן הויז איז קיין גאָרטען נישט פאַראַן; נאָר אַז די ניאַניע זאָגט...
„עפענט זי די טיר אויף.
— „דיר, זאָגט זי — מוז מען עפענען.
„געהען מיר אַרויס פאַר דער טיר — אַ גאָרטען.
„אַרום גאָרטען — אַ מויער; אין דער מויער — אַ טירעל פאַראַן.
„עפענט זי מיר דאָס טירעל, שטופּט מיך פּלוצלונג אַריין, זי בלייבט אין דרויסען און פאַרמאַכט מיך איינע אַליין אין גאָרטען... גיב איך אַפילו אַ געשריי! אַזוי שעהן איז ער, דער גאָרטען. וועגען — גלאַנצענדיגע."
און צום לאַנגען, וואָס האָט פריהער דערצעהלט, זיך ווענדענדיג:
„און נישט פון טרערען, ווי ריינער!"
און ווייטער באַריהמעריש:

— „מיט גאָלדענעם זאַמד אויסגעשיט!...

„און אַרום זיי — גאַנצע פעלדער בלומען, אַזוינע זאַפטיג־ליכטיג־פאַרביג, אַזוינע מיט וואָוילגערוך רייצענדיגע, און אַזוינע ליעבליכע...

„און זיי ווינקען מיר, זיי עפענען חנ'עוודיג די בעכערלעך און בויגען זיך, און נייגען זיך פאַר מיר, און יעדעס בלימעלע, דאַכט זיך, לאַדט מיך איין, בעט זיך פיין:

— מיידעלע פיינס, קום צו מיר! רייס מיך מיט דיינע ווייסע הענטלעך אָפּ... איך פּאַס צו דיר, באַשאַפען פאַר דיר!

„טו איך עס, און רייס אַ בלום, — גאָט מיין איינציגער! אַ ברענענדיגער שטאָך אין האַנט; אַ דערנדעל, נישט קיין בלום!

„נישט דערזעהן, טראַכט איך מיר, טועה געווען, און רייס אַ צווייטס — דאָס זעלבע, — דאָס דריטע, דאָס פיערטע — דערנדעלעך און דערנדלעך, און איינס פאַר'ן צווייטען שטעכעדיגער, ברענענדיגער...

„דערשרעק איך מיך. טראַכט איך מיר: אַ פאַלשען וועג גענומען! געה איך, לויף איך אויף אַן אַנדערען.

„בלימעלעך נאָך שענערע, פאַרבען נאָך רייכערע, נאָך שמעקענדיגערע בשמים; פאַר דאָס, אין דערנדלעך אויף דער האַנט פאַרביטען, ש ט ע כ ע ן זיי מעהר, ברענען זיי שטאַרקער.

„וויל איך שוין וויינען, די ניאַניע רופען... שוין אויפ'ן צעהנטען וועג, אויפ'ן צוועלפטען.

„פליהט אַ מחנה זומער־פייגעלעך פאַרביי. זיי שמעקען נישט, לעבען זיי! און ליכטיגער זענען זיי, און פאַרביגער. לויף איך נאָך, כאַפּ איך איינס — —"

„אַ ווערימעל אויף דער האַנט!"...

— ניין מאָס רייד! — באַמערקט דער לאַנגער.

איילט זי זיך צו:

— לויף איך און לויף, פון ווערים געעקעלט, פון דערנער צושטאָכען, די הענטלעך צוהאַקט און פאַרברענט... און לויפענדיג, אַלע מאָל אויף נייע וועגען אַרום גאָרטען, בין איך פּלוצלונג צוריק צום טירעל געקומען...

— געלויבט איז גאָט! — עטעמט אָפּ דער לאַנגער.

מאַכט זי עס נאָך קורצער:

— עפענט זיך דאס טירעל אליין פאר מיר אויך. קום איך ארויס — א וואסערל פאר'ן טירעל! פריהער נישט געווען — א קלאר קריסטאלען וואסערל...

זאגט יענער אונטער...

— „שפיגעל איך מיך!"

באשטעטינגט זי: יא!

און צוריק אין טאן אריין פאלענדיג:

— דערזעה איך מיך: אן אלטע, א גרויע, אן איינגעשרומפענע...

„רוף איך דערשראקען: ניאניע! ניאניע!

„באווייזט זי זיך.

„נעמט זי מיך, ווי אמאל, אויף דער שויס, צו זיך, און רוימט מיר עפעס איין. אזוי זיס גלעטענדיג און שטיל קושענדיג. און זינגט מיר עפעס וואס, און וויגט מיך אזוי איין, און שלעפערט מיך איין — —

„אויפגעכאפט האב איך מיך דא!..."

עפעס טונקעלער געווארען. די לבנה האט געמוזט פארנעבעלט ווערען, אפשר פון דינסט פון די טויטע מעשה'לעך; איך קוק אויף די מתים, נישט ארויף. געהט נאך א מת, א נידעריגער, א דיקליכער, מיט א האלז א קורצען — געמוזט שטארבען אויף אסטמא... און זעצט זיך, נישט ווייט פון מיר, אויף א שטיק אלטער מצבה און זאגט:

— אויך ביים וואסערל געווען! א שטילס, א קריסטאלענס... גאלדענע פישלעך אינ'ם וואסערל פאראן... בין איך מיט א ווענטקע געקומען... געשטעלט זיך, כאפען געוואלט.

„איידער איך לאז די ווענטקע אין וואסער אריין, באווייזט עס זיך!

„א קינד, א הערליך קינד! —

„פון הימעל אראפ, פון אונטער דער ערד ארויסגעוואקסען— א מלאך'ל א קליינס.

„און וואונדערליכע אויגעלעך: אהן שווארצאפלען — מאטע פערעלער אזוינע... זעהט אלץ, נישט קוקענדיג. שטראלט מאט, נאר עפעס גלייך אין הארץ אריין. און האט א קליין זעקעלע אין דער האנט.

— זאמען איג'ם זעקעלע! — זאגט עס, און דאס קול'כעל שפּילט.

„און עס 'שטרעקט דאס הענטעל אויס:

— נאַ, — זאגט עס, — נעם.

„ווארף איך די ווענטקע פון דער האנט ארויס און נעם דאס זעקעלע.

— זייה, — זאגט עס, — זאמען פון דעם זעקעלע ארויס, זייה אויפ'ן וואסערל... ווילאנג דו וועסט ז י י ה ע ן, אזוי לאנג וועסטו לעבען.

„און פארשווינדט.

„פאלג איך, ווארף איך א קערענדעל נאך א קערענדעל איבער'ן וואסער לאנגזאם. עס ווילט זיך ווי אמלענגסטען לעבען... וואס עס וואקסט ארוים דערפון, ווייס איך נישט; עס טראגט דאס שטילע וואסערל, ראש און ווייט אוועק... מיט'ן אויג דערגיאַג איך נישט, דערזעה איך נישט... זייה איך אזוי, ביז דער זאמען האט זיך אויסגעלאזט..."

ער פארשווייגט, אראפּלאזענדיג דעם קאפּ, און נאך אן אנדערער נעמט דאס ווארט:

— א קינד האב איך א ו י ך געטראפען, נאר אין וואלד, אבער נישט קיין שעהנס, און גאר, גאר א קליינס —

„נאר פריהער האב איך אין דעם זעלבען וואלד א גרויסען געטראפען, גאר א גרויסען. און ער איז מיר נאך אין די אויגען געוואקסען, ארויף און ארויף...

„וואס איך האב אין וואלד געטאן? געזוכט!

„וואס? האב איך אליין נישט געוואוסט. נאר ג ע פ ע ה ל ט עפּעס האט מיר!

„איך האב געפיהלט, אז מיר פעהלט עפּעס א ת ו ך און אן ע י ק ר, אהן וועלכען דאס לעבען האט קיין טעם און קיין ריח נישט און עס איז קיין לעבען נישט; זוך איך און ווייס נישט, וואס...

„געה איך און טרעף איהם, דעם גרויסען, גאר דעם גרויסען.

„אן אלטער, א גרייז־גרויער, נאר מיט אזוינע גרויסע און קלארע אויגען, אז איך האב גאר קיין פּחד נישט געהאט צוצוגעהן —

„צוגעקומען, דערגרייך איך איהם שוין נישט צו די קנעכעל, פונדעסטוועגען רייס איך ארונטער דעם קאפ, און קוק איהם גלייך אין די אויגען אריין.

„שמייכעלט ער.

„פאלט מיר איין צו פרעגען, ווי אלט ער איז, לויט דער גרויס...

„זאגט ער: פון דעם קאן מען נישט וויסען... ער וואקסט ארויף און וואקסט אראפ. ער נעמט צו און נעמט אפ. ווי די לבנה... נאר געבוירען איז ער גלייך מיט דער צייט...

„וואונדער איך מיך און פרעג: ווי לאנג ער רעכענט אזוי צו לעבען?

„ענטפערט ער:

— אזוי לאנג, ווי די צייט! מיר זענען א צווילינג!

— און פון וואנען, פרעג איך, קומסט דו?

— פון גארנישט, גלייך מיט אלעם...

— און וואו אהין געהסט דו?

— צו ג א ר אדער גארנישט, אויך גלייך מיט אלעם.

„זאג איך:

— דו מוזט זיין שרעקליך קלוג און געלערענט, אז איך פארשטעה נישט קיין איינציגס פון דיינע ווערטער! אפשר קאנסטו מיר זאגען, ווי עס הייסט ד א ס, וואס איך זוך?

„ענטפערט ער:

— וואס עס ווערט געזוכט, האט קיין נאמען נישט... ערשט דערנאך, אז מען געפינט, באקומט עס א נאמען.

— און איך וועל געפינען?

— אויב דו וועסט געהן...

— אויף וועלכען וועג?

— אלע איינס, אז מען געהט, געפינט מען. אויף אלע וועגען —

„געה איך...

„און אין א צייט ארום האב איך דאס קינד געטראפען.

„גאר א קליינס. נישט אפצומאלען, ווי קליין. אבער נ י ש ט שעהן. איינגעשרומפען, געל. אין די אויגעלער ברענט עפעס. אמאל

פלאמט עס אויף ווילד, אמאל טליעט עס, ווי אין אש... די שטים הייזערינג; אמאל שארף, ווי א מעסער.

„דערשרעק איך מיך:

— ווער ביסטו?

— „פינגערל“.

— א נאמען?

— דאס פינגערל פון מעשה׳לע!

„ווער איך שוין בייז:

— דו זאגסט נישט אמת! דאס „פינגערל“ פון מעשה׳לע איז שעהן. עס שטראלט, און עס בלאנקעט זיך נישט ארום צו־פוס אין די וועלדער... עס וויגט זיך אין דער לופט, אויף זילבערנע אדער גאלדענע שפינוועבס וויגט זיך עס, אדער אין די גערטנער, אין בעכער פון רויזען און ליליען...

— אזוי דערצעהלט א י ה ר! איהר קאנט קיינמאל קיין ריינעם אמת נישט דערצעהלען... איך בין דאס אמת׳ע „פינגערל“. דער אמת׳ער ט ע ם פון לעבען, דער ר י ת פון לעבען, דאס, וואס דו זוכסט, וואס דער ג ר ו י ס ע ר האט געזאגט, אז די וועסט געפינען, אויב דו וועסט געהן... און אויף אלע וועגען.

— דו קענסט דעם גרויסען?

— איך בין זיין לייבליכער ברודער... נאר דער עלטערער! אונזער מאמע, דאס מעשה׳לע, האט מיך געבוירען פ א ר דער צייט! און שטארבען וועל איך דערפאר נ א ך דער צייט... איך בין — צער...

— ניין! — פרואוו איך מיך נאך שפארען — דער גרויסער האט געזאגט, אז דאס, וואס איך זוך, האט קיין נאמען נישט — —

— איך בין טאקע ד ע ר צ ע ר א ה ן א נ א מ ע ן...

———————————————

ווי להכעיס, האט זיך מיר פלוצלונג פאר הונגער דער קאפ פארדרעהט: און האב שוין מעהר נישט געהערט.

א פאר׳חלש׳טען האט מיך צומארגען געפונען דער קברן און קוים אפגעמונטערט. טהרה־וואסער אויף מיר געגאסען...

יענקעל פעסימיסט.

איינמאל גיט יענקעל א רוק מיט כעס דעם „תעבת הלבבות", ווארפט ארונטער דעם קאפ אויף דער אנלעהן פון באנק און פאר־גלאצט די אויגען צום סופיט.

דערביי האט ער געמאכט אזא זויער־לאנגווייליגע מינע און האט זיך אזוי פארקרימט, אז עס האט זיך געדאכט, אז דאס לעבען קריכט איהם אויס'ן האלז ארויס.

— דאס גאנצע אומגליק איז, — זאגט ער — וואס בעל כרחך אתה חי! —

— יענקעל, וואס איז מיט דיר? וואס פעהלט דיר? א מאנ־טאג צי א דאנערשטאג?

— ער וויל מיר איינרעדען — ענטפערט יענקעל בייז, אנ־ווייזענדיג אויפ'ן אוועקגערוקטען „חובת הלבבות",—אז איך בין די קרוין פון דער גאנצער טבע, אז מען מיינט נאר מיך. איך וואוין מיר אין דער שענסטער דירה, די ערד איז מיין פאדלאגע, זון און לבנה — מיינע הענגעל־לייכטער, די שטערען — מיינע העסעס; די חיות, עופות און בהמות און אפילו ווערים זענען מיינע משרתים! נו, פעהלט מיר עפעס?

— וועלכער טאג פעהלט דיר פארט?

— ע! עס געהט נישט אין די טעג — האט יענקעל געענט־פערט, — איך האב א שבת ביי בערעל קצב, איז ער מעהר ווערט, ווי ערגעץ אנדערש א גאנצע וואך...

זיין ווייב, די גראבע שפרינצע, שרייט נאר: עס! עס! עס!

זי וואלט מיך איינגאנצען אנגעפילט ווי א קישקע!

— עס, עס, יונגערמאן, — זאגט זי, — וועסט דו כח האבען צו לערנען; וועט דער זכות פון דיין תורה אונז ביישטעהן!

איך מוז שטודירען יווייטער קישקע, ווייטער קוגעל! אבי יוצא

זיין, אבי דער זכות פון מיין תורה זאָל זיי מציל זיין מדינו של גיהנום פאר א ביין א צולאָג, פאר א פאלשע וואָג, און אפשר נאך פאר א גוט אויג... ווייל איך זעה, אז זי ווארפט אמאָל אן אויג...

— וואס פעהלט דיר פאַרט, יענקעל? גאָט איז מיט דיר!

— עס פעהלט מיר גארנישט, נאר דאס לעבען איז מיר נמאס ומאוס, דאס לעבען!

— נו, ווער לאָזט דיך נישט, יענקעל? מאך אן עק!

— ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י! — דאס זאג איך דאך! און ער לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פון סופיט.

— ווי הייסט ב ע ל כ ר ח ך? און וואו איז א מעסער, א חלף, א טייך, א שטריק? ווילסט א זיסען טויט? — קויף דיר א צוקער־שטריקעל! א פרומען טויט? — הענג דיך אויף א הענגעל־לייכטער קעגען ארון־קודש!

יענקעל האט זיך ביטער צולאכט.

— הערט, — זאגט ער, — איך האב שוין דאס געקלערט, נאך אין דערהיים... איך האב מיך געוואלט, איינמאָל פאר אלעמאָל, אפּ׳־גט׳ן מיט דער וועלט! פארוואס — וועל איך אייך אן אנדערש מאָל דערצעהלען. די שאלה איז נאר געווען ווי אזוי?

אמבעסטען — האט זיך מיר געדאכט — איז שיסען זיך!

איך האב מיך געקענט מיט א אידישען זעלנער. נאר אז ער האט געהאלטען די ביקס אין דער האנט, פלעגען מיר די פיס אזוי ציטערען, אז איך האב באַין אופן נישט געקאנט צוגעהן.

גלייך עמיץ האט מיך צוריקגעשלעפּט ביי די האָר.

א טיר אקעגען א טיר האט מיט אונז געוואוינט א שוחט; איך האב אמאָל געפּרוּווט ביי איהם אוועקניפען דעם חלף... איך האב מיך תוך כדי דבור סקאליעטשעט א פינגער און שיער נישט געבליבען חלשות.

פאר קאלט וואסער, ווייסט איהר, האב איך עד היום מורא. איז ביי מיר געבליבען, איך זאָל מיך הענגען.

איך בין ארויפגעגאנגען אויפ׳ן שול־בוידעם, דערלאנגט א שטריק און האב שוין אפילו געהאט די פעטליע אויפ׳ן האלז, בין איך אבער פלוצלונג אזוי דורשטיג געווארען, אז איך האב געמוזט לויפען טרינקען א טרונק קוואס.

דערוויילֹ האָט מיך די מאַמע געשיקט קוילען אַז עוף און איך האָב מיך עד היום נאָך נישט געהאַנגען.

מיר האָבען זיך אַלע צולאַכט: „ווער איז דיר שולדיג, אַז דו ביסט אַ בעל־פּחדן?“

— ווער? אפשר בין א י ך שולדיג? איך ו ו י ל עפּעס מורא האָבען? וואָס איז, איך ווייס דען נישט, אַז וואָס פריער איז געזונטער? איך גלויב באמונה שלמה, אַז דאָס איז דאָס בעס־טע, וואָס אַ מענש קאָן טון אויף דער וועלט.

איך נעם צוזאַמען אַלע מיינע כחות, איך זאָל קיין מורא נישט האָבען; דער „ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י“ ליגט אָבער ערגעץ טיף פאַרבאָרגען אין הארצען, און אַז עס קומט צו עפּעס— שווימט ער אַרויס, איז ער דאָ!

מאַכט ע ר, עס זאָלען מיר ציטערען די פיס.
שלעפּט ע ר מיך ביי די האָר.
רוימט ע ר מיר איין אַ סוד, אַז איך בין דורשטיג...
נ י ש ט א י ך ב י ן שולדיג! —

— און אַמאָל — זאָגט ווייטער יענקעל — האָב איך אַן אַנדער מין מורא: איך טראַכט מיר: ווער ווייסט? אפשר דאַרף איך ווייטער לעבען אויפ׳ן עולם הדמיון? זיין דאָרט אַ ישיבה־בחור; עסען דאָרט איין מאָל אין דער וואָך זעקס טעג קישקע, אַבי מזכה זיין בערעל קצב׳ס ווייב! אַ קשיא אויף אַ מעשה? און אפשר נאָך, נאָך די יסורי מות, נאָכ׳ן ביטערען טראָפּען און נאָך חבוט הקבר, וועל איך ערשט מגולגל ווערען אין אַן אָקס, אין אַ קאַלב, און מען וועט מ י ך פיהרען, הונגעריגערהייט, אויף אַ שטריק אין שחיטה־הויז אַריין?...

א י ך וועל אַרויסשטעקען די צונג צו יעדען גרעזעל, צו יעדען טראָפּען וואַסער אין דער בלאָטע, און עמיץ אַ בערעל קצב וועט נאָכ־געהן מיט אַ פּאַלקע און וועט טרייבען, טרייבען...

ערשט שפּעטער וועט קומען אַ פרומער איד... וועט פאַרגלאַ־צען די אויגען, מאַכען אַ ברכה, און — כיק!

יענקעל איז געוואָרען בלייך, ווי די וואַנט; אַ קאַלטער שוויים האָט איהם באַדעקט דעם שטערן.

— איהר לאכט, — זאגט ער מיט א הייזערינגען קול, — איהר לאכט? באשר דער רמב"ם זאגט נ י י ן ? דער אר"י זאגט דאך אבער יא! און שלמה המלך, דער אמת'ער חכם, זאגט פארט גישט מעהר ווי „מי יודע?!"...

ווער ווייסט? ווער קאן עס וויסען?...

ביים פּאַקיִער.

צו א פּאַקיער קומט אריין א מענש, וואָס לאָזט זיך זעהר שווערליך באשרייבען: באָרוועס, מיט אַלט־צוריסענע קליידער אויפ׳ן דאָרען ליים, און דאָך איז יעדע באַוועגונג זיכער, כמעט שטאָלץ. די גערונצעלטע פּאַרמעט־הויט אויפ׳ן געזיכט זאָגט, אז ער איז אַלט, זעהר אַלט, און דער בליק פון גרויסע, שוואַרצע אויגען איז שטרענג און פול קראַפט פון א יונגען מאַן. די ליפּען בלוי־ליך און צופּלאַצט, און ביי די ווינקלען פון שמאָלען מויל בלאַנ־דזשעט דאָך א שמייכעל פון בענגשאַפט, איראָניע און גוטקייט צו־זאַמען.

דער פּאַקיער שטעהט אויף און גיט איהם אַקעגען, וואָס ער טוט זעלטען פאַר רייכע און גרויסע לייט.

— איך האָב צו דיר א בקשה. — זאָגט דער גאַסט.

— זאָג, וואָס דיין פאַרלאַנג איז, — ענטפערט דער פּאַקיער.

— וועסט דו מיר טון, וואָס איך וויל?

— אויב איך וועל וועלען, — ענטפערט דער פּאַקיער, און גיט צו מיר עניוות: — און אויב איך וועל קאָנען.

— דו קאָנסט, דאָס ווייס איך, — זאָגט דער גאַסט, און זיין שטימע קלינגט וואָס אַמאָל העלער און ערנסטער צוזאַמען. — איך האָב עס פון דיר נישט איינמאָל געזעהן, גאָר נישט א ו מ ז י ס ט...

— און דו קאָנסט נישט באַצאָהלען?

— פיליייכט... דאָך...

— מיט וואָס? — פרעגט דער פּאַקיער און מוסטערט נאָך אַמאָל דעם אָפּגעריסענעם שטאָלצען גאַסט... — האָסטו נישט, מיין קינד, ערגעץ...

— גע׳גנב׳עט? ניין... נישט מיט געלט וויל איך דיר באַ־צאָהלען... מיט מיין אייגענער געשיכטע.

— זי איז אזוי וויכטיג? זי וועט מ י ר צונויץ קומען?
— וויכטיג, ווי פאר איינעם... צי זי וועט דיר צונויץ קומען, ווייס איך נישט... דאך וועט זי דיך באפרייען פון מיה און מאטער.
— ווי אזוי?
— מיין אריינקומען, מיין פערזאן, האט אויף דיר אן איינדרוק געמאכט. איך האב דיך פאראינטערעסירט... אז איך וועל אוועקגעהן מיט א פארשלאָסענעם מויל, וועסט דו נישט איינמאל פארטראכטען זיך און קלערען: ווער איז ער געוועזען? וואס האט ער געקאנט וועלען? און א פאקיערס צייט איז טייער, זיינע געדאנקען
— נאך טייערער! פון צייט און געדאנקען לעבט א פאקיער!
דער פאקיער האט געקלערט א ווײלע, ער האט זיך געפרואווט, ווי ווייט ער איז ווירקליך פאראינטערעסירט מיט'ן גאסט, צי ער וועט ווירקליך דעריבער קלערען. —
די צייט באנוצט דער גאסט און זאגט ווייטער:
— דו ביסט אלט, פאקיער, זעהר אלט! אלע דיינע געפיהלען זענען אויסגעטריקענט... דיין הארץ געפינט שוין אין גארנישט קיין פרייד... מיט'ן קאפ לעבסט דו נאָך... דאס געהירן איז נאך דאס איינציגע גליד אין דיר, וואס לעבט, נישט נאר אויס לויטער געוועהנהייט; נאר דיין מח האט נאך זיינע ליידען און פריידען, ער קלערט און וויל וויסען... טו דיין קאפ צוליעב, — זאל ער האבען נאך איין איינדרוק פון דער וועלט, איידער ער וועט אויך בלייבען מיד און פויל צו שטארבען...
— גוט! — באשטעהט דער פאקיער.
זיי זעצען זיך, דער גאסט פארצעהלט:

— קליינערהייט האב איך אמאל שפאצירט מיט מיין פאטער צווישען די בערג הינטער'ן שלאס...
— איהר האט אין א שלאס געוואוינט?
— יא, מיר האבען איבערגעשראקען אן אדלער, און ער איז ארויפגעשאסען צום הימעל. „איך וואלט אויך געוואלט אזוי פליהען" — האב איך הויך געטראכט. „דו וועסט עס אויך טון", — האט מיר דער פאטער געענטפערט. — „נאר נישט אין דער לופט,

די לופט איז נישט אונזער עלעמענט; מיר קאָנען אין איהר, און דריבער — פון איהר, נישט לעבען"...

„און פליהען — זאגט ער ווייטער — ווערסט דו צום הימעל — דאָס זענען די בלויע, די זיידענע בלויע, מיט גאָלדענע שטערען אויסגעשטיקטע טאָפּעטען אין אונזער קעניגליכען פּאַלאַץ... און גלייך צו דער זון — דאָס איז דער קעניג אליין... די שטראַלען פון זיין גנאַד זענען ליכטיגער און וואַרעמער, און זיי זענען נישט פאַר אַלע, נישט פאַר יעדען בעסטען"...

איך האָב די ווערטער דערנאָך איבערגעגעבען מיין לעהרער, אויך א פּאַקיער, ווי דו. זיין געזיכט האָט זיך דערביי נישט גע־ענדערט. קאַלט און שטרענג האָט ער מיר געזאָגט: „דער אָדלער, אויב ער וויל לעבען, מוז ער עסען, און עסען — מוז ער אַראָפּ אויף דער ערד... עסען־וואַרג ליגט נידעריג, אָפּט אין בלאָטע."

— זעהר קלוג.

— איך האָב איהם דאָך נישט פאַרשטאַנען און אינ׳ם גאַנצען געשפּרעך פאַרגעסען.

צוריק אויף די געדאַנקען זענען מיר די ווערטער געקומען ערשט דאַמאָלט, ווען איך בין ערשטער מיניסטער געוואָרען.

— מאַנציפּוצי?

— אַזוי פלעג איך הייסען —

— און היינט?

— האָב איך קיין נאָמען נישט.

— ווען איז עס געשעהען?

— שוין איינינגע יאָהר... עס פרעהט מיך פאַר דיר, אַז דו האָסט פון דעם אַלעם נישט געוואוסט, אַז דו האָסט געלעבט אַזוי הויך, אַזוי טיף אָדער אַזוי ווייט פון מיין געוועזען לעבען!

איינמאָל בין איך געשטאַנען אַזוי לאַנג און אַזוי טיף געבויגען פאַר דער זון, אַז עס איז מיר, נישט ווילענדיג, געקומען דער געדאַנק אין קאָפּ אריין, מקנא צו זיין די זיילען אין פּאַלאַץ, וואָס האַלטען איהם אויך אונטער און בויגען זיך נישט...

— דו האסט עס געזאגט?

— ניין; מיינע ליפען זענען נאך נישט געוועהנט געוועזען דערצו; נאר דער מארך־ביין!... אן אומגעדולדיגע באוועגונג האב איך געמאכט... די זון האט עס באמערקט...

— און דו לעבסט?

— גרוים איז געוועזען זיין ליעבשאפט צו מיר; מען האט מיך נאר פאר א לבנה געמאכט, א פראווינץ איבערגעגעבען...

— ביסט צופרידען געוועזען?

— א צייט... ביז די זון איז דורכגעפאהרען און די לבנה האט זיך ווייניג געבוקט...

— און?

— מען האט מיך דעגראדירט אויף א שטערן... א שטארט האב איך באקומען...

— און האסט רעגירט, ביז די לבנה איז געקומען...

— ריכטיג... דער מארך־ביין האט וואס אמאל זיך ווייניגער געבויגען... איך בין אריין אין דער מילך־שטראסע; צווישען מיליאר־נען קליינע שטערנדלעך —

— און?

— אליץ דער מארך־ביין!... מען האט מיך באקאנט געמאכט מיט'ן באמבוס און ארויסגעווארפען פון — הימעל!

— און דיין פאטער, דער שטאלצער שלאס־הער?

— ער האט עס נישט אויסגעהאלטען, און האט מיר א גרויסע ירושה געלאזט; איך האב מיר געקאנט פאר זיך אליין א קליינעם הימעל מאכען...

— האסט עס נ י ש ט געטאן?

— ניין, איך האב אן אנדער ליידענשאפט געהאט. איך האב געוואלט, וואס אלע, אייגענטליך, ווילען: אנדערע זאלען עהנליך זיין צו מיר; מען זאל זיך אויפהערען בוקען.

— א געפעהרליכע ליידענשאפט...

— איך האב איינגעקויפט עסענווארג און קליידער, געעפענט די טויערען פון שלאס און אויסגערופען אויפ'ן לאנד: ווער עס וויל, זאל קומען נעמען, וואס ער וויל... נאר א באדינג האב איך גע־שטעלט: קיינער טאר נישט דאנקען. ווער עס וועט עס טון, וועט מוזען באצאהלען...

— פיעל האבען געקאנט ?

— ווענינ, דאך מיט דער צייט איז די צאהל פון נישט־דאנ־קענדיגע געוואקסען, גרעסער געווארען; נאר מיט דער צייט האט מען מיך — —

— ארעסטירט ?

— ניין, אין דול־הויז געשיקט...

— ריכטיג, אלס פארשווענדער...

— אז איך בין ארויס פון דול־הויז, איז פון מיין ירושה קיין צייכען נישט געבליבען... פריינד און באקאנטע האבען זיך באמיהט; שולדען האבען זיך באוויזען, דאס אויפהאלטען אין קעניגליכען דול־הויז, איז גענוג טייער...

„געה ארבייטען" — האט מען מיר ביים ארויסלאזען גע־זאגט...

— און דאס איז, נאטירליך, דעם געוועזענעם מיניסטער נישט געפעלען.

— אימגעגענטייל, נאך אזויפיעל רוהען האב איך געבענקט נאך ארבייט... נאר אויסבעטלען זי האב איך נישט געקאנט... בעט־לען און בוקען זיך איז מיר שוין אוממעגליך געווארען...

דער גאסט שווייגט א ווייל, און דער פאקיער פרעגט:

— ווילסט, איך זאל דיך אויסלערנען ?

— דאס, — ענטפערט שטאלץ דער גאסט, — ווערסט דו נישט קאנען; הונגער און דורשט האבען עס נישט געקאנט... נאר דאס לעבען איז מיר שוין איבערדריסיג...

— ווילסט, איך זאל דיך דערפון באפרייען ?...

— א, ניין! צו דעם דארף מען נישט דיין הילף... דאס ערש־טע בעסטע וואסער, דעם ערשטען בעסטען צווייג... זיי וואלט איך זאגאר נישט געדארפט קיין מעשיות דערצעהלען...

— וואס דען ?

— איך גלויב, פאקיער, — יעדער מענש האט זיין גלויבען, דאס איז דער פארים, מיט וועלכען די געטער בינדען אונז צו צום לע־בען — איך גלויב, אז עס וועט קומען אמאל א צייט פון גראדע

מענשען, מיט הארטע מארד־ביינער; פון מענשען, וואס וועלען נישט וועלען און נישט קאָנען זיך בויגען... איך וויל עם דערלעבען!

— אזוי לאנג לעבען ווילסט דו?

— ניין... פאר דעם שפּעטערען גליק, וואלט איך אזויפיעל נישט געצאהלט... שלאָפען וויל איך, איבערשלאָפען!...

דו קאָנסט עס! שלעף מיך איין, פּאקיער!...

דער פּאקיער שווייגט.

— ווילסט דיין ווארט נישט האלטען? — פרעגט דער גאסט.

— נישט דאס, — ענטפערט דער פּאקיער, — איך קלער נאר, ווער וועט דיך וועקען? איך — נישט, מיינע קינדער און קינדס־קינדער — אויך נישט... ווער וועט דיך גערענקען?

— שרעק נישט... מיך וועט וועקען די צ י י ט; גאר שטיל וועט זי נ י ש ט קומען!

באַנייט אַ תליה.

אין אַ געוויסער מדינה זענען געווען, ווי געוועהנליך, גע־וועהנליכע מענשען, נישט אינגאַנצען גוט און פרום, נישט גאַר אינגאַנצען שלעכט, נאָר אַזוי — מיטעלמעסיג; איינער אביסעל ערגער, איינער אביסעל בעסער, ווי אַ מענש און ווי אמאָל.

און דער מלך פון דער מדינה איז געווען זעהר אַ קלוגער שופט, וואָס האָט פאַרשטאַנען, ווי אַזוי שלום צו מאַכען צווישען גאָט און לייט, צווישען לייט און לייט, און עס איז קיינמאָל נישט געקומען צו קיין שאַרפע שטראָפען. ער האָט שוין אין זיך אַ כח געהאַט צו שטילען דעם כעס פון מענשען: איינצוהאַלטען דעם בייזען, איבערצורעדען דעם איינגעשפּאַרטען, און נישט נאָר וואָס אין זיין צייט האָט מען קיינעם נישט געקעפּט, נישט געהאַנגען, נאָר פון תפיסה אפילו האָט זיך די מלכה געמאַכט אַ הינער־שטייג — קיינער איז נישט געזעסען. אַ זינדיגען מענש פלעגט ער הייסען אַריינוואַרפען אין פושקע פאַר אָרעמע לייט, שענקען אויפ׳ן שפּי־טאָל און — געגוג.

— עס וועט קומען אַ צייט, — האָט דער מלך געזאָגט, — ווען מענשען, קוקענדיג אויף דער תליה, וואָס שטעהט אינמיטען מאַרק, וועט בשום אופן נישט פאַרשטעהען, נאָך וואָס מען האָט אַריינגעשטעקט אין דער ערד אַזאַ קלאָץ!

נאָר דאָס זאָגענדיג, האָט דער מלך אָפּגעקרעכצט, און קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס דער קרעכץ באַטייט.

דאָס האָט אָבער באַמערקט די בת מלכה, דעם מלך׳ס איין איינציגע טאָכטער, און האָט זיך איינגעשפּאַרט, דער פאָטער זאָל איהר אויסזאָגען, וואָס ער מיינט מיט׳ן קרעכץ.

און דער מלך האט איהר נישט געקאנט אפזאגען און האט איהר אויסגעזאגט בסוד סודות, אז ער קרעכצט, ווייל ער האט מורא פאר צוויי מענשען! די גאנצע מדינה, זאגט ער. קאן מען פיהרען, ווייל דאס זענען מענשען, וואס אין זיי איז דאס גוטע מיט דעם שלעכטען אויסגעמישט, און ווען זיי קומען צו איהם, פאלט דאס שלעכטע אראפ און דאס גוטע קומט ארויף... צוויי מענשען אבער האט ער אין דער מדינה, וואס איינער האט אין זיך סאמע גוטעס אליין און דער צווייטער רשעות אליין. אז די ביידע — האט דער מלך מורא — וועלען זיך אמאל צוזאמענטרעפען. וועט זיין גאנצע חכמה נישט העלפען, וועט מען ווייטער הענגען און קעפען.

די בת מלכה האט זיך פארטראכט, געקלערט און געקלערט און נישט פארשטאנען, וואס דער מלך מיינט.

— עט, — מאכט זי, אוועקווארפענדיג מיט דער האנט, — פארט אן אלטער!

איינמאל איז אין דער עיר־המלוכה, אין דער רעזידענץ, געווען א גרויסער יריד און עס זענען זיך צוזאמענגעפאהרען און צוזאמענגעקומען אלע מענשען פון דער מדינה. צווישען זיי זענען אויך געוועזען די צוויי מענשען, פאר וועלכע דער מלך האט מורא געהאט: דער גאר גוטער, און דער גאר שלעכטער.

און עס איז געשעהען אזא מעשה:

אי דער גאר שלעכטער האט דערזעהן די לערע תליה אינ־מיטען מארק, האט ער געזאגט הויך פאר אלע:

— עולם, עס איז א רחמנות אויף אייך! איהר האט שוין לאנגע יאהרען נישט געזעהן דעם נחת, ווי פושעים הענגען און דריגען זיך אין דער לופטען...

— אמת, אמת! — האט אנגעהויבען דער עולם צו מורמלען.

דאס האט געהערט דער גאר גוטער און האט זיך אנגערופען:

— עולם, מזל מיט ברכה איז מיט אייך! גאט און שעהנע מלאכים זענען מיט אייך; איהר לעבט אזוי גוט און פרום, אז קיי־נער פון אייך האט נישט פארדינט מען זאל איהם הענגען.

— אמת, אמת! — האט דער עולם ווייטער געמורמעלט.

— ניין, — האט זיך אנגערופען דער גאר שלעכטער, — די וועלט איז קיין הימעל נישט, דא וואוינען קיין מלאכים נישט! עס איז בלויז זינד; נאר דא זענען אזוינע פושעים, אזוינע רשעים, אזוינע זינדיגע פאר גאט, אז איינער האט מורא דעם צווייטען צו פארקלאגען, עס זאלען זיינע אייגענע זינד נישט ארויס אויף דער זון און דעריבער שטעהט די תליה לעדיג!

דער עולם שווייגט, און איז אפילו אביסעל אין כעס.

דער גוטער וויל אנהויבען צו רעדען, נאר דער שלעכטער לאזט איהם נישט קומען צום ווארט...

— רבותים! — האט ער ווייטער אויסגעשריען, — אויב איך זאג נישט אמת, באווייזט! לאמיך זעהן, עמיץ פון אייך זאל זיך פיהלען אזוי גוט, אזוי פרום, אזוי ריין פאר גאט און פאר לייט, ער זאל קיין מורא נישט האבען און אנווייזען מיט׳ן פינגער, וועמען מען דארף הענגען! מען זאל ק י י נ ע ם נישט דארפען הענגען איז אוממעגליך!

דער עולם רוקט זיך צוריק, ווי דערשראקען.

— איהר זעהט, פושעים! — שרייט דער שלעכטער, — איהר זעהט, ווי אמת מיינע ווערטער זענען! הא! נו, וועל איך אייך באווייזען, אז איך בין ריין! אז איך האב קיין מורא נישט!

— אט דעם דארף מען הענגען! און ער האט אנגעוויזען אויף גאר דעם גוטען.

דער עולם האט זיך נאך מעהר דערשראקען.

דער גוטער וויל ווייטער רעדען, נאר דער שלעכטער לאזט איהם ווייטער נישט קומען צום ווארט.

— נישט אומזיסט האט ער אייך געלויבט! נישט אומזיסט! די תליה וויל ער אונטערברענגען! די תליה, אהן וועלכער איהר וואלט אראפ פון גוטען וועג און אייערע קינדער וואלטען אן גאט פארגעסען. ווערגט איהם! ווער וויל באווייזען, אז ער איז נישט זיין קרוב, נישט זיין גואל — נישט זיין שותף, נישט זיין גלייכען, — ווער עס וויל נישט פארדעקען פרעמדע זינד, כדי מען זאל זיינע אויך פארדעקען, דער זאל העלפען הענגען!

און אז דער שלעכטער האָט ארויסגענומען א שטריק פון בו־
זעם, האָבען זיך אויסגעשטרעקט הונדערטער הענט צו הילף און
אין א רגע ארום איז דער גאָר גוטער געהאנגען...
נישט אומזיסט האָט זיך דער מלך געשראָקען — מען האָט
די תליה באַנייט...

װעגן אַ שװימער, אַ דאַך־באַשלעגער און אַ פּאָרצעלײען מײדעלע.

(דרײַ טרויעריגע געשיכטען).

פאר אונזערע הײמיש־געבאקענע פילאזאפען מאמריסטען, דאס הײסט פאר די אלע, װאס רעדען פיעל, און הערען אזוי װע־ניג, האב איך דרײ טרויעריגע געשיכטען צו דערצעהלען: װעגען אן אויסטערלישען שװימער אויפ'ן הײמישען טײכעל, װעגען א בלעכער, בעסער געזאגט, א דאך־באשלעגער, װאס האט נישט געװאלט אראפלאזען קײן אויג פון דאך, און װעגען א שטיקעל פארצעלײ, װאס מען האט ארויסגעװארפען פון א הויכען פענס־טער...

און ראשית, דער שװימער איז אן אויסטערלישער שװימער געװען. א פרײד געװען צו קוקען, װי ער מאכט מיט די הענט אויפ'ן װאסער־שפיגעל, טײלמאל נאר מיט די פ י נ ג ע ר פון די הענט, למשל, בײם שװימען אויפ'ן רוקען, און טײלמאל נאר מיט די פינגער פון די פיס אלײן. מאנכע פאליטישע מענשען שאקלען מיט זײ, על פי סוד, אין די שטיװעל, און דער — פראנק און פרײ איבער'ן הײמישען טײך, װאס פליסט שטיל און געלאסען אונטער דער קהל־שטוב, מיט דער מקוה, שול און בית־המדרש צוזאמען, און לאזט זיך העט, העט װײטער, פון װאנען דאס אלץ זעהט זיך ארויס, װי שװארצע, ציטערדיגע פינטעלעך. נאר נישט װעגען די פינטעלעך געהט עס; װעגען שװימער, װעגען דעם גרוי־סען, אויסטערלישען שװימער פון אויבען, איבער'ן שפיגעל פון הײמישען טײכעל, אונטער'ן שפיגעל פון הויכען הימעל! א פעט מענשעל איז עס געװען, און װי באקאנט איז פעטס לײכטער, װי װאסער, און דעריבער שװימען פעטע אזוי לײכט פון אויבען, און

אז ער פלעגט נאך אננעמען פולע לונגען מיט לופט, פלעגט ער בלייבען שטיל אויסגעצויגען אויפ'ן שפיגעל פון טייך; אפילו מיט די פינגער פון די פיס נישט געריהרט! און אזוי שטיל, אזוי בשלום־ושלוה'דיג, אז פון ווייטענס האט זיך געדאכט: א טויטער וויגט זיך שטיל איבער'ן וואסער... א דערטרונקענער שווימט צום ברעג... נאהנט ערשט האט מען געזעהן, אז ער לעבט און האט אפענע אויגען; אפענע בלויע, כאטש נישט טיפע אויגען, וואס קוקען ארויף, ארויף גלייך אין הימעל אריין... און נישט נאר אויפ'ן רוקען שווימט ער! באריהמט איז אויך געווען זיין „קלאפטער": א האנט נאך א האנט, אהן גערויש, אהן א שפריץ — קוים, קוים פון אויבען דאס וואסער גענלעט! אדער „פראש־פראש", געשווינד, אייל־ענדיג... נאר דאס פלעגט ער באנוצען ביים אוועקשווימען ווייט, ווייט פון קהל־שטוב, פון מקוה, שול און בית־המדרש, צו וועלכע ער פלעגט דערנאך צוריק קומען „קלאפטער", אויפצוזוכען זיינע מלבושים צוריקצוקומען צו קהל...

מיט איין ווארט: ש ע ה ן פלעגט ער שווימען. אמאל אויך ווייט; אבער קיינמאל נישט טיף! אונטערטוקען זיך, אדער ווי מען רופט עס: „נורקיווען" איז נישט געלעגען אין זיין נאטור! ער האט זיך איבער'ן טייכעל ווי געגליטשט... פון אויבען, פון אויבען...

וואס אונטען טוט זיך, ווי עס לעבט זיך אונטען, צווישען זאמד און שליים און אהן א ליכטיגען שטראל, — דאס האט איהם קיינמאל נישט אינטערעסירט... אונטען איז נישט שעהן, אפשר נאר — צו טיף...

אבער בשעת ער פלעגט ארומשווימען פון אויבען, האט אונ־טען נישט גערוהט! גאט ווייסט פון וואנען עס איז אויפ'ן זאמד א זאמען געפאלען, א לעבעדיגער זאמען, און דערפון איז א וואסער־פלאנץ ארויס... קיין ציטרין, קיין פאמעראנץ, קיין אתרוג— דאס מוז שטעקען אין פעטער ערד און באדען זיך אין לופט, נאר א קבצנ'ישע וואסער־פלאנץ, וואס איז יוצא מיט'ן גרינעם ציט־ריגען וואסער־שיין און צוואוואקסט זיך אין דער נאסער פינסטער־קייט פון שעה צו שעה... און וואקסענדיג צושפרייט זי זיך, פאר־וויקעלט זיך און ציטערט ביי יעדער באוועגונג פון שטילען וואס־סער, און דאך ארבייט זיך עס פאמעלעך, פאמעלעך ארויף א גע־

מיינע, נאָר א פּרוכטבאַרע וואסער־פּלאַנץ... אין דער לענג און אין דער ברייט וואַקסט זי... דערפון אָבער האָט דער אויסטערלישער שווימער נישט געוואוסט. און פון וואַנען? ער פּלעגט זיך נישט אונטערטוקען, נישט טיפער אראָפּלאָזען, האָט די וואסער־פּלאַנץ אָהן זיין וויסען זיך צוואוואקסען און אָהן זיין וויסען זיך געמעהרט, און אז דער אויסטערלישער שווימער האָט פּלוצלונג אָנגעריהרט זי מיט א פוס, איז עס נישט צו זיין גוטען געווען!

עס איז איהם פּלוצלונג איינגעפאַלען: „טריט וואסער!" ער פּרואווט און געהט טריט וואַסער, און טרעפט צו דער וואסער־פּלאַנץ און פארטשעפּעט א פוס אין עפּעס קאַלטעס, ווייכעס און לענגליכעס. ער דערשרעקט זיך: פון וואַנען? וואָס? קען ער דען נישט דעם טייך? און שרעק איז דער ערגסטער יועץ!... ער האָט זיך אָנגעהויבען ארויסצואַרבייטען, ארויסצוואויקלען זיך פון די לאַנגע, קאַלטע, ווייכע שלאַנגען, און האָט זיך אליין אין זיי וואָס אמאָל מעהר פארפּלאָנטעט... וואָס מעהר ער האָט זיך געוואָרפען פאַר שרעק, מעהר פארוויקעלט האָט ער זיך אין דער אָרעמער קבצנ'ישער וואסער־פּלאַנץ, וואָס וואַקסט פון אונטען ארויף, און אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער האָט עס איהם אראָפּ און אראָפּ גע־צויגען!... אָט זעהט שוין דער הימעל נישט מעהר פון גרויסען, ווייטען שווימער, ווי א קאָפּ; דער שעהנער לייב איז שוין פאר־שוואונדען... אָט נישט מעהר, ווי שרעקליכע, אָפען־געריסענע שווי־מער־אויגען... אָט שוין נישט מעהר, ווי עטליכע לענגערע האָר, וואָס קריכען איבער'ן וואסער, ווי שוואַרצע ווערעמלעך, ענדליך ווערט דאָס אויך פארשוואונדען...

אוים שווימער!

נישט בעסער האָט אויסגעפיהרט א געוויסער דאך־באַשלעגער, וואָס האָט זיך, נאָך יאָהרען פון מיה און מאַטערניש, צו א הויך הייזעל דערשלאָגען. ביליג האָט ער עס געקויפט און באַלד זיך גענומען דעם דאך צו באַנייען. פארוואָס גראָד דעם דאך? ווייל דאָס קאָן ער, דאָס איז זיין מלאכה, צו דעם ברויך ער קיי־נעמס האַנט, קיינעמס עצה נישט!

פרעמדס האָט ער פיינט!

און אַז ער האָט באַנייט דעם דאַך, האָט ער שוין פון איהם קיין פוס און קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט. אַ, און מוז בלייבען דער רייכסטער, דער שענסטער און דער שטאַרקסטער דאַך אין שטאָדט. וואָס אין קעלער טוט זיך, איז נישט זיין זאָרג; דערויף איז ער קיין מבין נישט. וואָס עס הערט זיך גאָן טיפער, ביים פונדאַמענט, איז נישט זיין זאַך. אויפ'ן דאַך, אין דער העכסטער הויך, איז פאַר א דאַך־באַשלעגער, אַזוי פריי, אַזוי גוט... און אַ דאַך פאַרלאַנגט אַן אויג! ווינטער מוז ער אָפּקערען דעם שניי... קוים עס פאַלט אַביסעל שניי, ער שטעהט שוין אויבען מיט'ן בעזעם! זומער־צייט האָט ער נאָך מעהר צו טון מיט'ן דאַך! אַט באַווייזט זיך אַ גרעזעל (גאָט ווייסט, פון וואַנען דער זאָמען דערצו האָט זיך גענומען) אין אַ שפּעלטעל צווישען צוויי בלעכען — רייסט מען עס אויס... אַניט צוואַוואַקסט זיך דער קבצן און צושפּאַרט די בלעכען פון אויבען! אַט באַווייזט זיך ערגעץ אויף אַ בלעך אַ שטיקעל שפּרענקעלע, אַ פלעקעל אַ געלס, דאָס איז געפעהרליך! עס הויבט אָן ראָסטען; און ער האָט מיט זיך אַ קליין טעפּעלע סמאָלע מיט אַ פּענזעל און פאַרכאַפּט, און פאַרשמירט... אַמאָל בויגט זיך אויס אַן עק פון אַ בלעך, פון ווינט, צי פון דער זון, עס וועט זיך באַלד איבערלעגען, ווי אַ „פּאָפּליניק" — געשווינד לויפט ער נאָך בליי און לייט־אייזען — די בלעך וועט זיך שוין נישט ריהרען!...

און אַזוי טאָג אויף טאָג, טאָג אויף טאָג! זאָל דער הימעל זעהן, ווי ער היט אָפּ זיין אייגענעם דאַך און נחת האָבען פון זיין גלאַנץ...

אונטען האָט זיך דערווייל אויך עפּעס געטאָן...

אין קעלער אריין איז וואַסער גערונען. רעגען־וואַסער, שנייוואַסער און אַזוי פון גאַס — רינשטאָק־וואַסער... פון דעם ווייסט קיין דאַך־באַשלעגער נישט. פונדאַמענט און קעלער זענען נישט זיין פאַך... און ווען ער איז פּלוצלונג געוואָר געוואָרען... נישט צו זיין גוטען איז עס געווען!

פּאַמעלעך, פּאַמעלעך, כאָטש אָהן זיין וויסען, איז דאָס וואַסער צו די פונדאַמענטען צו, און האָט זיי אונטערגעוואַשען, דורכגע־

נעצט, צווישען ציגעל און ציגעל זיך אריינגעדריקט און דעם גאנ־
צען פונדאמענט צורודערט...

אויבען שטעהט דער דאך־באשלעגער און קלערט: ווי גלאנצט
דער דאך! ווען ער האט לבנה און שטערען, וואלט ער א הימעל
געווען! און אין דערזעלבער רגע: טראך! נאך אמאל: טראך!
צי דונערט פון רייגעם, בלויען הימעל?

ניין, דער ריינער, בלויער הימעל איז רוהיג; גאר דאס הייזעל
פלאצט און פאלט און באגראבט דעם דאך־באשלעגער אין זיך!

מיר בלייבט נאך די דריטע, די לעצטע מעשה.

אמאל איז געווען א קארטאפעל־קינד... אין א הייל אין דער
ערד איז עס געבוירען געווארען (גאט ווייסט, פון וואנען דער זאמען
האט זיך דארט גענומען!) און דארט האט עס געלעבט און גע־
קווענקעט, געלעבט און געקווענקעט.

דער זאמען, וואס גאט ווייסט, פון וואנען ער האט זיך גענו־
מען, האט נאר א מוטער געהאט. און די מוטער האט איהם קוים
מיט קארטאפעל און נישט צו דער זאט געשפייזט, מעהר האט
זי איהם נישט געקאנט געבען, אפילו קיין נאמען נישט! קארטא־
פעל — דאס ווייסט יעדער דאקטאר — פארמאגט אין זיך ווייניג
פאספאר און אהן פאספאר קאנען זיך די ביינער רעכט נישט אנט־
וויקלען. ביינער דארפען: פיש, פלייש און דער עיקר—מילך. די
האבען אסך פאספאר אין זיך און דערפון ווערען די ביינער גע־
בויט. דאס קינד, וואס האט זעלטען אמאל אביסעל וואסערדיגע
מילך געזעהן, — און פלייש און פיש אין דער שענסטער שמחת־
תורה־נאכט אפילו אין חלום נישט געזעהן! האט דעריבער שמאלע
שוואכע ביינדלעך געהאט... און ווי מאגער און ווי דאר עס איז
נישט געווען, ווי ווייניג פלייש עס האט אויף זיך נישט געהאט,
האבען עס די שוואכע פיסלעך נישט געקאנט דערטראגען, זיי הא־
בען זיך געבויגען אונטער דער לאסט; ווי צוויי פיילענבויגען הא־
בען זיי זיך אויסגעדרעהט... און דאס קארטאפעל־קינד האט זיך
אין דער נאסער, פינסטערער הייל אויף אלע פיער גערוטשט...

טיילמאָל האָט זיך עס אויך פון דער חייל ארויסגערוטשט. בפרט אין אַ שעהנעם זומער־טאָג... עס האָט געבענקט ארויס און ארויס... און געבענקט האָט עס: נישט צו דער זון, נישט צו ליכט און ווארעמקייט אָדער צו פרייער ליכט... נאָך וואָס? עס האָט געבענקט צום קאַלך, וואָס מען האָט אלס מיסט אויפ׳ן פרייען פעלד פאַר דער הייל צושפרייט... דעם קינדס אינסטינקט האָט איהם אונטערגעזאָגט: עס קאַלך! עס האָט איהם געיאָגט צום פאַס־פאַר אינ׳ם קאַלך!...

און עס האָט זיך גערוטשט אויף אַלע פיער דאָס קאַרטאָפּעל־קינד אין דער נאַסער, פינסטערער הייל, און טיילמאָל האָט זיך עס אויף אַלע פיער ארויסגערוטשט פון דער הייל, און אהן דער מוטערס וויסען — קאַלך געלעקט... זי וואָלט עס נישט דערלאָזט!

מיט אמאָל אָבער האָט זיך דעם קינדס לעבען פארבעסערט. די מוטער איז נישט רײַכער געוואָרען, האָט אויך קיין בעסערע ארבייט נישט באַקומען. געשעהען איז עפּעס אין דרויסען: אַ שטאָדט־עושר האָט זיך, נישט ווייט פון דער הייל, אַ זומער־וואוי־נונג, אַ קליין פּאַלאַצעל געבויט; — די קיך פון פּאַלאַץ איז אויס־געקומען פּונקט קעגען דער הייל; און פ א ר דער קיך איז זיך אַ בערגעל מיסט געוואַקסען, פון טאָג צו טאָג, פון שעה צו שעה, און אין דעם בערגעל איז פאַר׳ן קאַרטאָפּעל־קינד אַ גן־עדן, אַן אוצר געווען, אַן אוצר פון אַלערליי שיריים פון רייכען טיש...

דאַמאָלט האָט עס דעם קאַלך פארגעסען, און האָט זיך, ווי אַ וואָרעם, אין מיסט געגראָבעלט, איבער׳ן בערגעל מיסט געצויגען און געשפּייזט זיך...

אויף יענער זייט פּאַלאַץ האָט זיך אַ גאָרטען צוּוואַקסען, אַ גאָרטען מיט בלומען... נאָר אַזוי ווייט האָבען דעם קאַרטאָפּעל־קינדס פיסלעך נישט געטראָגען... און: נאָך וואָס בלומען? אי־בער׳ן קאָפּ האָט זיך אַ ליכטיגער, בלויער הימעל געצויגען; וואָס האָט עס צום הימעל? אַזוי הויך הויבט דאָס קאַרטאָפּעל־קינד דאָס אנגעלאָפענע קעפּעל מיט די וואַסעריגע אויגען נישט אויף!... אין בערגעל פאַר דער קיך האָט עס געגראָבעלט, גאַנץ אָפּט אפילו די הענט נישט באַנוצט, און גלייך מיט׳ן הונגעריגען מויל געשלונגען... אויפגעהויבען דעם קאָפּ האָט עס שפּעטער, שפּעטער, ערשט

אינמיטען זומער, ווען עס האט זיך שוין געהאט אנגעגעסען כמעט צו דער זאט, ווען די פיסלעך האבען זיך אביסעל געשטארקט און אויסגעגלייכט... און אויך דאמאלט, נישט צום הימעל, נאר צו די פענסטער פון פאלאץ, פון איבער דער קיך... און דערזעהן האט עס — ווייסע פארהאנגען...

איינמאל דאך האבען זיך די פארהאנגען צורוקט און צווישען זיי האט זיך עפעס באוויזען — א קליין, ראזיג קינד, מיט גרויסע, גרויסע אויגען אין א ווייס, מיט שטערענדלעך באשאטען, קליי־דעלע... פארציטערט איז דאס קארטאפעל־קינד אדער דאס מיסט־קינד געבליבען... און האט לאנג, לאנג פון פענסטער קיין אויג נישט אראפגעלאזט. נישט געקאנט אראפלאזען! דער פארהאנג האט זיך צוריק פארמאכט, און ער האט אלץ געקוקט און גע־קוקט... אין די וואסעריגע אויגען האט אנגעהויבען א ליכטיגער שטראל צו בלאנדזשען... ביינאכט האט ער וואונדערליכע, נישט פארשטאנענע, חלומות געהאט; דאס קליינע מיידעלע (עס איז א קליין מיידעלע געווען) איז פארשוואונדען געווארען, נאר דאס קארטאפעל־קינד האט שוין אויפגענומען אין ארעמען הערצעל איהר זיסע געשטאלט. ער האט זי שוין נישט פארגעסען! ער האט זי פארשלאסען אין זיך, ער זעהט זי בייטאג, ער חלום'ט פון איהר ביינאכט... א הייליגען סוד האט ער אין זיך איינגעשלאסען, און ער פלעגט זיך שוין ארויסרוטשען פון דער הייל נישט צוליעב דעם קאלך, אפילו נישט צוליעב שיריים אין מיסט, נאר צוליעב דעם פענסטער מיט די ווייסע פארהאנגען, צווישען וועלכע ער האט א אמאל דאס בעסטע און דאס שענסטע געזעהן און ער האפט, און הערט נישט אויף צו האפען, נאך אמאל עס צו זעהן...

און ער האט זי דערזעהן נאך אמאל.

נאר דאס איז שוין גאר, גאר סוף זומער געווען... און אויך נישט צו זיין גוטען...

מען האט זיך פון פאלאץ ארויסגעצויגען... צוריק אין שטאדט אריין... מען האט די פארהאנגען אראפגענומען, מען האט א פענס־טער געעפענט און פלוצלונג האט א האנט אנגענומען דאס קליינע נעהאפטע, גע'חלום'טע מיידעלע און פאר'ן קארטאפעל־קינד אין מיסט אריינגעשליידערט...

און דאָס קליינע געהאַפּטע, גע'חלומ'טע האָט אויף אַ בייז געטראָפען, און עס האָט געפּלאַצט דאָס געהאַפּטע, גע'חלומ'טע פאַרצערייענע מיידעלע, און עס איז אַרוים — אַביסעל זעגעכץ!...

און דער מוסר דערפון?

1) נעמט טיפער!

2) קוקט אויף די פונדאַמענטען און זייט וויסען, אַז —

3) פאַרצערייענע אידעאַלען, וואָס מען וואַרפט פון דער הויך פאַר קאַרטאָפעל־קינדער זענען פול מיט זעגעכץ...

דער באָרד.

אין די ערגסטע צייטען זענען פאַראַן גוטהאַרציגע מענשען, וואָס האָבען ליעב, וועניגסטענס, גוטע בשורות אָנצוזאָגען, און אַז דעם דיכטער איז געבוירען געוואָרען דער ערשטער לעזער, האָבען זיך געפונען גוטע לייט, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען אויפ׳ן העכסטען שטאָק און זענען געקומען אין דיכטערס דאַך־שטיבעל אריין, אָנזאָגען איהם אַ מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, דיכטער, מען הויבט דיך אָן לעזען און פאַר־שטעהן.

און אַז דער דיכטער האָט זיך נישט דערפרעהט, האָבען זיי צוגעגעבען:

— אמת, איין שוואַלב מאַכט קיין זומער נישט. דאָך איז ער נישט ווייט; עס וועט קומען דער טאָג, ווען דיינע ליעדער וועלען אַרויסקלינגען פון אַלע פענסטער, דיינע מעלאָדיען וועלען געזונגען ווערען, און די הויף־מוטער וועט מיט דיין ליעב־זיס געזאַנג איינ־שלעפען איהר ליעב קינד. דיינע געפליגעלטע ווערטער וועלען זיין אין חתן־כלה׳ס מויל און דער אָרעמער בלינדער בעטלער אין גאַס וועט פאַרהאַלטען די פאַרבייגעהער מיט דיינע זיס־קלינגענדיגע ריימען.

אַזוי האָבען די גוטע מענשען געזאָגט און דער דיכטער איז דאָך נישט פרעהליך געוואָרען און האָט זיי מיט אַ טרויעריגער שטימע געענטפערט:

— איך האָב אייך פאַר דער גוטער בשורה נישט מיט וואָס אויפצונעמען. נעכטען האָב איך מיך מיט מיין קאַנאַרעק מיט׳ן

לעצטען שטיקעל צוקער צוטיילט. פאר דאס, אויב איהר ווילט, וועל איך אייך א מעשה׳לע דערצעהלען...

זיי האבען א זיס־זויערליכע מינע געמאכט און זענען באַר־שטאנען.

— אין אלטע צייטען איז אין אַלטער שטארקער בורג א יום־טוב געווען — א דרייפאכיגער יום־טוב. דער הער פון דער בורג האט זיין נאמען־טאג געהאט, ער איז צוריקגעקומען פון שלאכט־פעלד אַלס זיגער און — ער האט זיך מיטגעבראכט א יפת־תואר — א געפאנגענע.

אילומינאציע.

אויף די גרינע, קאַלטע בריסט פון וואסער, וואס רינגעלט ארום די בורג, זענען ברענענדיגע פעסער סמאַלע געשוואומען. די אַלטע מויערען זענען באהאנגען געווען מיט גירלאנדען און פאר־שידען־פארביגע לעמפלעך ביז די העכסטע שפיצען. די איינ־וואוינער פון טאל האבען די גאנצע נאכט אויף די קליינע דעכלעך וואך געהאלטען און די פונקען, וואס זענען אויף זיי פון דער בורג געפלויגען — אפגעשארט, ווי מיט בלוט אנגעגאסענע רוחות־אוי־גען, האבען די גאטישע פענסטער געפלאמט...

און אין סאלאן, וואו די גרויסע סעודה איז געווען, בליצט! עס פלאמען די שמעקעדיגע וואקס־ליכט. עס פינקלען דיאדעמען אויף די דאמען־קעפ, די גארטעל ביי די העלדען. עס בלאנקט זילבער, גאלד און קריסטאלען־געשיר אויפ׳ן טיש און פלאקערען די פנים׳ער פון וויין. די דאמען־אויגען שלאגען פונקען — — —

און דאך איז נישט היימליך ביים טיש.

— וויין, ווייב איז דא — זאגט מיט א גערונצעלטען שטערן דער באראן — וואו איז געזאנג?

— גרויסער, מעכטיגער זיגער — האט מען געענטפערט — עס זענען אין דיין לאנד בארדען געווען... האבען זיי פאר דיר פרעכע ליעדער געזונגען און מיר האבען אויף דיין באפעהל, זיי געהאנגען!

— איז קיין איינציגער געבליבען, ער זאל זינגען ביים טיש?

די הויף־לייט שווייגען. נאר אן אלטער קאמערדינער גענעהנט זיך בוקענדיג און זאגט:

— איינער, וואס האט נאך נישט די עהרע געהאט פאר דיינע אויגען צו זינגען, איז געבליבען; ער איז אין טאל... זיין מוטער שטארבט, און ער זיצט ביי איהר בעט און פאריאגט מיט זיין געזאנג די שרעק פאר׳ן טויט פון איהרע אויגען.

— ברענגט׳ן! — קלינגט דעם באראנס קורצער באפעהל — און מען האט׳ן געבראכט אין קייטען געשמידט.

— ווילסט מיך טויטען, — זאגט דער בארד — טו עס באלד, זאל זיך מיין נשמה מיט מיין מוטערס נשמה טרעפען אויפ׳ן וועג...

— זינג! — באפעהלט דער באראן.

— נעמט איהם די קייטען אראפ! — ווענדט ער זיך צו די האלאבארדען, וואס האבען איהם געבראכט.

— וואס זאל איך דיר זינגען? — פרעגט דער בארד.

— זינג פון מיין זיג — פון די שטעדט, וואס איך האב פארברענט, פון די שלעסער, וואס איך האב צושמעטערט, פון העלדען־העלזער, אויף וועלכע איך האב מיין פוס געשטעלט, פון די בלוטיגע קעפ אויף די שפיצען פון אונזערע שפיזען — פון גלאנץ פון די טייערע אוצרות, וואס מיר האבען גערויבט!

— דאס קאן איך נישט, באראן! פאר׳כשופ׳ט איז מיין ציטער. און ריהר איך אן איהרע סטרונעס, וועלען די טייכען בלוט, וואס דו האסט פארגאסען, אנהויבען זידען... און דאס געקרעכצעריי און געשילטעריי פון די געטויטע וועט זיך וועקען, און דאס געפייפעריי פון די פייערדיגע שלאנגען, און דאס פארשטיקטע כארכלעריי פון געשענדעטע פרויען און די שרעק־רופען פון געשפאלטענע קינדער — דאס אלץ וועט זיך וועקען — און נישט פרייד וועל איך אייך געבען, נאר שרעק — שרעקליכע אנגסט. אייערע אויגען וועלען אייך פון די קעפ ארויסקריכען, אייערע האר וועלען זיך, ווי די שלאנגען צוזאווארפען —

— שווייג! באפעהלט דער באראן און זיך איינהאלטענדיג, זאגט ער ווייטער:

— נו, זינג די שעהנהייט פון מיין געפאנגענער ליעבשאפט. זינג איהרע אויגען, און פארגלייך זיי צו די שטערען, איהר בלאס געזיכט — און פארגלייך עס צום ריינסטען מארמאר, איהר שלאנקען קערפער — און פארגלייך עס — נו, געפין דו דעם פארגלייך.

— הייליג איז מיין צימער און ריין — ענטפערט דער בארד,— קיין שאנד און זינד שפילט זי נישט... עס וועט איין סטרונע פלאצען נאך דער צווייטער... איהר אומגליק נאר קאן איך זינגען — די וואונדען, וואס וועלען איהר ארויסשפראצען אונטער דיינע זינדיגע קושען, דאס פארלעשען פון איהרע אויגען, וואס דו ועסט אויסזויגען מיט דיינע שאנד־דורשטיגע ליפען.

— שווייג! — נאר ער האלט זיך ווייטער איין, ער וויל דעם דרייפאכיגען יום־טוב זיך נישט צו שאנדען מאכען — זינג פון פרייד — פון וויין, וואס פערלט זיך אין גאלדענע — — —

— בלוט פערלט זיך אין דיין בעכער — האקט איבער דער בארד — שוויים און בלוט זופען דיינע ליפען — — —

און דער באראן גיט א ווינק, ער זאל שווייגען, און ווענדט זיך צו זיינע הערען:

— דריי מאל האט מיר געענטפערט דער בארד, צי האט איהר פארשטאנען זיינע רייד?

— קיין ווארט, — ענטפערען אלע, ווי איין מאן.

— איהר האט איהם דאס לעבען גערעטעט — זאגט דער באראן — און איהם פארשליסט!

און אין פינסטערען קעלער זיצט דער בארד. דריי מאל אין טאג דערלאנגט מען איהם דורך א לאך אין דער וואנט ברויט מיט וואסער. אין דער פינסטערקייט זעהט ער אפילו נישט די האנט, וואס דערלאנגט עס איהם...

— נעבעך! — זיפצען אפ די גוטע לייט, וואס האבען די בשורה געבראכט.

— און דאך — דערצעהלט דער דיכטער — איז ער גליקליך געווען. ווייל גליק שטעקט אין דער מאכט. ווער, האט ער גערעכענט, איז שטארקער פאר איהם?

נישט קיין העלד געבוירען, קיין וואפען נישט געטראגען, קיין

הערשער־רעכט פון קיינעם נישט גע׳ירש׳נט, און דאך ציטערט פאר איהם די בורג, ציטערט איהר הערשער! מען ציטערט פאר זיין ווארט, פאר׳ן שטילסטען קלאנג פון זיין צימער!

ער זיצט אין דער פינסטער און זיין נשמה באדט זיך אין ליכטיגען נחת: איך בין דער שטארקער, מיך איינעם מוזען זיי אלע היטען, זיי, די שטארקע, די באוואפענטע, די הערשער!

און עס פליסען אוועק שטונדען, טעג, וואכען, מאנאטען און יאהרען — ער צעהלט זיי נישט; ער פיהלט נישט דעם גאנג פון דער צייט! איהרע שטילע פליגעל באריהרען נישט זיין געזיכט, און זייער גערויש קומט נישט אין זיינע אויערען אריין — ער פיהלט נאר זיין אייגענע קראפט און נאגט פון איהר שטילען און זיכערען תענוג! ארמאטען און טראמפייטען קאנען זיין שוואכע שטימע נישט פארשטילען! מען ציטערט פאר איהם, פאר שרעק האט מען איהם איינגעמויערט —

ער שלאפט נישט, דער באראן! לענדער האט ער איינגענר־מען, בורגען צושטערט — וועלדער ציטערען פאר איהם און זיינע הערשער, און ער ציטערט פאר מיר; כל־זמן איך לעב שרעקען איהם וויסטע חלומות, וואקעלט זיין טראן, איז פארגיפטעט זיין זינדיג לעבען...

— איך בין די קראפט!

קעגען וואס דערצעהלט ער עס? וואונדערען זיך די גוטע לייט, וואס האבען די גוטע בשורה געבראכט. און דער דיכטער רוהט זיך אפ א ווײַלע און ענדיגט זיין ערצעהלונג:

אויף אלץ קומט דאך זיין צייט! און, נאך לאנגע לאנגע טעג און נעכט, וועקען איהם טריט אין קארידאר און א געקלאנג פון אייזען.

— זיי קומען מיך טויטען! מיינט דער בארד און וויל אקעגען געהן דעם טויט מיט פרייד. דער טויט פון שטארקען איז שטאר־קער פון זיין לעבען. פאר זיין באפרייטען גייסט, וועלען זיי מעהר ציטערען — איך וועל זיי צו חלום קומען!

נאר ער האט א טעות געהאט.

— מיר זענען געקומען דיך באפרייען! — רופט מען צו איהם מיט פרייד און מיט אייזען ברעכט מען די טויער — א שטראם ליכט יאגט אריין —

— ווי אלט ער איז געווארען! — באמערקען די באפרייער.

— ווי ווייס זיינע האר!

— דאך די אויגען ברענען!

נאר די אויגען לעשען זיך און מיט א געבראכענער שטימע פרעגט דער בארד:

— באפרייען ווילט איהר מיך? מען האט שוין פאר מיר קיין פחד נישט? אזוי אלט בין איך?

און די באפרייער ענטפערען:

— נישט מורא האט מען פאר דיר; מען האט זיך צו דיר פאר־בענקט! יעצט פארשטעהט מען דיך, און מען וויל עס הערען פון דיין מויל אליין! דער באראן אליין האט זיך אן דיר דערמאנט... ער אליין שיקט נאך דיר. זיין נאמענס־טאג איז היינט און ביים טיש איז אנגעגרייט, ביי זיין רעכטער האנט, אן עהרענ־שטול פאר דיר און גאלדענע בעכער אויפ'ן טיש. און די הויף־דאמען זענען זיך אין די גערטנער צולאפען זוכען בלומען אויף א קראנץ פאר דיר... און די הערען זאמלען אויף א געשענק פאר דיר — אן אייביג נעדרעכעניש... אזוי הויך שעצט מען דיך. מען האט דיך ליעב באַ־קומען — דיינע ליעדער פון טאל ווערען אין הויף געזונגען — —

— קום מיט אונז, דו האסט דיין גליק דערלעבט...

— איך ווייס נישט, — ענטפערט דער דיכטער — ווי לאנג איך האב אויף דעם גליק, פון וועלכען איהר רעדט, געווארט — איך האב די יאהרען נישט געצעהלט; נאר איבער די צייט בין איך ווילד באוואקסען געווארען...

— מען וועט דיך שערען און קרייזלען און מיט שמעקענדיג וואסער באגיסען — —

— און צופוילט זענען מיינע קליידער —

— נייע, זילבער און גאלד־געשטיקטע קליידער ווארטען אויף דיך — קום, געליעבטער דיכטער מיט אונז —

— ווי קאן איך אנטון — קלאגט זיך ווייטער דער בארד — די קעניגליכע קליידער, אז מיין לייב איז פארנאכלעסיגט געווארען

און אומריין ! — גוטע לייט, פיהרט מיך פריהער צום וואסער, וואס פליסט ארום שלאס, און לאזט מיך פריהער זיך באדען און וואשען !

דערויף זענען די גוטע מענשען בעשטאנען.

דער בארד איז אין וואסער אריין, אבער מעהר ארויפגעקומען איז ער נישט.

— ער האט זיך דערטרונקען ? — פרעגען די לייט דערשראקען.

— געוויס !

— פארוואס ?

— נאך וואס האט ער נאך געזאלט לעבען ?

דער שטראָל

(מעשה׳לעך).

1.

די אָפּטרינינע.

און גאָט, וואָס וועט אייביג זיין, איז אייביג געווען, און האָט אייביג זיינע חלומות געהאט. און מקוים און פארקערפערט פלעגען ווערען די חלומות, נאָר אויך באלד פארלוירען אין דער פינסטער־ניש פון אנגעשיטען תהו ובהו...

חלומ׳ט זיך גאָט א טורעם, שטעלט ער זיך, דער טורעם, אין דער פינסטער אויפ׳ן שפיץ, און פאלט, און פלאצט, און צופלאצט. און עס ווערט פון איהם אש און שטויב און זיי צושפרייטען זיך אי־בער׳ן אומענדליכען תהו ובהו...

און חלומ׳ט זיך גאָט א ים, פאלט ער אין דער פינסטערניש פון תהו ובהו פון געלעגער ארויס, שלאָגט זיך אָן פעלזען און בערג פון אנדערע געטליכע חלומות, און צופאלט אויף וואלען; די וואַ־לען אויף וואסערלעך, אויף וואסער־צונגען און וואסער־שטראלען; קומען ווינטען פון נאָך אנדערע געטליכע חלומות, צוברעקלען און צוויאָגען זיי ביז איינציגע טראָפּען... קומען שווערע, שווארץ־דורש־טיגע נעבעל און טרינקען זיי אויס...

און די נ י ד ע ר הויבט זיך אין דער פינסטער איבער דער ה ו י ך און שלינגט זיי איין... און וועלטען לויפען קעגען וועלטען, און שלאָגען זיך אָן, און פלאצען, און צופאלען זיך אין די אָפּגרונטען פון תהו ובהו, און פארשווינדען, גלייך זיי וואָלטען קיינמאָל נישט געווען, און איבער די חורבות פון איינגעפאלענע וועלטען, גיסען

זיך איבער די פינסטערע תהו־ובהו־וואלען, און זיי לאכען צו זיך, און שפעטען פון באשעפער און זיינע חלומות, און קראהען — מער־דער־געדאנקען פליהען אויף די שווארצסטע פליגלען איבער שטי־קער מפולת פון איינגעפאלענע חלומות, און שטעכען אויס, וואו עס עפענט זיך אין דער פינסטערניש ערגעץ אן אויג און וויל שיי־נען... און בייזע ווינטען יאגען, קאלערען זיך אין דער פינסטער־ניש, און פארשיטען מיט תהו־ובהו־אש, וואו עס וועקט זיך און עס וויל אויפפלאמען א פונק פון ווילען, פון לעבען.

ביז גאט האט אויף זיינע חלומות רחמנות באקומען און א טראכט געטאן: זאל זיין ליכט!...

און עס איז געווארען ליכט; פון זיך אויסגעשטראלט האט ער עס, פון שענסטען חלום, פון דער טיפסטער נשמה אויסגעשטראלט... געטליך ליכט.

און אין דער ליכטיגקייט האט זיך יעדער באשאפענער חלום אויף זיין ארט געשטעלט.

און אין דער פיינסטער ארדנונג איז אריבער א טאג נאך א טאג, און גאט האט דערזעהן, אז עס איז גוט. לעבען גוטען אבער האט ער אויך דאס שלעכטע דערזעהן; שאטען געהען נאך דעם ליכט... איז איהם, דעם גערעכטען גאט, באנג געווארען אויף זיין פון זיך זעלבסט אויסגעשטראלט ליכט, עס זאל לייכטען דעם ביי־זען, ווי דעם גוטען. און ער האט באשלאסען דאס ליכט נאר פאר גוטע, נאר פאר צדיקים צו באהאלטען, זאל עס זיין דער לוין פאר זייערע מעשים טובים...

און דאמאלט האט ער די ליכטער אין הימעל באשאפען: די זון זאל רעגירען בייטאג, לבנה און שטערען — ביינאכט, און די שטראלען, וואס ער האט געהאט אויסגעשטראלט פון זיך, האט ער צוריקגערופען — — —

און די שטראלען פליהען צוריק אין זייערע קוואלען. נאר איי־נער האט זיך אפגעריסען פון אלע; איז אפטריניג געווארען!

— די שלעכטע — האט דער אפטריניגער געטראכט — זענען די אומגליקליכסטע, און אויב זיי ווערען אצינד פון אלע מיינע ברידער פארלאזט, וועל איך מיך, זיי צוליעב, אפזאגען פון הימעל און בלייבען ביי זיי...

און דער אפטריניגער שטראל האט זיך ערגעץ אויף א שפיץ

בארג אין דארן־שטרוים באהאלטען. באלד האבען אויפ׳ן שטרוים רויזען אויפגעפלאכט, און דערווייל — האט זיך דער הימעל צוריק פארשלאסען.

איינס האט דער שטראל נישט געוואוסט, אז, נ א ח נ ט צו דער ערד, איז די לופט אזוי געדיכט, אז ער וועט זי נישט דורכ־דרינגען, אז ער וועט צו דער נידער קיינמאל נישט קומען... אז ער וועט בלייבען נאך געגוג הויך, און וועט קיינמאל די נידער נישט זעהן...

ווען ער האט זיך דערפון דערוואוסט, איז שוין צו שפעט געווען; איז דער הימעל געווען שוין פארמאכט, און אז ער האט שטיל און פול חרטה, אנגעקלאפט מיט א ציטערדיגען פליגעל, האט איהם א רחמנות׳דיגער מלאך געענטפערט:

— געה! גאט וועט דיך דערזעהן און פארטיליגען, אפטריניגע איז ער נישט מוחל...

און אראפ איז צוריק דער שטראל.

און קיינער ווייסט נישט פון דעם פארלוירענעם שטראל, פאר וועלכען די הויך איז פארשלאסען און די נידער צו טיף — און דאך חלומ׳ט מען פון איהם, בענקט מען צו איהם... הערצער פיהלען, — נשמות לעכצען — נישט וויסענדיג...

2.

דער איינזאמער שיפער.

דעם בארג צופוסענס — פליסט פארביי א וואסער. און איבער׳ן וואסער געהען שיפען, און פיהרען איבער פון לאנד צו לאנד — דעם פארגליווערטען מענשען־שווייס און מענשען־בלוט, אין געשטאלט פון אלערליי, אויפ׳ן ארט איבעריגע סחורות. אויך מענשען שיפען זיך אפט איבער פון טריקעניש צו טריקעניש, פון לאנד צו לאנד... ווערט עמיץ מיד פון לעבען אין איין לאנד, שיפט ער זיך איבער צום צווייטען. און, ווערענד א געוויסע צייט, דאכט זיך איהם, אז ער האט אנגעהויבען א ניי לעבען, א פריש לעבען... אז אנדערער האט, גערן אדער נישט גערן־וויליג, אין וואס עס איז זיין נשמה באפלעקט, שיפט ער זיך איבער צו נייע שכנים, וואס ווייסען נישט פון פלעק, און ווילען מיט די פינגער נישט טייטלען!

שיפען געהען איבער׳ן וואסער, גרויסע און קליינע, נאר אלע פולע: פול סחורות. און אויך פול מענשען, וואס קוקען מיט בענגשאפט צום בארט, וואס זיי פארלאזען, און מיט שרעקיגער האפנונג צום בארט, וואוהין זיי ווערען געשיפט. נאר איין שיפעל געהט איינזאם, זיין קאפיטאן איז אויך זיין איינציגער פאסאזשיר.

וואוהין רודערסטו, איינזאמער שיפער? וואו פיהרט דיין וועג?

דער איינזאמער שיפער ענטפערט נישט; מיט דער צייט האט מען אויפגעהערט צו פרעגען, צו גריסען... נישט היימליך האט אויסגעזעהן דאס לערע שיפעל, נאך ווייניגער דאס פינסטערע געזיכט פון איינזאמען שיפער און זיינע קאלט־שטראלענדיגע אויגען. וואס האבען אן בליצענדיגע מעסער דערמאנט...

און א גאנצען טאג רודערט דער איינזאמער שיפער. און ערשט ביינאכט, ווען דאס שיפעל, וואס האט קיין איינציגען לאמטערען נישט, ווערט איינגעהילט אין נעבעל, שיפט ער זיך צום בארג, אנקערט אין שאטען פון פעלזען אדער געוויקסען, און רוהט פארשלונ־

גען מיט'ן שיפעל אין נעבעל, ביז דער מאָרגענשטערן זאָגט אָן די בשורה פון אַ נייעם טאָג. אָבער רוהען רוהט דאָס ש י פ ע ל, נישט ער...

דער איינזאַמער שיפער ווייסט נישט פון קיין שלאָף; זיינע ברעמען פאַלען נישט צו; זיינע אויגען פאַרמאַכען זיך נישט...

ער האָט געאַנקערט. און אַט נעמט ער פון טאַש אַ גרויסען שליסעל ארויס און עפענט די איינאיינציגע קאַיוטע אויפ'ן שיפעל. דערנאָך — אַ קלענערען און שליסט אויף די איינאיינציגע זאַך אין קאַיוטע — אַ שראַנק.

און אַ פאַרצעלייערנער טאָק — אַ פרויען־בילד באַווייזט זיך. מיט אויגען בלויע, ווי דער הימעל. נאָר דער הימעל, וואָס איז פאַר־כשופ'ט געוואָרען אין זיי, איז אייביג ריין... ער קאָן זיך קיינמאָל נישט פאַרנעבלען; ער האָט קיינמאָל נישט געבליצט — אַ פאַר־צעלייענער טאָק. און פאַר איהם האָט זיך דער איינזאַמער שיפער אויף די קני געלאָזט, די גאָלדענע שיכלער פון קליין־פיסיגען טאָק געקושט, און דערנאָך דעם קאָפּ אויפגעהויבען, און מיט אַ שטיל און היים־פאַרגניגט געבעט אין די אויגען אריין פון טאָק געקוקט...

לעב, לעב אויף! האָבען זיך די אויגען געבעטען. איך בין אַזוי עלענד, אַזוי אַליין...

און אַז דער ערשטער מאָרגען־שטראַל האָט זיך אַ גליטש גע־טאָן איבער'ן שטילען וואַסער־שפיגעל — לעשט זיך איהם דאָס געבעט אין די אויגען אויס, הויבט ער זיך, זיפצענדיג, פון די קני אויף; פאַרמאַכט — מיט'ן קליינעם שליסעלע דעם שראַנק, מיט'ן גרויסען — די קאַיוטע; און, מיט צוריק קאַלט־שטראַלענדיגע אוי־גען אין פינסטערען פּנים, נעמט ער זיך צום רודער צוריק.

און אַזוי געהען פאַרביי טעג, מאָנאַטען, יאָהרען....

און איינמאָל — עס איז אַ טריבער טאָג געוועזן — און דער איינזאַמער שיפער איז גראָד ביים בארג צופוסענס געשוואומען, האָט ער אויפ'ן רוקען פון בארג אַ שטיל־שיינענדיגען גלאַנץ דער־זעהן — ווי דער שמייכעל, פון וועלכען ער האָט גע'חלום'ט, און האָט פול בענקשאַפט געוואָלט ארויסרופען אויפ'ן אַלבאַסטער־פּנים פון טאָק. און צו זיך געצויגען האָט'ם פלוצלונג דער בארג; נעהנ־טער איז ער צוגעשוואומען...

„בארג אויף! בארג אויף!" האָט אין איהם דאָס פאַרבענקטע

הארץ, ווי געשריען; און געדוכט האט איהם, אז ער הערט די שטי־
מע פון א גוסס, וואס רופט נאך א זיכערער הילף... און דאס ערש־
טע מאל, נאך טעג, מאנאטען, יאהרען האט דער איינזאמער שיפער
אין א טריבען טאג געאנקערט, און איז אויפ'ן בארג־רוקען ארויפ־
געשפרונגען, און האט אנגעהויבען געהן...

און ער געהט. צווישען פעלזען און שטיינער שטייגט ער...
שטיינער און שטיקער ערד קייקלען זיך איהם, רוישענדיג, פון אונ־
טער די פיס, שטיינער שארפערע שניידען און פארוואונדען איהם
די זוילען; ער דאך שטייגט. און וואס העכער, איז דער בארג גרי־
נער, לעבעדיגער, פון וואס העכער קוקען וואס מעהר בלומען אראפ
און גאר הויך טאנצט ארום א שיין, ווי א געטליך בארמהארציגער
שמייכעל, און רופט... רופט, און דאס הארץ בענקט אזוי צום שמיי־
כעל... צום געטליך בארמהארציגען שמייכעל...

שטארק איז דער איינזאמער שיפער געווען! און שטייגענ־
דיג, האט די קראפט אין איהם געוואקסען, און דאס הארציגע גע־
וויין אין איהם האט זיך, וואס אמאל מעהר, אין פריידען־אויסגע־
שרייען פארביטען...

און ער וואלט דעם שפיץ בארג דערגרייכט, צום קוואל פון
לעבען — צום שטראל געקומען, ווען נישט א קליינער געדאנק,
וואס האט איהם פלוצלונג אויפגעבליצט אין געהירן:

— ווי ווייט בין איך שוין אפגעגאנגען פון איהר? ווי הויך
בין איך שוין איבער י ע נ ע ר בענקשאפט געשטיגען?

און ער האט זיך אומגעדרעהט אויף א ווײלע, און זעהט! —

ביים ראנד פון שיפעל שטעהט זי — דער טאק — די הענט
אויסגעשפרייט. א לייטזעליג־פארקלערט־בעטענדיגער שמייכעל שי־
מערירט איבער'ן אלבאסטער־ווייסען געזיכט, און אין די אויגען —
אין די אויגען אזויפיעל בענקשאפט, אזויפיעל וועה...

ווי אזוי איז דאס וואונדער געשעהען?

און צוריק אראפ געהט דער איינזאמער שיפער...

„דו ביסט פון מיר אוועק — האט זי איהם געזאגט, און די
שטימע האט ווי פון א פיינסטער הארפע געקלונגען — און אין
מיר איז בענקשאפט געבוירען געווארען, א וואונדערליכער שמערץ
האט זיך אויפגעוועקט אין מיר... און דאס איז מיין נשמה געווא־

רען! און אט, זעה! איך לעב! לעב!" און הייס־גאלדענע שטראַ־לען שפריצען איהר פון אונטער די זיידענע ברעמען אפיר.

באנליקט, האט ער זי אין זיינע ארעם געשלאסען; מיט ברע־נענדיגע ליפען איהר שטערן מיט די באוועגליכע שלייפען געקושט און מיט א גליק־פאר'שכור'ט הארץ צו איהר הארץ־קלאפען זיך איינגעהערט — — — אין די בלויע אדערלעך, וואס שפרינגען אונטער איהרע שלייפען, זיך איינגעקוקט, ער קאן פון זיי קיין אויג נישט אפרייסען.

— זי לעבט, זי לעבט! — יויכצט דאס הארץ — — —

אבער אין זיינע ארעם האבען זיך איהרע ליפען צוריק צוזאַ־מענגעצויגען און געשלאסען... אויסגעלייטערט, ווי אן אייביג שטיל־בלויער הימעל, האבען זיך די אויגען... שטיל שטעהען די שלייפען... שטיל — דאס הארץ. אין זיינע ארעם איז זי צוריק א מאקעל גע־ווארען... און ער האט זי צוריק אין שראנק פון דער איינאיינציגער קאיוטע פארשלאסען! און איז געלאפען בארג ארויף, אום נאך אמאל זיך אומצוקוקען.

און פון דאמאלס אן האט קיין שיפער דעם איינזאמען נישט געזעהן. קיינער האט נאך איהם נישט געבענקט; „א נישט היימ־ליכער געווען — פינסטערע בליקען געהאט, איבער'ן וואסער מיט עפעס א שרעקיגען סוד געשוואומען"... „אומגליק ברענגט ער!" האבען אנדערע, וואס האבען שיף־ברוך געליטען, געמיינט — — —

צופוסענס דעם בארג, אין שאטען פון ציפרעסען איז דאס שי־פעל פאראנקערט... גרין מיט מושעלן אויסגעזעצט, פארוואקסען... קיין פיש אין וואסער מיידט עס נישט; קיין מעווע אין דער לופט שרעקט עס נישט איבער... פויגעל־נעסטען אין אלע זיינע שפאל־טען. און דער איינזאמער שיפער וואנדעלט טאג אויף טאג; שטייגט און נידערט, נידערט און שטייגט — — — קומט ער העכער און ררעהט זיך אום — לעבט אויף דער טאק, קומט ער אראפ און שליסט זי אין זיינע ארעם — ווערט דאס וואונדער פארלאשען... און עס רופט דער שפיץ־בארג!...

דער — ווערט דעם שטראל נישט דערגרייכען.

ב.

דער אַלטער כשוף־מאַכער.

אמאָל איז א כשוף־מאַכער געווען...

נאָר שרעקט אייך נישט, א גוטער געווען; נאָר צום גוטען האָט ער זיין קראַפט גענוצט... דער ווילען איז געווען אין איהם שטארק, דער שטארקער ווילען ש א פ ט, און ער האָט נאָר מעשים טובים געשאַפען... הונגעריגע געזעטיגט, דורשטיגע גע־טרענקט, טרערען פון אלמנה־ און יתומים־אויגען געטריקענט... און די קראַפט האָט ער פון בארג גענומען...

ארויף האָט ער נישט געקאָנט, דאָס גוטע הארץ קאָן אליין נישט געניסען פון גוטען! דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס קוועלט און מאַטערט זיך אונטען אין ט אָ ל, טרייבט איהם... ער שטייגט, וויגט מיט די אויגען דעם גלעטליכען שמייכעל, וואָס שיינט אויפ'ן בארג־רוקען אין דער הויך, אין הארץ, אין דער נשמה אריין; די נשמה וואַקסט, דאָס הארץ וואַקסט, דער ווילען וואַקסט, אבער דאָס רחמנות וואַקסט מעהר פאר אלע, און ער לויפט אראָפּ: „עס זאָל זיין אין הייזעל ברויט!“ — און עס איז געוואָרען ברויט! — „פון שטיין זאָל פאר'ן פאר'חלש'טען וואַסער שפּריצען“, און א רעגענ־בויגען־פארביגער וואַסער־שטראַל שיסט שוין ארויף און צושפּריצט זיך גלייך די שענסטע פּערעל... ער האָט פון ווילען אפילו שטעק־שיך פאר שוואַכע און ביין־קליידער פאר נאַקעטע געמאַכט... און מענשען האָבען געזאָגט ס'איז כשוף, און איהם האָט מען גערופען כשוף־מאַכער... פאַרברענט האָט מען איהם נישט; ער האָט גרויסע טובות געטאָן!

ארויף איז ער נישט — דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס מאַ־טערט און קוועלט זיך אונטען, טרייבט ארויף און טרייבט צוריק— און דעם קוואַל פון לעבען האָט ער נישט געקאָנט דערגרייכען און איז מיט דער צייט דעריבער אַלט און יעדען טאָג שוואַכער גע־וואָרען...

און וואס אמאל האט ער ווייניגער בארג געמאכט, טאג אויף טאג צו א קלענערער הויך געשטיגען... דער שאפענדער ווילען איז איהם איז פון טאג צו טאג קלענער געווארען... ער האט שוין גע־קאנט מאכען בלויז ליימענע פייפערלעך תאר וויינענדיגע קינדער...

און מענשען האבען אן זייער כשוף־מאכער פארגעסען. מאנכע האבען איהם אויפגעהערט צו גריסען; „עס האט געמוזט זיין א שווינדעל!" יונגערע — האבען געלייקענט, — מאלע וואס אלטע דערצעהלען...

און בענקען האט אנגעהויבען דער כשוף־מאכער צו דער הויך. צו דער העכערער הויך, צום פרישען קוואל פון זיין קראפט; נאר שוואכער און שוואכער ווערט זיין לייב, מידער די פיס... די רחמנות־פליגעל, וואס האבען איהם געטראגען, זענען מיט יעדען טאג קירצער געווארען...

— נייע פליגעל דארף מען! — זאגט איהם דאס פארבענקטע הארץ.

— נאר די אומשולד קאן זיי געבען! — ווייסט ער.

און דער אלטער כשוף־מאכער לאזט זיך אראפ זוכען די אומ־שולד...

נישט לייכט איז זי צו געפינען... איהר ווייסט, ווי עס שטעהט היינט מיט דער אומשולד... איהרע פאפירען ווערען אויף קיין בער־זע ניט נאטירט...

„געוועזן, באנקראט געווארען"...

בלאנדזשעט ער אזוי...

איינמאל קומט ער ערגעץ אויף א קליין, ווילד־פארוואקסען בערגעל ארויף, טרעפט ער א קליין דארפס־מיידעלע, וואס פאשעט שווארצע ציגען.

— פארוואס דורכאוים שווארצע? — פרעגט ער זי זעהר מיטליידיג. — פארוואס געוועהנסט דו, אזוי יונג נאך, דיינע אוי־גען צום שווארצען?...

און שאקלענדיג מיט'ן קאפ, ענטפערט איהם דאס מיידעל:

— מענש, טריבע אויגען האסט דו! מיינע ציגען זיינען וויים.

— אלע?

— ביז צום לעצטען! און וויים, ווי ערשט געפאלענער שניי!
— באשטעטיגט דאס קינד. —
„דאס איז די אומשולד אליין" — טראכט ער און נעמט זי מיט מיט זיך צום רוקען פון בארג...
און זיי שטייגען...
— קינד, — זאגט ער איהר, — וואס העכער איז אלץ לייט־זעליגער דער שיין פון געטליכען שמייכעל... ווייסער זענען די לי־ליען, רויטער זענען די רויזען, בלויער און קלארער ריזלען די וואַ־סער־סטענגעלעך, העכער וואקסען די בוימער, שענער און פרעהלי־כער זינגען די פייגעל צווישען די צווייגען...
און זי הערט מיט א גליקליכען גלויבענס־שמייכעל. נישט ווי־סענדיג דערפון, האט זי פליגעל, וואס טראגען זי, און ער האלט זיך מיט א פארציטערטער האנט אן איהר שירץ און טראגט זיך מיט...
— איך דאנק דיר — זאגט איהם דאס הארציגע קינד — פאר דעם וואס דו פיהרסט מיך ארויף... ארויף צום געטליכען לייטזעליגען שמייכעל צום קלארען, ריינעם גליק...
און ער האט שוין נישט די קראפט געהאט, זיך מודה צו זיין, אז ער האט נאר דאס וויסען פון דער הויך, און זי די פליגעל צו איהר — און דעריבער איז ער מיד געווארען... און וואס א טאג על־טער און מידער, און אז ער וויל רוהען און זי ווערט פון איהרע פלי־געל ווייטער געטראגען, שלעפט ער זי איין...
פלאמענדיגע מאן וואקסט אויפ'ן רוקען פון בארג, ער רייסט דעם מאן, צודריקט איהם אין דער פלאכער האנט, פיהרט זי איבער איהרע אויגען.
— ווי דו גלעטסט מיך! — זאגט זי דאנקבאר פאר דער לאס־קע און שלאפט איין... און ערשט ווען ער רוהט אויס, וועקט ער זי דערפרישט צום ווייטער געהן...
ער וועט נ י ש ט דערגעהן...
זי — ערשט ווען ער וועט פאלען, ווען זי וועט זיין טויטען קערפער פארלאזען... זי וועט'ן באוויינען, פארגעסען און שטיי־גען...

4.

די טויטע האנט.

און נישט מיט אמאל מוז מען ארויםקומען...

מען קאן שטארבען און ניי געבוירען ווערען און ווייטער שטייגען... איהר גלויבט געווים אין תחית המתים? „ער“, וואס איז מיט „איהר“ געשטיגען, האט געגלויבט! און „ער“ און „זי“ שטייגען — די ליעבע טראגט זיי צו פרייד, צו ליכט, צום געטלי־כען שמייכעל אויף די גאלדיגסטע פליגעל... אויפ׳ן בארג־רוקען דורך א צוזינגטען וואלד שטייגען זיי, זינגענדיג מיט די פייגעל, וואקסענדיג מיט די בוימער, בליהענדיג מיט די בליטען...

איינמאל האט ער זי פרעהליך געלאזט, און, צוריק קומענדיג, מיט א טרער אין אויג געטראפען...

— וואס איז? — פרעגט ער, אויסקושענדיג איהר די טרער.

— איך האב מיך מיט א שרעקליכען סוד געטראפען...

זי שפארט אן דעם גאלדענעם קאפ אויף זיין שוים, הויבט צו איהם די טיף־דערשראקענע אויגען אויף, און דערצעהלענדיג, צי־טערען איהר די ליפען.

— איך האב א בלאט אין וואלד געטראפען, אויף דער ערד, צווישען גראז איז עס געלעגען, און א גאלדענע זוים האט עס גע־האט...

— ווי גאלדען־שיין דו ביסט, בלאט! — האב איך מיך צו איהם אראפגעבויגען.

— און שטיל זיפצענדיג, אז מיין אויער האט קוים גע־הערט, — האט מיר געענטפערט דאס בלאט:

— גאלדיג איז דער בלעטער־טויט... אזוי שטארבען מיר...

— וואס איז טויט? וואס איז שטארבען?

— איך ווייס נישט—ס׳א סוד... אונזער גאלדיגער, שרעקליך גאלדיגער סוד, וואס שלינגט אונז איין...

און אז אטעם פון א לייכט ווינטעל האט'ס פלוצלונג אוועקגע־טראגען... וואוהין?

ער שווייגט.

— איך געה ווייטער — א וואונדערליכע שטונדע געווען — חיפט א פויגעלע פון מיינע פיס, צווישען גראז היפט עס.

— פויגעלע, פויגעלע, פארוואס פליהסטו נישט?

— כ'האב מיר א פליגעל פארוואונדעט! — ענטפערט עס נאך פיעל טרויעריגער פאר'ן בלאט...

— וואס שמאכסטו? טוט עס דיר אזוי וועה?

ניין, נאר דער ווינטער קומט, די מייניגע וועלען אוועקפליהען, איך איינער וועל דא בלייבען און פארגעהן!

— וואס איז פארגעהן?

— א סוד... עפעס א ווייסער סוד... דאס ווייסט קיין פויגעל נישט... אבער עס שלינגט אונז איין דער ווייסער סוד... און ער היפט פון מיר אפ...

ענג איז מיר געווארען אין דער ברוסט, און דיך בין איך גע־גאנגען זוכען... און בין פון וואלד ארויסגעקומען... א שטיק פעלד דערזעהן... עס וויגען זיך די זאנגען... גאלדענע זאנגען אזוי שטיל, אזוי טרויעריג שטיל...

— וואס טרויערט איהר, גאלדענע זאנגען?

— פארטיג זענען מיר, פארטיג און זאגען וידוי, גרייטענדיג זיך צום טויט!

— וואס איז ט ו י ט?

— א סוד... א שרעקליכער סוד — אויף א בלאנק שניידמע־סער א בליצענדיגער סוד... און דעריבער שרעקען מיר זיך און טרויערען...

— ליעבער! — כאפט זי איהם אן ביי דער האנט — רעטע אונזער ליעבע און דאס שענסטע און בעסטע פון וואלד.

— ווי אזוי, קינד?

—א פעסטונג זאלסטו געגען ווינטער בויען... אן אומגעהייערע פעסטונג, אן אומגעהייער צימער פון דורכזיכטיג גלאז... און ווייט און ברייט זאל אונזער פעסטונג, אונזער ליעבע־שוץ אונזער היי־

ליגקייט זיין; מען זאל קיינמאל מעהר, ווי איין וואנט נישט זעהן... אין דער מיט קיין איינציגע... עס זאל קיין געפעגניש נישט זיין... און אהין וועלען מיר דעם „סוד" נישט אריינלאזען. ער זאל אונזער ליעבע און געליעבטע נישט איינשלינגען?

נישט איינזאם וועלען מיר זיין... אלץ וואס גוט איז און שעהן וועלען מיר רעטען, צו זיך אין היילינטום נעמען... די שענסטע ביימער, די שענסטע בלומען, די זינגענדיגע פייגעל, אלע, אלע!

— קינד — ארום היילינטום וועט געהן דער טויט, און זיין אטעם וועט אלץ פאר'סמ'ען אויף טויט... עס וועט קיין ריכטיג לעבען נישט זיין, נאר עפעס ערגערס פאר'ן טויט! — א געפאנגענער וועט זיין דער פויגעל, און גוסס'ענדיגע ליעדער זינגען... שטארבען וועט דער בוים... אייביג קראנק וועט זיין די בלום... און א בלאסער, קרענקליכער שאטען, וועט זיך ארומדרעהען אונזער ליעבע צווישען טויטע; און פאלש וועט קלינגען אונזער ווארט, פאלש יעדער קוש... ווער עס וויל לעבען, מוז שטארבען!

פארגעהן און אויפערשטעהן!

— אלע שטעהען אויף?

— די, וואס גלויבען!

— דו גלויבסט?

— איך גלויב! און ד ו?

— איך גלויב אין ד ע ם, וואס דו גלויבסט...

מיט שטראלענדיגע אויגען זאגט ער איהר:

— שטארבען איז נאר איין העלפט פון סוד: אויפערשטעהן די צווייטע... און וויפיעל מאל שטארבען און אויפערשטעהן מען האט אונז ביז'ן שפיץ בארג — ביז צום ריינעם געטליכען ליכט באשערט, דאס קאן מען נישט וויסען... עס ציהט זיך א גאלדענע שנור; וויפיעל מאל א פארבארגענע האנט וועט זי איבעררייסען און צוריק פארקניפען — דאס איז א ו י ד א סוד — דער ג ר ע ס ט ע ר סוד...

איהרע אויגען טרענקען פארטרויט אין זיינע — און זי הערט זיך איין.

— א קבר וועל'ן מיר זיך גראבען, דאס היילינטום, דעם אי-

בערגאנג פון איין זייט סוד צו דער צווייטער... דארט וועלען מיר רוהען. באדעקען, שיצען און ווארעמען וועט אונז דער שניי, דער ווייסער, קלארער שניי, וואס איז ווייס און קלאר, ווי אלע געטליכע סודות זענען... און שלאפען וועלען מיר, רוהיג שלאפען... רוהיג שלאפען די, וואס גלויבען... דער גלויבען אין אונז, — דער גלויבען אין אויפערשטעהן, — דער זאמען פון ניי־געבוירען ווערען, פון אויפלעבען אויפ׳ם ניי, וועט אין אונז נישט שלאפען... שטיל וועט ער געדייהען... שטיל וואקסען, וואקסען, און וועט ארויסשפראצען אלס א ניי געפליגעלט לעבען...

לאנג האט ער גערעדט, לאנג! — זי גלויבט, נאר אונטער׳ן גלויבען אין זיינע רייד נאגט א ווארעם. „זיין גלויבען איז זיין אייגענער, מיינער איז נאר אן אפגלאנץ פון איהם — וועט ער נישט אויפערשטעהן אהן מיר?“

זי פארהעהלט עס דאך פון איהם, און מיט צוטרויען הערט זי ווייטער זיינע רייד:

— און אז ער, דער ערשטער שטראל פון דער זון, וועט דורכדרינגען די ערד, וועט זיך וועקען אונזער אויג, וועט זיך אויפהויבען אונזער ברעם... און אז דער ערשטער טריל פון א צוריק־געקומענעם, אויף די פליגעל פון היים־וועה געטראגענעם פויגעל וועט דורכקלינגען אין דער לופט, וועט ער וועקען אונזער אויער... און אז פון געטליכען גנאד וועט אויסשפראצען די ערשטע פריהלינגס־בלום, וועט אויפבליהען אונזער ליעבע, און וועקען אונזער הארץ, און מיר וועלען אויפערשטעהן...

— איך גלויב! — זאגען איהרע קוש־דורשטיגע ליפען — און א געדאנק פליהט איהר דורך דעם גאלד־פארהארטען קאפ:

— איך וועל מיין האנט אויף זיין הארץ לעגען, ער וועט אהן מיין וויסען נישט אויפערשטעהן!

און אזוי איז געשעהן...

נישט איין ווינטער איז אריבער, נישט איין פריהלינג איז געקומען... עס דרינגט דורך דער ערשטער שטראל, ער הויבט די ברעמען אויף; עס טרילערט דער ערשטער פויגעל אין דער לופט, עס עפענען זיך זיינע אויערען... די ערשטע בלום שפראצט ארויס, די

און אזוי רעדענדיג, שליסט ער אויף! לאזט מיך אריין. שטע־הען מיר שויןביידע אויף י ע נ ע ר זייט.

א חברה הינט דרעהען זיך ארום מיט לאנג־ארויסגעשטעקטע צונגען, — הער איך זיי? — אז ער האלט מיט מ י ר!

— איך בין אן אלמן, — זאג איך איהם.

— פרואוו... עס האבען אסך שוין געפרואווט... דייטשען, אר־מענער, ציגיינער... פרואוו דו אויך... אפשר וועט דיר בעסער גע־לינגען...

קוק איך איהם אן! איך ווערטעל מיך שניידעריש, פאר איהם איז עס „חי וקים".

געה איך צוריק צו מיין זאך און פרעג מכח אביסעל בראנפען.

— פאראן — זאגט ער — אין פאלאץ בראנפען, מעד אויך, ווייז... און חתנים נעמט מען שעהן אויף, מען גיט צו עסען, צו טרינקען... כיד המלך, — זאגט ער.

ווערט מיר שוין אביסעל נישט היימליך.

איז ער נישט, דער אלטער, אביסעל פארדרעהט? ניין, ניכ־טער, א קלארען בליק האט ער.

זאג איך:

— גענוג, אלטער, שפאס אן דער זייט! מיר איז, ווירקליך, טרוקען אין האלז! אזוי טרוקען, אז דאס קול קומט ארויס, ווי פון א בלעך... און הונגעריג בין איך. אז ווינטען בלאזען מיר אין מאגען!

— נו, קום, — שמייכעלט ער. — קום, עסען און טרינקען וועט נישט פעהלען.

מיין איך, אז ער פיהרט מיך צו ז י ך; פיהרט ער מיך צום פאלאץ!

און א פאלאץ, — עס איז דען צו באשרייבען? דער מחבר פון אקדמות, וואלט געבליבען מיט אן אפען מויל! זיילען און זיילען, מיט גאלדענע שלאנגען, אדלער, כל'ערליי מיני פלעדער־מייז אויף די זיילען...

און דאס אלץ מיט גאלדענע קרוינען אויף די קעפ... און ער פיהרט מיך צו צו א גאניק, אויסגעלעגט מיט א טערקישען דיוואן. און גיט מיך איבער צו א לאקיי.

— א חתן! — זאגט ער.

דער לאקיי שמייכעלט און פיהרט מיך ווייטער.

די פּריצה, פאַרשטעהט זיך, ליגט מיר נישט אין דער לינקער פּאה. אָבער אַ שניידער בין איך, וויל איך זעהן...

און וואָס? מען וועט מיך דאָך נ י ש ט הענגען! לאָז איך מיך פיהרען.

פיהרט מען מיך. פון איין סאַלאָן אַרויס, אין צווייטען אַריין; פון אַ גרינעם סאַלאָן צו אַ געלען; פון אַ געלען — צו אַ רויטען. פון אַ רויטען — צו אַ בלויען... די קאָלירען שווינדלען מיר אין די אויגען.

און עס געהט אַ גאַנג. אַ נעיענ. נאָר מען לויפט. און די פּאַר־בען הויבען זיך מיר אָן צו מישען. איך האָב שוין קיין צייט נישט אפילו דאָס מעבעל אין די סאַלאָנען צו באַטראַכטען. די פּאָרטרע־טען אויף די ווענט. קאָלירטע פלעקען לויפען מיר. אויג אַרויס, אויג אַריין; און איין לאַקיי גיט מיך איבער דעם צווייטען, איינער דעם צווייטען...

אַלץ האָט דאָך אָבער אַ סוף, שטעלט מען מיך אין אַ סאַלאָן. נאָר איז אַ ווייסען סאַלאָן...

רעכטס, זאָגט מען מיר, געהט אַ טיר צו דער פּריצה אַליין, און לינקס — אַ טיר, אַרויסצואוואַרפען פון פּאַלאַץ, אויב דער חתן גע־פעלט נישט!

קוק איך, מן הסתם, אויף דער טיר צו דער פּריצה; דערזעה איך אַ קליין לעכעל אין טיר.

— וואָס איז דאָס? — פרעג איך.

פאַרטייטשט מען מיר, אַז דורך דעם לעכעל קוקט די פּריצה אויף די חתנים!...

— און ווי אַזוי זעהען די חתנים די פּריצה?

— אָט! — מאַכט דער לאַקיי. פון וועלכען עס בליצט און קאַפּעט מיט גאָלד, און ווייזט מיר אַ פּאָרטרעט אויף דער וואַנט.

אַ שטאַלצע נקבה, אַ ריז... אַ בליק פון אַן אמת'ער שררה'טע, כאָטש זי שטעהט עפּעס אויף די קני! און האָט עפּעס אַרום די ליפּען, וואָס רייצט און ציהט ממש, ווי מיט צוואַנגען.

איך בין דאָך אַ שניידער, האָב געגוג קליידער געמאָסטען, שעהנע נקבות און פּריצות געזעהן, אָבער — וואָס זאָל איך אייך זאָגען — אַזוינס האָט זיך מיר אפילו נישט גע'חלום'ט!

דער יצר־הרע אַליין!

לבנה־פּערל און אלטוואַרג.

אמאָל איז געווען אַ „בת־מלכה"...

איך וויל אייך אבער נישט נענאַרען; עס איז קיין עכטע בת־מלכה נישט געווען...

דער פאָטער, אויב ער איז זיכער, איז אַ פּאר׳מרה־שחורה׳־טער שוסטער געווען, די מוטער —א מאַרק־אידענע, וואָס האָט ליעב געהאַט דעם ביטערען טראָפּען... נאָר אויגען האָט זי געהאַט פון אַ בת־מלכה, מען האָט זיך טועה געוועזען...

און פאַרליעבט אין די אויגען האָבען זיך צוויי אָרעמע יונגע־לייט. זיי האָבען זי פאַר אַ ווירקליכע בת־מלכה געהאַלטען, און ביידע, כאָטש יעדערער באַזונדער, האָבען געזאָגט: „זי, אָדער — אַ שטריק אויפ׳ן האַלז", די אייגענע ווערטער, כאָטש איינער האָט פון צווייטען נישט געוואוסט, זיי האָבען זי גאָר אפשר נישט גע־קענט.

און ביידע, כאָטש יעדערער באַזונדער, האָבען זיך באַשלאָסען די בת־מלכה צו באַקומען.

נאָר ווי אַזוי?

מען געהט דאָך נישט צו קיין בת־מלכה — בפרט, ווי זיי האָבען געמיינט, צו אַן אמת׳ער, מיט לעדיגע הענט. האָבען זיי ביידע אָנגעהויבען צו זוכען מיטלען, מיט וואָס נושא־חן צו זיין אין איהרע אויגען.

און ביידע האָבען געזוכט, נאָר יעדערער אויף זיין אופן:

איינער האָט אָנגעהויבען ארומגעהן גאַנצע טעג מיט די אויגען אראָפּ, דער צווייטער נעכט — מיט די אויגען ארויף.

דער „מיט די אויגען ארויף" איז געווען אַ ראָמאַנטישע נאַ־טור: ער האָט זיין גליק נישט געוואָלט אויפהויבען פון מיסט אין

גאס. ער האט זיין גליק אין הימעל געזוכט; דערהויפט — אין אויסגעשטערנטע לייטזעליג־פאר׳חלומ׳טע נעכט...

און גאנצע נעכט האט ער הינטער דער שטאדט, אין וואלד, אין פעלד, צי ביים טייכעל פארברענגט אדער אפגעשטאנען ביים קליינעם פענסטערל אין דאך־שטיבעל ביי זיך, און אלץ מיט די אויגען אין דער הויך, אלץ צום הימעל ארויף, צו דער בלויער הויך, צו לבנה און שטערען. מיט הארציג־פייכטע אויגען האט ער זיך פאר זיי אויף זיין מזל געקלאגט, מיט ציטעריגע ליפען פון זיין ליעבע דערצעהלט און אלץ אין איינעם געבעטען זיך: שענקט מיר, הימעלשע לייט, פון אייערע גוטע זאכען עפעס ריינס און גוטס פאר א מתנה פאר דער שעהנער בת־מלכה; זאל איך נושא חן זיין אין איהרע אויגען, זאל זיך איהר הארץ ווענדען צו מיר, זאל זי מיר איהר ליעבע שענקען, ווארים, אז ניט, וואס איז מיין לעבען ווערט?

דער ערשטער אבער, דער „מיט די אויגען אראפ", האט אנ־דערש געטאן! ער ווייסט, אז עס וואלגערען זיך ארום אויף דער ערד אלערליי אוועקגעווארפענע און פארלוירענע זאכען. מען ווארפט ארויס פון א הויז א שטיקעל אלטווארג; עס גלימשט זיך אויס פון א האנט א צו־גלאטער גראשען; א פערד פארלירט אמאל א פאד־קאווע; עס וואלגערען זיך אויסגעקרימטע נעגעל, עס טרעפען זיך אמאל אויך כשר׳ע מציאות — און אז מען האט געדולד און א גוט אויג, און מען קלייבט לאנג, קאן מען צו עפעס קומען: פון גאר־ניטס מיט גארנישט ווערט עפעס, פון עפעס און עפעס — א פאר גראשען; און די גרעסטע פארמעגענס באשטעהען אויך גאר פון גראשען, — און ביי א פארמעגען ווערען בת־מלכה׳ס הערצער ווייך ווי א וואקס...

הויבט ער אן זוכען אין גאס...

דאס זענען געווען די צוויי אופנים פון די צוויי ליעב־האבער...

און פון וועלכען זאל איך אייך דערצעהלען פריהער? אין גאס, אין געשעפט, ווען איהר זוכט שדוכים פאר אייערע טעכטער, זענט איהר, געוויס, פראקטישע מענשען, איז דער „מיט די אויגען אראפ" וואלט אייך מעהר אינטערעסירט; צווישען טאג און נאכט אבער,

ווען איהר נעמט אייך צום לייענען, ווערט איהר סאַמע רוחניות, סאַמע נשמה, און אייער מיטגעפיהל איז אודאי אויף דער זייט פון דעם „מיט די אויגען ארויף“, לאָז איך איבער, אויף א ווײַלע, דעם „מיט די אויגען אראָפּ“ און וועל אייך פריהער דערצעהלען, ווי אַזוי עס איז געגאַנגען דעם פון „די אויגען ארויף“...

ער קוקט אין הימעל אריין, און ער האָט אזוי לאַנג געקוקט און געקוקט, און געקלאָגט זיך אזוי הארציג אויף זיין מזל, און אזוי ריהרענד דערצעהלט פון זיין אָרעם לעבען און רייכער ליעבע; ער האָט אזוי פיעל שעהנע און הארציגע ווערטער געהאַט פאַר זיין איינזאַמקייט, בענקשאַפט און דער פלאַם, וואָס ברענט איהם אין הארצען, — ביז די גוטע שטערענדלעך מיט די קינדערש־ריינע הערצלעך האָבען אויף איהם א רחמנות באַקומען, און געמיהט זיך פאַר איהם ביי דער קאַלטער לבנה! — נישט איין שטערענדעל, האָט געזאָגט, אז עס געהט אוים פאַר צער! — — אזוי לאַנג, בריוט ביז די לבנה האָט אויך אויף איהם רחמנות באַקומען, און איינמאָל אין א שעהנער העלער ענדע־נאַכט, עס האָט נאָר וואָס געזאָלט אנהויבען גרויען דער טאָג, האָט זי אויף איהם א לייטזעליג אויג געוואָרפען און אין דאַך־שטיבעל אריין, דורכ׳ן קליינעם פענסטער, אויף א לאַנגען זילבערנעם שטראַל — נישט מעהר און נישט וועניגער, נאָר א שנירעל לבנה־פּערל דערלאַנגט!

דער אָרעם־בחור ווערט שיער נישט משוגע פאַר פרייד, און כאַפּט תיכף ומיד, און לויפט צו דער בת־מלכה און קלאַפּט אַן אין טיר.

— ווער איז דאָרט? — הערט זיך דער בת־מלכה׳ס זיסער קול, נאָר אביסעל פאַרשלאָפען און דערשראָקען — ווער וועקט עס מיך פון שלאָף? ווער האָט מיר מיינע שעהנע טויבען, די געפליגעלטע חלומות פאַריאָגט?

— איך! איך! —ענטפערט ער מיט א פאַרציטערטען קול,— בת־מלכה! איך האָב דיר א הימלישע מתנה געבראַכט, אזוינע, וואָס קיין שררה שענקט זיין ווייב, און אפילו זיין געליעבטער נישט, וואָס יענע האָבען אין זייערע אוצרות נישט, וואָס די וועלט, די גאַנצע וועלט פאַרמאָגט נישט, און איך האָב פון הימעל באַקומען און איך פאַרלאַנג דיין ליעבע דערפאַר...

„פון הימעל?“ וואונדערט זיך די בת־מלכה און שפרינגט אראפ פון בעט און שליסט אויף די טיר און עפענט א שמאלע שפארע, און שטעקט ארויס די ווייסע מארמארנע האנט נאך דער מתנה.

און אז דער יונגערמאן דערמאנט נאך אמאל זיין באדינג, הייסט זי איהם קומען פארנאכט, אז די זון וועט אונטערגעהן נאך א תשובה...

איז ער, דער ליעבהאבער מיט די אויגען ארויף, דערפרעהט געווארען און איז זינגענדיג און אונטערטאנצענדיג פון שטאדט ארויס, צום פעלד, צום טייך, צום וואלד. אין די אויגען — די ווייסע מארמארנע האנט, אין אויער — דער זיסער קול... ער לויפט. די זאנגען אין פעלד, דאכט זיך איהם, ווינשען איהם גליק, דאס טייכעל רוישט: מזל־טוב! די בוימער שאקלען צו מיט די קעפ: יא, יא, עס קומט דיר, דו לבנה־פריינד! און די פייגעל, די באזינגען איהם שוין די כלה...

נישט געגעסען און נישט געטרונקען, איז ער אזוי, זינגענדיג און טאנצענדיג, ארומגעלאפען הינטער דער שטאדט. נאר אט לאזט זיך די פלאמענדיגע זון אראפ, ווייבע קיהלע שאטען לעגען זיך איבער טייך און פעלד, די בוימער־שטאמען גילדען זיך, א שטיל ווינטעל צולאזט די פלינעל און עפעס אן אויסטערלישער פויגעל קלאפט מיט׳ן שנאבעל אין בוים אריין, און רופט: צייט! צייט! און ער לויפט אין שטאדט אריין נאך א תשובה...

ער קלאפט נאך אמאל אן אין דער בת־מלכה׳ס טיר, נאר שוין זיכערער.

— ווער איז דארט? — פרעגט די בת־מלכה שארף און אומגעדולדיג.

— איך, דער וואס האט דיר פון דער לבנה׳ס פערל געבראכט — נאך א תשובה בין איך געקומען...

און עס הערען זיך לייכטע טריט, און אויף א שמאלע שפארע עפענט זיך נאך אמאל די טיר, און ווי אין דערפריה שטעקט זיך אן אלבאסטער־האנט, נאר שוין נישט קיין נאקעטע, ארויס...

— „איך האב דיינע פערעל צו אלע גאלדשמידען געטראגען

— קיינער וויל זיי אין האנט אריין נישט נעמען: נישט קויפען,

נישט טוישען... עפּעס פרעמדע שטיינדלעך, זאָגען זיי. נאָר דאָ אַהז אַ ווערט. איך בין אין אַ שניט־קראַם געלאָפען, געוואָלט כאַטש אַ ציצען קליידעל דערפאַר, — מען האָט מיך אויסגעלאַכט. מיד און הונגעריג בין איך צו אַ שפּייז־געוועלבעל געקומען, און האָב פאַר'ן גאַנצען שנירעל לבנה־פּערעל אַ קליין שטיקעל קעז געבעטען, האָט מען מיך, ווי אַ ווילד־משוגענע, אַרויסגעטריבען.“—

און די מאַרמאָרנע האַנט וואַרפט איהם די פּערעל צו די פיס און ציהט זיך צוריק און פאַרוואַרפט די טיר, און הייזעריג דרעהט זיך איבער דער שליסעל אין שלאָס...

גאָר אַנדערש איז צוגעגאַנגען מיט'ן צווייטען, מיט דעם פון „די אויגען אַראָפּ.“

ער האָט געקליבען און געקליבען: טעג, חדשים, יאָהרען...

אַ קורצע צייט אַרום, אַז ער האָט שוין אַ פולע קאַמער שטיקלעך און אַלטוואַרג געהאַט, האָט עס אַ געהער פאַר קליין געלט אָפּגעקויפט, דער „קלייבער“ האָט דאָס געלט אין אַ שפּאַרקאַסע געלעגט און ווייטער געקליבען און ווייטער פאַרקויפט... אַמאָל האָט זיך איהם אויך אַ כשר'ע מציאה געטראָפען... אַז מען זוכט, געפינט מען; גאָט העלפט... פון גאַרנישט מיט גאַרנישט ווערט עפּעס, פון עפּעס און עפּעס — אַ דרייער און ווי געזאָגט, דאָס גרעסטע פאַרמעגען באַשטעהט פון דרייער. איז ער טאַקע צו אַ פאַרמעגען געקומען, צו כבוד אויך. אָנפאַנגס האָט מען זיך פון איהם אָפּגערוקט: אַ מענש זוכט אין דער בלאָטע!... דערנאָך גיטיג צוגעשמייכעלט... שפּעטער — ערנסט באַטראַכט, און גאָר דערנאָך, אַז ער איז שוין רייך געוואָרען, באַוואונדערט און פאַר אַ מוסטער געשטעלט!...

און אַז ער איז שוין רייך געוואָרען, האָט ער זיך אַ פּאַלאַץ געקויפט ביי אַ שררה'ס אַ געליעבטער, אַלט, נאָר גרויסאַרטיג מעבעל אָפּגעהאַנדעלט און דאָס פּאַלאַצעל אויסגעצירט; אין דער שענסטער שטוב האָט ער אַ גאָלדען בעט, מיט אַטלאַס און סאַמעטען בעטגעוואַנט געשטעלט און האָט פון פּאַלאַץ דעם גאָלדענעם

שליסעל גענומען און איז צו דער בת־מלכה געגאנגען און געפֿרעגט זי, צי וויל זי מיט איהם צוזאמען וואוינען אין פּאלאץ און שלאָפען אין גאלדענעם בעט? און זי האָט געענטפערט: יאָ.

און אין חופּה־טאָג, איז ביי דער אָרעמער סעודה, דער „מיט די אויגען אַרויף" צווישען די אָרעמע לייט געזעסען און געגעסען און מיט שלעכטען בראַנפען זיך אָנגע'שכור'ט... און ביינאַכט, אז מען האָט דאָס פּאָר־פֿאָלק ·לעגען געפיהרט, איז ער אַנטלאָפען אין וואלד אַריין און — האָט זיך אויפ'ן ערשטען בעסטען בוים — אויפגעהאנגען...

דריי מאָל גערופען.

(איבערזעצט פון אַ גאָר אַלטען, נישט געענדיגטען כתב־יד).

1.

איך בין דאַמאָלט געשטאַנען אין פעלד, ווייט פון באַנדראַד, וואו איך בין געבוירען געוואָרען און מיין פאַטערס הויז איז געשטאַנען...

איך זעה זי דאָך, די שטאָדט, פון ווייטען... איהרע טויזענטער ליכטלעך שניידען זיך דורך דעם שווערען, פייכטען נעבעל דורך און קוקען אויף מיר, ווי טויזענטער אויגען, פול באַרמהערציגקייט און זאָרג.

זי האָט מיטלייד מיט מיר, אויפ'ן קליינעם, שוואַכען אינגעל, וואָס האָט זיך פאַרבלאָנקעט אַזוי ווייט פון דערהיים און שטעהט איינער אַליין אויפ'ן פרייען פעלד...

פרויערינג שווימט אויך איבער מיין קאָפּ די לבנה...

אַנדערש קוקען די שטערענדלעך! מיט מיליאַרדען פינקעלדיגע אויגען שמייכעלט צו מיר דער הימעל אַראָפּ. ער ווייסט, אַז איך בין נישט פאַראירט נישט פון דער שטאָדט, נישט פון טאַטענס הויז; אַז איך ווייס, וואו איך בין, וואוהין איך געה און וואָס איך מ ו ז טון!

און נעמליך: איך מוז אַרויף אויפ'ן שפּיץ טורעם, די ריינע וואַרהייט מוז איך וויסען!

אַזוי האָט מען מיך געהייסען!

וואונדערליכע געשיכטען דערצעהלט מען וועגען דעם טורעם;
מעשיות — איינע שענער פאַר דער צווייטער.

דא — זאגען טייל — איז אמאל א שטאדט און א פעסטונג געשטאנען; א שטאדט א גרויסע, א גרעסערע אלס באגדאד; און א פעסטונג, וואס האט געווארפען א דיקען, שווערען שאטען פון איהרע מויערען איבער שטעדט און לענדער... דער טורעם איז גע־שטאנען אין דערמיט פעסטונג, און ארום שפיץ טורעם איז גע־ווען א באלקאן, אויף וועלכען עס איז ארומגעגאנגען א וואך.

איינמאל האט זיך א פיינט צוגעשלייכט צו דער פעסטונג, און דער וועכטער איז געשלאפען און האט נישט באמערקט, קיין סיגנאל נישט געגעבען, דאס פאלק נישט גע־וועקט! דער פיינט האט געשטורעמט די מויער, אריין אין שטאדט, אויסגעקוילעט דאס פאלק, פארברענט די שטאדט און איינגע־ווארפען די פעסטונג... איין טורעם איז געבליבען... און נאכט אויף נאכט שטעהט דער וועכטער פון קבר אויף, געהט אויפ׳ן באלקאן פון טורעם ארויף, — געהט אויף דער וואך, ביז ער שלאפט איין... וועה־געשרייען וועקען איהם, ער עפענט די אויגען און זעהט, ווי מען קוילעט זיינע ברידער; ערווארפט זיך פון טורעם אראפ— דאס איז זיין אייביגע שטראף.

און אנדערע זאגען: עס איז א טורעם פאר שטערענזעהער געוועזען; פאר אזוינע כשוף־מאכער, וואס האבען מיט אפענע אוי־גען נעקוקט אין הימעל אריין און געזעהן, וואס יעדען איז באשערט; וועמענס מזל עס צופלאקערט זיך און וועמענס שטערן לעשט זיך און פאלט, און יעדען געווארענט אדער בשורות אנגעזאגט — פאר קליין־געלט; גוטע מענשען געוועזן...

און ווער עס האט געהערט, געגלויבט, און, אויב א שלעכטע בשורה — תשובה געטאן, איז גוט! אדער ער איז געשטארבען א בעל־תשובה און געפונען אפען פאר זיך די טויערען פון גן־עדן, אדער ער האט פיעל געוויינט און געבעטען, ביז מען האט איהם פראלאנגירט אויף א צייט... האט אבער ווער נישט געגלויבט, — זענט איהר איהם זיכער נישט מקנא...

איינמאל האבען די מכשפים געשיקט א שליח מיוחד מודיע זיין דעם כליף, אז זיין צייט איז געקומען, אז מען רופט איהם אויף יענער וועלט... זיי האבען זיין ליכטיגען שטערן אין הימעל אונטער־געהן געזעהן און מורא געהאט, ער זאל נישט געהן פון דער וועלט אהן א צואה, וועמען פון זיינע זיהן ער גיט איבער די קרוין און

וועלכע ברידער זאָלען ווערען געטויט... די טויזענט זיהן פון עטליכע הונדערט ווייבער זאָלען נישט צורייסען דאָס לאַנד, ווי אַן אַלטען מאַנטעל...

דער פרומער כליף האָט געגלויבט. דריי טעג און דריי נעכט האָט ער געפאַסט, אָפּגערייניגט די נשמה פון זינד, צוטיילט דאָס לאַנד צווישען אַלע פרומע קינדער, און נאָר די נישט פרומע איז וואַסער אַריינגעוואָרפען. און גרייט צו געהן אין זיין רוה אַריין, האָט ער געוואָלט מיטנעמען די כשוף־מאַכער; אָהן זיי וויל ער זיך אין גן־עדן נישט ווייזען; אָהן זיי וועט ער דאָרט נישט קאָנען קיין מויל עפענען. ער קאָן זיך בלאַמירען מיט וואָס עס איז פאַר אַ נישט פּאַסענדיגען וואָרט. האָט ער זיי רויטע זיידענע שטריקלעך געשיקט.

נאָכ'ן טויט האָט מען דעם כליף געקרוינט מיט'ן נאָמען: „חכם". און אַזוי רופט מען איהם אין אַלע געשיכטע־ביכער ביז'ן היינטיגען טאָג. אָבער דער טורעם פאַר שטערענזעהער איז פון דאַמאָלט אָן געבליבען — לער!

די שטערענזעהער האָט מען נ י ש ט געקוילעט; זיי זע־נען, באַקומענדיג די שטריקלעך, אַנטלאָפען אין סטעפּ אַריין; און מענשען און כליפ'ען לעבען, נישט וויסענדיג, וואָס מאָרגען וועט זיין... זעלטען עמיץ זאָל תשובה טון פאַר'ן טויט; אַז קיינער וואָ־רענט נישט!

אָבער נאָך אַנדערע זאָגען, אַז דאָס, וואָס אויבען איז גע־שטאַנען, איז „נישט געשטויגען, נישט געפלויגען". דעם אמת ווייסען ז י י...

דאָ — ווייסען זיי — ליגט נמרוד באַגראָבען! דער גרויסער יעגער נמרוד, פון וועלכען מען רעדט אין בראשית; פאַר וועלכען אַ וועלט האָט געציטערט!

אַז ער האָט דערפיהלט, אַז עס געהט זיין עק, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, ער מוז שטאַרבען, שטעהענדיג אויף די פיס! און אַזוי שוין בלייבען שטעהן! כאַפּט ער אויפ'ן קאַרק אַרויף אַ שטיי־נערנעם טורעם, ווי אַ קיווער, און אַ הויכען, מען זאָל איהם אין הימעל דערזעהן, מען זאָל זעהן, ווי נמרוד שטאַרבט שטעהענדיג, און בויגט זיך נישט, און פאַלט קיינעם נישט צו די פיס!

און דער טורעם, וואָס האָט איינגעשלאָסען אין זיך נמרוד'ס

לייב. זינקט — טאָג און נאַכט זינקט ער, שוין טויזענטער יאָהר, און איז נאָך נישט איינגעזונקען...

אבער מיידלעך און ווייבלעך יונגע דערצעהלען פון טורעם גאָר א שעהנע מעשה... א בת־מלכה שלאָפט אין טורעם... א גאָלדענע שטוב איז דאָרט פאַראַן, א גאָלדען בעט שטעהט אין שטוב, און א גאָלדענע בת־מלכה שלאָפט אין גאָלדענעם בעט.

א כשוף האָט מען איהר אָנגעטאָן, געשטראָפט האָט מען זי, ווייל זי האָט קיין אלטען מאַן נישט געוואָלט, די קעניגליכע טאַטע־מאַמע נישט געפאָלגט, נישט געוואָלט... פון ליעבע געטרוימט!

און שלאָפען וועט זי אזוי לאַנג, ביז איהר אויסלעזער וועט קומען! און איהר אויסלעזער וועט זיין א פרישער, אומשולדיגער יונגערמאַן, מיט אויגען, ווי שטערען, קראַפט פון א ריז, און אומשולדיג, ווי א לעמעלע...

ער וועט ארויפגעהן, וועט זי דערזעהן און צוריהרען זיך צו איהרע ליפען אזוי אומשולדיג, ווי א ברודער קושט זיין אייגענע שוועסטער...

פון דעם ריינעם קוש וועט זי דערוואַכען... דער כשוף וועט פארשווינדען, מען וועט חופה שטעלען, א סעודה וועט זיין און נדן וועט דאָס פאָר־פאָלק באַקומען — אחשורוש׳עס מלוכה!

געה, וויים!

מיין רבי, יוסעל דער פילאָזאָף, זאָגט: הבל הבלים... נאַראָנים דערצעהלען. נאַראָנים גלויבען!

שמעיה בטלן — אזוי רופט מען איהם, דעם חבר מיינעם — גלויבט, אז אלע מעשיות זענען משלים, זענען שאָלען, אין וועלכע דער נמשל — דער סוד ליגט, ווי א נאָמען באַהאַלטען; מען דאַרף׳ן נאָר ארויסבאַקומען...

— —

דאָס האַרץ ביי מיר קלאַפט, די פיס ציטערען... איך וויל ארויף אויפ׳ן טורעם, איך מוז! פון קינדווייז אָן איז דער טורעם מיין פאַרלאַנג, מיין איינציגער חלום... איך טראַכט פון איהם, זיצענדיג ביים ספר בייטאָג, ליגענדיג מיט אָפענע אויגען ביינאַכט...

עס רופט מיך, עס ציהט מיך. איך וויל, איך מוז!

„עס צ י ה ט מיך, איך ו ו י ל און איך מ ו ז!“
אלץ איז אזוי... צווישען מיר און דעם טורעם וועבט זיך א געהייער פאדים. ער וועבט זיך יערע סעקונדע דיקער און קירצער... ער ציהט, איך וויל און מוז צו איהם געהן...
נאר נישט שרעקען זיך!

אויפ'ן ערשטען שטאק...
אן אומגעהויער צימער, נאר לער, פינסטער... א פענסטער איז וואנט... דורכ'ן פענסטער פאלט פון דרויסען א פיעל־פארביג ליכט אריין און באלייכט די טרעפ קעגענאיבער: די טרעפ, וואס פיהרען העכער ארויף...
א נעץ פון פארביגע ליכט צווישען פענסטער און טרעפ ארויף און אין צימער איז לער! איך געה ארום און שלאג מיך אן גארנישט אן; קיינער און קיין זאך שטעהען מיר נישט אין וועג; אויסער די ווענט... די קאלטע, פייכטע, גליטשיגע ווענט... די הארטע, די פעסטע... אהן א מינדעסטען שפאלט, — אהן א ריץ; קיין נאגעל ארייגצושטעקען...
איך געה צום פענסטער צו... גרויס איז עס און ברייט. איך קוק ארויס און זעה מעהר, ווי פריהער, ווען איך בין אונטען געשטאנען... גרעסער און ברייטער אנטפלעקט זיך פאר מיר דאס פעלד מיט די זאנגען, צווישען וועלכע איך בין געשטאנען...
און זיי באוועגען זיך, די זאנגען, שאקלען מיט די קעפ...
וואס האט איהר מיר צו זאגען, זאנגען? וואס ניקט איהר מיר צו מיט די קעפ? איהר באדויערט מיך אדער ווינשט מיר גליק?
אבער נישט איהר טוט עס, דאס אוועגט־ווינטעל וויגט אייך... רעכטס און לינקס, אהין און צוריק...
מיך טרייבט עס ‏ד ר ו י ף, אלץ ארויף; העכער און העכער!
און ווער באוועגט אונז?
נישט איהר ווייסט, נישט איך... און מיר וועלען עס, געוויס, קיינמאל נישט וויסען...

בלייבען זיי שטעהן, די זאנגען... האָב איך זיי איבערגעשראָקען ?

און איך דערזעה פון ווייטען מיין שטאָדט, מיין באַגדאַד... און צווישען די הייזער דערקען איך אונזער הויז...

דער טאַטע איז שוין געווים אהיים געקומען... ער האָט זיך געוואַשען, גאָט געדאַנקט און עסט זיין אָוונט־ברויט; זאָל איהם זיין צו געזונט... די מאַמע זעצט זיך קעגענאיבער... וויל איהם לעזען פון די אויגען אַרויס, ווי עס שמעקט איהם... „צו געזונט!" — שעפּטשען איהרע ליפּען... מיין קליין שוועסטערל, מיין שעהן שוועסטערל, גראַבעלט זיך אויפ'ן טאַטענס קני אַרויף, און פאַרהאַלט זיך, פאַרוואונדערט, וואָס איך העלף איהר נישט, קוקט זיך ערשט אום, אַז איך בין נישט דאָ... זי פרעגט אויף מיר. דער טאַטע ווערט אומרוהיג... ער פרעגט: וואו איז ער? „לערענט אודאי מיט שמעיה בטלן ביי יוסל פילאָזאָף... — ענטפערט די מאַמע און רויטעלט זיך פאַר נחת... — פאַרשפּעטיגט זיך..." עס פאַלט זיי נישט איין, אַז איך האָב ביידע פאַרלאָזט און שטייג אויפ'ן טורם...

צוריקגעהן און זאָגען? אַ שטימע רופט פון אויבען אַראָפּ!

— קום! קום!

דאָס איז זי, די שטימע, וואָס איך האָב נישט איינמאָל אין טרוים געהערט...

ווי זיס איז זי, די שטימע, און עס קלינגט דאָך אין איהר:

— איך היים!

ו ו ע ר הייסט?

— אַרויף! — רופט מען פעסטער.

און איך געה...

ווייטער אַ צימער, נאָר שמעלער און קלענער פאַר יענעם... ווייטער אַ פענסטער, נאָר אויך קלענער פאַר יענעם, און דאָס ליכט פאַלט אויך נישט איבער'ן גאַנצען צימער; אַ שטרייף געהט פון פענסטער צו די טרעפּ, וואָס פיהרען נאָך העכער...

אין צימער, אויב עס איז מעגליך, איז נאָך לערער, נאָך פינסטערער, נאָך אומהיימליכער... די ווענט — פייכטער, קעלטער און פעסטער... אַז אַזאַ וואַנט איז זיך לייכט דעם קאָפּ צו שפּאַלטען...

אבער העכער — בין איך! איך קוק פון פענסטער ארויס און זעהר מעהר, נאך מעהר, נאך ווייטער! — ברייטער און לענגער איז געווארען די געגענד... עס האט זיך ארויסגעוויקעלט א טייך; איך האב איהם פריהער נישט געזעהן... און נייע בוימער, א נייער וואלד... פאר מיר ניי—; פאר די, וואס וואוינען דארט — אלט...

איך הויב די אויגען אויף אין דער הויך — א גרעסער שטיק הימעל — נאך א שטיק וואלקען, און שטערען פאר מיר נייע... ביי עמיצען זענען זיי געצעהלט!

איך פ ר ע ה מיך נישט דערמיט; אבער שטאלץ דערויף ווער איך... דאס אלץ זעה א י ך...

פלוצים שטעלט זיך א שאטען פאר מיר... איך דערקען איהם— שמעיה בטלן!

— וואס ביסט דו אזוי גרויס ביי זיך? — שפעט אוים מיר שמעיה — דו זעהסט מעהר, אבער צי זעהסטו בעסער? זעהסטו טיפער? און אויפ'ן שפיץ טורם, צום הימעל נאהנט צו די שטערען, וועסט דו בעסער אדער טיפער זעהן?!

אייביג וועט זיך דיין בליק גליטשען א י ב ע ר די זאכען, פון אויבען ג ל י ט ש ע ן, נישט אריינדרינגען אין דער זאך אליין, אין עצם־זאך! אין דער נשמה פון איהר.

און ער פארלעגט די הענט אויף דער ברוסט און זאגט: אלץ האט זיין אייגענע נשמה — א מענש, א טיר, א געוויקס, א שטיין, א קערענדעל זאמד... נישט אלע נשמות אבער זענען גלייך לעבעדיג און וואך... דאס מערסט נשמות שלאפט, אין הארטע קערפער פאר־שלאסען און עס פאלט אויף זיי קיין טוי פון לעבען נישט, שפרא־צען זיי נישט ארויס די נשמות...

וועקט זיך אבער א נשמה, פון וואס עס זאל נישט זיין א נשמה, קאן פון איהר ווערען אלץ, אלץ — דאס שענסטע, דאס בעסטע, דאס העכסטע...

און קענען, זאגט ער — דארף מען נאר איין נשמה... פון וואס עס איז א נשמה... קען מען איינע, קען מען אלע... אלע נשמות זע־נען גלייך, זיי זענען נאר וואך און אויפגעלעבט נישט אויף איין מדרגה...

אבער דעם תוך, דעם עצם־זאך, די נשמה זעהט מען נישט מיט בלויסע אויגען... דערצו דארף מען ברילען...

— ברילען!

— פאראן אזוינע, דורך וועלכע מען זעהט נשמות... הוילע, נאקעטע נשמות...

— וואו זענען זיי?

— אין א הייל! — אין א הייל הינטער ירושלים, אין אן אייזערנעם קאסטען מיט א קופערען באשלאג און שטאלענע שלעסער ליגט אן אלטער „כתב יד", א שטיקעל פארמעט מיט א שם המפורש, מיט וועלכען מען קאן עפענען אן אנדער הייל, לעבען טייך גאנגעס, לעבען גן־עדן — אין כינא... און דארט אין יענער הייל ליגען זיי—די ברילען. די הייל איז אבער באוואכט מיט לייבען, עגדישען און ברענענדיגע שלאנגען.

און פייניגט מען דעם גוף, ביז ער ווערט איינגעשרומפען, די חיות רעות זאלען קיין חשק נישט האבען אריינצושטעקען א צאן, און האט מען מיט זיך דעם שם, צו עפענען דעם קאסטען —

— ארויף!

הערט זיך פלוצלינג די שטימע; דער שאטען פארשווינדט...

אויפ'ן וועג כאפט מיך יוסל פילאזאף, מיין רבי, ביי דער פאלע אן:

— וואוהין געהסט דו? נאך וואס שטייגסט דו? אלץ ווייס דיין נשמה, אלץ שטעקט אין דיין נשמה... זעץ דיך נאר אין א ווייט, פינסטער ווינקעלע קלערען... נאר קלערען...

— ארויף! — גיט א רוף די שטימע פון דער הויך; ער פארשווינדט און איך שטייג...

און וואס העכער איך שטייג, קלענער ווערען די צימערען, קלענער די פענסטער, ארעמער דער שטראל, וואס פאלט פון זיי אויף די טרעפ קעגענאיבער... הארטער, נאסער און גליטשיגער ווערען די ווענט...

אבער זעהן זעה איך וואס אמאל מעהר, אלץ ווייטער און ווייטער! —

די פינסטערניש אין צימער ווערט, וואס העכער, אלץ נעדיכטער, און לעגט זיך מיר, ווי א שווערע לאסט אויף דער ברוסט... איך אטעם קוים... דאס בלוט אין די אדערען גליווערט פאר שרעק... איך אייל מיך אלץ צום פענסטער צו... איך וויל ליכט פון דרויסען און לופט. צו־לאנג אבער שטעהן לאזט מען נישט.

— חעכער! — רופט מען אלץ אינאיינעם...

איך ווער בייז.

— ווער רופט מיך? ווער האט מיר צו באפעהלען? די פיס— געשוואָלען, אטעם — פעהלט, און דו רופסט און רופסט, וואס אמאָל שארפער, געביטערישער! מיט וואס פאר א רעכט?

— העכער! — רופט די שטימע.

איך געה אלץ העכער און העכער, און אין הארץ קוילערט זיך ארום ביי מיר א לעבערליכער געדאנק: דו אליין רופסט! באהערש נאר דיך אליין!...

און איך וויל מיך איבעררערען און שטעל מיך אפּ און רעד צו מיר אליין:

— און אז דו ווערסט שוין זעהן נאך וועלדער און פעלדער, נאך טייכען, נאך בערג, נאך ערד... און אז דו ווערסט שוין זעהן נאך טויזענט שטערען, נאך שטיקער וואלקען, נאך הימעל, וועט דיר גענוג זיין? די זאכען זענען א ר ו ם דיר און מיט העכער קומסט דו צו זיי נישט נעהנטער... זיי רינגלען דיך ארום, דו ביסט די מיט, ארום וועלכער אלץ דרעהט זיך אין א ראד... מיט העכער קומסט דו צו קיין קערענדעל זאמד נישט נעהנטער!...

און וואס העכער, אלץ קלענער ווערען זיי, די זאכען, וועניגער דערקענסט דו זיי...

און איך לויף צום פענסטער צו, קוק ארויס: וואו איז באג־דאד, וואו מיין טאטע־מאמעס הויז, וואו מיינע גאסען, מיינע חברים, מיין בית־המדרש?

פינטעלער זעה איך... גלייכע, אויסגעמישטע פינטעלער...

און — זיי ווילען מיר אויך פארשווינדען... אליין וועל איך בליי־בען... און וואס העכער — איינזאמער, עלענדער...

— וואוהין אייל איך מיך? —

— ארויף!

איך דערהער א געוויין... א חיימיש־האַרציגע קול וויינט... צי איז נישט דארט וואס געשעהען? צי איז נישט דארט עמיץ פון

מיינע געשטארבענע? א ברונען איז דא אויפ׳ן הויף, צי איז ניט־מיין שוועסטערל אין ברונען אריינגעפאלען?

און איך הער דער מאמעס שטימע:

— קינד מיינס, וואס טוסט דו? דו שפילסט מיט׳ן לעבען... אויפ׳ן שפיץ טורם שטעהט דער וועכטער, ער וועט דיך פאר א שונא האלטען, שטעכען דיך!

— ברודערל, ברודערל מיינס! דארטען זענען כשוף־מאכער, זיי וועלען דיר שלעכטס טון! וועסט אין עפעס משונה׳דיגעס מגולגל ווערען!

— ארונטער! — בייזערט זיך דער טאטע, — נמרוד וועט דערהערען, אז דו קריכסט איהם אויפ׳ן קיווער, וועט ער זיך א ריהר טון, פאלסט דו אראפ, ווי א שטיב...

— א! די בת־מלכה ציהט דיך! די בת־מלכה...

איך ווער פארציטערט!

— קום! — רופט ווייטער די שטימע.

איך נעה און אויף שטיקער רייסט זיך דאס הארץ. —

אט בליצט עפעס אויף! א שפיגעל! ווער האט דא אויפגע־האנגען א שפיגעל?

און — דאס בין איך?

דאס ליימינגע, גערינצעלטע פנים, די מידע, האלב־אויסגערי־בענע אויגען, די ווייסע גרויע האר... ד א ס איז דער סוף?

— נעווייס! — ענטפערען אלע מידע גלידער...

— אזוי איז... אקצענטירען די פיס...

— אזוי! בלוטיגט דאס הארץ.

איך רייס מיך מיט שרעק אוועק פון שפיגעל און וויל ווייטער לויפען... ארויף, ארויף, וועניגסטענס דעם שפיץ דערגרייכען, מיט׳ן לעצטען טראפען בלוט, מיט׳ן לעצטען אטעם...

— אראפ! — דונערט פלוצלונג די זעלבע שטימע פון דער הויך.

— איך נעה נישט אראפ! — שפאר איך פארצווייפעלט דעם פוס אין באדען!

— ווער עס געהט נישט, פאלט!
און איך קאלער מיך אראפ...

2.

איך בין זיכער, אז קיינער האט דערינען קיין טעות נישט גע־האט; אז אלע האבען פארשטאנען, אז איך פארצעהל א חלום פון מיינע קינדער־יאהרען...

און, אויב עמיצער האט א טעות געהאט, איז אויך קיין אומ־גליק נישט... א חלום ווערט אויך נישט אויסגעטראכט, ער בינדט זיך נאר צוזאמען... שטעלט איבער, דרעהט אוים; אבער — אלץ פון לעבען... וואס שאדט, אויב ער פארבט אמאל שענער, מאהלט פאנטאסטישער?

און ווער קען די גרענעץ צווישען חלום און לעבען?

און נאך א מעשה איז געשעהען...

און דאמאלט בין איך שוין געוועזען אין די מיטעלע יאהרען... און נישט אין דער היים... איך האב גלות געליטען... גע'חלומ'ט האט זיך מיר שוין אויף פרעמדע בעטען, וואו פרעמד אומפלוט האט געביסען, געוועקט און קיין איינציגער חלום האט זיך ביז צו ענדע נישט אויסגעשפינט! שוין לאנג ארויס פון די קינדער־שיך, פון קאליפען־לאנד... אויס ענוכען, קעבס־ווייבער, כשוף־מאכער, אויס נמרוד מיט'ן קיווער, אויס בת־מלכה'ס, וואס שיקען אמאל א לבנה־שטראל אין א מיד הארץ אריין...

א גלות־מענש בין איך; איך ארבייט, פיהר „מלחמה פאר'ן לעבען". פאר מיר, פאר ווייב און קינד! אויס חלומות!

דאס לעבען, דאס ווירקליכע לעבען איז צו הארט, צו פעסט איינדרינגליך, עס זאל בלייבען פלאץ פאר חלומות... קינדער אין וויגען חלומ'ט שוין נישט...

און אווענט־צייט איז עס געוועזען, א שעהנער אווענט, און איך בין מיר פאר'ן הויז אין גערטעל געשטאנען. אין פרעמדען גערטעל פאר'ן פרעמדען הויז...

א וואונדערליכער אווענט געוועזען...

צו מיטאָג האָבען זיך אויפ׳ן הימעל צוזאַמענגעקליבען לייכ־טע, זילבערנע, דינע נעבעל, וואָס האָבען זיך צוזאַמענגעהעקעלט, און ווי אַ פיין געשפּונען טישטוך אויסגעשפּרייט, און פון צווישען די לעכלעך זענען טראָפּען, ווי טרערען פון אויגען געפאַלען... דער־נאָך האָט דאָס טריפען אויפגעהערט, די לייכטע נעבעלעך צושווי־מען זיך...

די זון געהט אונטער, דאָרף ווערען טונקעלער; די לייכטע נע־בעל צופליהען זיך — ווערט ליכטיגער —

בלייבט עס שטעהן! — נישט ליכטיגער ווערט, נישט טונקע־לער... עס האָט זיך די צייט, ווי אָפּגעשטעלט! דער אומרוה פון וועלט־זייגער איז שטעהן געבליבען!

די בוימלעך אין גאָרטען וואונדערען זיך... די בלומען אין גראָז ווייסען נישט, וואָס מיט זיך צו טון... עפענען זיך נאָכ׳ן רע־גען, פאַרוויקלען זיך פאַר דער נאַכט?

איך שטעה דערשראָקען.

און וואָס וועט זיין, אויב דער פּאַדים, וואָס באַוועגט אַלעס, האָט זיך ווירקליך אָפּגעריסען? אויב איך בין אויפ׳ן גרענעץ פון דער צייט, עס שלאָגט אוים איהר לעצטע סעקונדע! און דאָס, וואָס עס איז, וועט שוין אַזוי לעבען און דויערען אייביג; נישט פאַר־ענדערען זיך, נישט אויפהערען... אַלץ וועט פאַרגליווערט, פאַר־שטיינערט ווערען; אַלץ וועט בלייבען אין דער זעלבער פאָרם!

דער אָקס, וואָס האָט דעם קאָפּ געבויגען און אַרויסגעשטעקט די רויטע צונג צום גרעזעל, וועט עס נישט דערגרייכען...

דער אָדלער מיט׳ן קינד, וואָס ער האָט אין די נעגעל, וועט בלייבען הענגען אין דער לופט, אונטער׳ן הימעל, און די מוטער, וואָס קניט אויף דער ערד, מיט אויסגעשטרעקטע הענט, פאַר־שטאַרט פאַר שרעק, וועט שוין בלייבען קניען... דאָס געשריי פון קינד און פון דער מוטער וועלען פאַרפריהרען אויף אייביג אין דער לופט!

געבויגענע אונטער אַ לאַסט, וועט פאַרשטאַרט ווערען דער טרעגער, ער וועט קיינמאָל נישט אויסגלייכען די אַקסעל... דער טראָפען שווייס, וואָס האָט זיך איהם געלאָזט פון שטערן, וועט נישט דערגרייכען די באַק, וועט הענגען בלייבען איבער דער ברעם...

און אלטע מויד וועט בלייבען ביי די קארטען, וואס זי לעגט זיך; דער „אייבער“ וועט איהר שוין קיינמאל נישט ארויס...

און דער, וואס קניט פאר'ן פרעמדען ווייב, וועט שוין נישט אויפשטעהן; די ליפּען, וואס זי טראגט איהם אקעגען, בלייבען אין דער לופט. און דער מאן, וואס לויפט מיט'ן מעסער צו, וועטביידע נישט דערגרייכען...

א קינד כארכעלט אין וויג, דיפטעריט... עס וועט נישט שטאר־בען. נאר אייביג כארכלען... דער קראמפּף אויפ'ן פּנים פון דער מו־טער, וואס קניט ביי דער וויג, וועט נישט אראפּ...

די אלטע זעק־פליקערין בלייבט מיט דער נאדעל אין איין האנט, מיט'ן פּאדים אין דער צוויטער...

דער מערדער אין וואלד, מיט'ן בילד פון זיין אפּפער אין אויג!

און די טויטע וועלען שוין נישט אויפשטעהן, די לעבעדיגע— נישט שטארבען... אלץ וועט זיך איינציהען און איינגעצויגען ווע־רען אין איין סעקונדע — די אלע בילדער פון שרעק, פון פאר־צווייפלונג, פון כעס, רציחה, רחמנות, געבעט — אויף תמיד!

הער איך פּלוצלונג א שטימע...

אייביגער נחת, אייביגער צער, אייביגע פרייד, אייביגע טאר־טורען...

— געה!

נישט ווילענדיג ריהר איך מיט א פוס, און אלץ הויבט זיך אן ארום מיר צו באוועגען...

איז דאס אויך געוועזען א חלום?

אבער, די שטימע האב איך דערקענט!

דיזעלבע!

— וואוהין געהן?

קיין ענטפער!

3.

אלט ביז איך אצינד און זעה אויס, ווי דאמאלט אין שפּיגעל...

די פיס ווילען שוין נישט טראגען... איך האב שוין לאנג קיין

גערטעל, קיין בלומען, קיין הויז, אפילו קיין פרעמדס... איך וואנ־דער...

און צו חלום קומען: אייזערנע בלומען, קברים־קרענץ...

און פארגעסען פון אלע, עלענד, צוגעשלאגען אין א גאסט־הויז צום בעט.

אינדרייסען, הינטער די ווענט, שטורעמט און זידט ווייטער דאס לעבען, נישט מ י י ן לעבען שוין!

רייסט זיך אמאל צו מיר אריין א שטימע, פארשטעה איך זי נישט... א פרעמדע שפראך, און ווייס נישט, ווענען וואס עס געהט...

איך הער נאך: שווערדען קלינגען... הורא! עמיץ זיגט! אנ־דערע שילטען און פאלען...

איך בין אויך אמאל א קריגער געווען, א שווערד געהאט... ווענען עפעס געפאכטען, אבער ווענען וואס געדענק איך נישט...

דער קאפ איז צו שוואך; איך ווייס שוין נישט, צי מיר האבען געזיגט, צי דאס פעלד געריינינגט...

צי געדענקט מיך נאך עמיץ דארט? געוויס נישט; איך האב זיי אויך פארגעסען!

אין אלטען הארץ שימערט נאר א קליין פלעמעל: דאכט זיך, א ליכטעל צאנקט, נאר עס האט שוין קיין קראפט נישט צו פאר־טרייבען די קאלטע, שווערע שאטענס, וואס לעגען זיך מיר אלץ מעהר אויף דער נשמה...

אמאל אלטע שאטענס; באווייזען זיך אמאל אין געהירן, איך דערקען זיי נישט... איך ווייס נישט, ביי וואס איך האב אמאל געוויינט, פארוואס איך האב אמאל געלאכט...

און די אויגען זענען פארמאכט אויף אייביג... נאר די אויערען הערען נאך עפעס...

נאך וואס? דאס גערויש פון לעבען פארשטעה איך נישט...

און אפען זענען זיי, איך זאל נאך אמאל ווערען גערופען! און די זעלבע שטימע ועט רופען... דאס ווייס איך...

— ווער ביסט דו, וואס דו ווערסט רופען?

— איך וועל געהן, איך וועל פאלגען, ווייל איך מוז! נאר ווער ביסט דו?

בין איך נאַר דיין ווערקצייג געוועזן, נישט ווילענדיג, דיינע צוועקען געדיענט, און צינד, אז איך טויג נישט מעהר, ווערסט דו מיך צושמעטערן?

און איך זאָל אפילו קיין רעכט נישט האָבען צו פרעגען: צו וואַס איך האָב דיך גענוצט?

אַ רייזע אין דער צייט.

...און איך ווארף מיך ארום אין בעט; א געדאנק מאטערט און לאזט נישט שלאפען. אין דרעמעל פלאָנטערט ער זיך אריין אין מיינע חלומות...

„מיר לעבען אין צ י י ט און אָ ר ט.“

דעם ארט קאָן מען נאך באהערשען: ווילען מיר, ש ט ע ה ע ן מיר, ווילען מיר, ב אַ וו ע ג ע ן מיר זיך: טוישען מיר דעם פלאַץ.

אָבער מיט דער צייט — צי מיר ווילען צי נישט, מיר ב אַ־וו ע ג ע ן זיך; אפילו די רעליגיאָן רוקט זיך אויך פאָראויס!

און דער אָרט האָט פיער זייטען.

מיר קאָנען געהן אהין און צוריק, רעכטס און לינקס.

דער אָרט איז אן אומפאנג, א פארנעם.

אָבער די צייט איז א שטריך. נישטאָ קיין רעכטס און לינקס, נאָר א פאָרענט און א הינטען.

די היסטאָריקער קערען זיך אום צוריק, און מיט דער פאנטאַזיע דערגרייכען זיי אמאָל צוריק ביז אָ ד ם און ח ו ה, און זעהען זיי ארומגעהן נאַקעט און עסען גראָז...

אנטקעגען זיי שטעהען די פראָפעטען, די טרוימער. נאָר פאָר־ווערטס! שפרינגען אמאָל אין דער צוקונפט אריין, גלייך צום לעצ־טען גרויסען טאָג אָדער צום קליינעם איינגעל, וואָס פיהרט מיט א רויזען־שטעקעל אין דער האנט וואָלף און שעפס צוזאמען.

די זענען אָבער אויסנאמען, אויסטערלישע מענשען, און באַ־גניגען זיך אָפט דעריבער מיט א זייפענבלאָז פון לעבען אנשטאָט לעבען. אבער גאָטס פאָלק, די גרויסע מאַסע, וואָס געהט טריט ביי טריט, און איך, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, צווישען זיי, צווי־שען דעם ערב־רב... מיר וואָס? מיר ווילען לעבען, און נישט קיין

וועקסעל אויפ'ן לעבען. די עראינערונג פון טאָפּ פלייש איז עפּעס מעהר ווערט אלס די זיסע האפנונגען פון מילך און האָניג...

מיינע אויגען זענען האלב פארמאכט, און איך פרעג זיך:

„פארוואס נעהען מיר נישט און פאהרען נישט אין דער צייט?

וואס אנבאלאנגט דעם אָרט, אנטוויקלען מיר זיך, ווערען מיר פאלקאמענער פון טאג צו טאג. אמאָל זענען מיר גע־גאַנגען, (און פיליכט נאָך אויף אלע פיער), דערנאָך געקר־מען צום רייטען. האָט א גוטער מענש ערפונדען דאס ראָד, האבען מיר צוגעשפאנט דאס פערד און געפאָהרען! איז געקומען דער דאמפּף און האט באזיגט דאס פערד. איצט באשטרייט די עלעקטריציטעט דעם דאמפּף און זינגט! ציגנד בויט מען לופט־שיפען, און מיר וועלען פליהען, ווי די אדלער!

נאָר מיט דער צייט? קיין עצה, קיין ראָט אנטקעגען דער צייט!

די ברעמען זענען שווער, ווי בליי. פאלען צו. קוים נאָך א קליינער, שמאָלער שפּאַלט... און דער געראנק הערט נישט אויף צו מאטערען:

—„אז מיר איז קאלט דא, און איך האָב געלט, אנטלויף איך פון דער קעלט, פארבייט איך דאס פינסטערניש מיט ליכט, ווינטער מיט זומער! און וויל איך און האָב געלט, מאך איך מיר א גאַנץ יאהר פריהלינג אָדער א זומער: דער געזאנג פון די פייגעלעך הערט נישט אויף, און איך קוועל פון נחת — אין די ווארעמע לענדער.

אבער, אז עס איז מיר קאלט אין דער צייט, איז נישט דאָ וואו צו אנטלויפען!

נישטאָ קיין רעדער, קיין דאמפּף, קיין עלעקטריציטעט און קיין לופט־באַלאָן...

און — מען טאָר נישט בלייבען שטעהן! איך מוז מיך באוועגען, און באוועגען דורכאויס — אזוי וויל עמיץ — טריט ביי טריט!

צוריק, מיט די היסטאָריקער, קאָן איך זיך נישט אומקערען, מיך עקלען די דורות אהן ווייסע, געפרעסטע העמדער...

און נביאות זאָגען קאָן איך אויך נישט: זינט דער בית־המקדש

איז חרוב געוואָרען, ווייסט איהר דאָך ביי ווערמען איז די הענט דאָס נביאות איז געבליבען!

איך וויל פ א ה ר ע ן אין דער צייט, איך וויל!

און דרעמעל איין און טראַכט, אַז עס איז גאָרנישט אַזוי אומ־מעגליך.

מען דאַרף נאָר ו ו ע ל ע ן! אַליץ הענגט אָפּ פון ווילען. און איך וויל, איך וויל מיט אַלע קרעפטען, מיט׳ן גאַנצען האַרץ.

און פּלוצלונג — איך פאָהר...

אוים! עס וואַקסט שוין מעהר קיין ברויט נישט. און אויפ־געהערט האָט די ערד צו זיין דאָס איינענטום פון „פּריצים“ און פּעלקער... די כ ע מ י ע מאַכט ברויט פון דערנער, און מיר קאָנ־קורירען נאָר מיט די דערנער־פרעסער — די אייזלען. א רחמנות אפילו, וואָס קאָן מען אָבער מאַכען? אַזאַ וועלט, ס׳רעדעל דרעהט זיך! הונדערטער יאָהרען האָבען ז י י געגעסען און מ י ר געהונגערט! און נישט נאָר ברויט אַליין ג י ט אונז די כעמיע— אויך פלייש און פיש, און געפליגעל און הערינג. ס׳הייסט — נאָר דעם געשמאַק דערפון. און דער גראָבער בויך איז פאַרשוואונדען. דער טרעלבוך, דאָס איבעריגע שטיק פלייש, וואָס האָט זיך נאָכ־געשלעפּט דעם מענשען הונדערטער יאָהרען נאָכאַנאַנד. און מיר עסען נישט, נאָר מיר טרינקען. און אין פּאַריז טרינקט מען שוין אויך נישט, נאָר מען שמעקט. די שפּייזען געהען אריין דורכ׳ן נאָז. די ענגלענדער טראָגען קליינע זעקעלעך מיט שטויב, מיט פּו־דער פון שפּייז, אונטער דער נאָז איבער די וואָנסען און שמעקען ווען עס ווילט זיך זיי. און אויב דאָס מויל איז נאָך אינגאַנצען נישט פאַרשטאָפּט געוואָרען איז עס נאָר, ווייל עס קומט צונויץ — ווייבער קאָמפּלימענטען צו מאַכען, צו פלירט!

און די ליעבע — איז פריי, אַהן א בייז אויג, אַהן אייפער־זוכט — גאָרנישט!

נישט דער מאַן שפּייזט דאָס ווייב, ווי אין צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט, און נישט די פרוי האַלט אוים דעם מאַן, ווי אין דרייסיגסטען! יעדער האָט זיך זיין פלעשעלע מיט פּודער, און

שמעקט. האָט די פרוי קיין באַזונדער רעכט איבער׳ן מאַן און נישט פאַרקערט — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און דו, ווער ביסט?

— איך?

— יאַ, דו?

— איך — דער קוטשער!

— דער קוטשער?

— יאַ, כ׳פיהר דעם וואָגען אויפ׳ן צייט־וועג. ווילסט דאָך פאָהרען... פאַרוועהרטס?! צו דער צוקונפט?

— יאַ. צום קליינעם אינגעל מיט׳ן רויזען־שטעקעל. טרייב אָן!

און מיר פליהען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און וואָס פאַר א צייט זענען מיר איצט? ווי הייסט זי?

— זי האָט נאָך קיין נאָמען נישט; זי איז נאָך נישט געבוי־רען געוואָרען...

— שנעל, ווייטער!

און מענשען לויפען הין און צוריק אַרום, ווי פאַר׳סמ׳טע מייז און שרייען:

— וואָס טוט מען? נישטאָ גאָר קיין הונגעריגע, זיי צו גע־בען ברויט, קיין דורשטיגע צו דערקוויקען מיט א טרונק, קיין נאַ־קעטע צו באַקליידען, קיין קראַנקע צו היילען? נישטאָ גאָר קיין אומגליקליכע, קיין דערשלאָגענע, פעלקער אָדער איינצעלנע מענ־שען, רחמנות צו האָבען?

די קיה גיבען מילך און קיין קעלבער צו זויגען זענען נישטאָ...

אַלץ לעבט און שטאַרבט — נאַטירליך, צו דער צייט!

אַלץ לעבט און נעמט דאָס לעבען פון זעקעלע. שטאַרבען שטאַרבט מען בלויז פון אַלטקייט...

אַלץ לעבט אין א פאַלשטענדיגער האַרמאָניע מיט דער נאַטור און שטאַרבט אין א פאַלשטענדיגער האַרמאָניע מיט דער נאַטור.

נישטאָ קיין קראַנקהייט, נאָר עלטער...

מיט דער צייט שרימפּען זיך די גלידער איין ביז צום פאַר־שווינדען און אַלע אין איין צייט, אין איין מאָס—לויט מ ע ט ש־נ י ק אָ ו ו ' ס מעטאָדע.

קיין איין גליד שטאַרבט פאַר זיינע חברים נישט אָפּ און טויט זיי נישט מיט זיך פאַר זייער צייט. און אָהן ליידען, אָהן שמער־צען געהט מען פון דער וועלט.

זיי לעבען אין האַרמאָניע און שטאַרבען אין האַרמאָניע, אָהן וועהטאָג, אָהן לייד. און די נשמה און דער גוף געהען אויס אינ־איינעם. נישטאָ קיין לעבעדיגע נשמה אין אַ טויטען גוף, און נישט פאַרקערט. נישטאָ קיין ווילען גרעסער אַלס די מעגליכקייט, און קיין מעגליכקייט אָהן ווילען... נישטאָ קיין פאַרלאַנג, וואָס קאָן נישט דערפילט ווערען, און נישטאָ קיין איינגעהאַלטענע, אָנגעזאַמעלטע ענערגיע, וואָס גיסט זיך אין וועהטאָג איבער!

און מיט דער צייט איז אויך דער פלירט פאַרגעסען געוואָ־רען; נישטאָ קיין ווילען אָהן מעגליכקייט...

און קיין דיסקוסיען אויך נישטאָ! די ט ע מ אַ ס זענען פאַרשוואונדען. די מיינונגען זענען אָהן אינטערעס און די שטימען אָהן פאַרב. קיין צאָרן, קיין באַרעדען; קיין שפּאַס, קיין וויץ! איינמאָל האָט זיך געמאַכט אַ צופאַל, „שלום עליכם" איז דורכ־געפאָהרען. מען האָט איהם איינגעלאַדען אויף אַ מאָלצייט — ער האָט געלעזען און אַלע — געגענעצט...

מיט דער צייט איז דאָס געגעצען געוואָרען אַן אַנשטעקענדיגע קרענק, אַן אַלגעמיינע וועלט־קראַנקהייט...

— און וואו איז דאָס איינגעל מיט'ן רויזען־שטעקעל?

— צו וואָס טויג ער אונז, צו וועלכע שוואַרצע יאָהר? די וועלף, די שלאַנגען און איבעריגע ווילדע חיות זענען דער'הרג'עט געוואָרען דורך עלעקטריציטעט... אפילו די פרומע פרעש, אַ ליכטי־גען גן־עדן זאָלען זיי האָבען!

— די ערד אפילו האָט שוין אַזוי לאַנג נישט געציטערט — האָט זיך איינער פון די אַלטע לייט געוואָלט באַקלאָגען, און האָט אַ געגעץ געטאָן.

און איך ווענד זיך צום קוטשער און רוף אויס מיט שרעק:

טרייב אָן, וויטער! — — — — — — — — — — — — — — —

— —

— וואס, א „יריד“?

— גאט באהיט! מען קויפט נישט און מען פארקויפט נישט!

— וואס דען? קאראנאציע?

— אויך דאס האט מען שוין פארגעסען! לאמיר אראפגעהן זעהן —

די גאס ווימעלט פון מענשען.

און מען דערצעהלט א געשיכטע:

אמאל, אז מען האט ארויסגעטריבען די יעזואיטען פון פראנקרייך, האט איינער פון די הייליגע, פאר צארן און לייד, זיך אנגעטרונקען מיט טארטארען. א שכור'ער איז ער אנידערגעפאלען ביים פאס אין קעלער אין א לעטארגישען שלאף ביז אויף היינטיגען טאג. אהן יעזואיטען איז פראנקרייך געפאלען און געפאלען, ווי שפאניען. נאכדעם, אז מען האט ארויסגעטריבען די אידען. דאס לאנד האט זיך געבאדען אין שמוץ; פראנקרייך האט א ציטער געטאן, א קראמפף האט די ערד געכאפט און — א בארג אש, צי א סטעפ. איצט האט איינער פון די, וואס גענעצען, זיך געוואלט אויסגראבען א קבר און לעבעדיגערהייט באגראבען, און גראבענדיג, געפונען דעם יעזואיט! האט ער איהם ארייגעבראכט אין שטאדט. מיט נעווירצען האט מען איהם אויפגעמונטערט...

און ווי ער האט זיך אויפגעכאפט, האט איהם דער גאנצער עולם ארומגערינגעלט און געפרעגט: צי דאמאלט, אין דער יעזואיטען-צייט, האט מען אויך גענענעצט?

— יא, — ענטפערט ער — עס האבען גענענעצט לארדען אין ענגלאנד, מיליארדערען אין אמעריקא און דערגלייכען!

— און די איבעריגע? דער עולם?

— ניין, דאכט זיך: ניין!

— וואס האט מען געטאן?

— איידער מען האט פארבאט די יעזואיטען, האט מען אין אלע לענדער געדאווענט, גאט געלויבט, געבעטען...

— א געשעפט! לעדיג-געהער געווען? וואס?

— מען האט זיך געפרעהט מיט דעם אויפגאנג פון דער זון אין דערפריה, און מיט'ן אונטערגאנג ביינאכט, צום ביישפיל: די פאטען!

— מיר האָבען קיין מאָרגען און קיין אָווענט. די עלעקטרישע זון ביינאַכט לייכט נאָך בעסער, ווי די בייטאָג!
— עס זענען אויך געווען קאָנצערטען פאַר וואוילטעטיגע צוועקען.
— מיר האָבען קיין „צדקה" נישט; נישטאָ קיין אָרעמע לייט!
— קאַטערינקעס האָבען אין די גאַסען געשפּילט...
— מיר האָבען „קנעפּלעך" — אַ דריק, און עס הערט זיך אַ געזאַנג, נאָר ווייל אַלע קאָנען דריקען און הערען — —
— אַ! — דערמאָנט זיך דער יעזואיט — ס'זענען געווען אָרעמע, וואָס פלעגען צוליעב פאַרגניגען, אַזוי אַמאָל, אין אַ קאַלטער ווינטער־נאַכט אַרויסשטעקען אַ פוס פון אונטער דער קאָלדרע און אריינכאַפּען צוריק!
— נישטאָ ביי אונז קיין קעלט און קיין ווינטער! אַ מיטעלמעסיגער קלימאַט אויף דער גאַנצער ערד!
— נאָך עפּעס געדענק איך, — זאָגט דער פאַרמאַטערטער יעזואיט, — כ'וועל אייך זאָגען, נאָר — אביסעל ווייז...
— אביסעל וויין־שטויב צום שמעקען, גוט!
— זעלנער פלעגען דורכגעהן אין די גאַסען, פאַר זיי אַ קאַפּעליע מיט מוזיק, און דער עולם פלעגט זיי נאָכלויפען מיט פרייד.
— וואָס טייטש „זעלנער"?
— אָנגעטאָן אין אוניפאָרם, באַוואָפענט!
— וואָס הייסט אוניפאָרם? און וואָס איז אַזוינס באַוואָפענט?
— גיב מיר נאָך אַ שמעק ווייז, ווייל מיין געדעכניש ווערט שוואַך.
מען האָט איהם געגעבען צו שמעקען, און ער האָט זיך אַלץ דערמאָנט און דערקלערט.
— גוט, זאָגט דער עולם, און גלייך זענען באַשאַפען געוואָרען זעלנער מיט אוניפאָרמען און געוועהר.
און די „זעלנער" מאַרשירען איבער די גאַסען און גענעצען, און דער „עולם" גענעצט מיט...
— זאָגסט ליגען, יעזואיט!
— ניין, כ'זאָג גאָר קיין ליגען נישט... אָבער דאָס זענען נישט קיין זעלנער.

— זיי געהען דאָך אין אוניפאָרם?

— ריכטיג.

— זענען דאָך באוואפענט?

— יאָ, אָבער — —

— וואס „אָבער"?

— זיי האָבען נאָך קיין בלוט נישט פארגאסען, און זיי האָבען קיין צייכען פון קיין זעלנער אויף די פּנים'ער.

— פארגיסט בלוט! — האָט דאָס פאָלק פלוצלונג אָנגעהויבען ליארמען — שטעכט, שיסט, טויט!

— וועמען? — פרעגט דער גענעראל.

— אונז, אונז אלעמען, שיסט, אבי נישט גענעצען, שיסט! — דונערט די שטימע פון פאָלק; און דאָס פאָלק איז די לעצטע אינסטאַנץ!

— שיסט! — קאָמאַנדירט דער גענעראל...

איך האָב מיך אויפגעכאַפּט.

פּאָעמען און פּראָזאַ

געה נישט מיט מיט מיר.

נעה נישט מיט מיר, גאָלדען, הארציג קינד; טרויעריג איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואך אמאָל —
און ווער איך שוואך אמאָל, פון הארץ־רייסענדיגער בענקשאפט באפאלען, פון שמערצען באזיגט, און איך קני פאר דיר, און בעט מיך, מיט נישט מענשליכע טרערען, ביי דיר: קום! — נויג נישט צו דיין אויער צו מיין געבעט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

טרויעריג איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג; פון טרויער־ווידען געהיט, מיט זייערע שאָטען אויסגעבעט...
דער הימעל האט זיי אָפגעשטויסען, די ערד האט זיי צוגע־צויגען...
דער שטראַל פון העלסטען, פון גאָלדענסטען טאָג, וואס רייסט זיך דורך די אבלים דורך, ווערט פון פרייד און גלאנץ בארויבט, און איבער'ן וועג לעגט זיך מיד און בלייך א טויטער שטראַל, א בר־מנן — א שטראַל!...
נישט פאר דיר, גאָלדען, הארציג קינד, איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

צווישען צווייגען און בלעטער פון די אבלים, וואס זעהען קיין הימעל נישט, וואו עס נעסטען קיין פייגעל נישט, — פארבענקען וועט זיך דיין נשמה צו זאנג און קלאנג...

אויפ'ן שאָטען־אויסגעבעטען וועג וואקסען קיין בלומען נישט;
אומזיסט וועט זיי מיט בענקשאפט זוכען דיין אויג...
א, געה נישט מיט מיר, גאָלדען, הארציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

לעש, קינד, די בארמהערציגע פונקען פון דיינע אויגען אויס;
אומהיימליך איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג.
טרויער־ווייידען היטען איהם פון אלע זייטען; נישט היימליך
איז מיטער־נאכט דאס גערויש, וואס שלאָגט זיך צווישען שווערע
צווייגען און בלעטער...
אלט־פארשטומטע קלאָנגען, וואס דער הימעל נעמט נישט
אויף... פלוכען און צוין־קריצעריי פון פארשטויסענע און פארשאָל־
טענע... מיטער־נאכט וועקט זיך דאס אלץ און מישט זיך צוזאמען
מיט'ן יאָמער פון פארזינדיגטע נשמות, וואס פלאָטערען ארום, און
זוכען און געפינען נישט קיין תקון...
נישט פרעהליכער איז דער טאָג... דורך אש פון פארברענטע,
דורך שטויב פון צו קבר־ישראל נישט געקומענע, קוקט דורך א
רויט צארניגע זון...
נישט פאר דיר איז דער וועג, גאָלדען, הארציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיר, גאָלדען, הארציג קינד; שרעקליך
איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג.
שארבען־קעפּ וואלגערען זיך איבער'ן וועג, שארבען־קעפּ וואל־
גערען זיך ארום אין זיינע שאָטען, שארבען־קעפּ פון לאנג געשטאָר־
בענע און נישט באגראבענע, און מיט הוילע אויגען־לעכער קוקען זיי
ארום אויף דער וועלט און שרייען שווייגענדיג: פארוואס? פאר־
וואס?
און איבער קברים פיהרט דער וועג; איבער פארגעסענע דער־
נער־באוואקסענע קברים...
דאס זענען די קברים פון די פאר'עקשנ'טע מלאכים, וואס
האבען אמאָל דעם כסא־הכבוד געשטורעמט און דערנאָך, באזיגטע
און פון הימעל אראָפּגעשלײדערטע, אומזיסט געזוכט פארגעסעניש
און טרויסט אין דער שוים פון ערד־געבוירענע טעכטער, ביז זיי
זענען אויסגעגאנגען, ווי א ליכט...

צוגענומען האָט זיי די ערד, נאָר פאַרצעהרען זיי קאָן זי נישט!

און, הער, קינד! אַפּט אין האַלבער נאַכט שפּאַלטען זיך די קברים, די פאַרגעסענע, דערנער־באַוואַקסענע קברים...

און זיי, די געוועזענע מלאכים, שטעהען אויף, געהען פון די קברים אַרויס, שטעלען זיך אויס און קוקען מיט אַ ברענענדיגען האַס אין די אויגען צום הימעל אַרויף, און הויבען מיט גרימצאָרן די פויסטען קעגען כסא הכבוד אויף, און כאַפּען זיי באַלד צוריק צו די מיילער... און בייסען די פינגער פאַר צער און שאַנד, — פאַר־וואָס זענען די הענט אַזוי קורץ!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיט מיר גאָלדען, האַרציג קינד!

איך בעט דיך דאַרום, שאָקעל דיך אָפּ פון מיין געבעט, ווי פון אַ גרינעם וואָרעם, וואָס פאַלט דיר פון בוים אַראָפּ אויף דיין ברוסט!

דאָרט געהען אַרום די שאָטען פון נאָך נישט געשעהענעם, פון נאָך נישט באַשאַפענעם; אומרוהיגע שאָטען, וואָס רייסען זיך, קע־גען גאָטס ווילען, צו ליכט און לעבען פאַר דער צייט, נאָך איידער ער האָט זיי מיט פלייש און בלוט באַקליידט.

לעבענס־הונגעריגע זענען די ווידערשפּענסטיגע גייסטער, און וועה איז דעם, וואָס זיי טרעפען אויפ'ן וועג... זיי נעמען צו פון די באַקען די פאַרב, זויגען אויס דאָס ליכט פון די אויגען, און נאָגען אויס דאָס בלוט פון האַרץ... לעבענס־הונגעריג זענען זיי...

נישט פאַר דיר איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואַך אַמאָל, פון שמערץ און בענקשאַפט פאַר־מאַטערט, און קני פאַר דיר, און בעט זיך רחמים ביי דיר: קום, פאַרלאָז מיך נישט! — הער נישט מיין געבעט!

לעש די באַרמהערציגע פונקען אין דיינע אויגען אויס; און די בענקשאַפט, וואָס איך האָב פאַרזייהט אין דיר, רייס דיר, ווי אַ דאָרן פון האַרץ אַרויס! זעה, ווי צאָרניג עס שפּרייט זיך איבער מיר דער הימעלס־בויגען...

געה, קינד! זאָל דער דונער, וואָס ווערט פאַר מיר געשמידט, דיך אומזיסט נישט טרעפען...

נישט דאס האט דיין מאמע, איבער דיין וויג געבויגענע, דיר געזונגען!

נישט דעם וויסטען חלום האבען לבנה און שטערען, אין די שטילע זיסע נעכט, דורכ'ן מיידעלשען פענסטער דיר אויסגעשפינט!

גייה אין דיין רוה אריין, קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

זעה, צארניג פינסטער בויגט זיך איבער מיר דער הימעל...

און פון צווישען די ביימער, אין פינסטערניש, פאר שרעק צוזאמענגערוקטע, פינקעלט ארויס דיין היים, דיין זיסע שטילע היים!

מיט ווארעמע בליקען ווינקט זי צו דיר, צערטליך רופט זי דיך: קום! גייה אין דיין רוה אריין, קינד!

גייה, צארניגער נאך ווערט דער הימעל...

• גייה אין דיין רוה אריין, קינד, לעג דיך... לעג צו דיין קעפעלע צום קישען און קריאת־שמע לייען!

און הויב דיינע שטילע זיסע אויגען צום הימעל אויף און בעט!

בעט, ער זאל דיר אפציהען דעם שווארצען וואלקען, וואס האט זיך איבער דיין יונגען, אומשולדיג־בלויען הימעל געלעגט... אויסגע־ריסען זאל ווערען דער זאמען פון אומרוהע און בענקשאפט, וואס איך האב מיט מיין זינדיגער האנט אין דיין הייליג שטיל הארץ פאר־פלאנצט...

און אפגעהן זאל דער שאטען, וואס דער פארביינגעהענדיגער איינזאמער וואנדערער האט אויף דיין ריין־געשטראלטע נשמה געווארפען. —

בעט, קינד! דיר איז דער הימעל נישט צארניג און וועט הע־רען דיין געבעט...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

גייה נישט מיט מיר, גאלדענע, הארציג קינד!

עס זענען קיין וואונדער געשעהען.

א. וויסטע, טויב־שטומע נעכט, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

פון זיין שטראַלענדיגער צירונג בארויבט, ליגט מיר אויסגע־שפרייט דער בלאס־גרויער הימעל; אין אייגענעם, אויסגענבעלטען שוויים האט זיך איינגעהילט די ערד, און אין דער לופט שוועבט די אומפּרוכטבארע מידקייט פון גאט און לייט, פון וועלט און באשעפער!

דורך פארדרעהטע צווייגען פון פארקריפּעלטע ביימער קוקט צו מיר אריין די אומפרוכטבארע, טויב־שטומע נאכט; מיט די וואסע־ריג־גרויע אויגען זוינט זי מיר אוים דעם לעצטען טראפען ווילען...

פייכט און קאלט הויכט זי אויף מיר, און א פייכטע קעלט צוגעהט זיך אין אלע מיינע גלידער; איך פריר...

איך פריר ביז'ן מארך אין די ביינער, ביז'ן לעצטען טראפען בלוט אין הארץ...

נעם, אלטע פארפרוירענע נשמה, א פייער־טאפּ, געם און געה פון הויז צו הויז, פון טיר צו טיר, און בעט א פונק פייער... א פונק פייער זיך צו דערווארעמען.

מיד בין איך, שטערבליך מיד, נישטא מיט וואס און נאך וואס צו לעבען... און שטארבען קאן איך נישט: מיט וואס וועל איך קו־מען אהין?...

מיד בין איך, שטערבליך מיד, און דאך בין איך אמאל שטארק געווען — גאטס גענאד האט אויף מיר געשטראלט...

נאר פארזינדיגט האב איך מיך און די קראפט פארלוירען, און פארשלאסען האט זיך פאר מיר דער הימעל און וועט מיר שוין נישט אויסשטראלען קיין נייע קראפט...

א גאלד־געלאקטער, פון גאט געזאלבטער קעניג בין איך אראפּ־געקומען פון די הויכע בערג. — א בליצענדיגע קרוין אויפ׳ן קאפּ געהאט, און אויסגעשטראלטען מאנטעל אויפ׳ן לייב געטראגען, מיט א גינגאלדענער קעניגליכער הארפע אין דער האנט — — —

איך בין אראפּגעקומען און אלץ אין דער נידער פארשוואונדען...

די גאלדענע לאקען זענען אראפּגעפאלען אין דלילה׳ס פאל־שען שויס...

לילית האט מיך מיט איהר כשוף אין איהר נעץ געפאנגען; איך האב איהר לויב געזונגען און צוגעשפּילט אויף דער גינגאלדע־נער הארפע, און עס האט געפּלאצט א סטרונע נאך א סטרונע...

אין פאר׳כשופ׳טע נעכט, אויף פארבליהטע זומפען, האב איך מיט איהרע טעכטער רעדלעך געטאנצט, און אינ׳ם טאנץ די קרוין פון קאפּ אראפּ פארלוירען; און איינגעשלונגען האט זי דער זומפּ.

אויף קרומע, פארלוירענע וועגען בין איך געגאנגען, און די דער־נער אויף די קרומע, פארלוירענע וועגען האבען מיר דעם קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל פון לייב אראפּגעריסען; צוויטען־ווייז, פעדים־ווייז...

א. נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

גאט האט מיר א ליכטיגע נשמה געגעבען, און איך האב פון איהר גראשענדיגע ליכטלעך געצויגען און אין לוסט־פארביגע גאר־טען־לעמפּלעך אריינגעשטעלט, און פארברענט די ליכטיגע נשמה!

דאס גאלדענע הארץ, וואס איך האב פון זיין ליעבען־נאמענס האנט באקומען, האב איך צולאזט, אויף קליין געלט צומינצט, קראנקע שמייכלען אויף געשמינקטע פנים׳ער איינגעקויפט — און פארשוואונדען דאס גאלדענע הארץ...

אַז אויסגעלאָשענער פלאַקער בין איך. און דער הימעל האָט זיך מיר פארשלאָסען און וועט מיר שוין נישט אויסשטראַלען קיין נייע ליכט, קיין נייע קראַפט...

צום געבעט פון אומריינע ליפען, וואס האבען לילית'עס לויב געזונגען און איהרע טעכטער געקושט, וועט גאָט נישט צונויגען זיין אויער...

מיד, שטערבליך מיד ליג איך.

נישטאָ מיט וואס און צו וואָס צו לעבען...

און שטארבען קאָן איך נישט; נישטאָ מיט וואס אהין צו קור־מען.

מען וועט מיך פרעגען: וואו זענען דיינע גאָלדענע לאָקען און די קרוין אויף זיי? דיין אויסגעשטראַלטער מאַנטעל וואו איז? פארוואס האבען געפלאַצט די סטרונעס אויף דיין קעניגליכער האר־פע, מיט וועלכע מען האָט דיך אראָפּגעשיקט?

אָ, די נעכט אָהן שלאָף, אָהן חלומות, אָהן טרייסט!

ווי אַ בר־מנן, וואס זוכט זיינע פארלוירענע נעגעל אויף, זוך איך די שטראַלען פון מיין פארלוירענער קראַפט...

מיט צושויבערטע האָר אויפ'ן קאָפּ, מיט פרעמדע אויסגעבע־טעלטע קליידער אויפ'ן לייב, מיט אַן אויסגעדאַרטען וואלד־שטע־קען אין דער ציטערדיגער האנט, וואנדער איך און זוך מיין געוועזען שטראַלענדיג גליק, און געפין נישט...

מיד, שטערבליך מיד וואנדער איך! פון נעדאַנקען, ווי פון רויב־פייגעל געיאָגט...

איבער בארג און טאָל וואנדער איך; איבער פעלד און וואלד, אויף לאָנקעס און ביי ברעגען פון טייכען — טאָג אויף טאָג, טאָג אויף טאָג, און זוך אומזיסט...

צום נידעריגען גראָז בויג איך מיך אראָפּ, — זאָל איך כאָטש איינם דערקענען, וואס האָט אויסגעשפּראָצט פון מיין הארציג בלוט — און דערקען נישט... און דאָך האָב איך אויף די לאָנקעס אויסגעטריפט מיין הארץ!

אויף וואסער־שפּיגלען קוק איך און קוק מיר די אויגען אויס...

טויזענטער גלאנצען קאלירען, וויקלען זיך, פלעכטען און טאנ־צען, שפּילענדיג אויפ׳ן בלאנקען וואסער־שפּיגעל, — — קיין איינ־ציגער גלאנץ פון מיין נשמה שמייכעלט מיר נישט אקעגען; און דאך האב איך אויף דעם וואסער־שפּיגעל מיין נשמה אויסגעהויכט...

נישט מיינע פארבען טראגען די בלומען אין פעלד...

און הויב איך די אויגען צו די בוימער אויף, פליסט מיר קיין איינציגער טאן פון מיין געבענשטער הארפע פון זייערע צווייגען נישט ארויס...

און די דערנער, וואס איך פרעג אויף צויטען און פעדים פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל, לאכען מיך אויס שטע־כענדיג: צויטען און פעדים פון אן אויסגעשטראלטען קעניגליכען מאנטעל זוכט ער, דער בעטלער!

נישט פריינדליך איז מיר דא די ערד!

וואו איך קום, דערקען איך: דא איז אויף א ווייל׳ע מיין היים געווען... דא האב איך געבלוטיגט און געשטראלט. נאר די ערד האט מיך קיינמאל נישט גערן געהאט און האט מיר גארנישט באהאלטען!

קיין איינציגען טראפּען בלוט פון הארץ, קיין איינציגען שטראל פון מיין נשמה, קיין קלאנג פון דער קעניגליכער הארפע, קיין פאדעם פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל... און די קרוין האט זי מיר איינגעשלונגען...

די שמעקענדיגע בלומען, וואס איך האב אויף איהר פרוכט־בארען שוים געשפּרייט, האט זי, די שטיף־מוטער, נישט גענעהרט; נישט אויסגעשפּראצט זענען מיינע בלומען...

אייפערזיכטיג איז די נידער...

אויף איהר זילבער־גלאנציגען מאך־געלעגער האב איך גערוהט און פרעמדע חלומות געהאט; צו די ווייטע, אין נעבעל איינגעהיל־טע בערג געבענקט... אונטער איהר הימעל האב איך געוואנדערט, און דאך האבען מיך פרעמדע שטערען געפיהרט...

נישט היימליך איז מיר דא די ערד...

און איהרע קינדער און שטיף־קינדער זענען מיר פרעמד...

ווען איך באגעגען אויף מיין וואנדער־וועג, קוק איך מיט

באנגשאפט און פּאַרציטערטער האָפנונג אין די אויגען אריין — קאַלט און פרעמד זענען זיי מיר...

קיין איינציגער שטראַהל פון א ברידערליך־הארציגער נשמה, וואָס זאָל אין מיר צוריק אָנצינדען דאָס פאַרלאָשענע ליכט...

קאַלטע, פרעמדע אויגען!

נישט מיין פרייד, נישט מיין לייד, גאַרנישט פון דעם, פאַר־וואָס איך האָב געליטען; גאַרנישט פון דעם, צו וואָס איך האָב גע־האָפט...

מיד, שטערבליך מיד, וואַנדער איך, און זוך מיין פאַרלוירען גוטס, און געפין נישט...

און קיינער שטעלט זיך נישט אָפּ, דעם אָרעמען וואַנדערער צו גריסען; קיינער שטרעקט מיר פריינדליך נישט אויס די האַנט!

קיינער פרעגט נישט: וואו פיהרט, וואַנדערער, דיין וועג?

פרעמד ביסט דו דאָ, טרויער און בענקשאַפט פאַרנעבלען דיינע אויגען. צי לעבסט דו און וואַנדערסט און זוכסט תקון פאַר דער זינדיגער נשמה?...

קיינער וועט מיר נישט ווינשען:

לעבעדיג צי טויט, זאָל דיך גאָט טרייסטען, וואַנדערער! מיט פרישע מאַנדלען זאָל אויפבליהען דיין וואַנדער־שטאָק!

און צוריק צו דער היים, אויף די הויכע בערג, אָהן קרוין און מאַנטעל, אין בעטלער־קליידער מיט דער פאַרשטומטער האַרפע — קאָן איך נישט...

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואַלד און פעלד ליגט זי און דרימעלט...

ווער איז זי?

פאַרוואָס האָבען זיך אָפּגעשטעלט מיינע פיס? פאַרוואָס איז שטיל געבליבען מיין האַרץ?

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואַלד און פעלד ליגט זי און דרימעלט...

אויף איהר וויים־שטראַלענדיגען מאַנטעל ציטערט מיט באַנ־נער ליעבשאַפט א נעץ פון ליכט און שאָטען, אויסגעשפּינט פון פאַר׳סוד׳עטען וואַלד און געבענשטען פעלד...

ווער איז זי?

שווארץ איז זי און בלאס, און וואונדער־שעהן — ועמעס וויינ־גארטען היט זי, די שולמית?

קעניגליך־שטאלץ און שטרענג איז געוועלבט די פעך־שווארצע ברעם, און לוסטיגע ליכט־פלעקען גליטשען זיך שפּילענדיג איבער איהר עבען־קרוין...

א ווילדער מאן פון פעלד ווארפט א הייסען גלאנץ איבער איהר בלאסען, הויכען שטערן; ארום די האלב־אפענע ליפען שוועבט א רעטעניש — א שמייכעל — טרויעריג און זיס!

מיט צוטרויען און ליעבע דריקט זיך דער שלאנקער לייב צום ווייכען, גרויען ערד־געלעגער, דאך אומרוהיג, דאכט זיך, הויבט זיך און פאלט איהר ברוסט...

וואס חלום'ט זיך איהר?

אויף דער אלטער הארפע ציטערט א ניי־אויפגעשפּינטע סטרונע...

ציטעריג בליהט מיר א נייע האפנונג אין הארץ — און עס וועקט זיך דער לאנג געשטארבענער ווילען אין מיר: „זאל זי די אויגען עפענען!“ און מיין ווילען איז געשעהען!

עס הויבען זיך די שווערע ברעמען אויף, און עס עפענען זיך גרויסע, גרויסע אויגען, מיט א שטאלץ־פארוואונדערטען, האלב־צארניגען בליק...

וואס איך קוק אויף דיר?

ווער עס האט מיר ערלויבט?

א, שטאלצע! דאס האט מיך נאך קיין שטערן נישט געפרעגט. און די זון, ווען איך פלעג איהר גלייך אין די אויגען אריינקוקען — אויך נישט!

צי איך וויים, ווער דו ביסט?

איך וויים!

דו ביסט די יאהרען־יאהרען־לאנג געהאפטע... אין די שטילסטע, טרויעריגסטע נעכט קוים אויסגעחלום'טע...

דאָס אין טרערען צוגאָסען, אין בלוט צוגאַנגען, פּאַר׳יתומ׳ט
האַרץ האָט דיך אויסגעבענקט.

און אויף מיין וואַנדער־וועג, אין דער פינסטערער נאַכט, ווען
דער לעצטער וועג־ווייזער אין הימעל האָט זיך פאַרלאָשען, האָט
דיך אין אנגסטען און טויט־שרעק מיין נשמה קוים אויסגעבעטען.
קוים אויסגעבעטעלט ביי גאָט!

טרייב מיך נישט אַוועק.

לאָז דעם מידען וואַנדערער דיר צופוסענס זיצען און, ווי צו אַ
הייליגער רייניגקייט, צולעגען האַרציג און פרום די לעכצענדיג־צו־
פּלאַצטע ליפּען צום זוים פון דיין קלייד.

איך וועל עס נישט באַפלעקען...

זינדיג בין איך... נאָר פּאַר זינד־געפאַרבטע פאַרלאַנגען איז
דיין קעניגליך־שטאָלצע און שטרענג געוועלבטע ברעם קיין רעגען־
בויגען נישט...

אויף דיין בלאַס פּנים דער שמייכעל איז דער אָפּגלאַנץ פון
ריינסטען בלויען הימעל אויף דעם אייביג־בליצענדען שניי אויפ׳ן
חרמון־באַרג אין הייליגסטען לאַנד...

כרובים מיט בלאַנקע שווערטען אין די הענט היטען דאָס טויער
פון גן־עדן פאַר׳ן זינדיג־פאַרטריבענעם מענש; דער גלאַנץ פון זייער
שווערט בליצט אין דיינע אויגען...

לאָז דעם מידען וואַנדערער דיר צופוסענס זיצען און זינגען
שטיל דיין לויב...

קוק נישט, וואָס איך בין אַזוי שוואַך און מיד; אויף מיינע
צוריסענע קליידער קוק נישט; זאָל דיך מיין אָרעמער וואַנדער־
שטאָק נישט שרעקען...

נאָט האָט מיר זיין טרייסט געשיקט... עס קוועלט אין מיר
פרישע קראַפט; רויזען בליהען אויף אין האַרץ; די סטרונעס פון
דער אַלטער האַרפע ציטערען, וועקען זיך צום נייעם הללויה... עס
ציטערט אויך מיין וואַנדער־שטעקען אין מיין האַנט — ער וועט

אנהויבען בליהען, מיט פרישע מאנדלען בליהען...
איך בין שטארק, איך בין רייך!
פון די טייכען אין גן־עדן וועל איך אפשוימען די פערעל צו דיין האלז... פון אומבאטרעטענע טיפסטע וועלדער וועל איך דיר ברענגען זאנג און קלאנג... פעלדער און וויזען וועל איך בארויבען און די שענסטע בלומען שטרייען פאר דיינע פיס — — דעם כסא־הכבוד וועל איך פון די טייערסטע שטיינער בארויבען און דיין פוסען־בענקעלע צירען — —
איך וועל דיר וועלטען באשאפען — — —
ווער איך בין?

ווער איך בין, פרעגסט דו — —
ווילסט מיין נאמען וויסען?
טויזענטער טראגען איהם; דארפסט דו איינעם פון טויזענטער?
וואס איך בין?
— דאס ווענדט זיך: מיט אדער אהן דיר?
אהן דיר בין איך א צאנקענדיג לעמפעל ביי א גוסס צוקא־פענס, און פארדויכער מיין לעצטען טראפען צו באשיינען די העויות פון דער גסיסה.
מיט דיר בין איך א פלאקער אין ליכטיגען גאטס האנט, א פייערדיגע זייל, וואס פיהרט איבער סטעפען צום הייליגען לאנד...
אהן דיר בין איך א חורבה פון א פארלאשענעם מזבח, פון גאט און לייט פארגעסען... די ווינטען האבען שוין לאנג זיין אש צושפרייט... פארהונגערטע קראהען שטעלען זיך אפ אמאל און זוכען שירים פון אלטע קרבנות, און געפינען נישט און פליהען אוועק, און שילטען...
מיט דיר בין איך א כהן־גדול אין קדשי־קדשים — מיט א גאלדענער ווייסוויד־פאן אין דער האנט, א בליצענדער קרוין איבער'ן שטערן, די טייערסטע שטיינער אויף דער ברוסט, וועלט־הארמאניש קלינגען די גאלדענע גלעקלעך ביים זוים פון מיין קלייד און, אין גאטס וואלקען איינגעהילט, בעט איך פאר דער פאראומגליקטער וועלט...

אַהין דיר בין איך אַ נעפאַלענער, אַן אַפּטריניגער...

פאַרביי איז געגאַנגען אַ העלדען־אַרמיי וועלטען חרוב צו מאַכען, נייע צו בויען; איך בין געווען איינער פון זיי, איינער פון די גרעסטע — און בין אויפ'ן וועג געבליבען... און איבערגעלאָזט האָבען זיי דעם שוואַכען... טייל—מיט אַ באַרמהאַרציגער טרער אין אויג, אַנדערע האָבען פאַר מיר נאָר שפּייעכץ געהאַט אין מויל, נאָך אַנדערע האָבען מיך מיט די פיס אָפּגעשטופּט און זיך דעם וועג באַפרייט. — —

און וויל — האָב איך גאָטס שופר אין האַנט; בלאָז איך, קומען נייע, נאָך נישט־באַשאַפענע גבורים פאַר נאָך נישט־אויס־געטראַכטע וועלטען, שטאַרקע, פלאַמענדיגע, שטראַלענדיג באַוואַ־פענטע, און זיי קניען פאַר מיר און בויגען פאַהן און געוועהר פאַר מיר, איך זאָל זיי בענשען...

זעה! עס וועקט זיך די אַלטע האַרפע, דער וואַנדער־שטאָק ציטערט אין מיין האַנט, אויפבליהען וויל ער... אַ ניי לעבען וועקט זיך אין מיר; דרעה נישט אָוועק דיין געבענשטען קאָפּ פון מיר. איבערענטפער מיך נישט צוריק דעם טויט און זיינע שרעקען...

— וואַנדערער, איך פאַרשטעה דיך נישט!

פרעמד קלינגט מיר אין אויער דיין שטימע; איך פאַרשטעה דיין שפּראַך נישט!

פון די הויכע, ווייטע, אין נעבעל איינגעהילטע בערג, קומסט דו, וואַנדערער; פון די בערג, וואו עס לאַרמט דער אייביגער קריג צווישען שטורמען און אַדלערס, קומסט דו; ביזט אפשר איינער פון זיי, פון די ברייט און שטאַרק געפליגעלטע; איך בין די שטילע שוואַלב פון טאָל — און פאַרשטעה דיך נישט...

דיינע ווערטער הער איך, און פאַרשטעה זיי נישט...

עס צאַפּעלט אין זיי אַ היים־פאַרבלוטיגט האַרץ — אַ פאַר־בענקטע נשמה צוגיסט זיך אין זיי — ווי רויטע בלוטיגע פלאַמען שוועבען זיי פאַר מיר אין דער לופט, זיי שרעקען מיך. נאָר איך פאַרשטעה נישט דיינע ליידען...

מיר זענען זיך אַזוי פרעמד, אַזוי פרעמד...

אוועקגעגאנגען איז דאס ריינע, שטראלענדיגע קינד פון טאל—
דו ביסט דער אדלער פון די הויכע בערג; איך — די שטילע
שוואלב פון נידעריגען טאל — וואס האסט דו צו מיר?
און זי הויבט זיך אויף און געהט...

מיר צופוסענס האט זי געלאזט דאס בליצענדיגע דיאדעם, מיט וועלכען איך האב איהר געבענשטען קאפ געקרוינט, און דעם אויס־געשטערענטען מאנטעל, מיט וועלכען איך האב איהר שלאנקען לייב בארעקט...

אוועקגעפלויגען איז דער ליכטיגער שטראל פון טאל...

זיי באגריסט!

זיי באגריסט, די צוריקגעקומענע שטאלצע, הייליגע אין זיל־בערנעם, שטיל־פאר׳כשופ׳טען אווענט־גלאנץ...

זיי געבענשט!...

און געבענשט זאל זיין דיין אומפארהאפט ערשיינען אין דער זילבער־פליסענדיגער געטליכער גנאד!

אין דער שטיל־פארחלומ׳טער, פאר׳כשופ׳טער אקציען־אלעע... שטיל ציטערען די שנייעלעך־בליטען אויף די געבענשטע אקא־ציען־קעפ; און אויפ׳ם ניי הויבט אן צו בליהען מיין הארץ, וואס האט שוין געזאלט פארגעהן...

און נאך אמאל איז אויפגעגאנגען א ליכט אין מיר; אין מיין פאר׳יתומ׳ט פארשאטענטער נשמה... און אנטפלעקט איז מיר גע־ווארען דער סוד פון הייליג שטילען אווענט...

מיט מיר צוזאמען האט מיט באנגער ליעבשאפט די בלויע טי־פע הויך אויף דיר געווארט...

מיט מיר צוזאמען האט די פרום־זילבער־פליסענדיגע לבנה און די קינדיש־ריינע, גאלד־שפינענדיגע שטערענדלעך צו דיר גע־בענקט...

און דיר וועבען זיי עס פון די צארטסטע גאלד־ און זילבער־פעדים דעם חלום פון גאט־געבענשטען אווענט...

זעה, אין זילבער־פּלוס פּאַרזונקען, אַטעמט צו דיר איהר שמע־קענדיגע נשמה אוים די פאר׳כשופ׳טע אקאציע...

דער זיסער אָטעם פון ליכט־באַגאַסענעם טאָל הויבט זיך צו דיר אויף די שטילע אוועגט־פליגעל אויף, און קושט פאַרליבט פון דיין מאַנטעל דעם זוים...

און הויבט זיך העכער, און רייסט די שנייעלער־בליטען פון די פאַר׳חלומ׳טע אקאציען־קעפּ און שטרויט פאַר דיינע טריט...

און ווייסט דו, וואָס דער זיסער פויגעל זינגט?

ער זינגט פון זיסען בליטען־טויט אונטער דיינע פים...

פאַרציטערט טשעפּעט זיך דאָס פון דער בלויער הויך אוים־געפלאַסענע ליכט צו דיין געבענשטען קאָפּ... באַגליקט ציטערען די גלאַנצען אויף דיין עבען־קרוין, נאָר די, וואָס טרעפען זיך מיט דיין אויג, פּראַלען צוריק פאַרשעמט און דערשראָקען פאַר׳ן שעפּפער־ליכט, פאַר׳ן ליכט פון די וואונדערליכע ערשטע זיבען טעג, וואָס שטראַלט ארוים פון זיי...

דו ביסט געקומען, און זעה — מיט פרישע מאַנדלען האָט אויפגעבליהט מיין וואנדער־שטאָק און וואונדער־בלומען שפּראָצען מיר אין הארץ...

פון ניי־געבוירענע וואונדער־שטראַלען האָבען זיי אויסגע־שפּינט סטרונעס אויף דער גינגאַלדענער הארפּע, פון זיי וועט זיך אַפּרייסען דאָס הייליגע ליעד פון אויפערשטעהן!

דו ביסט שוין נישט די שוואַלב פון טאָל...

אין דער שטילער נאַכט זענען וואונדער געשעהן...

צוריק בליצט דאָס דיאדעם אויף דיין געבענשטען קאָפּ, און דער אויסגעשטערענטער מאַנטעל שטראַלט אויף דיין שלאַנקען לייב — —

קום, ליעבע, ריינע, שטאָלצע, הייליג־שטראַלענדיגע! אין דער וואונדער־נאַכט וועלען מיר וואנדערען און ביים שעפּפער־ליכט פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען אויפזוכען סצעפּטער און קרוין —

אין דער שטיל־געבענשטער, מיט גאָטס גענאַד באַפלאָסענער נאַכט, מוזען וואונדער געשעהן...

— מאַן, פון די הויכע בערג, עס וועלען קיין וואונדער נישט געשעהן...

בענקשאַפט האָסט דו פאַרזייהט אין שטילען שוואַלבען־הארץ;

דאס באנגע הארץ האט מיך צו דיר געטריבען; איצט שרעק איך מיך פאר דיר, לאז מיך געהן!

— א, שרעק דיך נישט, קינד!

וויל נאר, און דיין ווילען וועט געשעהען! געהויכט וועסט דו ווערען! פון דער נידער, מיט איהרע טרויעריגע שאטען, צו די הויכע, זיך אין ליכט באדענדיגע בערג...

— מיך שרעקט די הויך; מיר האבען, געהענדיג, א שטיק נאכט פארבראכט, און מיר זענען מיינע פיס...

— זארג נישט, קינד, פאר די מידע פיס... און שרעק דיך נישט פאר דער הויך!

אין דער שטילער, פון גאט געבענשטער נאכט זענען שוין מאנכע וואונדער געשעהען... זעה, ביי דיינע רעד, אין שטראל פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען, זענען מיר ווייטע, ברייטע און שטארקע פליגעל אויסגעשפראצט; אויף זיי וועל איך דיך טראגען צו די ווייטע, הויכע און ווייסע בערג...

— א בענקשאפט, ליעבער, האסט דו אין מיין שטילען הארץ פארזייהט, און זי האט געוואקסען... און האט מיך געטריבען צו דיר. אין מאנכע שטילע נעכט האב איך וואונדערליכע חלומות געהאט... עס האט זיך מיר דיין היים גע'חלומ'ט, די ווייטע, הויכע בערג, און איך האב געבענקט צום אפגלאנץ אויף זייער אייביגען שניי און צום עדעל־וויים, וואס בויגט זיך איבער'ן שווינדעלדיגען אפגרונט...

און איצט שרעק איך מיך!

נאר נישט קיין עדעל־וויים וועלען מיר זוכען; און נישט קיין שניי בליצט אויף זייערע שטילע רוקענס...

דאס בליצען ווייסע תכריכים...

עס האבען דארט מענשען געלעבט, א שלעכט לעבען געפיהרט און דאס גלויבען אין לעבען פארלוירען, זיי האבען געגלויבט נאר אין טויט, אין ווייסען טויט, וואס רייניגט אלע זינד...

און זיי האבען זיך לעבעדיגערהייט תכריכים גענעהט, לעבעדיגערהייט זיך אין תכריכים באקליידט, אויף די שטילע בערג־דורקענס זיך געלעגט און די אויגען פארשלאסען צום שטארבען...

און גאט האט אויף זיי פאר רחמנות א שטילען שלאף גע־

שיקט... און זיי שלאָפען... ביז דער שופר אין משיח'ס האַנט וועט זיי וועקען, — האָט גאָט געזאָגט — זאָלען זיי שלאָפען!

— קום, קינד, מיר וועלען די טויטע וועקען...

זעה, גאָטס שופר האָב איך אין דער האַנט; בלאָז איך, ער־וואַכען די טויטע!

קום! רייִנער שטערן־געזאַנג איז דיין שטימע! מיט וואונדער־שטראַלען איז אויפגעצויגען די גאָלדענע האַרפע — —

קום! מיר וועלען זיי זינגען און שפּילען דאָס הייליגע ליעד; דאָס ליעד פון אויפערשטעהן!

אין דער שטילער, מיט גאָטס גענאָד באַפּלאָסענער נאַכט, מו־זען וואונדער געשעהען!

— ליעבער, ליעבער מאַן, עס וועלען קיין וואונדער געשעהען!

נישט דאָס, וואָס דו מיינסט, בין איך — מיך שרעקט די שווינדעלדיגע הויך; מיך שרעקען דיינע וואונדער...

די בענקשאַפט, וואָס דו האָסט פאַרזייהט אין מיין האַרץ, האָט אויסגעשפּראָצט און זי האָט מיך געטריבען צו דיר; פון דער זי־סער, שטילער היים געיאָגט צום מאַן פון די הויכע בערג; דאָך ג ע ה ן מיט דיר, קאָן איך נישט!

שוואַך איז מיין ברוסט, ליעבער, מיט וואָס וועל איך אָטעמען אויף די הויכע בערג?

פון בוימער גאָל זענען זיי, די הויכע בערג, וואו וועט רוהען, אויף וואָס וועט נעסטען די שוואַכע שוואַלב — די שוואַך־געפלי־געלטע שוואַלב פון טאָל?

און רעד מיר פון אויפערשטעהן נישט — ווייסע תכריכים־פלעקען בלענדען מיר די אויגען; זיי שווימען פאַר מיר אַרום אין דער לופט און שרעקען מיך!

שוואַך איז דאָס קינד פון טאָל; אויף בערג געהן קאָן זי נישט, די שוואַכע...

און טראָג מיך נישט אַרויף, נעם מיך נישט אויף דיינע פלי־געל; עס שווינדעלט אין דער הויך; איך וועל מיך אַראָפּגליטשען פון זיי; איך וועל פאַלען, ערגעץ אין אַן אָפּגרונט אַריין פאַלען;

און דו, אין שלאכט מיט ווינט און שטורעם, וועסט עס נישט מער־קען; וועסט גארנישט וויסען. ווען און וואו דו האסט מיך פאר־לוירען!

הער, מאן פון די הויכע בערג, די רעד פון קינד פון טאל!

ליעב ביסט דו מיר, מאן פון די הויכע בערג, נאר געהן מיט דיר קאן איך נישט...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל, צו מיין שטילער היים; רייס זיי נישט איבער; עס וועט מיר וועה טון דאס הארץ!

די קליינע שטערענדלעך, די זילבער־שטראלענדיגע, פינקעל־דיגע שטערענדלעך, וואס שווימען איבער מיין היים, מיין שטילער היים, זיי האבען מיין נשמה אויסגעשפינט; רוף מיך נישט אוועק פון זיי, אויסגעלאשען וועט זי ווערען אונטער פרעמדע הימלען. אויסגעהן וועט זי, ווי א ליכט...

און מיין שטימע, וואס וועקט די בלומען אין דיין הארץ, איז נאר דער אפקלאנג פון די קליינע, שטיל־רוישענדיגע וואסערלעך אין טאל... און דער גאלדענער שטראל, וואס בליצט אמאל פון מיין אויג ארויס, איז דער אפגלאנץ פון גאלדיגען זאמד פון דער נידער....

נישט דיין פרייד איז מיינע; נישט דיין לייד איז מיין!

אין פונקען — פון גליה־ווערים צושפריצט זיך מיין פרייד; און מיין שטילע טרויער קומט פון די שיטערע, פארהונגערטע זאנגען, וואס קלאגען זיך אין שטילען געוויש אויפ'ן ארעמען, זאמדיגען פעלד!

מיט טויזענטער שטראלענדיגע פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל; איך האב די נידער ל י ע ב...

איך האב ליעב דאס גאלדיג־פינקעלדיגע זאמד און די קליינע, פארקריפעלטע בוימעלעך, וואס היטען דאס גאלד!

איך האב ליעב די נידער אין גרינעם מאנטעל אין געלע שוואם־פלעקען געהילט; און די שטילע ברידערלעך, די שטיל־שמעקענדיגע,

הימעל־בלויע ברידערלעך, וואָס שמייכלען מיר אַרויס פון שטיל־רוישענדיגען גראָז...

און בענק איך אַמאָל, לעג איך מיך אויף דער גרענעץ צווישען פעלד און וואַלד, אויף דער ווייכער שוים פון טאָל, באַהאַלט דאָס פּנים אין לילאַ, רייך אויפגעבליטען היידע־קרויט, זאַפּ איין דעם שטילען, פייכטען אָטעם פון דער אויפגעבליטער ערד, און זיס־רוהיג ווערט מיין שוואַלבען־האַרץ; און קומט אַמאָל אַ פרעמדער חלום — אַ רעטעניש, אַ בענקעניש — לאָז איך מיך נישט אויס־געהן אין וואַלד צו דער היימישער כשוף־מאַכערין, און זי גיט מיר באַשייד: קוקו, קוקו, קוקו....

ליעב ביסט דו מיר, פרעמדער מאַן פון די בערג, אַ בענקשאַפט טרייבט מיך צו דיר; נאָר ביי דיר בלייבען, מיט דיר געהן — קאָן איך נישט!

אונזערע וועגען לויפען נישט צוזאַמען... די ביסט דער אָדלער פון די בערג, איך נאָר די שוואַלב פון טאָל...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צו מיין שטילער היים; נישט איבערצורייסען...

לאָז מיך רוהען דאָ... איך בין מיד פון לאַנגען גאַנג, פון קרוין און סצעפּטער זוכען — זעץ דיך לעבען מיר...

האָסט אַ גאָלדענע האַרפע, זינג אַ צויבער־ליעד דער שוואַכער שוואַלב פון טאָל, דעם שוואַכען גלות־קינד...

נאָר זינג מיר נישט פון הויכע בערג, זינג מיר נישט פון אויפערשטעהן — נאָר פון מיין זיסער, שטילער היים...

זינג מיר אַ ליעד, אַ גאָלדען ליעד, פון גאָלד־שטראַלענדיגען זאַמד, פון קליינע, שטיל־רוישענדיגע בוימעלעך געהיט...

זינג מיר פון די שטיל־שמעקענדיגע ברידערלעך, וואָס קוקען אַרויס אַזוי ליעב צו מיר, מיט די הימעל־בלויע אויגעלעך, פון זייער באַהעלטעניש אַרויס אין שטילען גרינעם גראָז...

זינג מיר פון דער גרויער, ליעבער שוואלב אין טאל, וואס שוועבט אויף שוואכע, נאר ליעבליך־רוישענדיגע פליגעלער, און נעסט אין אלע חורבות־לעכער, וואו זי באהאלט זיך פאר שטורעם און ווינט!

זינג מיר פון מזל'דיגען שטארך, וואס שפרייזט אויף דער נא־סער לאנקע, הינטער'ן שטילען דארף, אויף די לאנגע פיס און וואוינט אויפ'ן נידעריגען דאך פון קליינעם פויערען־הויז...

פון פארלאזטע, ווילד־פארוואקסענע פארקען זינג; פון חורבות, פון אלטע פאלאצען, וואו פאר'כשופ'טע זייגערס וועקען זיך און קלינגען האלבער נאכט...

אדער פון פאר'כשופ'טע בת מלכה'ס זינג, וואס ווערען אויס־געלעזט און אויפגעוועקט מיט א ליעב־הארציגען קוש...

און שלאף איך, ליעבער, איין, זיי מיר גוט...
נעם מיר דיין געשאנק — דעם שטראלענדיגען דיאדעם פון קאפ נישט אראפ; אייביג טרויערען וועל איך נאכ'ן דיאדעם...
און ציה מיר דעם אויסגעשטראלטען מאנטעל אראפ; פאר־צייה דעם שוואכען גלות־קינד — דער שוואלב פון טאל...

געשלאסען זענען די געבענשטע אויגען — פארשוואונדען איז דער כשוף פון דער שטילער נאכט... צוריק פארלאשען איז מיין נשמה; פארציטערט הילט זי זיך צוריק אין איהרע שאטען איין, און די נייע־אויפגעשפראצטע בלומען איז הארץ וועלקען אפ און שטארבען...

צורונען איז דער זילבער־פליסענדיגער כשוף פון דער נאכט־געבענשטער נאכט; די קראפט, זי אויף הויכע בערג צו טראגען, האט מיר גאט פארזאגט!

ער האט זיך אויף מיר נישט דערבארעמט; נישט פארגעבען מיינע זינד...

שטום, אהן סטרונעס, ליגט די האַרפע; דאָר און אָפּגעשיילט דער וואַנדער־שטאָק...
שלאָף זיס, ליכט־שטראַלענדיג קינד פון טאָל; זיסע, שטילע חלומות אויף דיין קעפּעלע, און פאַרצייך!
פאַרצייהע דעם וואַנדערער, וואָס האָט דיך אויפ'ן וועג געטראָ־פען און בענקשאַפט אין דיין שטילען האַרץ פאַרזייהט...

עס בלייכט זיך די נאַכט, עס לעשט זיך א שטערן נאָך א שטערן — —
שטיל ציטערט די נאכט — —
גאָט האָט איהר אומפּרוכטבאַרע שויס געבענשט; זי האָט א גאָלדענעם שטראַל געבוירען; עס רויטעלט זיך דער מזרח־זוים...
אויף די פרישע פריה־מאָרגען פליגעל שווימט א הימליש־זי־סער האַרפען־קלאַנג; א בשורה פאַר דער וועלט: געבוירען ווערט דער טאָג...
אויפפלאַמען, אויפפלאַקערען וועט דער נייער טאָג, און וועט אויסלעזען די וועלט. די פאַרמאַטערטע וועלט, נאַר — נישט מיך!
אויף מיר וועט זיך גאָט נישט דערבאַרמען, נישט פאַרגעבען מיינע זינד, און נישט אויסלעזען פון טויט און זיינע שרעקען!
נעם, וואַנדערער, דעם וואַנדער־שטאָק און געה...
מיט א נייער וואונד אין האַרץ, מיט א נייעם וועה...
עס זענען קיין וואונדער געשעהען...

צום נייעם יאָהר.

— און דו וועסט אַלץ שווייגען?

— ווילסט, איך זאָל רעדען?

— היינט וויל איך. מיך שרעקען דיינע רייד, ביטער און שטעכענדיג זענען זיי; ערגער אַבער איז דיין שווייגען. עס פאַרמאַטערט.

זעה, עס טראָגט זיך איבעראַל אַ טרויער אַרום...

אין דער הויך טראָגען זיך פאַרוואָגעלטע, פאַרגליווערטע שטיקער וואָלקען; אַזוי נאָהנט צו דער זון, און זיי פרירען!

אונטען — די פאַרגעלטע בוימלער; שעהן זענען זיי, נאָר טרויעריג איז זייער שעהנקייט, ווי אַ שטילען ודוי רוישען די בוימלער אויס...

און די וויין־לויבע פלאַמט; פלאַמענדיג שטאַרבט דער וויין.

און אַ יאָהר שטאַרבט...

רעד צו מיר!

— טרייסט דיך, ליעב קינד, — אַ נייעס ווערט געבוירען!

— נו, ווינש מיר צום נייעם יאָהר!

— אויף דער טאָץ פאַר דיר ליגען גענוג ווינש־קאַרטען...

— און דאָך — נישט גענוג...

— וואָס ווינשען דיר אַנדערע, קינד!?

— אַ טראַדיציאָנעלע, געדרוקטע קאַרטע שיקט דער טאַטע: „לשנה טובה תכתבי“...

אַזאַ קאַרטע שיקט אויך די מאַמע; זי שרייבט נאָך צו: „זיי, טאָכטער, געזונט און שטאַרק, און גליקליך“...

— אַ שווער וואָרט!

— „און עלטער דיך אין פריידען“ —

— און דיך שרעקט עס?

— וואָס ?

— דאָס עלטערען זיך ! דיין שטימע האָט געציטערט...

— מעגליך... אַט קאַרטען פון חבר'טאַרינס... געדרוקטע, פאַר־שידענע שפּראַכען...

— און — — באַקאַנטע ? די בעסערע פון זיי ?

— אַט איינער, א בעסערער...

מיט טרוקענע פּיס, ווינשט ער מיר, זאָל איך געהן איבער די פּאַליעס פון לעבען...

— איבסען !

— אַן אַנדערער הייסט מיר דורכגעהן דאָס בלוטיגע לעבען אומבאַפלעקט, ווי א ווייסער שוואַן...

— דאָס פאָלק זאָגט : א ווייסע גאַנז. און דאָס לעבען איז נאָך ביי אונז מעהר שווייסיג, אַלס בלוטיג...

— ביטערער מענש ! ווינש מיר ד ו !

— איך ? איך קען דיך צו וועניג... איך קאָן מיר דיין מאָר־גען און איבערמאָרגען קוים פאָרשטעלען... דיין שמייכעל, ווען דיין ווייַן האָט געבליהט און דער עפּעל־בוים האָט זיך אונטער זיין לאַסט געבויגען, האָט מיך צו דיר געצויגען, און דיין יעצטיגער טרויער בינדט מיך צו דיר, נאָר פרעמד ביסט דו מיר נאָך !

— דאָך, ווינש מיר !

— ווי דו ווילסט...

איך קען דיינע וועגען נישט...

נאָר הער, קינד, וואָס טוסט דו, ווען דו געהסט פאַרביי פאַר א שמידעריי ?

— וואָס פאַלט דיר איין ?

— דאָך !

— בייטאָג שטעל איך מיך נישט אָפּ... פאַרנאַכט האָב איך ליעב מיך אויפ'ן גראָז פאַר דער שמידעריי צו לעגען און קוקען אויף די פונקען, אויף די גליה־ווערים, וואָס צושפּריצען און צו־פליהען זיך אין דער הויך...

— א קליין פאַרגעניגען... פון דיינע אויגען שפּריצען זעהר און שענערע פונקען...

איך ווינש דיר בעסער : געה אריין צום שמיד, דריק איהם די

שווערע האַנט און פרעגן איהם, וואָס ער טוט...

און ענטפערט ער, ער קאָוועט גראַב־ און אַקער־אייזען, זאָגט איהם: עס איז ניצליך. דאָך איז פאַראַן ניצליכערע אַרבייט... עס איז צייט אויף ברעך־אייזען, אויף האַק און האַמער; פאַראַן אַזוי פיעל מויערען צו ברעכען!

— ער וועט מיך פאָלגען?

— קוק אויף איהם, וועט ער פאָלגען; אין דיינע אויגען ליגט די הערשאַפט...

— דו שפּאַסט...

— ניין... און וואָס טוסט דו, קינד, ביים ברעג פון ים?...

— אַך, דעם האָב איך ליעב!

איך האָב ליעב צו ליגען אויפ'ן זאַמד ביים ברעג פון ים, און אויסצושטרעקען די נאַקעטע פיס, ער זאָל זיי מיר וואַשען און גלעטען...

— און איך ווינש דיר, קינד, האָב נישט ליעב דעם ים, ווען ער לאַשטשעט זיך צו דיר, ווי אַ קאַץ. נאָר ווען ער וועקט זיך אויף אַלס לייב! געה מיט מיט די, וואָס באָרען זיך מיט אָט דעם לייב! קוק אויף זיי, ווען זיי פיהרען די שיף, און שטראַל־אויס אויף זיי די ליכטיגע קראַפט...

— דו האַלסט מיך אַזוי שטאַרק!...

— און טאַנצען, קינד, קאָנסט דו?

— וווייטער דער בימערער טאַן!

— ניין, קינד! דאָס נייע יאָהר מאַכט מיך אויך ווייך, וועג־ נינסטענס — ביי דיר... נאָר הער, אַ שעהן ווייב קומט גאַנץ אָפט פאַר צווישען שווערדען צו טאַנצען...

— וואָס דו רעדסט!

— ווינש איך דיר, קינד! בלייב שטעהן, רייס אויס איינע, די שאַרפסטע, און פאַר דעם, וואָס הייסט טאַנצען צווישען שווער־ דען...

— דו שרעקסט מיך, מענש!

— איך האָב דאָך דיין ווילען געטאָן...

און אויב דו ווילסט, האָב איך פאַר דיר אַ לייכטערן וואונש! ווענינ בלוט האָסט דו, קינד! דער העלער, הייסער טאָג איז דיר צו לעסטיג, צו רוישענדיג, ער באַטויבט דיך!

— געווים...

— האסט ליעב דעם שטילען אווענט...

— דעם שטילען, טרויעריג־שטילען אווענט; דאס שטילע אויפשטראלען פון די שטערענדלעך...

— און דעם בליצענדיגען זיג־זאג פון די, וואס פאלען...

— אך, מענש!

— און איך ווינש דיר, אויב דער טאג מיט זיין ארבייט איז דיר צו לעסטיג, האב ליעב דעם פריה־מארגען... דאס אויפשטראלען פון נייעם טאג...

טרויעריג ביסט דו, קינד, און דאס פארגעהן פון זינקענדיגען טאג מאכט דיר נאך שוואך און באנג... פארשלאף דעם זיסען סם פון גוסס׳דיגען אווענט, און לעב צו־מארגענס, ווען עס וועקט זיך דאס נייע לעבען, ווען עס שפינט זיך אויס דער נייער ווילען צום לעבען... עס וועט דיך מיטרייסען, קינד!

איז דאס אויך איבער דיין קראפט?

אינהאַלט:

ערצעהלונגען.

	זייט
ווענוס און שולמית	7
פון וואַנען נעמט זיך: „ער שפּילט פאַר'ן טייוועל?"	14
צוריקגעקומען	17
אַן אומבאַקאַנטע	21
זינדיג בלוט	24
אויפ'ן געלעגער	37
אַהין נדן איז ערגער ווי פּאַקען	40
דער סימן	49
נישט גוט	52
ווי אַזוי די וואַלד-ישיבה איז בטל געוואָרען	64
דער חשוב ביים קאַניאַק	74
אַ קלעזמער-טויט	87
אין חדר אַריין שקצים	92
דער חלום	96
די לעזעריין	104
דער עפּעל	106
דאָס זיבעטע בענש-ליכטעל	110
ס'הערצעל צאַפּעלט	114
די מילדע בריאה	116
די לבנה דערצעהלט	124
קינדער שפּיל	126
אויך אַ קרבן	132

מעשה׳לעך

זייט

וואס מתים דערצעהלען — — — — — — — — — — — — — 3
ביים פאקיר — — — — — — — — — — — — — — 17
באנייט א תליה — — — — — — — — — — — — — 23
וועגען א שווימער, א דאך באשלעגער און א פארצעלייען
מיידעלע — — — — — — — — — — — — — — 27
דער בארד — — — — — — — — — — — — — — 35
דער שטראל — — — — — — — — — — — — — — 42
לבנה־פערל און אלטווארג — — — — — — — — — — — 58
דריי מאל גערופען — — — — — — — — — — — — — 64
א רייזע אין דער צייט — — — — — — — — — — — — 79

פאעמען אין פראזא

געה־נים מיט מיר — — — — — — — — — — — — 3
עס זענען קיין וואונדער געשעהען — — — — — — — — — 7
צום נייעם יאהר — — — — — — — — — — — — — 24